

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
(в онлайн-форматі)

*«Освіта Донеччини:
історія, сьогодення та майбутнє»*

з нагоди 90-ї річниці заснування
Донецької області

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
(в онлайн-форматі)**

***«Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє»
з нагоди 90-ї річниці заснування Донецької області***

06 вересня 2022 року

м. Київ, Україна

*Рекомендовано до видання Вченою радою ДонОБЛІППО
(протокол № 4 від 30.09.2022 р.)*

Рецензенти:

- Микола Кириченко** ректор ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України, доктор філософії, професор кафедри філософії і освіти дорослих;
- Світлана Омельченко** ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Юлія Горбанюк** професор кафедри психології емоцій та мотивації Інституту психології Католицького Університету Любліна Яна Павла II, м. Люблін, Польща

Редакційна колегія:

- Віктор Шабанов** проректор з науково-методичної роботи ДонОБЛІППО, кандидат біологічних наук, доцент;
- Вадим Абизов** завідувач кафедри управління та адміністрування ДонОБЛІППО, кандидат політичних наук, доцент;
- Ігор Ціко** завідувач кафедри суспільно-гуманітарної та медійної освіти ДонОБЛІППО, кандидат педагогічних наук;
- Валентина Поуль** завідувач кафедри педагогіки й психології ДонОБЛІППО, кандидат психологічних наук, доцент;
- Лариса Останкова** завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання ДонОБЛІППО, кандидат економічних наук, доцент
- Ольга Лаврут** доцент кафедри суспільно-гуманітарної та медійної освіти ДонОБЛІППО, доктор педагогічних наук, доцент

Відповідальний редактор:

- Малєєв Д. В.,** проректор з науково-педагогічної роботи ДонОБЛІППО, кандидат психологічних наук

О-72 Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє: збірник тез доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 06 вересня 2022 року) / відп. ред. Д. В. Малєєв; Донецький ОБЛІППО. Київ: [б. в.], 2022. 416 с.

Збірник містить матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє» з нагоди 90-ї річниці заснування Донецької області. У збірнику висвітлені питання розвитку системи безперервної освіти та освіти дорослих в історичному ракурсі, становлення педагогічного менеджменту у регіональному виміру; психологічного супроводу і гуманізації освіти в умовах воєнного стану; національно-патріотичного виховання в регіоні. Матеріали будуть корисними для представників наукової й освітянської спільноти. Конференцію зареєстровано в ДНУ «УкрІНТЕІ» (посвідчення № 383 від 01.09.2022 року).

За достовірність фактів, дат, найменувань, прізвищ, цифрових даних, за орфографічне, пунктуаційне, стилістичне оформлення відповідають автори публікацій.

ЗМІСТ

РОЗВИТОК СИСТЕМИ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ІСТОРИЧНОМУ РАКУРСІ

Лаврут О. О.

**ВИЖИТИ, ЩОБ НАВЧАТИСЯ VS НАВЧАТИСЯ,
ЩОБ ВИЖИТИ? ДОСВІД УЧНІВСТВА У ПЕРШІ
ПОВОЄННІ РОКИ НА ДОНЕЧЧИНІ 12**

Yolanta Markevichene

**FROM THE EXPERIENCE OF PROJECT IMPLEMENTATION
«UPDATE 2021: DEVELOPMENT OF A SYSTEM OF REMOTE
TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT»..... 15**

Скрипниченко Н. О.

**СИСТЕМА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ:
ВІД МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ ДО ЦПРПП 19**

Соколова Г. І.

**ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬНОЇ, НЕФОРМАЛЬНОЇ
ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ – ЗАПОРУКА
ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ
З СУСПІЛЬСТВОМ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ 24**

Фоменко А. В., Пашкевич В. М.

**ВІД ЯКІСНОЇ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГА –
ДО РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ..... 30**

Іваненко Ю. І.

**З ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ NZ.UA
У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ЛІЦЕЇ 36**

Буренко О. І.,

**ЕЛЕКТРОННИЙ ДЕКАНАТ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ..... 44**

Лопухіна Т.В.,

**ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ... 46**

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ**

- Абизов В. Є., Бобилева Я. В., Правдивцев П. А.,*
**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В КЛАСТЕРАХ ОБЛАСНОЇ
ТВОРЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ «СУЧАСНІ ТРЕНДИ В ОСВІТІ» 52**
- Колган О. В., Колган Т. В., Падалка Р. М.,*
**ДО ІСТОРІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
У ВИЩІЙ ОСВІТІ В ГАЛУЗІ КРАЄЗНАВСТВА ДОНЕЧЧИНИ
(НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕКТОРКИ ДОНБАСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ) 59**
- Щербиніна Г. О.*
**РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРОБЛЕМИ,
ДОСЯГНЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ 62**
- Гладкова Г. В., Фільчакова Т. В.*
**ВІД МЕТОДИЧНОГО КАБІНЕТУ ДО ЦЕНТРУ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІНИХ ПРАЦІВНИКІВ:
ВИКЛИКИ, ТАРАНСФОРМАЦІЇ, РОЗВИТОК 70**
- Абизов В. Є., Бобилева Я. В.*
**ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ:
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 76**
- Стешенко О. В.*
**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕХНІКУМУ (КОЛЕДЖУ)
ДДМА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
ТРУДОВИХ КАДРІВ м. КРАМАТОРСЬКА 83**
- Гордієнко І. М.*
**МЕТОДИЧНА СЛУЖБА ДОБРОПІЛЛЯ:
ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ 88**
- Долга А. Г.*
**РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ:
ПЕДАГОГ ТА МІЖНАРОДНЕ ПАРТНЕРСТВО 92**

Лійка Н. М.

**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ:
ПОСТУП, РОЗВИТОК, ВЗАЄМОДІЯ 96**

Орешкін В. М.

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ У МІСТІ ТОРЕЦЬКУ 101**

Лавренко О. О.

**БАХМУТСЬКИЙ НВК № 11 – ЗАКЛАД ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ 106**

Мірошниченко О. А.

**ШЛЯХ РЕФОРМУВАННЯ: ВІД ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ
ШКОЛИ ДО СУЧАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ЛІЦЕЮ..... 111**

Волосухіна В.В., Пахомова Н.В.

**ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА
ІНОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 117**

Гранкіна О. В.

**СПЕЦІАЛЬНИЙ ІВЕНТ ЯК СКЛАДОВА
ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ 121**

Григор'єва І. О.

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ:
ІЗ ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ 126**

Кірсанова Т. М.

**НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:
ДОСВІД ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ..... 131**

Колесник І. А.

**РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО
УПРАВЛІННЯ В ГРИШИНЬСЬКОМУ ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ І–ІІІ СТУПЕНІВ З ДОШКІЛЬНИМ
ПІДРОЗДІЛОМ ПОКРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 140**

Корчагіна О. В.

**УСПІШНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ
ТА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СЕЛІДІВСЬКОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І–ІІІ СТУПЕНІВ № 2
СЕЛІДІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ..... 143**

Кучерук Л. О., Мусієнко О. А.

**ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВУГЛЕДАРСЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ «МРІЯ» 149**

Малахова Н. В.

**ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ
І ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ
У КРАМАТОРСЬКОМУ ЗЗСО № 22 З ПРОФІЛЬНИМ
НАВЧАННЯМ ІМЕНІ М. М. КРУПЧЕНКА..... 152**

Пелехань І. Г.

**ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НВК № 1
ПОКРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 160**

Петрик Н. П.

**ДОВІРА ЯК ПРИНЦИП ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ..... 163**

Подлєсна О.П.

**ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ
ШЛЯХОМ УЧАСТІ В РІЗНОМАНІТНИХ ПРОЄКТАХ 169**

Стаднюк Н.В.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОГО РІВНЯ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ШЛЯХОМ ЗБАГАЧЕННЯ
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МНВК..... 175**

Страшко І. М. Фукаревич О. В.

ОСВІТА У СТИЛІ НІ-ТЕСН: ВІД МРІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ 180

Хорошилова О., Сименко Г.

ШКОЛА – НЕ ТІЛЬКИ ХРАМ НАУКИ..... 184

Черкашина О. С.

**МОТИВАЦІЯ КОЛЕКТИВУ – ВЕКТОР ЕФЕКТИВНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ В ОСВІТІ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ
ПЕДАГОГА-НОВАТОРА НУШ..... 188**

Шовкопляс Т. І., Євтушенко Н. В., Пилипенко Н. М.

**ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ –
МИСТЕЦТВО УПРАВЛІННЯ 192**

Андрушків Г.Ф.

**СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 197**

**ЕКОНОМІКО-ПРИРОДНИЧИЙ
ТА ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ:
ОСВІТНЯ СКЛАДОВА**

Кітова О. А.

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ204**

Шабанов В. І., Гундарева Г. В., Прядко Л. Ф.

ЦІЛЮЩА АТМОСФЕРА ДОНЕЧЧИНИ211

Шабанов В. І., Олешко О. О.

ОСВІТА В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ217

Філіппова Н. К.

**НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 У СЕКТОРІ ТУРИЗМУ
ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ ТА УКРАЇНИ221**

Пічугова Т. М.

**ХРОНІКА РОЗВИТКУ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ
ТА КРАЄЗНАВСТВА В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....226**

**КУЛЬТУРНО-ДУХОВНІ РЕТРОСПЕКТИВИ ОСВІТИ
ДОНЕЧЧИНИ**

Коткова Л. І.

**ВИЯВИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ
«ОСВІТА» В ЕПІСТОЛЯРНІЙ
СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СТУСА.....232**

Чубаха І. В.

**ПОГЛЯД НА КУЛЬТУРУ ТА ОСВІТУ ДОНЕЧЧИНИ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ
КРИЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ237**

Шингоф І. Л.

**ЗДОБУТКИ КУЛЬТУРИ
ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ
В ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ242**

Чумак О. В.

**КУЛЬТУРНО-ДУХОВНІ
РЕТРОСПЕКТИВИ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ249**

Василевська І. В., Єлець І. М.

**ЖІНОЧІ ПОСТАТІ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (З ДОСВІДУ РОБОТИ).....254**

Калмикова М. В.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ
В ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ.....259**

Онискимова Т. В.

**ДИТЯЧІ ІНЖЕНЕРНІ ПРОЄКТИ –
ДІЄВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА263**

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В РЕГІОНІ:
СУЧАСНЕ ОСМИСЛЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ**

Білоконь О. О.

**ПОЛІЕТНІЧНІСТЬ ДОНЕЧЧИНИ
ЯК АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ269**

Волошина І. Г.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....275**

Гунько Н. В., Смирнова А.О., Ушакова Н.В.

**ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ
ЦІННОСТЕЙ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ДНЗ).....281**

Дейнекіна О. О.

**ПРОВЕДЕННЯ ЧЕЛЕНДЖІВ ТА КВЕСТІВ
ЯК АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НАЦІОНАЛЬНО
СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ286**

Дубяга А. П.

**СТВОРЕННЯ ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ СИСТЕМИ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ НА ДОНЕЧЧИНІ.....292**

Золотар О. В.

ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І МЕТОДІВ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	296
<i>Кузнецова Л. В.</i>	
НУШ: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В АСПЕКТІ ВИКЛАДАННЯ АНЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	300
<i>Кучерук Л. О.</i>	
ВИХОВНИЙ НАРАТИВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ.....	305
<i>Матюшина Л. В., Самохвалова Л. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ЛЦЕЮ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	308
<i>Погромська О. М.</i>	
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	313
<i>Романюк С. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	318
<i>Скібіна О. О., Ткаченко Г. М.</i>	
ВІД КРАЄЗНАВСТВА ДО КРАЄЛЮБСТВА. ДОСВІД КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕКАРІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	324
<i>Соловйова М. А.</i>	
ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗАСОБАМИ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ	332
<i>Черкащенко І. І., Самойленко Т. М.</i>	
ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ, ФІЗИЧНО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ, ПАТРІОТА ЧЕРЕЗ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧУ РОБОТУ	337
<i>Чебаник В.І., Семанюк М.К.,</i>	
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	342

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД І ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Кучерявий О. Г.,

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
БЕЗПЕРЕРВНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ Й
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ЧАС348**

Панасенко Е. А.

**ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ
ВІД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ
ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ353**

Гульбс О. А., Лантух І. В., Лантух В. В.

ПРОФЕСІЙНІ ДИСТРУКЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ...358

Богучарова О. І.,

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ...362**

Поуль В. С.

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА І ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТИ:
ВИКЛИКИ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЬОГО367**

Кошелева Н. Г.

**ПРОФІЛАКТИКА ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ
КОНФЛІКТІВ, ОБУМОВЛЕНИХ СКЛАДНИМИ
ГУМАНІТАРНИМИ СИТУАЦІЯМИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ375**

Малеєва О. В.

**ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ. СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....380**

Зікас А., Легкова Г.

**ПСИХОСОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА НАСЕЛЕННЮ,
ЯКЕ ПОСТРАЖДАЛО У РЕЗУЛЬТАТІ КОНФЛІКТУ
В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДХОДУ
ІНТЕРВЕНЦІЇ НИЗЬКОЇ ІНТЕНСИВНОСТІ
«УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМАМИ ПЛЮС».....384**

Кадук О. М., Нікітюк К. В.

**РОЗБУДОВА ТРАВМОЧУТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ:
ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ПІД ЧАС**

ТА ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ.....	391
<i>Сидорова О., Талькова Є.</i>	
ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	397
<i>Сичевська-Дегтярьова М. В., Луганцова Є. А.</i>	
РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ	401
<i>Самарська М. В.</i>	
НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ІНФОРМАТИКИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ КАЗКОТЕРАПІЇ	406
<i>Унгурян Л.</i>	
КІНЕЗІОЛОГІЯ В ДІЇ.....	412

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ІСТОРИЧНОМУ РАКУРСІ**

УДК 37.091.212(477)"1945/1950"

Лаврут О. О.,

*докторка історичних наук,
доцентка кафедри суспільно-гуманітарної
та медійної освіти ДонОблППО, доцентка*

**ВИЖИТИ, ЩОБ НАВЧАТИСЯ VS НАВЧАТИСЯ, ЩОБ ВИЖИТИ?
ДОСВІД УЧНІВСТВА У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ НА ДОНЕЧЧИНІ**

Школа завжди перебувала у полі зору держави: авторитарної, тоталітарної, демократичної. Кожна із них мала і має власну мету освіти. Після Другої світової війни, основні зусилля були спрямовані на відбудову втраченого: перш за все, матеріального потенціалу, а потім – уже людського. Донеччина. Показниками освітнього розвитку залишалася якість навчання, для учнівства це його успішність. Якою вона була розглянемо у нашій розвідці.

Таблиця 1

**Шкільна мережа області
у 1945/46 навчальному році [2, арк. 6]**

Кількість масових шкіл в області на початок 1945/46 навчального року				Кількість масових шкіл в області на кінець 1945/46 навчального року		
	Кількість шкіл	Кількість класів	Кількість учнів	Кількість шкіл	Кількість класів	Кількість учнів
В містах області	591	7 065	242 603	596	7 118	233 617
В селах області	868	4 900	111 510	863	4 908	99 006
Всього	1 459	11 965	354 113	1 459	12 026	332 623

На кінець 1944/45 навчального року в області працювали 195 середніх шкіл, 372 – неповних і 785 – початкових [1, арк. 1–5]. У 1945/46 навчальний рік в області були ліквідовані мішані школи за мовами навчання, зросла мережа середніх і

неповних середніх шкіл. Динаміка шкіл протягом одного навчального року була такою.

Як демонструє таблиця, на початок 1945/46 навчального року в області функціонувало 1 459 шкіл, із яких 591 – у міських закладах і 868 – у сільських. Кількість класів складала 11 965: 4 900 – у селах і 7 065 – у містах. Учнівський потенціал нараховував в цілому 354 113 осіб, із яких 111 510 отримували освіту у сільських школах і 242 603 у міських. Тобто, у містах контингент учнівства та педагогів переважало у кількісному плані. На кінець навчального року спостерігалася незмінна кількість шкіл, але у містах – збільшилася на 5 одиниць, відповідно у селах – зменшилася на таку ж кількість. Проте кількість класів збільшилася на 61: на 53 у міських і 8 сільських школах. Але в цілому кількість учнів зменшилася на 21 490 осіб: на 12 504 у сільських і майже на 9 тис. осіб у міських закладах.

У закладах сільських районів спостерігалось недовиконання планів та програм, що пояснювалось відсутністю педагогів, зокрема української, російської та іноземних мов. Наприклад, недовиконання у 5–10 класах складало 18–30 годин. Постанова РНК СРСР «Про заходи до поліпшення якості навчання шкіл» від 21 червня 1944 р. встановила для учнів, які закінчили семирічну школу, обов'язкове складання випускних іспитів, у середні – іспити на атестат зрілості, тому звернула увагу на повторення матеріалу за попередні класи: 4, 7, та 10. У 1945/46 навчальному році учні четвертих класах повторювали з історії: давні слов'яни, утворення Київської держави, князь Святослав, Олександр Невський, татаро-монгольське іго, Дмитрій Донської, Куликова битва, Іван III, Іван IV, народні герої – міні та Пожарський, Богдан Хмельницький та його боротьба за звільнення України з-під влади польських панів, Степан Разін [3, арк. 14–17].

Наказ Міністра освіти УРСР від 11 жовтня 1947 р. «Про підсумки навчально-виховної роботи шкіл Української РСР за 1946/47 навчальний рік» наголосив, що учні, в переважній їх більшості, засвоїли програму і переведені до наступних класів:

88 % від загальної їх кількості. Проте недовіками залишалось неповне охоплення дітей шкільного віку освітою (поза межами закладів залишались близько 200 тисяч осіб), якість навчання бажала бути кращою (більше 10 % школярів залишались на другий рік), викладання деяких предметів «набували буржуазно-націоналістичного спрямування» (зокрема це стосувалось викладання історії, педагоги яких дотримувались поглядів школи М. Грушевського; історію минулого учні знали ліпше, ніж новітню, спостерігались «елементи низькопоклонства перед буржуазною культурою»; української літератури, вчителі яких недостатньо зазначали про зв'язок двох братніх культур – російської та української, «замовчували про боротьбу прогресивних течій»). Ці процеси відбувалися у контексті того, що притаманне другій половині 1940-х рр.: «жданівщина», «боротьба із буржуазним націоналізмом», під що підпадало усе українське, окремішне від російського або союзного. Замість поліпшення становища школи, акцент здійснювався на ідеологічне спрямування освітнього процесу у ній. Недивно, що результати не забарилися. Згідно із проведеними іспитами, рівень грамотності учнів залишався на низькому рівні, особливо російської мови у сільських школах та у школах з неросійською та неукраїнською мовами викладання (що підтверджувало штучне насадження російської мови у освітніх закладах області). Причинами цих негараздів вважали низький рівень теоретичної підготовки фахівців, з чим не можна не погодитися (адже вони після закінчення війни попали у коліщата тоталітарної машини, особливо ті, хто воював, перебував в окупації, кого відправили на примусові роботи), недостатнє забезпечення закладів освіти (обумовлювалося загальною картиною у країні), формальний підхід до навчального процесу, «недостатній контроль з боку інспекторів», плинність педагогічного та учнівського складу, пов'язані зі зміною не лише місця роботи, а й родом діяльності, із початком трудового шляху, навчанням у школах фабрично-заводської та сільської молоді, матеріальними

негараздами [4, с. 247–251].

Тому, шкільна освіта у повному обсязі не надала тих можливостей дітям, які б мала, що обумовлювалося повоєнними життям. Учнівству, педагогам і взагалі усім необхідно було вижити і не лише уроки Другої світової війни, а й у важкий повоєнний період. Дійсно, елементарні знання діти отримали, проте вкрадене повноцінне дитинство у них не дає підстав говорити про їх повноцінний і всебічний розвиток.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Донецької області (далі – ДАДО). Ф. Р 2852. Оп. 1. Спр. 121. Арк. 1–5.
2. ДАДО. Ф. Р 2852. Оп. 1. Спр. 121. Арк. 6.
3. Там само. Спр. 125. Арк. 14–17.
4. Лаврут О. О. Вивчення української мови в школах Сталінської області (друга половина 40–початок 50-х рр. XX ст.) // Гуржіївські історичні читання. –2013. – Вип. 6. – С. 247–251.

Yolanta Markevichene,

*manager of educational projects
Capital Children's and Youth Center –
a public institution of Vilnius Municipality,
a universal multifunctional center of non-formal
education of children/adults, Republic of Lithuania*

***FROM THE EXPERIENCE OF PROJECT IMPLEMENTATION
«UPDATE 2021: DEVELOPMENT OF A SYSTEM OF REMOTE
TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT»***

The accumulated experience of European countries in organization of teachers' postgraduate education is, without a doubt, valuable for understanding and creative use by Ukrainian teachers in the conditions of renewal of the system of teachers' postgraduate education in Ukraine. The needs of Ukraine's integration into the world educational space necessitate the solution of a number of complex problems regarding the modernization of the field of postgraduate education and the

system of advanced training of managerial personnel.

A successful example of the integration of European experience in the field of professional development of teachers is the implementation of the project “UPDATE 2021: Development of a system of remote teachers’ professional development in educational institutions of Donetsk and Luhansk regions 2021-2022”. Together with the Center for Children and Youth of Lithuania and the Public Organization “University of Life LT” (Vilnius). As a part of the project, an online platform <https://vchytel.com.ua/> has been created, which hosts educational programs for improving the teachers’ qualifications on the issue of distance learning. The project is financed by the Fund for Cooperation and Democracy Support under the Ministry of Foreign Affairs of Lithuania and the Embassy of Lithuania in Ukraine.

The project was carried out in 2021-2022 and was aimed at solving challenges for school education caused by the Covid-19 pandemic – to improve the quality of distance teaching and learning in schools. During the project, teachers’ education experts from Lithuania and Ukraine created a new internet learning platform which allowed teachers to participate in training and receive professional development certificates online. The implementation of this idea was funded by the Ministry of Foreign Affairs of Lithuania under the Development Cooperation and Democracy Support Programme.

The platform was developed by as many as four partners.

The main implementer of the project -Lithuanian Children and youth centre – we are the Capital Children and Youth Centre now.

The technical part of the platform development was carried out by the Public Institution Life Universities. All the work in Ukraine was done by two of our reliable partners: Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education And Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education.

I would like to present in more detail what we offer on the training platform.

So 54-academic-hour program, developed with our partners,

consists of 5 modules. As you can see, the modules differ both in their topics and scope, but all of them are oriented towards improving the quality of distance education, what is probably also relevant in the current educational conditions in Ukraine. At the end of each module, the learner is given a test of 10 questions. Only after answering them, the system creates a certificate. As this Education program is approved according to the requirements in force in Ukraine, the certificates are suitable as proof of the acquired qualification.

Unfortunately, when the program and everything else was already done and it only remained to be presented to the Ukrainian educational community, the war began. After everyone recovered from the shock and the partners moved to more or less safe areas, we decided to continue the project - to supplement the platform with new relevant information. Therefore, an additional webinar was recorded by Lithuanian psychologist Dalia Mickevičiūtė. Dalia has worked extensively with Ukrainian refugees and, based on this experience, provided recommendations on how to help children in emergency situations.

In addition to Dalia Mickevičiūtė, the Lithuanian psychologist I mentioned, a whole range of Lithuanian and Ukrainian education experts - both theoreticians and practitioners – share their experiences in webinars on the platform. Thus, different topics are presented from the point of view of several different lecturers, and each learner can find exactly what is suitable and acceptable for him.

Of course, after the start of the war, we could not ignore the changed conditions, the problems faced by the people of Ukraine - children and adults. Therefore, we also changed the activities of our project - instead of the planned publicity activities, we decided to prepare a blog where Ukrainian teachers could find information that is relevant in the current conditions. There are currently more than 20 articles posted on the blog. I have mentioned only a few articles in slide. But here, I think, teachers working with different age groups will find relevant information that will hopefully help

them work and feel at least a little better in such an extremely difficult situation. Almost all the articles are prepared by Ukrainian specialists who are going through this situation themselves.

Postgraduate education creates a socio-educational space in which every professionalist can improve. Institutes of post-graduate education should become not only the centers for the systematic provision of educational services for the professional development, but centers for providing design and support in the implementation of the individual trajectory of the teachers' professional development in the context of the "Lifelong Education" Concept. The activity of institutes of post-graduate pedagogical education is already anticipatory and modeling in relation to general secondary education in the regions and takes into account the entire complex of changes in education: intensification of the educational process, new content and forms of its organization, socio-cultural and value reorientation of educational activity, new strategies in educational institutions' management, etc. Strengthening the worldview, meaning-making, developmental function of postgraduate pedagogical education is the basis of the facilitative training of the pedagogical staff. Two functions of education in relation to an adult can be distinguished – enrichment of relations with the surrounding world and creation of prerequisites for self-development. The ability to enrich the subject activity is possible only under the condition of enriching one's own "I". On the other hand, developed self-awareness is a prerequisite for the active interaction of the individual with the surrounding environment.

Normalization of the mechanism of recognition the results of non-formal education, implementation of the received rights by teaching staff to choose the subjects of their professional development, diversification of the professional development's forms increases competitiveness in the market of providing educational services to the educational staff.

Скрипниченко Н. О.,

*директор ЦПРПП управління освіти
Торецької міської ВЦА Бахмутського району
Донецької області*

**СИСТЕМА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ:
ВІД МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ ДО ЦПРПП**

З архівних документів відомо, методична служба міста Торецьк почала свою діяльність у 1962 році. Протягом свого існування, майже 60 років, міський методичний кабінет був каталізатором освітніх реформ, забезпечував оперативне й масове впровадження в практику системоутворюючих інновацій. За період діяльності установи її очолювали Тарагуєв Г. П., Гитенко О. Б., Сєрьогіна Т. І., Зінькова Н. Є., Ісакова Г. М., Шевченко О. Г., Дем'яненко С. А., Скрипниченко Н. О.

Упродовж років методичний кабінет працював над реалізацією урядових програм, нормативних документів з питань організації освітнього процесу, соціальних, науково-методичних та організаційних умов розвитку та впровадження педагогічних інновацій в практику роботи освітян міста, спрямованих на забезпечення європейського рівня якості й доступності освіти, її демократизації та духовної зорієнтованості, розвитку суспільства на основі нових знань. Особливу увагу в своїй роботі звертали на формування готовності педагогічних працівників до впровадження у освітній процес сучасних інноваційних, інформаційних та комп'ютерних технологій.

Модернізація освіти і творчі інноваційні процеси в галузі стимулювали до оновлення методичної служби. Міський методичний кабінет управління освіти міста Торецьк став виконувати функції методичного центру неперервної перепідготовки педагогічних кадрів міста. Робота була спрямована на посилення адресності й методичного супроводу

Регіональна науково-практична конференція

професійного зростання педагогів і їх максимальну орієнтацію на особистісний розвиток й активізацію творчого пошуку, підготовку педагогічних кадрів до успішної реалізації Державних стандартів освіти [1].

Важливою новаторською знахідкою освітян Торецька у 2010 р. стало створення окружних асоціацій учителів-предметників, які координувалися міською методичною службою і спрямовували свою діяльність, з одного боку, на відточення професійної майстерності педагогів, формування педагогічної еліти міста, з іншого – на створення скарбниці перспективного досвіду кращих освітян міста та його поширення. Асоціаціями велася також системна методична діяльність: консультування творчих груп, робота в журі міських конкурсів і олімпіад, участь в апробації навчальних підручників і посібників, проведення методичних заходів, організація експериментальної роботи тощо. Досвід роботи ММК у 2014 р. був представлений на методичній студії в межах роботи обласної школи методиста-новатора і узагальнений на рівні області.

Питання, пов'язані з посиленням характеру навчання і професійного удосконалення педагога як умови його активної адаптації до нових обставин і моделей діяльності, підготовки до рішення нових професійних завдань набувають особливої актуальності в контексті модернізації освіти. Цю проблему покликані виконувати Центри професійного розвитку педагогічних працівників. З метою сприяння професійному розвитку педагогічних працівників закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти та інклюзивно-ресурсних центрів у місті Торецьк у 2020 р. відкрито Центр професійного розвитку педагогічних працівників. ЦПРПП – консалтинговий центр для педагогічної спільноти міста – центр людяності, співпраці та компетентностей [2].

Міцним фундаментом розбудови центру якісних сервісних послуг для педагогів міста є творчий, професійний колектив однодумців, визнаний авторитет серед освітян міста, наявна

дієва система методичної роботи в режимі інноваційного розвитку відповідно до європейських стандартів, забезпечення належного рівня науково-методичної, сервісної, консультативної допомоги вчителям, наявність методичної скарбниці, інформаційна відкритість, позитивний досвід роботи у проєктній діяльності, наявність у місті досвідчених кваліфікованих педкадрів. Центр можна розглядати як провайдера освітніх послуг. Наша мета – сприяння професійному розвитку педагогічних працівників через модернізацію методичної інфраструктури, створення системи надання якісних освітніх послуг, умов для безперервної актуалізації та розширення професійних знань.

Задля задоволення потреб вчителя і надання йому інструментів потрібно самому вчитися. Команда ЦПРПП постійно підвищує свій професійний рівень: тренінги, ОТЛ, практикуми тощо. Для покращення роботи центру консультанти брали участь і у різних заходах: Всеукраїнських форумах, Школах експертів, практикумах від Національного центру «Мала академія наук України», фестивалях, онлайн-марафонах, коучинг-студіях та інших. У ЦПРПП сформований потужний колектив, який може надавати освітні послуги високої якості [3].

Стратегія розвитку установи передбачає реалізацію 3 основних напрямків діяльності центру: консалтингової, маркетингової та інноваційної. За цими напрямками були розроблені і реалізуються проєкти «Сучасний інформаційний простір», «Шліфуємо педагогічну компетентність», «Інноваційний педагогічний трансформер». Курсова перепідготовка педагогів спланована як шлях до самовдосконалення і саморозвитку. Працівники ЦПРПП організували роботу 15 консультативних пунктів. Допомога надавалася відповідно до запитів як окремих педагогічних працівників, так і закладів під час атестації, проходження супервізії тощо.

Незабаром Нова українська школа стартує в базовій ланці.

Підходи НУШ суттєво відрізняються від звичних нам. Центр розробив дорожню карту НУШ – план заходів із підготовки учителів до роботи в нових умовах, підготовлено практичний матеріал для даної категорії педагогів (кейс-уроки для 5 класу відповідно до нових модельних програм). Розроблена система діагностування та моніторингу запитів, проблем педагогів дозволяє провести аналітичну роботу щодо якості та результативності консультативної роботи. Результатом цього напрямку є створення аналітичного моніторингового центру з вивчення освітніх запитів.

Продовжується напрацьована форма роботи щодо підвищення фахової компетентності у міжкурсовий період. Були розроблені і проведені заходи щодо підготовки педагогів до покрокової зміни інформаційного підходу у викладанні предметів на компетентнісний та діяльнісний. Це план активностей щодо реальної дієвої адресної допомоги педагогічним працівникам з організації реалізації сучасних педагогічних концепцій і систем, впровадженню перспективного педагогічного досвіду через колективні, групові та індивідуальні форми науково-методичної роботи. Центр розробив циклограму діяльності щодо проведення інноваційних освітніх активностей на основі навчання за ексклюзивними модулями, програмами, проектами з підвищення кваліфікації.

Маркетингова діяльність здійснюється в межах проекту «Шліфуємо педагогічну компетентність». Консультанти організували роботу 14 творчих груп. За результатами їх роботи розроблені проекти, кейс матеріалів, видані брошури. Розроблені і функціонують сайти для вчителів. Кращі педагогічні практики поширювалися через участь у декаді «Курсант» і «Методист». Центр координує діяльність 17 професійних спільнот педагогічних працівників [4].

Час вимагає створення єдиного інформаційно-освітнього простору. Ним є сайт Центру. Це своєрідний путівник діяльності установи, який орієнтує педагогів на нові горизонти діяльності

в сучасних умовах.

З метою реалізації проєкту «Інноваційний педагогічний трансформер» і підготовки педагогічних кадрів до впровадження нововведень в освіту, формування готовності їх до творчого пошуку проводилися міські заходи за інноваційними формами, учасниками яких за рік стали майже 400 педагогів міста. Інноваційні форми роботи сприяли популяризації управлінських і педагогічних новацій; 40% освітян міста стали активними учасниками навчально-методичних заходів регіонального та всеукраїнського рівнів. Організована робота учителів в фокусних групах, продовжувалася робота щодо впровадження в практику роботи сучасних трендів в освіті. Інноваційна діяльність дозволила створити банк онлайн уроків, базу кращих матеріалів з досвіду роботи закладів освіти, які затверджені на рівні міста та області. Однією з ефективних форм був ярмарок дистанційного досвіду «Одна ідея, один спікер, одна хвилина». Всі відео розміщені на ютуб-каналі ЦПРПП. Триває робота з супроводу педагогів, що сприяла діяльності дослідницьких майданчиків [5].

В ЦПРПП створена сучасна гнучка система партнерства центру, школи і громади. Проводиться робота щодо організації фандрайзингової діяльності із залучення підприємців, спонсорів, представників благодійних організацій до співпраці. Результатом співпраці стало можливо поповнити матеріально-технічну базу майже на 600 тис. грн. ЦПРПП управління освіти ВЦА міста Торезьк розглядає свою діяльність з педагогічними кадрами як стимулюючий процес щодо прагнення педагога репрезентувати власне розуміння мети навчання і виховання, модифікації змісту, форм і методів педагогічного впливу на освітню роботу в закладі.

Робота характеризується стабільними та якісними показниками, що знаходить відображення у результативності творчих, фахових конкурсів, презентаційних, методичних публікаціях педагогів міста та працівників ЦПРПП. Рейтинг ЦПРПП на рівні області і країни стабільно високий: у 2019 р. та 2020 р. отримав золоті медалі Десятої та Одинадцятої

міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти» й виставки освіти за кордоном «WorldEdu» [6].

Список використаних джерел:

1. Відділ інформаційно-видавничої діяльності Донецького облІППО. URL: <https://old.ippo.dn.ua/index.php/viddily/vivd> (дата звернення: 20.07.2022).
2. Діяльність професійних спільнот ЦПРПП Торецької громади. URL: http://toretsk-cprpp.dn.sch.in.ua/osvitnij_hub/revestraciya/ (дата звернення: 20.07.2022).
3. Досвід педагогів міста, затверджений методичною радою. URL: <https://bit.ly/3uG1cyq> (дата звернення: 15.07.2022).
4. Команда ЦПРПП Торецької громади. URL: http://toretsk-cprpp.dn.sch.in.ua/pro_cprpp/nasha_komanda (дата звернення: 25.07.2022).
5. Онлайн-ярмарка дистанційного досвіду. URL: <https://bit.ly/3LoqYxb> (дата звернення: 16.07.2022).
6. Сайт ЦПРПП Торецької громади. URL: <http://toretsk-cprpp.dn.sch.in.ua/> (дата звернення: 16.07.2022).

УДК 374.7:167.7:(73)

Соколова Г. І.,

учитель історії Черкаської гімназії

Черкаської селищної ради

Краматорського району Донецької області

**ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬНОЇ, НЕФОРМАЛЬНОЇ
ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ –
ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ
З СУСПІЛЬСТВОМ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

В умовах інформаційної революції, яка почалася в другій половині ХХ століття гостро постало питання про «освіту протягом усього життя» («безперервної освіти», «продовженої освіти», «рекурентної освіти», «освіти дорослих», «освіти протягом усього життя», «самокерованого навчання») в усіх сферах життєдіяльності. У цей період зросли вимоги до

інтенсивності оновлення знань, умінь і навичок як до фахівців, так і до освіти, в цілому. Безперервна освіта в історичному ракурсі, в тій чи іншій формі, завжди була присутня, бо без неї був би неможливим поступальний рух суспільства вперед. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. відрізняється від попередніх історичних періодів прискоренням якості життя і діяльності.

Безперервне навчання – інтенсивне оновлення знань і умінь, необхідних для успішної і ефективної професійної діяльності, відповідно до швидкоплинних соціальних і економічних умов, що висувають нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців [1]. На сьогоднішній день в світі вже напрацьовано досить багато документів і практик. В Європейському Союзі одним із найвизначніших документів є Меморандум про безперерву освіту Комісії Європейського Союзу від 30 жовтня 2000 року. У документі визначено шість ключових напрямків безперервної освіти:

- 1) нові базові знання і навички для всіх;
- 2) збільшення інвестицій в розвиток людських ресурсів;
- 3) інноваційні методики навчання і вивчення;
- 4) нова система оцінки отриманої освіти;
- 5) розвиток наставництва і консультування;
- 6) наближення освіти до місця проживання.

Значну роль у втіленні цих напрямків відіграє розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій. Розвиток даної технології неможливий без розвитку як базової так і післядипломної (післябазової) освіти: процеси взаємопов'язані і взаємозалежні.

Безперервна освіта – комплекс державних, приватних і громадських освітніх закладів, які забезпечують організаційну і змістовну єдність всіх ланок освіти, прагнення людини до самоосвіти і розвитку протягом всього життя. Право на освіту впродовж життя дорослих закріплено в «Законі України про освіту». Згідно із документом, реалізувати свої прагнення людина може в рамках формальної, неформальної та інформальної освіти. Формальна освіта – освіта, яка здобувається відповідно до освітніх ліцензованих програм

закладів післядипломної освіти і передбачає досягнення здобувачами освіти заделегіть визначених результатів навчання. Вона розширює і доповнює знання з фаху, методики викладання предмету, психології, які отримав учитель, здобуваючи вищу освіту. Таку освіту можна отримати як очно, дистанційно, так і очно-дистанційно. Очна форма передбачає таке: курси підвищення кваліфікації, семінари, творчі групи, тренінги. Дистанційна: дистанційні курси, онлайн-конференції, вебінари. Можливе поєднання цих двох форм. Ця форма освіти не завжди відповідає запитам слухачів у виборі тематики. Хоча в останні роки спостерігається прогрес в її організації: освіта наближається як до здобувача, так і до місця його проживання. До цього підштовхнула пандемія 2020–2022 рр. та повномасштабна агресія росії проти України з лютого 2022 р. Неформальна освіта – освіта, яка здобувається, як правило за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може присвоїти професійні або частково освітні кваліфікації. Вона допомагає швидко і вчасно отримувати необхідні знання відповідно до потреб тут і зараз. Інформальна освіта (самоосвіта) – освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей як під час повсякденної діяльності, так і компетентностей пов'язаних з професійною, громадською та іншими видами діяльності. Така освіта може реалізовуватися через одноразові лекції, відео-уроки, медіа-консультації; під час спілкування у сім'ї, з колегами; читання спеціальних журналів, перегляд програм телебачення та Інтернет-ресурсу; незаплановані випадкові бесіди; івенти.

У 2015 році ЮНЕСКО визначила три ключові сфери, де реалізується освіта дорослих:

- 1) грамотність та базові навички;
- 2) безперервна освіта і професійний розвиток (професійні навички);
- 3) ліберальна, загальнодоступна й громадянська освіта

(навички активної громадянської освіти) [2].

У світі вже накопичена певна практика у сфері розвитку освіти дорослих. В сучасній Україні освіта дорослих функціонує без закріплення на законодавчому рівні та без бюджетного фінансування. Єдина норма, що регулює це питання, це стаття 18 Закону України «Про освіту». Ця норма є досить загальною і реалізується головним чином закладами післядипломної освіти через курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги і т. і. Триває діяльність робочої групи МОН України, яка працює над розробкою законопроекту «Про освіту дорослих». У найближчому майбутньому, в зв'язку з євроінтеграційними процесами, в нашій державі будуть розширюватися можливості для освіти дорослих. Освіта впродовж життя є одним із найважливіших інструментів для скорочення бідності, покращання здоров'я і добробуту, особливо сьогодні, коли перед українцями постали виклики у зв'язку із пандемією коронавірусу і широкомасштабною війною росії проти нашої держави. Ключову роль у цьому процесі, на думку автора, буде відігравати внутрішня мотивація постійно займатися самоосвітою після отримання базової освіти у будь-якій сфері діяльності [1].

Результатом діяльності особистості є конкретний продукт, як результат підвищення її умінь і навичок, так і наробки, що допоможуть іншим швидше орієнтуватися у величезному потоці інформації. Отримавши базову освіту, більшість вчителів історії Донецької області протягом наступних років розширюють базу своїх знань і удосконалюють професійні уміння, займаючись самоосвітою. Без такого підходу учитель не може відбутися як педагог.

Методичний супровід освітян на сьогоднішній день здійснюють обласні інститути післядипломної педагогічної освіти. В рамках цих установ розроблена низка заходів. Це і постійно діючі семінари, творчі групи, творчі лабораторії, круглі столи, презентація творчої діяльності [3]. До освіти педагогів протягом життя долучаються і інші структури: національні

університети, АН України, міжнародні організації, відомі педагоги Донецької області і України, НЦ МАН. Цей перелік може бути продовжений. Можна зупинитися на діяльності відділу суспільних дисциплін протягом 2020–2022 рр. Окрім курсів підвищення кваліфікації можна відзначити роботу вчителів у творчих групах, фахових конкурсах педагогічної майстерності. Освіта протягом життя – освіта майбутнього. На 2022 р. запланована робота таких творчих груп: «Громадянська освіта: міжрегіональна взаємодія», «Пошуково-дослідницька робота педагогів», «Вивчення історії через «Public History» (художні фільми, література, анекдоти, меми, комікси, карикатури, пісні тощо)»; «Цифровізація освітнього процесу на уроках історії в умовах НУШ»; «Особливості організації краєзнавчої роботи в НУШ»; «ЗНО: “лайфхаки” щодо підготовки»; «НУШ: підготовка дидактичного забезпечення для учнів 5-х класів НУШ»; «Педагогічний “стендап”: обмін досвідом у контексті НУШ, 5 клас».

У 2020 – 2021 рр. працювала творча група зі створення хрестоматії з історії України для 11 класу з урахуванням місцевого компоненту під керівництвом Лаврут О. О. Учасники групи (дані про авторів відповідно до даних 2020 р.): Антонова А.М., учитель Краматорської економіко-гуманітарної гімназії № 8 ім. В. Стуса Краматорської міської ради; Гнибіда А.С., учитель Краматорського навчально-виховного комплекс (загальноосвітня школа I – III ступенів № 32 – дошкільний навчальний заклад) Краматорської міської ради; Змієвська Н.Є., учитель Селидівської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 6 Селидівської міської ради; Ігруньов М.І., учитель Іллінівського опорного закладу ЗЗСО з поглибленим вивченням іноземних мов Іллінівської сільської ради Костянтинівського району; Килименко Л. В., учитель КЗ «Дмитрівський ЗЗСО I–III ступенів» Слов'янської районної ради; Ніконова І. В., учитель Слов'янської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 4 Слов'янської міської ради; Нечипорук Е. Г., учитель Мирноградської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5 ім. В. Доценка; Пальчик Т.М., учитель

Новотроїцька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів Покровської районної ради; Погребняк Н. В., учитель Лиманської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 2 Лиманської міської ради; Сніговий П. В., учитель Черкаської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 1 Черкаської селищної ради Слоб'янського району; Салагуб Л. І., методист відділу суспільних дисциплін Донецького ОІППО; Соколова Г. І., учитель Черкаської ЗОШ І–ІІ ст. Черкаської селищної ради Слоб'янського району; Торотухіна А. О., учитель Часовоярської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 17 Бахмутської районної ради. Керівник творчої групи Лаврут О. О. зазначила у вступі цінність виконаної роботи групи: «Учасники творчої групи зібрали джерела із позиції багаторакурсності задля розуміння багатоаспектності сприймання подій, явищ та діяльності особистостей. До роботи увійшли раніше не опубліковані джерела із особистих архівів...до Вашої уваги – джерела: текстові, візуальні, аудіовідуальні, після яких ідуть запитання, що полегшать або наштовхнуть на роздуми» [4]. Педагоги можуть запропонувати створити власну добірку джерел: з історії сім'ї, родини, класу, школи, населеного п, етнічної, соціальної групи, де можна отримати не лише інформацію до роздумів [5, с. 3]. Створена хрестоматія – це не тільки конкретний продукт діяльності, але й ефективний приклад безперервної освіти на початку ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про освіту зі змінами 2022 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021. URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu (дата звернення: 25.07.2022).
2. Меморандум про безперервну освіту Комісії Європейського Союзу (A Memorandum on Lifelong Learning). URL: www.znanie.org/docs/memorandum.html (дата звернення: 25.07.2022).
3. Сорока Н. Освіта дорослих як суспільна відповідальність та інвестиції в майбутнє. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/osvita-doroslyh-yak-suspiilna-vidpovidalnist-ta-investytsiyi-v-majbutnye/> (дата звернення: 25.07.2022).
4. Хрестоматія з історії України для учнів 11 класу ЗСО /

- Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Кафедра суспільно-гуманітарної освіти. Краматорськ, 2020. 168 с. URL: <https://docs.google.com/document/d/1ZXzVySxAnngx7mjVfKTtf41PSyU5Pn4N/edit?usp=sharing&oid=111807487610739775020&rtpof=true&sd=true> (дата звернення: 28.07.2022)
5. Хрестоматія з історії України для учнів 11 класу ЗСО (доба незалежності) / Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Кафедра суспільно-гуманітарної та медійної освіти. Краматорськ, 2021. 123 с. URL: <https://docs.google.com/document/d/19XJDoSqNwZDKxtULTOUH-DlusAEfKhE4/edit?usp=sharing&oid=111807487610739775020&rtpof=true&sd=true>. (дата звернення: 28.07.2022).

УДК 37.018.43:004.9

Фоменко А. В.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Лиманського НВК «гімназія – ЗОШ I ступеня»*

Пашкевич В. М.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Лиманського НВК «гімназія – ЗОШ I ступеня»*

ВІД ЯКІСНОЇ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГА – ДО РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

У справі об'єднання людства на основі певних ціннісних підстав і цільових орієнтирів, одним із пріоритетних чинників стає безперервна освіта. Вона виступає у сучасному культурно-освітньому контексті як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини. Особливо це стосується педагога, який повинен розвинути свої здатності до навчання протягом усього професійного життя, розвинути навички комунікації, адаптивності, самовдосконалення, організаційної й групової ефективності та низку інших якостей. У змісті безперервної освіти прийнято виділяти три основні значимі компоненти, пов'язані з навчанням дорослого

населення: навчання грамотності в широкому сенсі, включаючи комп'ютерну, функціональну, соціальну та ін.; професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації (job qualification); загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю (life qualification) [1]. Безумовно, це стосується кожного закладу освіти, кожного педагога. Особистості, що навчається, повинні бути створені певні умови для одержання потрібних їй знань [3].

На необхідність переходу від принципу «освіта на все життя» до принципу *«освіта протягом всього життя»* вказував ще великий педагог К.Д. Ушинський, рекомендуючи учителю, *«постійно пам'ятати, що повинен передати учневі не лише те чи інше знання, а й розвинути в ньому бажання і здатність самостійно, без учителя, здобувати нові знання. Ця здатність... повинна залишатись з учнем і тоді, коли вчитель його залишить, і дати учневі засіб здобувати корисні знання не лише з книг, але й з предметів, які його оточують, з життєвих подій, з історії власної його душі. Володіючи такою розумовою силою,... людина буде вчитися все життя, що, звичайно, і складає одну з найголовніших задач всякого шкільного учіння»* [5].

Надзвичайно актуальним є педагогічне завдання щодо формування потреби в засвоєнні знань і доповненні їх шляхом самоосвіти. Стосовно суб'єкта навчання, то необхідно створити умови та забезпечити його готовність до реалізації цього права так, щоб у нього була постійна потреба вчитися, збагачувати власні знання [4]. Важлива особливість неперервної освіти – її спрямованість у майбутнє, на розв'язання проблем розвитку суспільства на підґрунті використання одержаних знань. Однією з важливих особливостей сучасного світу професій є те, що на зміну монопрофесіоналізму приходить поліпрофесіоналізм. Це означає, що людині, щоб бути конкурентоспроможною особистістю, необхідно опанувати не одну єдину професію, а декілька суміжних. Сьогодення вимагає від педагога такого поліпрофесіоналізму як володіння

Регіональна науково-практична конференція

та вміння застосовувати інформаційно-комунікаційні технології, які в освітньому процесі та управлінні закладами освіти визначені інструментом забезпечення успіху нової української школи [2].

Цифрові компетентності – це основа, без якої неможливо уявити ефективну роботу сучасного вчителя. В умовах періодичних локдаунів і карантинів, у період запровадження воєнного стану в країні саме цифрові технології дають змогу не зупиняти навчання, а безпечно продовжувати його в дистанційному або змішаному форматі. У Лиманському НВК «гімназія – ЗОШ I ступеня» одним із ефективних ресурсів щодо організації навчання учнів на дистанції є Microsoft Office 365 – це хмарна служба, яка поєднує найзручніші сучасні інструменти для роботи. Найкращі у своєму класі програми, такі як Excel і Outlook, доповнені потужними хмарними засобами OneDrive і MicrosoftTeams, відкривають унікальні можливості для творчої співпраці з будь-якого пристрою.

Дистанційна платформа, на якій працюють учні НВК

MicrosoftTeams – це цифровий центр, в якому зібрані контент, завдання та програми, щоб вчителі могли створювати умови навчання.

Teams – це чат без обмежень, відеовиклики, можливість ділитися файлами й зберігати їх у хмарному сховищі, а також багато іншого – усім цим можна користуватися скільки завгодно. **OneNote** – надає можливість упорядкувати блокноти, поділивши їх на розділи та сторінки. Завдяки зручній навігації та пошуку можна швидко знайти потрібні нотатки. **Forms** – ресурс, який допомагає створювати тести і завдання та швидко отримати зворотній зв'язок. Система зручна тим, що уроки можна організувати і в синхронному, і в асинхронному режимі. Матеріал до кожного уроку може зберігатися протягом певного періоду. **Microsoft Office 365** дає можливість зворотного зв'язку і через тестові форми, чат, відеоконференції, відеодзвінки, вести облік оцінювання учнів (створення журналу). І найголовніше – дані учнів надійно захищені.

Облік навчальних досягнень фіксується на платформі «Нові знання» <https://nz.ua/>. Мережа «Нові знання» – безкоштовна інтерактивна інформаційно-аналітична система, що складається з кількох окремих розділів: «Журнал вчителя», «Розклад уроків та домашні завдання» та «Електронний щоденник». Вони фактично є аналогами звичних паперових.

У 2021 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року, що підкреслює актуальність цієї теми. Зрештою, є Європейська рамка цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu). Це не тільки технічні навички, але й опис того, як цифрові технології можна використовувати для освіти та навчання. Міністерство цифрової трансформації України розробило багато корисних онлайн-продуктів саме для вчителів, які допомагають отримати цифрові навички. Знайти їх можна на національному порталі з розвитку цифрової грамотності [Дія.Цифрова освіта](#).

Педпрацівники закладу освіти 100 % склали національний тест на цифрову грамотність «[Цифрограм для вчителів](#)». Тест допомагає учителю дізнатися свій рівень цифрової грамотності, слабкі та сильні сторони. Учителі отримали

Регіональна науково-практична конференція

результат цифрової грамотності «середній» та «високий» (приблизно 50/50). Усі члени колективу підвищили кваліфікацію при Донецькому облППО з теми «Організація дистанційного навчання в закладі освіти засобами інструментів Google», більшість має сертифікати онлайн – курсу ЕдЕра «Про дистанційний та змішаний формати навчання» для педагогів та керівників шкіл, Академії цифрових ресурсів Антоніни Букач, сертифікати про проходження курсів підвищення кваліфікації «Використання хмарних сервісів Microsoft в освітньому процесі» та інші.

Здобуті знання допомогли організувати дистанційне навчання на платформі **Microsoft Office 365**. Педагоги також опанували Гугл додатки (Meet, Classroom). Маючи певні знання, успішно проводять уроки дистанційні, у т.ч. відкриті під час атестації чи конкурсів фахової майстерності.

І.В. Тиха, переможець зонального етапу «Учитель року 2021» в номінації «математика» проводить дистанційний урок на платформі Microsoft Office 365

У практиці роботи вчителів на дистанції є інтерактивні дошки:

Padlet – інструмент для спільної роботи під час дистанційного навчання, створений для обговорення ідей, проєктів і концепцій. Він чудово підходить для організації інтерактивної роботи, а також для додавання навчальних матеріалів на самостійне опрацювання. У цьому онлайнресурсі є можливість запрошувати учнів для внесення правок, доповнень або відстежень результатів.

Jambord – використовують для обговорення проєктів, створення нотаток, рефлексії, мозкового штурму чи для індивідуальних проєктів.

Linoit – віртуальна дошка оголошень, педагоги організують з дітьми творчі види робіт: розподіли, об'єднай, напиши своє враження тощо.

Для забезпечення зворотного зв'язку, що є обов'язковою умовою успішного дистанційного навчання та оцінювання, використовуються зазначені вище Інтернет ресурси. Доповнити список можна **ресурсами LearningApps.org** та **WordWall**. Ці онлайнві сервіси дозволяють учителю створювати інтерактивні вправи. Вони є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на уроках, і в позаурочний час. Крім того, Learningapps.org надає можливість учителю створити набір класів у власному акаунті.

Методичною радою закладу освіти створений сайт – навігатор «Віртуальний методичний кабінет», досвід роботи педагогів з використання мультимедійних засобів навчання розміщений на онлайн – дошках [lino \(linoit.com\)](http://lino.com), паплет <https://padlet.com/vpashkevich1962/x59d4f2dexx4> тощо.

Список використаних джерел

1. Неперервна освіта як основна вимога сучасного суспільства. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/93-innovatsiyi-v-osviti-zdobutky-ta-perspektyvy-11-zhovtnia-2019-roku/340-neperervna-osvita-yak-osnovna-vimoga->

- suchasnogo-suspilstva (дата звернення: 28.07.2022).
2. Нова українська школа. Концепція. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 26.07.2022).
 3. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika> (дата звернення: 28.07.2022).
 4. Солдатенко М.М. Неперервна освіта як засіб професійного становлення і розвитку фахівця в умовах інформаційно-технологічного суспільства. Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 2. – 2010.
 5. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. – М., 1954. – Т. 2. – 234 с.

УДК 004.01:57

Іваненко Ю. І.,

учитель інформатики

Слов'янського педагогічного ліцею

Слов'янської міської ради Донецької області

З ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ NZ.UA У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ЛІЦЕЇ

Сучасна школа, як ніколи, потребує нових підходів до модернізації освіти, її інформатизації, що свого часу знайшло відображення в Законі України «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа».

Ідея впровадження електронних журналів та щоденників в освітній процес ЗЗСО стала надзвичайно актуальною в останнє десятиріччя. Наш ліцей долучився до її впровадження у 2018 р., запроваджуючи електронний документообіг. А вже у 2021 р. методичною проблемою розвитку нашого закладу було обрано *«Модернізацію освітнього середовища ліцею як концептуальну основу розвитку та виховання сучасної*

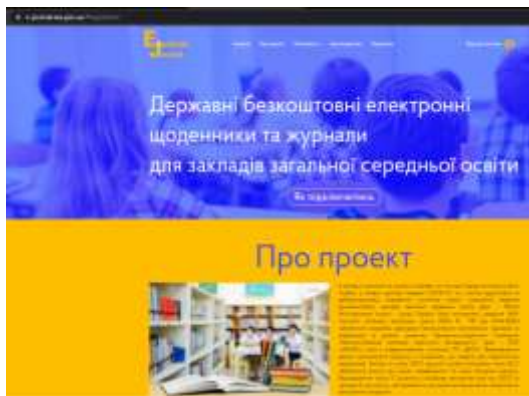
конкурентоспроможної особистості», що дало змогу розглянути проблему інформатизації в контексті комплексного підходу до модернізації нашого ЗЗСО [1].

Основним чинником для впровадження електронного документообігу, в першу чергу, була необхідність інформувати учнів та їх батьків про навчальні досягнення, пропуски занять та домашнє завдання, бо не секрет, що учні, особливо старших класів, майже не носять щоденники на заняття, або не заповнюють їх. На цьому етапі розглядалося лише використання електронних щоденників, бо нормативної бази для заміщення паперових журналів на той час ще не запровадили. Почали вивчати платформи, які надавали таку можливість, виділивши три:

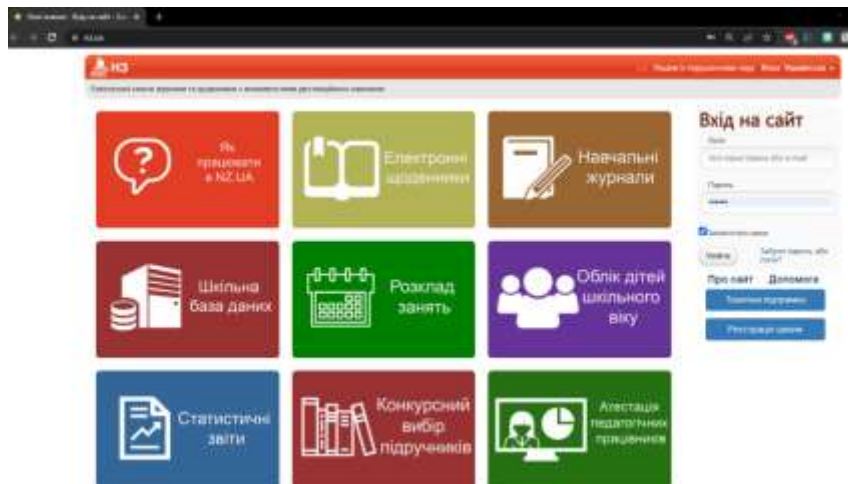
<https://e-schools.info>

<https://e-journal.iea.gov.ua>

<https://nz.ua/>

Кожен розробник проводив навчальні вебінари, на яких інформував про можливості та переваги своєї платформи над іншою та запевняв, що саме їх платформа згодом отримає гриф МОНУ [2].

Ліцей вирішив зупинитися на платформі nz.ua. Вирішальним став той факт, що вона базується на платформі ІСУО, а тому інтегрована з системою «КУРС.Школа», яка на той стала обов'язковою для використання (тобто не треба було вносити знов дані на учнів у інші системи). Для тих, хто не знайомий з цією платформою, зауважимо, що зараз для вчителів на ній реалізовано е-журнал, а для батьків та учнів – е-щоденник.

У 2020–2021 навчальному році на серпневій педагогічній нараді було вирішено запровадити як експеримент електронні журнали паралельно з паперовими. Ми розуміли, що виконуємо подвійну роботу, але вважаємо, що такий адаптаційний період просто необхідний. Тоді впродовж року тренувалися у створенні розкладу, поділу класу на підгрупи, заповненні журналів, виставленні оцінок та використанні різноманітних звітів.

Уже у 2021 р. в контексті реалізації методичної проблеми ліцею було вирішено повністю відмовитися від паперових журналів на користь електронного журналу nz.ua. Після року плідного використання системи nz.ua зазначимо позитивні і негативні риси використання:

- онлайн інформування учнів та батьків про навчальні досягнення (саме це й стало поштовхом для впровадження електронної системи обліку);
- можливість використання системи для елементів дистанційного навчання (додавати файли до уроків та покликання на ресурси Інтернету);
- 24/7 доступ до журналу педагогів та адміністрації;
- постійний доступ учителя, класного керівника, адміністрації, батьків, учнів до розкладу занять;
- спрощене заповнення електронного журналу, у порівнянні з паперовим, оскільки майже всі навчальні програми зараз в електронному вигляді, тому процес заповнення перетворюється на копіювання/вставлення;
- можливість виправити помилкові записи та оцінки, що відсутні у паперовому;
- автоматичний (за потреби) розрахунок тематичних, семестрових, річних оцінок;
- можливість виставлення, коригування оцінок одразу під час перевірки робіт учнів;
- автоматичне заповнення розділу «облік відвідування», кількості пропущених уроків учнями після здійснення такого обліку вчителем на уроці;
- різноманітні звіти для класного керівника та адміністрації (табель, відвідуваність, зведений облік навчальних досягнень учнів тощо).

До другого відносяться такі:

- постійний доступ до мережі Інтернет (забезпечується або Wi-Fi мережею в навчальному закладі, або мобільним Інтернетом)
- технічне оснащення вчителя (потрібен або ПК у кожному

- навчальному кабінеті, або персональний ноутбук; альтернативою може бути планшет (доволі зручний) або смартфон (менш зручний через невеликий розмір екрана);
- некоректна робота деяких опцій електронного журналу (проблеми з «н», якщо їх виставляв класний керівник і вчителі-предметники; з переведенням учня серед семестру у інший клас у межах закладу; з підгрупами, коли учня перевели в інший клас чи в інший заклад). Але, одразу зауваимо, що підтримка платформи оперативно реагує на звернення, виправляє недоліки та неточності.
 - у перспективі потреба роздруковувати електронні журнали на папері після закінчення навчального року [3].

Отже, переваг у електронних журналів та щоденників значно більше, ніж умовних недоліків, тому вважаємо, що рішення про відмову від паперових носіїв було осмисленим та раціональним.

А умови навчання під час пандемії та воєнних дій ще раз підтвердили правильність цього рішення, бо саме електронна система дала змогу вчасно заповнювати журнали, виставляти оцінки, зробити семестрове та річне оцінювання та заповнювати документи про закінчення ліцею, надавати таблиць для учнів, які перевелися до інших навчальних закладів. І збереження даних одразу на кількох серверах (зокрема й на закордонних) виявилось значно надійнішим, ніж паперових носіїв в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>, вільний. – Назва з екрана.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>, вільний. – Назва з екрана.
3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [Електронний ресурс] // Верховна Рада

України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15?fbclid=IwAR1PYsqumbkDeHF7qH5-6fvWRTckNt8rpqfUBeq4jPMRArE3iMVZC_0_E9I#Text, вільний. – Назва з екрана.

Буренко О. І.,

методист Центру цифрової освіти ДонОблППО

ЕЛЕКТРОННИЙ ДЕКАНАТ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

«Сьогоднішня система освіти і науки має зазнати докорінних цифрових змін і відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу. На сьогодні дедалі більше професій потребують набуття високого рівня цифрових компетентностей і володіння новітніми технологіями. Ця потреба також поглиблена наслідками пандемії коронавірусу, яка загострила проблему розвитку та опанування технологіями в системі освіти задля забезпечення прав людей на якісну освіту», – зазначив Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет.

Міністерство освіти і науки України розробило Концепцію цифрової трансформації освіти і науки, спрямовану на подолання низки проблем, зокрема:

- низький рівень цифрових компетентностей учасників освітнього процесу;
- відсутність актуальної, правдивої інформації про здобувачів освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників, а також науковців для прийняття управлінських рішень та моніторингу ефективності політик;
- бюрократизованість процесів внутрішнього документообігу закладів та установ освіти й науки;
- незручність отримання послуг та сервісів у системі освіти;
- недоступність наукових ресурсів та інфраструктур тощо.

До 2026 року планується досягти кінцевої мети через такі

стратегічні цілі:

1. Цифрове освітнє середовище є доступним та сучасним.
2. Працівники сфери освіти володіють цифровими компетентностями.
3. Зміст освіти в галузі ІКТ відповідає сучасним вимогам.
4. Послуги та процеси у сфері освіти й науки є прозорими, зручними та ефективними.
5. Дані у сфері освіти і науки є доступними та перевіреними.

Донецький обласний інститут є закладом вищої освіти, що здійснює підвищення кваліфікації, перепідготовку та підготовку за окремими спеціальностями, спеціалізацію і стажування керівних, педагогічних та інших працівників, науково-методичне забезпечення освіти в Донецькій області.

Попередній досвід свідчить, що під час вибору шляхів підвищення кваліфікації управління освіти, заклади освіти, педагоги стикаються з проблемою відбору тематичних курсів, реєстрації на них та укладання договорів.

За ініціативи в.о. ректора Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Бурцевої Юлії Олександрівни розроблено систему, яка дозволяє педпрацівникам самостійно реєструватися на курси, керівникам закладів освіти відстежувати реєстрацію та проходження підвищення кваліфікації, надалі проводити атестацію, громадам укладати договори про оплату, а деканату ДОНОБЛІППО вести електронну документацію обліку результатів освітнього процесу та здійснювати видачу електронних свідоцтв про підвищення кваліфікації.

Отже, наша установа має на меті досягти такі стратегічні цілі: цифрове освітнє середовище є доступним та сучасним; послуги та процеси є прозорими, зручними та ефективними; результати успішності є доступними для здобувачів освіти та вірогідними.

Для розробки електронного деканату було проведено моніторинг вже існуючих систем та установ, які користуються подібними програмами та можуть розробити їх для нас. Наш

вибір зупинився на ТОВ «НОВІ ЗНАННЯ», яке забезпечує розробку та підтримку користувачів інформаційної системи управління освітою ІСУО.

Ця система охоплює всі заклади освіти та дозволяє співробітникам місцевих органів управління освіти автоматично створювати статистичні звіти (76-РВК, 83-РВК, Д-4, Д-5, Д-6, Д-7,8, Д-9 тощо). Починаючи з 2016 року, звіти в системі формуються тільки з накладанням ЕЦП, що відповідає всім нормативним актам. Для потреб органу управління освіти та закладів освіти був розроблений додатковий функціонал «Конструктор форм», який дозволяє створити будь-які внутрішні звіти (кількість комп'ютерного забезпечення, паспорт освітніх закладів тощо) та автоматично отримувати інформацію від установ в електронному вигляді.

Портал «ІСУО. Україна» має чітку структуру, побудовану за принципом підпорядкованості, прийнятої в державі.

До основних можливостей ІСУО можна віднести:

- розміщення на сайті актуальної інформації про заклади освіти;
- автоматичне формування статистичних звітів;
- електронна атестація педагогічних кадрів;
- перевірка робочих навчальних планів;
- ліцензування освітніх закладів;
- облік дітей шкільного та дошкільного віку;
- реєстр випускників для замовлення документів про освіту;
- електронні журнали та щоденники для ЗЗСО тощо.

Основною особливістю є те, що більшість закладів освіти вже знайомі з порталом ІСУО та працюють з його сервісами, розробка додаткового модуля для підвищення кваліфікації педпрацівників тільки розширить можливості порталу і зробить його більш функціональним.

Починаючи з 2021 року, реєстрація на КПК в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти відбувається (поки що в тестовому режимі) на порталі ІСУО за посиланням <https://ppk.isuo.org/>

Портал «Управління підвищенням кваліфікації вчителів» розроблений з урахуванням вимог постанови КМУ від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».

Відзначу низку можливостей для ЗЗСО (шкіл):

керівники можуть:

- знайти та запропонувати вчителям потрібні їм варіанти ППК;
- продивитись детальну інформацію про педагога;
- контролювати проходження ППК вчителями закладу;

учителі мають можливість:

- знайти програми підвищення кваліфікації (ППК);
- подивитись інформацію про запропоновані ППК та дізнатись їх вартість;
- отримувати інформацію про свідоцтва, результати підвищення кваліфікації;
- обрати ППК за кількістю потрібних годин та/або кредитів.

Можливості для СПК (суб'єктів підвищення кваліфікації):

- відстежувати інформацію про вчителів, які зареєструвались;
- вносити до порталу перелік ППК;
- контролювати інформацію про зареєстрованих здобувачів освіти;
- контролювати та редагувати інформацію про себе.

Важливим моментом є те, що майже всі заклади освіти є в цій системі. Облікові записи відповідальних у закладах освіти за ІСУО автоматично мають адміндоступ до порталу ППК, де вони можуть керувати підвищенням кваліфікації своїх педпрацівників.

Облікові записи вчителів, які працюють з електронними журналами та щоденниками на «Нових знаннях», дозволяють їм реєструватися через цю систему. Отже, цей модуль дозволяє контролювати та фіксувати проходження курсів ПК педагогами. Уся інформація про підвищення кваліфікації зберігається в

системі для подальшої атестації педпрацівників.

Коли педпрацівники та заклади освіти подають заявки на підвищення кваліфікації через портал ППК, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти фіксує їх, формує групи та укладає договори з громадами на проведення курсів для педагогів, які зареєструвалися в системі.

Проходження підвищення кваліфікації педагогами відбувається на порталі «Електронний деканат» <https://e-dekanat.isuo.org/>.

Портал E-DEKANAT.ISUO.ORG є наступним кроком в автоматизації роботи СПК і розроблений як окреме функціональне розширення порталу PPK.ISUO.ORG.

E-DEKANAT забезпечує формування окремих груп/курсів в СПК та ведення інформації щодо них, починаючи з першого заняття й закінчуючи автоматичною генерацією журналів і свідоцтв.

Слухачі в E-DEKANAT можуть стежити за розкладом занять і завантажити свідоцтва щодо підвищення кваліфікації онлайн. До проєкту «ІСУО» долучені всі ЗЗСО, ЗДО, ЗПТО, ЗВО, ЗПО та ІРЦ України, що дозволяє розпочати роботу закладів освіти відразу після запуску комплексу в області.

Проєкт «ІСУО. КУРС: Освіта» і всі його складові захищені відповідно до встановлених стандартів, що підтверджує атестат КСЗІ. Дані проєкту є закритими, без можливості втручання третіх осіб до роботи системи.

Отже, проєкти ІСУО: «Нові знання», портал «Управління підвищенням кваліфікації вчителів», портал «[E-DEKANAT.ISUO.ORG](https://e-dekanat.isuo.org/)» є єдиною системою для освітніх закладів та педагогів. Вони дозволяють покращити та допомогти в організації роботи закладу освіти від формування та надсилання статистичних звітів до ведення електронних журналів та керування підвищенням кваліфікації педпрацівників. Також є широкі перспективи щодо розвитку цієї системи: персональні кабінети вчителів з інформацією про проходження атестації та присвоєння відповідної

кваліфікаційної категорії, про пройдені курси; генерація та видача свідоцтв про підвищення кваліфікації з електронним підписом; електронні кабінети учнів та батьків, мобільні додатки тощо.

Для здобуття якісних та фахових знань запрошуємо всіх педагогів брати активну участь у підвищенні кваліфікації в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Ми створимо для вас комфортні умови для дистанційного підвищення кваліфікації.

УДК 37.014.3:376.091](477.62)

Лопухіна Т. В.,

*к.пед.н., завідувач відділу
спеціальні та інклюзивної освіти ДонОблППО*

***ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ***

В системі освіти України в сучасних політичних реаліях світу серед інших галузей педагогічних знань особливе місце визначено спеціальній освіті. Мета Національної стратегії реформування практики інституційного виховання дітей на 2017–2026 рр. – мобілізувати суспільство для реформування системи інституційного догляду та виховання дітей [1].

З 24 лютого 2022 року Українське суспільство перебуває в ситуації соціально-економічної кризи, коли порушена цілісність політичних і географічних кордонів, що тягне за собою збільшення числа осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах. Забезпечення освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами є одними з основних викликів освіти зумовлених агресією рф проти України.

Спеціальна освіта в Донецькому регіоні становить складну систему спеціальних закладів, реабілітаційних і медико-психологічних центрів, навчально-виховних комплексів, спеціальних класів при масових школах тощо.

На парламентських слуханнях з питань дотримання Україною прав дитини наводилися дані щодо збільшення чисельності соціально незахищених дітей і появи значної чисельності переселенців внаслідок нестабільної ситуації на Донбасі [2]. Найбільш дискусійним аспектом сьогодення постає питання реформування системи спеціальної освіти на Донеччині. Найкраще, що ми можемо наразі зробити — це підтримати українських дітей в освітньому процесі. Підтримка системи спеціальних шкіл Донецької області, яка взяла на себе левову долю наслідків військової агресії РФ, є формою посилення уваги держави до стану утримання дітей-сиріт та інших уразливих груп дітей.

Аналіз діяльності спеціальних шкіл в історичній ретроспективі знайшли певне відображення в історико-педагогічних дослідженнях А. Аблятипова, В. Покася, Н. Кайгородцевої, Б. Кобзаря, А. Бондаря, С. Больтивець, О. Дубровський та ін. Потрібно виокремити велику кількість праць з педагогіки, соціальної та спеціальної педагогіки шкіл-інтернатів, які є джерелом розвитку й удосконалення системи соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами відповідно до вимог сьогодення: А. Аблятипов, Т. Бондаренко, О. Вакуленко, Л. Волинець, В. Гаврішко, Л. Дробот, В. Загрева, Л. Калініна, Н. Кнорр, Н. Комарова, С. Коношенко, О. Кузьміна, А. Наточій, В. Нечипоренко, Н. Огренич, М. Рябуха, В. Покась, Г. Покиданов, А. Полянничко, В. Семенюк, В. Слюсаренко, О. Холоденко, В. Яковенко та ін.

У вітчизняному науковому дискурсі впливовою є точка зору про те, що при реформуванні та модернізації системи спеціальних шкіл доцільно зберегти набутий протягом декількох десятиліть досвід корекційно-реабілітаційної роботи. На думку М. Родди, Україна відмінна від західних країн тим, що вона зберегла систему спеціальних шкіл для дітей з особливими потребами. Ці школи є цінними осередками знань і досвіду [6 с. 21–25.].

За дослідженнями Савельєва Ю.Б., світові війни в Україні

значно збільшили кількість дітей - сиріт, безпритульних і бездоглядних дітей. І саме тому виникла необхідність створення інтернатних закладів. «У зв'язку з цим починають створюватися заклади суспільного виховання дітей, а саме: дитячі будинки, дитячі майданчики, дитячі містечка, дитячі комуни, дитячі колонії. В подальшому розвивалася їхня мережа, удосконалювалася їхня структура, розроблялись нові підходи щодо збільшення охоплення навчанням, вихованням, лікуванням, соціальним захистом великої категорії дітей-сиріт, бідних, обездолених та хворих дітей» [7. с. 23]. Перші загальноосвітні санаторні школи на Донеччині організовані для лікування дітей і підлітків з відкритою формою туберкульозу (Баннівська Лісна школа (селище Банне Слово'янського району Донецької області, залізнична станція Святогірськ.1949 р.); загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-II ступенів № 2 для дітей з малими та затухаючими формами туберкульозу м. Краматорська-1959 р.; Олексієво-Дружківська спеціальна школа як заклад освіти, головним завданням якого є реабілітація дітей з порушеннями опорно-рухового апарату – 1967 р. та ін.

Дослідниця О. Клименко, на основі соціологічного дослідження інституціоналізації соціального захисту вихованців у кризових ситуаціях в умовах українського суспільства, пропонує термін «нетипове дитинство» для позначення процесу перебування дитини в кризовій ситуації внаслідок виникнення конкретних соціальних проблем, пов'язаних із викривленням життєвих практик шляхом виключення дитини із загальноприйнятих контекстів існування в суспільстві. Крім дітей-сиріт та «дітей вулиці», «нетиповою» автор вважає також «дитину, що перебуває в зоні збройного конфлікту», «дитину, яка залучена до збройного конфлікту», «дитину-солдата», «дитину, яка потребує тимчасового захисту», «дитину, яка потребує додаткового захисту», «дитину, розлучену із сім'єю» та навіть «дитину – військового злочинця». До кола дослідницьких проблем зазначеної роботи

входять також соціалізація й інтеграція до суспільного життя дітей з обмеженими фізичними можливостями, життєві траєкторії дітей-сиріт та усиновлених дітей, труднощі ідентифікації й соціального захисту «дітей вулиці», реалії існування дітей, які перебувають у зоні АТО [5].

Дослідження фахівців вказують на те, що «...в Україні не вистачає прийомних сімей для всіх дітей, які цього потребують. Нині потреби в дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях задовольняються лише на 10 %, тобто їх кількість необхідно збільшити приблизно в 10 разів. Створювати невеликі інтернати на 15 дітей із чотирма вихователями, як це практикується в Німеччині, в Україні сьогодні немає економічних можливостей. У цих умовах доцільніше не піддавати систему піклування про соціально незахищених дітей випробуванню радикальними реформами, а вдосконалювати існуючу систему, яка формувалася протягом десятиліть [8 с. 233].

Гордієнко Н. М. за результатами дисертаційного дослідження наголошує, що принципи реформування сформульовані у Національній стратегії, є доцільними та гуманними, однак реалізація цих принципів повинна базуватись на реальних механізмах. Враховуючи те, що реформа в пострадянських країнах здійснювалася при значній фінансовій допомозі Євросоюзу, в сучасних умовах на таку допомогу Україні розраховувати не можна.

«Тому цей досвід може бути врахований обмежено, з огляду на реальні можливості країни. Натомість варто акцентувати зусилля на впровадженні зарубіжного досвіду з поширення приватних спеціалізованих шкіл-інтернатів, корекційних шкіл, шкіл-пансіонів» [3 с. 243].

Події, які відбуваються в Україні зумовлюють визначення нових пріоритетів і перспектив розвитку спеціальної школи, висувують високі вимоги до змісту навчання дітей з порушеннями слуху, зору, інтелектуального розвитку, до розроблення нових технологій педагогічної корекції властивих їм порушень.

Засенко В.В. акцентує увагу на оновленні змісту та розробленні науково-методичного забезпечення початкової загальної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я відповідно до Державного стандарту спеціальної освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України. Він підкреслює, що в Україні останнім часом проводиться копітка робота, «вживаються заходи для того, аби не лише зберегти набутий досвід спеціальної освіти, але й примножити його, виробити сучасні технології корекційно-компенсаторної роботи з цією категорією дітей, створити умови для реалізації їхнього права на вибір типу навчального закладу та змісту і форм освіти [4 с. 64].

Позитивні зміни в системі освіти дітей з особливими освітніми проблемами в Донецькій області в останнє десятиріччя висвітлили певні проблеми. Гострою залишається проблема повного охоплення спеціальним навчанням і необхідним корекційно-розвивальним і психологічним супроводом дітей зі складними та комбінованими порушеннями, з розладами аутистичного спектра. Потребує уваги запровадження профільного навчання як на рівні спеціальних й інклюзивних закладів, так і в окремих класах (групах) на основі особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів.і

Висновки. Прийняття стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей зумовлене необхідністю зміни наявної системи, яка не повною мірою відповідає реальним потребам дітей та сімей, і створення необхідних умов для зростання дитини в сім'ї.

Чинна система спеціальної освіти на Донеччині потребує якісних змін. Вивчення роботи шкіл-інтернів має бути конструктивним, спрямованим на поліпшення їхньої діяльності, а не на знищення цієї інституції із захисту дітей, які потрапили в складні життєві обставини. Головне сьогодні – попередити імовірність настання негативних наслідків від ліквідації великої кількості спеціальних закладів освіти, поки вона не забезпечена рівнем розвитку інституту сімейних форм

виховання, достатнім для охоплення всіх дітей, яким це необхідно.

Список використаних джерел:

1. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її I етап : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 р. № 526-р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80> (дата звернення : 12.09.2017).
2. Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист: матеріали парламенських слухань у Верховній Раді України 12 жовт. 2016 р. / Верховна Рада України. Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту і туризму. Київ: Парлам. вид-во, 2017. 240 с.
3. Гордієнко Н. М. Освітні заклади інтернатного типу як агенти кумуляції соціалізаційного потенціалу суспільстваф: дисс. докт. соц. наук : – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019. Стр 299 е : 22.00.08 / Белгор. гос. нац. исслед. унт. Белгород, 2011. 243 с
4. Засенко В.В. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наукових праць.— № 4(6).— К.: Університет «Україна», 2007.— 64-68 с.
5. Клименко О. Ю. Особливості інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в сучасному українському суспільстві : дис. ... доктора соц. наук : 22.00.04 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2016. 418 с.
6. Родда М. Громадянське суспільство, Канада, Україна і проблеми освіти глухих. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти : матеріали Міжнар. конф. (м. Київ, 25-26 травня 2004 р). Київ : Наук. світ, 2004. с. 21–25.
7. Савельєв Ю. Б. Багатовимірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 447 с.; 356.
8. Соціальна робота : В 3 ч. Ч. 1. Основи соціальної роботи / Н. Б. Бондаренко, І. М. Грига, Н. В. Кабаченко та ін. За ред. Т. Семигіної та І. Григи. Київ : вид дім «КМ Академія», 2004. 178 с., с. 233].

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ**

УДК 371.111

Абизов В. Є.,

*канд. політ. наук, доцент,
завідувач кафедри управління
та адміністрування ДонОблІППО
ORCID ID 0000-0002-3359-340X*

Бобилева Я. В.,

*канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри управління
та адміністрування ДонОблІППО
ORCID ID 0000-0002-1039-2963*

Правдивцев П. А.,

*канд. економ. наук, старший викладач
кафедри управління та адміністрування ДонОблІППО
ORCID ID 0000-0002-1593-2412*

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В КЛАСТЕРАХ
ОБЛАСНОЇ ТВОРЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ «СУЧАСНІ ТРЕНДИ В ОСВІТІ»**

Створення в ДонОблІППО обласної творчої лабораторії (ОТЛ) «Сучасні тренди в освіті» в 2017 році на кафедрі управління та адміністрування, у той час кафедрі менеджменту освіти, було викликано актуальними завданнями реформування української освіти: Концепцією «Нова українська школа», новим Законом України «Про освіту», обласною програмою розвитку освіти «Освіта Донеччини в Європейському вимірі. 2017–2020 роки», що, в свою чергу, сформувало низку перспективних задач перед менеджерами освіти області.

Метою роботи ОТЛ «Сучасні тренди в освіті» визначили підвищення професійної готовності керівників навчальних закладів, методистів МК (МЦ), керівників методичних

об'єднань, інших учасників лабораторії до сучасного ефективного менеджменту освіти, застосування новітніх технологій в управлінні та навчальному процесі, до взаємодії з зарубіжними партнерами, результативної проектної діяльності навчального закладу, створення дружнього партнерського освітнього простору на основі розуміння базових характеристик європейського освітнього виміру в школі компетентісного навчання тощо.

Основний перелік науково-практичних задач ОТЛ «Сучасні тренди в освіті» був розподілений під об'єднуючими назвами за відповідними кластерами із власними керівниками. Основні методології досліджень ОТЛ визначили як аналіз та синтез, компаративна методологія, системний підхід, моделювання та проектування кількісного та якісного моніторингу даних тощо. Формами роботи визначили семінар, тренінг, дебату програму, дистанційне навчання, проектування, вебінар, вебінвар, workshop, walk gallery, world cafe тощо.

Науково-практичні результати роботи кластерів ОТЛ стали щорічно оформляти у вигляді збірок методичних рекомендацій та електронного контенту. Найбільш цікаві та перспективні результати досліджень ОТЛ відобразилися в наукових статтях. Термін дії лабораторії визначався рішенням ректорату та відображається в річному плані роботи Інституту.

Автори тез хотіли описати роботу кластерів до яких були безпосередньо дотичні як керівники або учасники робочої групи, тому мова піде про кластери: «Проекти і фандрайзинг» (2018 р.), «Менеджмент підготовки та супроводу міжшкільних дебатів команд старшокласників мовами європейських країн» (2018 р.), «Соціально-комунікативна компетентність освітнього менеджера НУШ» (2019 р.) та «Створення іміджу сучасного освітнього закладу» (2020 р.).

Децентралізація в освіті та становлення НУШ стає потужною мотивацією проектних команд закладів освіти до опанування нових технологій проектної діяльності, переходу до проектів, що інтегровані в цілісній розвиток громади. Саме розробці та

підготовці концепцій проектів місцевого розвитку була присвячена творча робота учасників кластеру «Проекти і фандрайзинг» (керівники Абизов В.Є., Самарська М.В.). Концепції проектів розроблялися та оформлювалися за стандартною матрицею з вказанням глобальних цілей розвитку ООН. У процесі спільної роботи учасники кластеру проводили взаємні експертизи проектів, аналізували фандрайзингові перспективи концепцій, обмінювалися досвідом участі закладів освіти в житті громади. Найбільш змістовними та такими, що були оприлюднені в навчально-методичних рекомендаціях із проектної роботи вчителів та учнів НУШ в кластері були визнані концепції переможців виставки новаторських практик V Конгресу освітян «Нова українська школа: вчимося вчити по-новому», Краматорськ 2019. : «Бібліомістечко: дім, де зігріваються серця» (Касьянова С. В., Гродівська ЗОШ I-III ступенів Покровської районної ради); «Мистецтво заради майбутнього» (Анна Ю. Р., Білозерська ЗОШ I-III ступенів № 14 Добропільської міської ради); «Знай! Сортуй! Зберігай!» (Стребіж Н. Ю., Черкаська ЗОШ I-III ступенів № 1 Слов'янського району); «Ліхтарик» (Ібрагімов Р. Н., Новодмитрівський НВК Костянтинівської районної ради); "Шкільна теплиця" (Артюх Н.Р., НВК №2 Покровської міської ради) [1]. Учасники проектних груп продемонстрували широкий спектр інтересів та спрямованість на проектне вирішення актуальних освітніх та соціальних проблем. Крім рекомендованих до видання концепцій, учасники кластеру підготували ряд проектів, що були розглянуті та реалізовані місцевими громадам. Проектна діяльність освітніх закладів області в 2019 року характеризувалася зростаючою активністю проектантів – 51 проект, збільшенням кількості закладів учасників проектів – 56, а також кількості залучених педагогічних працівників – 555 та учнів – 4405. На той час було завершено проектів на загальну суму 1 866 205 грн. Із них 40 проектів, до яких долучилися освітні заклади, та 11 авторських проектів.

Завдання розвитку шкільних дебатів іноземними мовами як успішної технології формування компетентностей в сучасній європейській освіті було сформульовано в регіональній програмі розвитку освіти «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017–2020 роки». Дебати – вдалий метод розвитку навичок критичного мислення й висловлювання, а дебатні технології дозволяють розв'язати головне завдання системи освіти правового та демократичного суспільства – підготувати ерудованих, із високою культурою та гнучким мисленням, цілеспрямованих, упевнених у собі, вільних від стереотипів громадян. Кластер ОТЛ «Менеджмент підготовки та супроводу міжшкільних дебатів команд старшокласників мовами європейських країн» був результатом творчої взаємодії кафедри з НВК «Гімназія із ЗШ I ступеня» Костянтинівської міської ради Донецької області, насамперед в особі її директора Шередекі Г.В., яка надалі стала членом кафедри та очолила відділ міжнародної інтеграції. Разом із директором посилили змістовий та методичний потенціал кластеру її колеги – вчителі Стасенко С.К., Шулькіна І. Б., Ткаченко О.В.

До роботи кластеру активно долучилися: директор Іллінівської спеціалізованої школи I-III ступенів Іллінівської сільської ради Костянтинівського району Донецької області Бурдун С. І. та її колеги – Наумова Є.С., Кошуба О.І., Марченко Н.П. Треба згадати значний внесок Попової О.М., заступниці директора з НВР ЗЗСО I-III ступенів № 3 «Спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови» військово-цивільної адміністрації м. Торецька. Цікаві новаторські підходи були в розробках Череватенко Т.С., учительки географії та біології Слов'янської загальноосвітньої школи I-II ступенів № 19 та Косенко М.Г., учительки німецької мови комунального закладу «Маріупольська спеціалізована школа I-III ступеня № 66. Всі ці розробки були видані у збірці «Сучасні тренди в освіті. Менеджмент підготовки та супроводу міжшкільних дебатів команд старшокласників мовами європейських країн» [2]. У збірнику міститься кращий

проектний досвід менеджменту підготовки та супроводу міжшкільних дебатів команд старшокласників ЗЗСО Донецької області мовами 5 європейських, який було представлено в межах IV Конгресу освітян Донеччини «Нова українська школа Донеччини: освіта для життя» в м. Краматорську 2018 року.

Формування соціально-комунікативної компетентності менеджера НУШ визначається потребою розвитку сучасної школи як відкритої системи, дружньої та соціально комфортною для учнів і вчителів, з справедливою організацією та об'єктивним результатами навчального процесу. Таке завдання потребує формування у педагогічних працівників навчальних закладів цілісного розуміння освіти як невід'ємного інституту сучасного суспільства та складової процесу розвитку особистості в освітньому просторі. Це спричинило потребу в кластері «Соціально-комунікативна компетентність освітнього менеджера НУШ» (керівник Абизов В.Є.). За підсумками річної роботи кластеру найбільш змістовними та такими, що заслуговують оприлюднення в якості навчально-методичних рекомендацій з розвитку соціально-комунікативної компетентності керівників були визнані соціологічні дослідження переможців виставки новаторських практик V Конгресу освітян «Нова українська школа: вчимося вчити по-новому», Краматорськ 2019:

1. Соціологічні дослідження: «Виявлення соціальної комунікації між учнями та вчителями школи», «Патріотизм у розумінні сучасної молоді» Барабаш Любові Миколаївни директора Шандриголівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Лиманської міської ради;
2. Соціологічне дослідження: «У пошуках шляхів до конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг» Грипась О. В., заступника директора з навчально-виховної роботи Лиманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4;
3. Соціологічне дослідження: «Соціальні комунікації в школі» Савенко Л. М., заступника директора з навчально-виховної

роботи Авдіївської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7.

4. Соціологічне дослідження: «Соціальні комунікації в школі» Чемерис Н. В., директора Краматорської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 15;
5. «Інтерпретація результатів анкетування вихованців Лиманського міського Центру позашкільної роботи» Яковлевої Т. Г., директора Лиманського міського Центру позашкільної роботи. Всі зазначені дослідження були видані в збірці «Соціально-комунікативна компетентність освітнього менеджера НУШ» [3].

Актуальність теми кластеру «Створення іміджу сучасного освітнього закладу» в 2020 році спробою покращити можливості з розвитку освітнього менеджменту школи як відкритої системи. Це потребувало переконливого та перспективного позиціонування в умовах децентралізації. Ідея, що школа через створення та представлення публічного іміджу здатна вирізнитися між інших навчальних закладів, брати активну участь в конкуренції за майбутні покоління учнів в умовах демографічної кризи, отримати переваги в просуванні проектів перед вітчизняними та закордонними спонсорами стала основою роботи кластеру «Створення іміджу сучасного освітнього закладу» (керівники: Абизов В.Є., Фарін С.Л., Правдивцев П.А.). Метою роботи було визначено навчання керівних кадрів закладів освіти, керівників та методистів методичних служб, усіх зацікавлених педагогічних працівників плануванню та використанню іміджмейкерства, як сучасної комунікаційної технології. По завершенню практичних занять з опанування цифрових інструментів, що допомагають в роботі зі створення складових іміджу, учасники лабораторії виконали випускні роботи. Включені до збірника «Створення іміджу сучасного освітнього закладу» [4] виділяються продуманим і цілісним вирішенням іміджмейкерського завдання: Новомлинець Т.М. «Розробка іміджу Центру професійного розвитку педагогічних працівників «Лідер», м. Добропілля;

Долгих Т. Г. «Розробка іміджу Іванопільської спеціалізованої школи I-III ступенів Костянтинівської районної ради Донецької області»; Новікова Г. О. «Розробка іміджу закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 9 військово-цивільної адміністрації міста Торецьк»; Стюпіна Г. В. «Розробка іміджу закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 3 "Спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови" військово-цивільної адміністрації міста Торецьк Донецької області»; Раленко А. Ю., Борцова О. Ю., Романова К.С. «Імідж-стратегія Білозерської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 14 Добропільської міської ради».

У підсумку зазначимо, що здобутки кластерів ОТЛ «Сучасні тренди в освіті», навіть зараз, у ці драматичні часи, працюють на розвиток освіти Донеччини та є кращим свідченням креативності й інноваційності нашої педагогічної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Проекти та фандрайзинг НУШ // Зб. методичних праць / укл. Абизов В.Є., Самарська М.В. – Донецький облІППО. Краматорськ: Витоки, 2019. С. 61.
2. Сучасні тренди в освіті. Менеджмент підготовки та супроводу міжшкільних дебатів команд старшокласників мовами європейських країн. У 8 ч. Ч. 4 // Зб. методичних праць / Укладачі: Абизов В.Є, Бобилева Я.В. та ін. – Донецький облІППО. Краматорськ: Витоки, 2018. С. 68.
3. Соціально-комунікативна компетентність освітнього менеджера НУШ // Зб. методичних праць / укл. Абизов В.Є. – Донецький облІППО. Краматорськ: Витоки, 2019. С. 60.
4. Створення іміджу сучасного освітнього закладу // Зб. методичних праць / укл. Абизов В.Є., Фарін С.Л. – Донецький облІППО. Краматорськ: інформаційно-видавничий відділ, 2020. С. 60.

УДК 378.07:908(477.62)"20"

Колган О. В.,

*канд. філол. наук, доцент кафедри
української мови та літератури,
Донбаський державний педагогічний університет*

Колган Т. В.,

*канд. пед. наук, декан факультету
підвищення кваліфікації ДонОблППО*

Падалка Р. М.,

*канд. філол. наук, доцент кафедри
української мови та літератури,
Донбаський державний педагогічний університет*

**ДО ІСТОРІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ
В ГАЛУЗІ КРАЄЗНАВСТВА ДОНЕЧЧИНИ
(НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕКТОРКИ ДОНБАСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)**

Зміни, що відбуваються сьогодні в нашій країні, торкаються всіх сфер життя суспільства, насамперед, галузі управління. Тому, завданням кожного керівника є створення такої системи управління, яка забезпечить стрімкий розвиток України як країни, яка крокує шляхом євроінтеграції з високим рівнем культури, національної ідентичності, громадянської свідомості. Вагому роль у такому процесі відіграє очільник, зокрема ЗВО, який особистим прикладом, активною громадянською позицією формує в підлеглих основні компетентності, зокрема громадянську, краєзнавчу тощо. Саме це визначає рівень відповідності особистості керівній посаді, здібності до управлінської діяльності.

Компетентність ректорки Світлани Омельченко, керівниці Донбаського державного педагогічного університету, свідомої, відданої рідному краю особистості, у сфері управління можемо простежити на основі її діяльності в галузі краєзнавства під час каденції на посаді керівниці ЗВО Донеччини (з 2012 р. дотепер), де власним прикладом очільниця мотивує колектив

до праці на благо рідної Донецької області, розвитку регіону й України загалом.

Краєзнавство для С. Омельченко почалося з любові до України, Донеччини, селища Райгородка (Донецька область), яку виховували в ній батьки – Олександр та Марія Писаренки, безмежно закохані в рідну землю українці.

Закінчивши з відзнакою школу, Світлана Омельченко вирішила присвятити своє життя вивченню історії рідної країни, вступивши до Ворошиловградського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка, згодом здобувши кваліфікацію «Вчитель історії та суспільствознавства, методист із виховної роботи».

Потім працювала вчителем історії Райгородоцької середньої школи, а з 1990 року – організатором позакласної та позашкільної роботи, вкладаючи в душі школярів любов до Донецького краю, української землі.

Потім працювала вчителем історії Райгородоцької середньої школи, а з 1990 року – організатором позакласної та позашкільної роботи, укладаючи в душі школярів любов до Донецького краю, української землі.

З призначенням у 2012р. Світлани Омельченко ректоркою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», краєзнавство Донеччини у виші набуло іншого дихання: урочисті заходи до річниць видатних осіб регіону (зокрема Михайла Петренка), численні конференції, розквіт популяризаторської діяльності серед молоді та багато іншого.

Залучаючи молодь Донеччини до вивчення мови, історії, культури рідного краю, Світлана Омельченко популяризує рідне слово через сторінки різних науково-популярних видань регіону, зокрема Літературно-мистецький альманах філологічного факультету ДДПУ «Євшан», газету університету «Педагог», є постійною дописувачкою газети «Райгородоцький вісник».

Родинні традиції збереження любові до рідної землі, закладені батьками Світлани Омельченко, продовжує донька Поліна Бондаренко, темою кандидатської дисертації якої є:

«Жіночий досвід сталінських репресій 1930-хрр. (на матеріалах УРСР)», захищено у 2021 році.

Послідовниками ректорки в галузі вивчення краєзнавства та його впровадження в освітній процес навчальних закладів є представники наукової школи Світлани Омельченко (5 – докт. пед. наук, 20 – канд. пед. наук), зокрема:

1. Романова С.В., кандидат педагогічних наук, «Організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах», 2006 р.
2. Шевченко Н.І., кандидат педагогічних наук, «Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність українських письменників другої половини XIX століття», 2012 р.
3. Колган Т.В., кандидат педагогічних наук, «Формування громадянської компетентності старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів», 2012 р.
4. Рябкина Л.М., кандидат педагогічних наук, «Соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів першої половини XX століття», 2016 р. та ін.

Понад 30 років професійної діяльності Світлани Омельченко – це щоденне освідчення в любові рідній Донеччині, уславлення талановитих земляків, виховання свідомих громадян нашої країни. Більше 3-ох десятиліть років праці, визнаної земляками та керівництвом краєзнавчого руху в рідній Донеччині. 22 вересня 2020 року Світлана Омельченко стала лауреатом літературно-мистецької премії імені поета-земляка Михайла Петренка.

Діяльність Світлани Омельченко як керівника одного з провідних ЗВО Донеччини – це, насамперед, професійний управлінський менеджмент, що сприяє вивченню, звеличенню Донецького регіону як на теренах України, так і за її межами, формуванню краєзнавчої компетентності в молоді вишу.

Життєве кредо менеджера педагогічного вишу – плекати в студентах любов до рідної землі.

Список використаних джерел:

1. Донбаський державний педагогічний університет – Ректорат. [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <https://ddpu.edu.ua/>
2. Світлана Олександрівна Омельченко : біобібліографічний покажчик / ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т»; упоряд. О. М. Золотарьова ; наук. ред. О. В. Колган, Р. М. Падалка ; ред. Б. І. Маторін, Р. Г. Состін. – Слов'янськ : Вид-во Б. Маторіна, 2019. – 44 с. – (Сер. «Біобібліографія вчених ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»»; вип. 3).

Щербиніна Г. О.,

*методист відділу менеджменту
та моніторингу освіти ДонОблППО*

**РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ:
ПРОБЛЕМИ, ДОСЯГНЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Стратегічні завдання розвитку сучасної освіти, визначені Законами України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», висувають принципово нові підходи до управління закладом освіти, а отже, потребують і нового управлінського потенціалу.

Більшість керівників – директорів та заступників директорів, які сьогодні очолюють заклади загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), не вчилися на факультетах управління, не опанували особливості освітнього менеджменту до призначення на керівну посаду, а тому змушені робити це під час безпосереднього виконання посадових обов'язків. У зв'язку із цим керівники відчують потребу у методологічній, юридичній і фаховій підтримці в управлінні закладом. Швидке оновлення нормативно-правових актів, модернізація змісту освіти, реформи, дотичні або ті, що безпосередньо пов'язані зі сферою освіти, зумовлюють необхідність проведення

роз'яснювальної роботи серед керівників ЗЗСО з означених питань. Не слід забувати й про новий Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти, який також висуває доволі високі професійні вимоги до керівників, а саме: володіння компетентністю стратегічного управління закладом освіти та стратегічного управління персоналом; володіння компетентністю забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства тощо [4].

Децентралізація освіти, автономія закладів освіти, відкритий освітній простір, посилення тенденції демократизації освітнього процесу – усе це накладає свій відбиток на управлінській культурі керівника ЗЗСО, який з-поміж численних альтернативних варіантів вирішення тієї чи іншої проблеми має віднайти той, який стане найбільш доцільним та оптимальним саме для його закладу освіти.

Разом із тим, на сьогоднішній день залишається чимало проблем у сфері загальної середньої освіти, серед яких ми виділяємо:

- відсутність стратегічного бачення розвитку закладу освіти у керівників;
- відсутність системного моніторингу ефективності прийняття управлінських рішень всередині закладу, зокрема й щодо життєдіяльності закладу в цілому;
- низький рівень управлінського потенціалу на місцях – небажання вчитися, опановувати нові підходи в освіті, зокрема в дистанційній, невміння швидко пристосовуватися до нових реалій життя;
- низька обізнаність у нормативно-правовому полі (незнання або поверхове знання законів, підзаконних актів, рекомендацій у сфері освіти);
- відсутність партнерської взаємодії між опорними закладами освіти та їх філіями, між ЗЗСО та громадськими інституціями.

З огляду на означені проблеми кафедрою управління та адміністрування Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було сплановано низку заходів, які б сприяли нівелюванню цих проблем і мали б на меті вдосконалення управлінської компетентності керівників ЗЗСО. Однак тут виникає цілком логічне питання: що являє собою управлінська компетентність? Із чого вона складається?

П. Олешка та Н. Кінах пропонують виділити такі компоненти управлінської компетентності керівника освітнього закладу: економічний, маркетинговий, планово-прогностичний, стратегічний, організаційний, контрольний, інформаційно-аналітичний [3, 119]. В. Свистун пропонує таку структуру управлінської компетентності керівника: загальнолюдська, загальнонаукова, загальнопрофесійна, професійна, управлінсько-функціональна, особистісна компетентності [5, 4], В. Семанчина стверджує, що «управлінська компетентність керівника ЗНЗ розуміється як інтегральна здібність особистості будувати свій поступальний професійний розвиток з постійним ускладненням завдань і зростанням рівня досягнень» [6, 435-436]. О. Мармаза зазначає, що управлінська компетентність керівника – це система знань та вмінь, що є адекватними структурі та змісту його професійної діяльності, а сама її модель має дві підсистеми знань, які необхідні для її побудови. Перша підсистема передбачає соціально-правові, фінансово-економічні, педагогічні, управлінські, психологічні знання, а друга – це гносеологічний ряд: методологічні знання (закони, закономірності ідеї, теорії); нормативні знання (принципи, правила, нормативи, інструкції, положення); змістові знання (категорії, основні поняття, факти, явища, процеси); знання способу діяльності (методи, способи, прийоми, операції) та вміння [2, 267-268]. Ю. Демченко вважає, що «управлінська компетенція – це інтегральна властивість особи, заснована на професійних управлінських цінностях, відбиваючи її готовність і здатність застосовувати систему управлінських знань і умінь в процесі професійної

управлінської діяльності. Управлінська компетенція керівника освітньої установи – готовність і здатність керівника цієї установи застосовувати управлінські знання, уміння і особові якості в практиці управління. Управлінська компетенція включає складові елементи, що є взаємозалежними, невід’ємними, підсилюють існування одне одного» [1, 93].

Як бачимо, управлінська компетентність керівника освітнього закладу є доволі багатограним явищем, яке включає в себе низку знань і вмій керівника, що потрібні для ефективного менеджменту. Ми схилиємося до тієї думки, що управлінська компетентність – це здатність керівника освітнього закладу приймати ефективні управлінські рішення, виходячи із соціально-політичної та економічної ситуації в країні, нормативно-правового забезпечення та юридичного права з урахуванням специфіки закладу освіти, його кадрового потенціалу, контингенту та подальшої перспективи.

Розвиток управлінської компетентності керівників ЗЗСО Донецької області здійснюється кафедрою управління та адміністрування ДонОблІППО за такими напрямками: удосконалення мовної, комунікативної, соціальної, фінансово-господарської, лідерської, цифрової компетентностей тощо.

Із затвердженням Концепції «Нова українська школа» 2016-го року кафедра управління та адміністрування ДонОблІППО запровадила низку заходів, спрямованих на фахову перепідготовку керівників та педагогічних кадрів опорних закладів відповідно до провідних ідей цієї Концепції.

Протягом 2016-го року було проведено спецкурс для педагогічних працівників опорних шкіл «Hubschool – школа з європейським рівнем якості освіти», учасниками якого стали директори опорних шкіл, заступники з навчально-виховної та виховної роботи. З 2017 року працює обласна творча лабораторія «Сучасні тренди в освіті», де керівники ЗЗСО можуть опановувати теми зі STEM-освіти, інтегрованого, дистанційного, перевернутого та компетентнісно зорієнтованого навчання; проєктів та фандрайзингу, цифрової

освіти, управлінських практик НУШ тощо. Не менш важливим було і залишається питання щодо стратегічного менеджменту. Результатом роботи став збірник «Шкільний простір (Schoolspace) – 2018», до якого увійшли найкращі стратегічні плани розвитку опорних шкіл м. Маріуполя, Краматорська, Дружківки, Добропілля, Новогродівки та Іллінівської ТГ.

Цілеспрямована робота проводилась і з керівниками органів управління освітою та методкабінетів/ЦПРПП. За підтримки департаменту освіти і науки Донецької ОДА впродовж 2016-2022 рр. щоквартально здійснювались семінари-наради з головами ТГ, начальниками органів управління освітою, керівниками методслужб/ЦПРПП, ЗЗСО, упродовж яких широко висвітлювались аспекти нормативно-правової бази з упровадження децентралізації освіти, організації освітньої діяльності в ТГ; запрошувались експерти шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні», які допомагали керівникам розібратися з особливостями оптимізації мережі закладів освіти, організацією підвезення учнів, досвідом інших областей України.

Результатом такої цілеспрямованої роботи є створення органів управління освітою у 46 ТГ, ЦПРПП та успішне функціонування 22 опорних шкіл у Донецькій області, які вже змогли заявити про себе на різноманітних всеукраїнських і міжрегіональних заходах. У 2018 році в межах Дев'ятої міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти» та Сьомої міжнародної виставки освіти за кордоном «World Edu» Донецька область представила напрацьований досвід опорних закладів і була відзначена золотою медаллю й дипломами в номінації «Науково-методичний супровід та організаційна взаємодія органів державної влади та управління, закладів післядипломної освіти з ОТГ у створенні системи якісної освіти».

Особлива увага під час підвищення кваліфікації керівних кадрів приділяється темі євроінтеграції. Завдяки роботі

кластера «Єврохаб – модель сучасної комунікації» обласної творчої лабораторії «Сучасні тренди в освіті» (2021-2022 рр.) в школах Донецької області створено понад 100 євроклубів, де учні вчать дебатовати іноземними мовами, беруть участь у скайп-конференціях з однолітками країн Європи, євроквестах, святкуванні Дня Європи, дізнаються про особливості побуту, культуру та звичаї інших країн. Результатом навчання проєктному менеджменту та фандрейзингу є те, що освітні заклади отримують від міжнародних організацій, зарубіжних донорів і грантодавців закордонних урядових програм матеріальні, інтелектуальні та фінансові ресурси.

У 2019 році ДонОблІППО було підписано Угоду про співпрацю із Центром дітей та молоді Литви з реалізації литовсько-українського проєкту «Заохочення освітянських ініціатив у Новій українській школі: на шляху до змін – 2019», завдяки якій у Вільнюсі пройшли підготовку 10 тренерів із Донецької області з розвитку соціальних та емоційних навичок учнів. Навчання відбулось і в Республіці Чехія.

Упродовж останнього п'ятиріччя для керівників були організовані та проведені різноманітні Школи новаторства, Школи молодих керівників, управлінські майстерні «Менеджмент НУШ», тренінги за програмою НУШ, управлінські практикуми, обласні творчі лабораторії «Сучасні тренди в освіті», конференції, форуми з децентралізації освіти та багато іншого. Цього року доброю традицією стали Дні директора в ІППО, які проводяться щочетверга. Результатом такої цілеспрямованої роботи є те, що директори та заступники ЗЗСО активно поширюють управлінські практики як на обласному, так і на всеукраїнському рівнях, беруть участь у різноманітних проєктах, стають активними учасниками всеукраїнських та регіональних заходів, діляться своїм напрацьованим досвідом у фахових виданнях, серед яких є «Збірник управлінських практик НУШ: на допомогу директору та заступнику директора ЗЗСО», «Методичний путівник керівника НУШ», «Шкільний простір – Schoolspace», «Навчання без перешкод або

компетентний менеджер», «Освітні проєкти», «Дистанційне навчання», «Проєкти STEM-освіти», «Створення іміджу сучасного освітнього закладу», «Компетентнісне навчання» тощо.

У 2021 році керівники ЗЗСО мали можливість заявити про себе у фаховому конкурсі «Учитель року – 2021» в номінації «Керівник закладу освіти». Так переможниця II (обласного) етапу – директорка загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 ім. Валерія Доценка Мирноградської міської ради Черкашина Ольга Сергіївна – за результатами III (всеукраїнського) етапу отримала відзнаку «Відкриття року».

Сьогодні Донеччина є передовою в організації дистанційної освіти школярів. Що теж можна вважати нашим спільним досягненням. Агресія РФ призвела до того, що в Україні обмежилась можливість забезпечувати право на освіту на тимчасово окупованих територіях, тому для дітей і молоді, які мешкають там, були створені спеціальні умови задля отримання документа про освіту державного зразка. Організація навчання дітей та молоді з тимчасово окупованих територій – доволі складний і трудомісткий процес, який супроводжується навчанням, насамперед, педагогічних працівників, опануванням нових методик викладання, адаптацією навчального матеріалу до дистанційного формату. Однак мета виправдала засоби, і сьогодні ми можемо констатувати, що Донеччина по праву вважається найкращою в організації дистанційного навчання завдяки своїм талановитим і небайдужим учителям.

На сьогоднішній день залишається чимало проблем, основні з яких були згадані вище, однак той шлях, яким сьогодні йде освіта Донеччини, дає абсолютно об'єктивні підстави стверджувати, що вона інноваційна, якісна й конкурентоспроможна. Перспективним напрямом розвитку освіти регіону можна вважати якісне впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти, надання якісної освіти дітям, які вимушені були виїхати за межі України

через повномасштабне вторгнення РФ, удосконалення цифрової компетентності педагогів, розвиток управлінської компетентності керівників у сфері освіти на всіх рівнях.

Список використаних джерел:

1. Демченко Ю. Підвищення управлінської компетентності керівника освітньої установи як чинника інноваційної діяльності в сучасній соціокультурній ситуації. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск LXXII. Том 1, 2016.* – С. 91-96. URL: <https://cutt.ly/uZU70cP>
2. Мармаза О. Підвищення управлінської компетентності керівника школи як домінуюча складова модернізації загальної середньої освіти. *Монографія «Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи», 2020.* – С. 266-271. URL: <https://cutt.ly/SZUQt0y>
3. Олешко П., Кінах Н. Структура управлінської компетентності керівника освітнього закладу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти.* – С. 113-132. URL: <https://cutt.ly/IZUaXJ7>
4. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти: Наказ Міністерства економіки України від 17 вересня 2021 р. №568-21. URL: <https://cutt.ly/tZn6pou>
5. Свистун В. Управлінська компетентність керівника як важливий чинник розвитку професійно-технічного навчального закладу в умовах ринкової економіки. URL: <https://cutt.ly/jZUsgP7>
6. Семанчина В. Управлінська компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогіка.* – С. 430-437. URL: <https://cutt.ly/jZUsLog>

УДК 374.72:378.046-021.68(477.62)

Гладкова Г. В.,

*завідувач відділу менеджменту
загальної середньої освіти ДонОблППО*

Фільчакова Т. В.,

*методист відділу менеджменту
загальної середньої освіти ДонОблППО*

**ВІД МЕТОДИЧНОГО КАБІNETУ ДО ЦЕНТРУ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ:
ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ, РОЗВИТОК**

Діяльність системи освіти – безперервний, організаційно і методично складний процес забезпечення освітніми послугами великої кількості населення, що відповідає державній політиці та стандартам у сфері освіти. Система методичної роботи Донеччини розвивалась разом із становленням системи освіти, забезпечуючи її науково-методичний супровід, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, вивчення та узагальнення перспективного педагогічного досвіду, розвиток творчої ініціативи учителів та вихователів.

У 60-х роках на теренах Донецької області почали створюватися районні та міські методичні кабінети як структурні підрозділи відділів освіти відповідно до наказу Міністра освіти УРСР від 19.10.1967 р. «Про організацію районних і міських методичних кабінетів» № 226 та «Положення про районний (міський) методичний кабінет Української РСР». У 90-х роках, вже в період Незалежності України, методична служба переживала оновлення, у 1997 та 2008 роках змінювалися Положення про районний (міський) методичний кабінет (накази МОНУ № 72 від 18.03.1997 та від 08.12.2008 № 1119), але на практиці все далі поширювалася ситуація дублювання методичною службою управлінських функцій, бюрократизація системи, зростання функцій організаторів свят та відділення від основної задачі – роботи з педагогами щодо зростання їх професіоналізму.

Сьогодні головним замовником освітніх послуг і контролером їх якості є суспільство. З метою результативної реалізації Концепції «Нова українська школа» та плану реформ Міністерством освіти і науки України було визначено основні етапи реформування освіти з 2015 до 2027 року, серед яких були і зміни в системі методичної роботи. Відповідно до визначених ключових компонентів Нової української школи, одним із головних завдань методичної служби зафіксовано плекання «вмотивованого вчителя, який має свободу творчості й розвивається професійно» [3], суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки педагога сучасного закладу освіти.

Прийняті Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та «Про співробітництво територіальних громад», Концепція «Нова українська школа: простір освітніх можливостей», Державні стандарти початкової освіти (постанова КМУ від 21 лютого 2018 р. № 87) та базової середньої освіти (постанова КМУ від 20 вересня 2020р. № 898), Дорожня карта освітньої реформи (2015–2025) створили підґрунтя для повного переформатування системи методичної освіти в країні. У 2020 -2021 році під час реалізації другої фази Концепції НУШ (2019-2022 рр.), замість методичних кабінетів почали створюватися центри професійного розвитку педагогічних працівників (далі – центри/ЦПРПП). Нормативною базою їх функціонування є два основні документи: Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 52) та постанова КМУ 29 липня 2020 р. № 672 «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників», якою затверджено Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників [5].

Процес створення центрів змінив мапу освітньої реформи в регіоні та перебудував вертикаль управління методичною роботою на мережеву систему професійного розвитку педагогів. Реформа методичної служби була побудована на ідеї, з одного боку, ліквідації цієї ланки у вертикальній ієрархічній системі управління закладами освіти, що діяла за

принципом директивного підпорядкування, та, з іншого боку, створення нової системи підтримки професійного розвитку педагогів за принципами партнерства та синергії, розгалуженні мережевої структури взаємодії у питанні методичної та професійної допомоги педагогам.

У процесі децентралізації в Донецькій області було створено 46 територіальних громад, ліквідовано 34 методичних кабінети та створено 21 центр професійного розвитку педагогічних працівників. Перехідний період, коли ліквідовувались методичні кабінети та створювались Центри професійного розвитку, – це 2020–2021рр., і на сьогодні цей процес в основному завершено (див. таблиця 1.)

Таблиця 1

Зміни кількісного складу методичних кабінетів/центрів та ЦПРПП в Донецькій області протягом 2016-2022 рр.

Кількість	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Методичні кабінети/центри	27	30	31	34	14	2	
ЦПРПП					17	20	21

Провідним вектором роботи центрів визначено «сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, їх психологічна підтримка та консультування» [5]. Відповідно до цих завдань працівники центрів протягом 2020–2022 рр. опановували нові для себе ролі консультантів, координаторів, модераторів, супервізорів, експертів, розробили локальні нормативні бази для функціонування центрів та власні сайти, розширили Інтернет-представництво тощо. Напрямами для консультування стали питання планування та визначення траєкторії професійного розвитку педагогів; проведення супервізії; розроблення документів закладу освіти; особливості організації освітнього процесу за різними формами здобуття освіти; впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходів до навчання здобувачів освіти і нових освітніх технологій тощо.

З метою підтримки перших кроків роботи центрів професійного розвитку педагогічних працівників творчою групою представників Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та директорів перших відкритих Центрів професійного розвитку педагогічних працівників Донецької області було створено навчально-методичний посібник «Кейс керівника ЦПРПП» [2]. У збірнику окреслено шляхи розбудови автономії центрів, вектори стратегічного розвитку установ, на допомогу керівнику представлені зразки нормативних документів, зокрема статуту ЦПРПП, стратегічної програми розвитку, річного плану, штатного розпису, посадових обов'язків директора, консультантів, психолога, положення про сайт ЦПРПП, колективного договору, наказів, зокрема з організації діловодства, роботи вебсайту, охорони праці, пожежної безпеки тощо. Збірник укладено обласною творчою групою у складі Т. В. Колган, Г. В. Гладкової, Т. В. Фільчакової, В. Ю. Гонтаренко, І. М. Гордієнко, О. В. Молчанової, І. К. Святченко, Н. О. Скрипниченко та рекомендовано до використання в роботі директорам ЦПРПП.

Безумовно важливим на сьогодні є навчання працівників центрів розумінню своїх нових ролей, прийомам активного спілкування, критичного мислення, партнерської взаємодії, інноваційним освітнім технологіям, розвитку цифрових компетентностей, напрацювання інструментарію для діагностики професійних компетентностей педагогів, поширення кращих практик новостворених центрів. Донецький облІППО створює всі необхідні умови для постійного підвищення кваліфікації працівників ЦПРПП: розроблені нові програми підвищення кваліфікації для цієї категорії, організовані тренінги з питань професійного розвитку, проводяться міжкурсові заходи та індивідуальні консультації.

Становлення центрів професійного розвитку відбувається у найскладніший для України час – в умовах повномасштабної

Регіональна науково-практична конференція

війни, розв'язаної російською федерацією, коли працівники зіткнулися з загрозою існування цієї системи в нашому регіоні. Це важке випробування для всіх. Масштабні руйнування освітньої інфраструктури торкнулися і центрів професійного розвитку: пошкоджені приміщення центрів, їх матеріально-технічні бази. Вимушені переміщуватися в інші області України працівники центрів, є втрати кадрового складу у зв'язку з окупацією деяких територій: втрачений зв'язок з деякими працівниками Маріупольського ЦПРПП та всіма працівниками Мангушського ЦПРПП.

Зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту вплинуло на кадровий потенціал установ. Протягом півроку (березень-серпень 2022р.) педагогічні працівники практично всіх центрів пройшли через режим простою. Станом на 20.08.2022 практично працюють 55 директорів та консультантів із 96, що становить 57 %.

Діаграма 1. Кількість працівників ЦПРПП станом на 20.08.2022

Однак, директори та консультанти ЦПРПП, долаючи всі виклики, швидко відновили систему підвищення кваліфікації в регіоні, координують діяльність професійних спільнот,

реалізують власні антикризові ініціативи, беруть на себе функції, не передбачені Положенням, створили міцну систему інформаційної підтримки закладів освіти тощо.

Центри професійного розвитку педагогічних працівників Донецької області залишаються важливою складовою сучасної системи освіти регіону, безперервно розвивають свій потенціал та розбудовують мережу підтримки педагогів щодо їх професійного розвитку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-ІХ. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>. вільний доступ (дата звернення : 22.08.22).
2. Кейс керівника ЦПРПП / укл. Г. В. Гладкова, Т. В. Колган, Т. В. Фільчакова, В. Ю. Гонтаренко, І. М. Гордієнко, О. В. Молчанова, І. К. Святченко, Н. О. Скрипниченко. Краматорськ : Витоки, 2021.- 127 С.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Лілія Гриневич та ін.; заг. ред. М. Грищенко. Електрон.дані : [Київ] : МОН, 2016. 34 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. вільний доступ (дата звернення : 25.07.2022).
4. Про центри професійного розвитку педагогічних працівників : лист МОН України № 1/9-466 від 21 серпня 2020 р. Електр. дані. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-centri-profesijnogo-rozvitku-pedagogichnih-pracivnikiv>. вільний доступ (дата звернення : 21.08.22).
5. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 №672. Електр. дані. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>. вільний доступ (дата звернення : 21.08.22).

Абизов В. Є.,

*канд. політ. наук, доцент,
завідувач кафедри управління
та адміністрування ДонОблППО
ORCID ID 0000-0002-3359-340X*

Бобилева Я. В.,

*канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри управління
та адміністрування ДонОблППО
ORCID ID 0000-0002-1039-2963*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

23 червня 2022 року, лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Це визначна подія в історії нашої держави, крок вперед у реформуванні нашої держави попри війну, подальшій розбудові та зміцненню взаємовідносин між Україною та ЄС. Статус кандидата відкриває можливості отримання фінансової допомоги у трансформації суспільства, правової системи та економіки на шляху до членства в ЄС, а також триматиме євроінтеграційні реформи країни у пріоритеті. Україні буде доступна фінансова допомога, яка буде надаватись через гранти, інвестиції або як технічна допомога. Новий статус відкриває для України участь у програмах та ініціативах Євросоюзу. Євроінтеграція – один із головних зовнішньополітичних пріоритетів України. Освіта посідає визначне місце в цьому процесі. [13]

Стійкі тенденції до реформування освіти в Донецької області, спричинені загальноукраїнським вектором змін, протягом багатьох років активізують інноваційні форми діяльності освітян та освітніх установ, серед яких провідне місце посідає участь навчальних закладів в міжнародних проектах, що запроваджуються зарубіжними фондами,

благодійницькими організаціями, урядовими структурами та іншими іноземними спонсорами.

Курс на реалізацію «інноваційної моделі сталого розвитку» України був проголошений ще у 1994 році, проте реалізація цього напрямку інтенсивно почала набирала обертів останні 10 років.

Заклади освіти Донецької області є позитивним прикладом успішного менеджменту з питань євроінтеграції освіти. Активна співпраця закладів освіти Донецької області з міжнародними організаціями, закладами освіти, центрами, установами сприяє формуванню світогляду та розширенню кола обізнаності учасників освітнього процесу та громадян з питань європейської інтеграції, що відповідає Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції. Цей процес здійснюється згідно з угодою про Асоціацію між Україною та ЄС і регламентуються законами України, указами Президента України, розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, у яких відображено основні напрями роботи щодо створення вільного простору для спілкування, обміну досвідом, комунікації для навчання та розвитку учнів і вчителів. [8; 9; 10]

Дослідження, які проводились починаючи з 2016 року відділом міжнародної інтеграції кафедри управління та адміністрування ДонОБЛІППО щодо участі закладів загальної середньої освіти Донецької області в міжнародних проектах, свідчать про успіхи в реалізації реформи євроінтеграції України.

Слід відзначити, що заклади освіти Донецької області активно брали участь у міжнародних проектах Франції, Естонії, Литви, Грузії, Королівства Нідерландів, Великої Британії, Данії, Німеччини, Греції, Японії, Швеції, Польщі, Норвегії, Чехії. З кожним роком спостерігалось збільшення кількості та різноманітність проектів та програм освітнього, гуманітарного, громадського, спортивного напрямку, проектів з матеріальної та фінансової допомоги. Особливо слід відзначити збільшення англомовних проектів.

Порівняння даних про участь навчальних закладів області в міжнародних проєктах є вдалим способом відображення динаміки активізації проєктної діяльності в освіті області та презентує тенденцію руху у напрямі провайдингу інновацій в сфері освіти.

У 2016 році понад 100 закладів освіти брали участь у 130 міжнародних проєктах на початку року, а в кінці року кількість проєктів збільшилась до 441 проєкту в яких брали участь 685 педагогічних працівників та 11378 учнів. До них увійшли проєкти та програми освітнього, гуманітарного, громадського, спортивного напрямів, проєкти з матеріальної та фінансової допомоги. Найбільш широкою та стійкою стала проєктна співпраця з такими фондами та організаціями як: ЄС – ПРООН, Юнісеф, Фонд «Відродження» та Європейський Інвестиційний банк, «Save the children», Вчимося жити разом, проєкт «Освіта сталого розвитку»SIDA, GAP та багатьма іншими.

З кожним роком активність закладів освіти Донецької області зростала і набирала обертів. Почала вибудовуватись цілісна модель комунікації, яка є необхідною умовою успішної реалізації освітніх реформ. Формування в закладах освіти національних освітніх стандартів за найкращими зразками європейських країн, створення нових стійких комунікацій та партнерських стосунків з іноземними партнерами. Розвиток співпраці закладів освіти Донецької області з міжнародними організаціями, залучення до участі в міжнародних проєктах, програмах різного спрямування через розробку моделі сучасної комунікації, що сприяє формуванню світогляду та розширенню кола обізнаності освітянської спільноти Донецької області з питань європейської інтеграції, створення єдиного європейського освітнього простору.

З 2019 року року розпочалась робота зі створення євроклубів в закладах загальної освіти Донецької області і вже у 2021 році на базі закладів освіти було створено понад 100 євроклубів до яких залучено понад 6255 учнів. У межах роботи яких успішно реалізується участь у міжнародних проєктах,

спілкування з дітьми інших країн Європи, обмін досвідом, здійснюється інформаційно-роз'яснювальна робота щодо ознайомлення учнів з європейською культурою, традиціями та стилем життя, вдосконалення знань з іноземної мови.

Наступним кроком установа зв'язків із європейськими молодіжними громадськими організаціями, підтримка євроінтеграційних прагнень України в освітніх закладах є створення «Мережі євроклубів Донецької області», оскільки тенденцією участі у проєктах стало представлення мережі як єдиної системи взаємодії.

Міжнародним майданчиком для спілкування євроклубівців є сайт EuroQuiz, де публікуються новини, вікторини, конкурси, проєкти, успішна діяльність євроклубів з різних областей України, відбувається обговорення ініціатив, обмін досвідом та інша корисна інформація для роботи євроклубів [4].

Актуальними є і залишаються наступні напрями роботи євроклубів:

- реалізацію проєктів міжнародної навчальної програми Європейської Комісії eTwinning у межах платформи eTwinning Plus;
- організацію проведення міжшкільних дебатів та забезпечення їх методичного супроводу;
- проведення фандрайзингу з пошуку ресурсів для своїх проєктів з використанням мережевих платформ для краудфандингу (наприклад, go funded);
- реалізація міжнародних проєктів;

Спостерігались успіхи освітніх закладів області в залученні грошових коштів та інших ресурсів для реалізації проєктів. Використовуючи мережеві платформи громадського фінансування, такі як go funded та інші, 22,3 % від загальної кількості учасників об'єднали заклади освіти Донецької області для реалізації своїх проєктів. Середня сума, яку отримали ці заклади, становить 50 000 грн. Загальна сума коштів від міжнародних організацій, зарубіжних донорів та грантодавців, закордонних урядових проєктів, що були вкладені в розвиток

освіти Донеччини, становила понад 270 2670 726 грн.

На особливу увагу заслуговує активна участь закладів загальної середньої освіти Донецької області у навчальній програмі Європейської Комісії eTwinning. Вона була започаткована у 2005 році з метою розвитку співпраці європейських шкіл. У 2016 році 30 закладів освіти брали участь у цьому проєкті, а в 2021 році їх кількість становила 126. Завдяки роботі на платформі eTwinning Plus учителі та учні закладів загальної середньої освіти області спілкувалися з учителями й учнями 18 країн світу: Греції, Латвії, Албанії, Румунії, Грузії, Туреччини, Польщі, США, Шотландії, Німеччини, Литви, Швеції, Португалії, Іспанії, Словенії, Болгарії, Сербії, Вірменії. Із 13 проєктів, розміщених на платформі eTwinning Plus та визнаних найцікавішими, 4 належать закладам освіти Донецької області.

Учителі закладів освіти Донецької області не тільки активно залучали учнів до міжнародних проєктів, а й самі проходили навчання та стажування в країнах ЄС.

Успішно реалізували проєкти, які сприяли навчанню та стажуванню педагогічної спільноти Донецької області в освітніх закладах та установах країн Європи, регулярним обмінам делегаціями учнів із закладами-партнерами країн Європи.

Сьогодні євроінтеграція освітнього процесу в умовах воєнного стану набуває особливого значення оскільки дуже багато вчителів і учнів знаходяться в різних точках України, виїхали закордон і це створює певні перешкоди для здійснення освітнього процесу і роботи шкільних євроклубів, але вони продовжують працювати і брати участь у міжнародних проєктах (Еразмус +, eTwinning, Heart fo Ukrain, Save the children, ЮНІСЕФ, IREX), конкурсах від представництва ЄС (EuroQuiz), співпрацювати з громадськими організаціями.

Формат роботи євроклубів змінився перейшовши на 100% онлайн. Це не створило значних проблем оскільки в своїй роботі євроклуби активно використовували онлайн сервіси (Jamboard, Padlet, Google meet, GoogleSites, Google форми,

blogger, classroom, Microsoft Teams), які допомагали організувати спільну діяльність.

Євроклуби Донецької області успішно працювали на міжнародних та вітчизняних платформах (Еразмус +, Громадський простір, eTwinning Plus), платформах для краудфайдингу.

Разом з цим, є потреба в підтримці цієї системи, яка забезпечувала залучення учнів та педагогів, громадськості до участі в європейських ініціативах, громадській діяльності, інформуванню з питань європейської інтеграції та реалізації проєктів, волонтерській діяльності, сприяла розвитку прямого партнерства освітніх закладів області з навчальними закладами країн Європи, розвиток комунікативних навичок та критичного мислення молоді для розбудови демократії через використання дебатних технологій, чіткої громадської позиції, розвиток проєктної діяльності з вивчення іноземних мов, розширення комунікативних можливостей закладів освіти області, створення безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Американський Дім, освітні проєкти, пропозиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.americahousekyiv.org/#home-pacific-section>
2. Британська Рада в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/exam/IELTS>
3. eTwinning Plus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etwinning.com.ua/>
4. Євроклуби в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euroquiz.org.ua/network-eu/about/view/176>
5. Національний Еразмус+ офіс в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.erasmusplus.org.ua/pro-nas.html>
6. Освітні проєкти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/IREX-Ukraine-149873285077943/>
7. Рекомендація N R (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи «Про середню освіту»: Рекомендації; Рада Європи від 19.01.1999 № R(99)2 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_738 (дата

- звернення: 22.05.2019)
8. _Рекомендація Rec(2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі»: Рекомендації; Рада Європи от 31.10.2001 № Rec(2001)15 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_729
 9. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року : Рекомендації; Європейський Союз від 18.12.2006 № 2006/962/ЄС // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_975 (дата звернення: 22.05.2019)
 10. Ресурсний центр Гурт (постійна підбірка нових програм та проектів з різних джерел) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gurt.org.ua/>
 11. Рекомендації «Як створити євроклуб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euroquiz.org.ua/network-eu/about/view/168>
 12. Реформи МОН направлені на євроінтеграцію України, – Сергій Шкарлет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-mon-nappravleni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergij-shkarlet>
 13. Олексій Чернишов: Розпочався відбір проектів, що фінансуватимуться за рахунок «Програми з відновлення України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksii-chernyshov-rozpochavsia-vidbir-proektiv-shcho-finansuvatymutsia-za-rakhunok-prohramy-z-vidnovlennia-ukrainy>
 14. Сторінка міжнародного співробітництва Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/mizhnarodni-zvyazki/>
 15. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 22.05.2019)

Стешенко О. В.,

*викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Краматорський фаховий коледж промисловості,
інформаційних технологій та бізнесу ДДМА»*

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕХНІКУМУ (КОЛЕДЖУ) ДДМА
В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ТРУДОВИХ КАДРІВ
М. КРАМАТОРСЬКА**

Краматорськ є одним із індустріальних центрів України. Основу його промислового потенціалу складають такі підприємства, як: Новокраматорський машинобудівний завод, Енергомашспецсталь, Краматорський завод важкого верстатобудування та багато інших. Однією з ключових умов виконання ними виробничих завдань було забезпечення висококваліфікованими фахівцями. Сприяті реалізації цього завдання мала система освітніх закладів міста відповідної спрямованості, яка почала формуватися паралельно з розвитком промисловості.

Одне з ключових місць в підготовці трудових кадрів для підприємств Краматорська та регіону традиційно відігравав Машинобудівний коледж (до 1991 року – технікум). З 2020 року заклад освіти отримав статус фахового коледжу та сучасну назву. Історія його становлення та розвитку свідчить, що проблема формування системи освіти середньої та вищої ланки підготовки фахівців у місті, особливо пов'язана з періодом 20-30-х років, загалом є недостатньо вивченою. Окремі аспекти даної тематики розглядалися у роботах місцевих дослідників-краєзнавців: М. Древетняка, Н. Шляхтиченко, В. Коцаренка, О. Юзвіна. Мета роботи – дослідити питання формування системи підготовки трудових кадрів у Краматорську, роль та місце у цьому процесі технікуму (коледжу) Донбаської державної машинобудівної академії.

Протягом 20-30-х років минулого століття на Донбасі великими темпами відбувається промислове будівництво.

Зокрема, у Краматорську вже діяло кілька крупних підприємств, насамперед, Краматорський державний машинобудівний та металургійний завод (згодом – СКМЗ). Восени 1929 року було розпочато будівництво «Краммашбуду» (зараз – НКМЗ) [1, с. 31].

Серед багатьох організаційних та технічних проблем доводилось вирішувати питання кадрів. На початку 20-х рр. забезпечення підприємств робітничими кадрами мала вирішити система ФЗУ. Перший подібний заклад на Донбасі, розрахований на 320 учнів, відкрився у Краматорську [2, с. 207].

Але ФЗУ не задовольняли потреби промисловості не тільки кількістю, але й якістю підготовки фахівців. Не знімала проблеми і система навчання на підприємствах. Вирішити, хоча б частково, це питання мав заснований у 1923 році при КДММЗ вечірній машинобудівний технікум з вузівською програмою, створений на базі профтехнічних курсів [3, с. 80].

Перший набір вечірнього робітничого технікуму (інша версія його назви) склали курсанти профкурсів, які не мали необхідної підготовки, тому з 35 осіб завершили навчання 13 студентів, випуск яких відбувся у 1928 році [4, с. 538].

Протягом 1927-1928 рр. в трьох школах ФЗУ та вечірньому технікумі вже навчалось 394 особи, а в 1939 – більше тисячі. Це дозволило, зокрема, повністю ліквідувати неписьменність серед краматорських робітників [5, с. 423].

Проблему підготовки інженерних кадрів мав вирішити створений у 1930 році на базі вечірнього технікуму Краматорський інститут важкого машинобудування [1, с. 65].

Через кілька років інститут припинив існування як самостійна структура: за одними даними в 1934 році він увійшов до складу Харківського політехнічного інституту [1, с. 65], за іншими – в 1935 об'єднався з Донецьким індустріальним інститутом [5, с. 423].

Таким чином, на декілька років в системі підготовки кадрів Краматорська утворився вакуум, який мав заповнити Машинобудівний технікум, заснований відповідно до

розпорядження Наркомату важкої промисловості при «Краммашбуді ім. Сталіна» [6, с. 164].

Документальне підтвердження цього факту знайдено в архіві періодичної преси міста. Це, насамперед, газета «Краматорська правда», де надруковано повідомлення про відкриття технікуму [7], оголошення про перший набір студентів, статті першого директора І. К. Хринова. У газеті «Сталінець» розміщено статтю начальника відділу підготовки кадрів заводу «Краммашбуд» Н. М. Куркова, а також оголошення про набір студентів у 1937 році [8].

На той час технікум був єдиним технічним навчальним закладом не тільки міста, але й регіону. Прийом проводився за трьома спеціальностями: «Холодна обробка металів різанням», «Ливарна справа», «Ковальсько-пресове виробництво» і склав 210 осіб. Заклад освіти було вирішено розмістити в приміщенні колишньої головної контори «Краммашбуду». Першим директором був інженер-електрик Хринов Іван Кузьмич (1937-1941). Наступного року технікум одержав будівлю у старій частині міста, у стінах якої заклад освіти розміщується й нині.

Перший випуск співпав з початком війни у 1941 році, тому звання техника-технолога отримали лише 46 чоловік [9].

Багато студентів і викладачів взяли участь у бойових діях на фронтах Другої світової війни, частина випускників залишилася готувати місто до оборони, а ті, що були направлені на заводи міста, разом з ними були евакуйовані на Схід. Проте, навіть за таких умов, у серпні 1941 року було оголошено новий набір на навчання [10, с. 41].

Сам технікум у жовтні 1941 року разом з деякими підприємствами міста було евакуйовано до міста Орськ, де він продовжив свою діяльність з підготовки фахівців. Після вигнання нацистських окупантів, з грудня 1943 року технікум відновив свою діяльність у тимчасовому приміщенні, оскільки власна будівля сильно постраждала. Перший післявоєнний випуск у кількості 17 фахівців-техніків відбувся восени

1945 року. У 1950 році технікум повернувся до своєї постійної будівлі.

Протягом наступних десятиріч функціонування технікум неодноразово змінював підвідомчість: з 1939 по 1946 рр. він був підпорядкований Народному комісаріату важкої промисловості та Наркомату важкого машинобудування, Міністерству важкого машинобудування (1946–1957 та 1989–1991 рр.), Сталінському (Донецькому) раднаргоспу (1957–1965 рр.), Міністерству важкого, енергетичного і транспортного машинобудування (1965-1989 рр.). Згідно з розпорядженням Ради Міністрів СРСР від 01 березня 1990 року № 306 Р та наказом Міністерства важкого машинобудування СРСР від 07.06.91 № 148 Краматорський машинобудівний технікум реорганізовано у коледж. З жовтня 1991 року, у зв'язку з утворенням незалежної держави, коледж увійшов до системи вищої освіти та був підпорядкований Міністерству освіти України, а з вересня 1997 року став структурним підрозділом Донбаської державної машинобудівної академії.

Відповідно до вимог часу у закладі освіти постійно тривала робота над удосконаленням переліку спеціальностей, за якими велась підготовка, фахівці з яких були вкрай потрібні на ринку праці. Це дозволило протягом усього періоду діяльності технікуму (коледжу) бути одним з найбільших навчальних закладів галузі: його випускники завжди користувались великим попитом на підприємствах і відповідали найвищим вимогам підготовки фахівців. Недаремно він отримав народну любов і визнання, а разом з ними й звання міської «кузні кадрів».

За 85 років діяльності у закладі освіти підготовлено понад 30 тисяч фахівців за 72 спеціальностями для різних галузей господарства. Серед випускників різних років: Голова Ради Міністрів СРСР М. І. Рижков, Голова Української Ради профспілок В. О. Сологуб, керівники Новокраматорського машзаводу (Є. А. Мацегора) та Старокраматорського машзаводу (І. П. Белобров, В. Є. Савченко), Краматорський

міський голова Г. А. Костюков. Деякий час у закладі освіти навчались Народний артист УРСР Л. Биков, учасник Євромайдану, Герой України І. Пантелеєв. Понад 100 осіб стали докторами й кандидатами наук, співробітниками Центру підготовки космонавтів, спеціалізованих конструкторських бюро, науково-дослідних інститутів та ін.

Успіхи педагогічного колективу в підготовці кваліфікованих фахівців та вихованні молоді неодноразово відзначились високими нагородами, зокрема: Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1987), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2008), Грамотою Верховної Ради України (2017) та ін.

Таким чином, у роботі досліджено проблему формування системи підготовки трудових кадрів у Краматорську, роль та місце у цьому процесі технікуму (коледжу) ДДДМА.

Список використаних джерел:

1. Шляхтиченко Н.Д. Краматорску-130. Очерки истории города. Краматорск: АОЗТ «Полиграфическое предприятие АПП», 1998. 78 с.
2. История рабочих Донбасса. В 2-х томах. Т.1 К.: Наукова думка, 1981.
3. Древетняк Н.И. Гвардия машиностроителей. Ленинград: Машгиз, 1947. 126 с.
4. Юзвин А.А. Сказание о земле Северной / А.А. Юзвин. Краматорск: Тираж-51, 2013. 678 с.
5. История городов и сел УССР. Донецкая область. Киев: Институт истории АН УССР, 1976.
6. Планета НКМЗ. Часть II. Энциклопедия. Донецк: ООО «Типография «Новый мир», 2009. 399 с.
7. Краматорская правда. 26 февраля. 1937.
8. Курков Н. М. Техникум при заводе им. Сталина // Сталинец. № 46 (767). 26 февраля. 1937.
9. Архівний відділ Краматорської міськради. Ф. 156, фотоальбом, арк. 1.
10. Шляхтиченко Н.Д. С любовью к «Пушке». Очерки. Краматорск: АОЗТ «Полиграфическое предприятие АПП», 2002.

Гордієнко І. М.,

директорка КО «Центр професійного розвитку педагогічних працівників Добропільської міської ради Донецької області»

МЕТОДИЧНА СЛУЖБА ДОБРОПІЛЛЯ: ТРАЕКТОРІЯ РОЗВИТКУ

Історія методичної служби взагалі та створення методичного кабінету в місті Добропіллі цікава і є частиною історії України. І лише її розуміння дає усвідомлення значущості функціонування сучасних центрів професійного розвитку педагогічних працівників, адже вони – своєрідна еволюція методичної служби.

Спробуймо перевернути сторінки цієї історії та зрозуміти її: коли і як почали утворюватися установи, фахівці яких опікувалися методичною роботою, допомагали педагогам і підтримували їх.

З 1857 року при гімназіях починають працювати педагогічні ради, призначенням яких було підвищення професійного зростання педагогів. На території сучасного Добропілля гімназій не було, і тільки у 1914 році була відкрита двокласна земська школа, а за два роки побудовано «Гранд-готель» на вісімнадцять кімнат, три з яких віддали під класи школи.

1921 рік приніс зміни в освіту, коли нормативно було затверджено, що підвищення кваліфікації є обов'язковим: один раз на три роки мали пройти шестимісячні курси всі соціальні працівники освіти віком до 40 років. В 1923 році було створено Центральне бюро для підвищення кваліфікації вчителів. 1926 рік став сходинкою для створення методичних кабінетів, коли було підписано Положення про опорні школи. На той час на території сучасного Добропілля (селище Єрастівка) працювала 1 школа на 70 учнів: на першому поверсі навчалися класи з російською та татарською мовами навчання, а на другому – з українською мовою навчання.

У 30-ті роки ХХ століття починає працювати Всеукраїнський інститут підвищення кваліфікації, а на території районів – педагогічні бази, які організовували навчально-методичну роботу з підвищення кваліфікації і були політизовані, як того вимагав час. В 1935 році був утворений Добропільський район з центром в селі Добропілля. Протягом 1936–1939 років працювали вже 3 школи. Методичною роботою в цей період опікувався районний відділ освіти.

Минали роки. В 1953 році Добропілля отримало статус міста обласного підпорядкування. Був утворений міський відділ освіти, при якому функціонував педагогічний кабінет. У зв'язку з введенням загальної восьмирічної освіти почали втілюватися положення закону «Про укріплення зв'язку школи з життям». Ймовірно, в його основі лежать сучасні ідеї навчання впродовж життя та формування життєвих компетентностей.

1967 рік – рік створення методичної служби. На цей час на території сучасної Добропільської територіальної громади функціонувало вже 9 шкіл. Потреба в методичній підтримці педагогів цих закладів була реалізована фахівцями новоствореного методичного кабінету міста Добропілля.

1969–2020 роки стали роками славної історії методичної служби Добропільщини, яку в різні періоди очолювали Мальцева Любов Макарівна (1969-1974), Штих Валентина Олексіївна (1975-1977), Трубаєва Валентина Павлівна (1978-1988), Петрова Людмила Митрофанівна (1988-2013), Курдя Наталія Василівна (2013 -2018), Гордієнко Ірина Миколаївна (2018-2020).

Фахівці МК увійшли в історію методичної служби Донеччини. Талановиті педагоги, методисти і наставники: Непошивайло Галина Дмитрівна, Ніколаєнко Серафіма Василівна, Гончаренко Людмила Михайлівна, Мурзенко Валентина Феодосіївна, Левицька Валентина Михайлівна, Героева Валентина Іванівна, Лактіонова Фаїна Іллівна, Єфанова Валентина Іллівна, Костенко Олена Ігорівна, Хрустенко Світлана Миколаївна, Гордієнко Ірина Миколаївна, Ляш Наталія

Володимирівна, Гнилицька Людмила Володимирівна, Василенко Тетяна Анатоліївна, Гринцова Оксана Василівна, Передрій Людмила Миколаївна, Новомлинець Тетяна Миколаївна. Саме вони знайомили педагогів з системним підходом до роботи, власним прикладом демонстрували здатність до неперервної освіти протягом життя, потребу в розвитку та саморозвитку, формували стійку внутрішню мотивацію, як рушійну силу досягнень і нових звершень.

Поруч з такими наставниками педагоги впевнено брали участь у фахових конкурсах, отримували відзнаку та презентували свої напрацювання на Міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті» та Міжнародній виставці освіти за кордоном «World Edu», були постійними учасниками всіх презентаційних заходів Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, ділилися досвідом на Всеукраїнських та обласних семінарах, майстер-класах, воркшопах, проводили авторські творчі майстерні для освітян області.

«Якщо ти відчув вітер змін, не будуй щит, а став вітрила і вільно пливи у відкрите море» – саме ці слова тривалий час допомагали фахівцям методичного кабінету тримати високу планку методичної роботи, посісти почесне друге місце в рейтингу методичних служб Донецької області. Цілеспрямованість, мобільність, наполегливість і потреба в професійному розвитку дозволили вистояти в 2020 році, в період реорганізації методичних кабінетів в системі освіти, переконати засновників та педагогічну спільноту громади в потребі оновлення методичної роботи та створення єдиного інформаційного методичного освітнього простору, в готовності опрацювати нові форми роботи з педагогами, засвоювати сучасні технології освіти дорослих.

Цього ж девізу дотримується команда Центру професійного розвитку педагогічних працівників Добропільської міської ради Донецької області, який був створений 1 вересня 2020 року в п'ятірці перших у Донецькій області.

Із перших днів своєї діяльності спеціалісти центру

відстоювали право бути гідними кращих традицій своїх попередників і долучилися до розробки «Кейсу керівника ЦПРПП», що став надійним помічником для керівників центрів, що створювалися в Донецькій області.

Фахівці ЦПРПП є активними учасниками презентаційних заходів ДЗВО «Університету менеджменту освіти», Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти: на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Децентралізація системи управління освітою: зміни, виклики, практики», де ділилися досвідом стратегічного управління, Всеукраїнській науково-практичній конференції «Варіативні моделі й технології трансформації професійного розвитку фахівців в умовах відкритої освіти», де представили модель психолого-педагогічного супроводу професійного розвитку фахівців ЦПРПП, на обласному Конгресі освітян Донеччини – 2021 розповіли про свій досвід перших кроків діяльності Центру професійного розвитку педагогічних працівників, створення дієвого сайту, презентували кращі практики роботи з педагогами на заходах Державної служби кості освіти в Донецькій області.

ЦПРПП Добропілля – це команда творчих, активних консультантів і психолога, на період діяльності яких прийшовся складний час роботи в умовах коронавірусної пандемії Covid-19 та військового стану. Злагоджена команда професіоналів стала порадником та помічником саме тоді, коли педагоги розгубилися перед новими викликами, відчули невпевненість перед труднощами дистанційного навчання, потребували психологічної підтримки та пошуку ресурсу.

Виклики сьогодення дали зрозуміти освітянській спільноті громади, що реформування методичної служби, яке було вимогою часу, відбулося дуже своєчасно. Реорганізація методичних кабінетів з їх досвідом управлінського менеджменту та активність і готовність до інновацій фахівців ЦПРПП – це вдале поєднання кращих традицій і здобутків з освітніми трендами і технологіями навчання, сучасними підходами в роботі з педагогами.

Список використаних джерел:

1. Литвиненко Г.М. Розвиток методичних кабінетів як науково-методичних центрів / Литвиненко Г.М., Старченко К.М. // Додаток «Методист-Best» до газети «Управління освітою». – Вид. дім «Шкільний світ». – 2009. – № 7 - С. 2-14.
2. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка: [навч.- метод. пос.] / Г.С. Данилова. – К.: ІЗМН, 1997. – 256 с.

Долга А. Г.,

*заступник начальника відділу освіти
Покровської міської ради Донецької області;
учитель англійської мови*

**РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ:
ПЕДАГОГ ТА МІЖНАРОДНЕ ПАРТНЕРСТВО**

Єдина людина, яка найкраще зможе подбати про нас, то є ми самі... Протягом усього життя ми знаходимося у пошуку – прагнемо обрати щось найкраще для себе. Купуючи якусь річ чи отримуючи якусь послугу, ми дбаємо про те, щоб вона була якісною, і одним із ключових факторів відбору для нас є бренд. За одні гучні назви люди ладні витратити величезні кошти, аби отримати або певну річ або послугу в тому чи іншому закладі, що її надає. Заклади освіти також надають послугу, у наших шкіл є клієнти – родини, а діти – споживачі послуг. І, як будь-який заклад, який хоче не просто не втратити, а й привернути увагу якомога більшої кількості споживачів, повинен піклуватися про свою репутацію та виробити власний бренд [3].

При створенні бренду закладу велике значення мають не лише управлінці – адміністрація закладу, а й кожен учитель. Важливо, щоб колектив працював, як злагоджений механізм задля досягнення спільної мети.

Чим більше говорять про заклад освіти, висвітлюють його у медіа та Інтернет-просторі, тим швидше формуватиметься

поняття бренду. Однією зі складових цього поняття є міжнародне партнерство, участь учасників освітнього процесу у міжнародних проєктах. Пріоритетними на сьогодні є міжнародна співпраця, участь у міжнародних програмах. За допомогою партнерських зв'язків, використовуючи принципи розуміння та довіри, разом з однолітками з різних країн світу молодь навчається розвивати міжкультурне взаєморозуміння та вміння жити і працювати у глобальному просторі [1].

У цьому питанні велика відповідальність лягає на плечі вчителів іноземної мови, адже щоб забезпечити якісну співпрацю з міжнародними партнерами, необхідні навички володіння мовою представника тієї чи іншої організації, партнера. Важливим фактором також є те, що самі вчителі іноземної мови професійно розвиваються, підвищують рівень володіння мовою, розширюють свій потенціал.

Таким чином, у певних закладах одним із основних завдань розвитку освітнього процесу у школі є налагодження партнерських зв'язків та розширення міжнародної співпраці. Таким є Гришинський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів з дошкільним підрозділом Покровської міської ради Донецької області, який протягом 2020 року активно співпрацював з волонтерами Корпусу миру США – незалежним неполітичним, нерелігійним і неприбутковим агентством виконавчої гілки Уряду Сполучених Штатів. Враховуючи цілі вище зазначеної організації в Україні, співпраця школи та волонтерів сприяла кращому розумінню американців українцями та українців з боку американців [2].

Нажаль, співпраця у Донецькій області була можлива лише в онлайн форматі, враховуючи безпекову ситуацію на Донеччині з 2014 року. Та все ж цей факт не завадив учням прогресивної сільської школи познайомитися з американською волонтеркою, за місяці плідної щотижневої роботи зблизитися та проникнутися важливістю знання англійської мови – мови міжнародного спілкування.

Щоб започаткувати співпрацю, вчитель англійської мови

пройшла тренінги, де розглядався сучасний міжнародний підхід до вивчення англійської, та викладання англійської не просто як мови, а як інструменту для розвитку сучасної людини, гідного громадянина з широким кругозором. Представники Корпусу миру навчали вчителів викладати предмет через призму актуальних подій у соціумі та у країні взагалі, закликали до того, що іноземна мова має носити практичне призначення.

Після процесу навчання почалася співпраця саме з волонтером, який був зацікавлений у взаємодії з конкретним закладом освіти. Учитель обрала творчу групу учнів, які мали вже гарні базові знання англійської, хоч це і було досить важко у сільській школі, бо багато дітей мають інші пріоритети. Специфіка сільської школи та міської суттєво відрізняються, як би ми на це не впливали. Проте, почувши про можливість особисто спілкуватися та займатися з американкою, носієм мови, коло бажаючих серед творчих учнів окреслилося одразу. І команда почала працювати. Після перших зустрічей пропав страх того, що хтось щось не зрозуміє, чи не зможе висловитися; учні самі ініціювали нові зустрічі, пропонували теми для спілкування, зверталися до вчителя за підказками: як швидше вивчити лексику з тієї чи іншої теми, щоб показати свої знання. І вже надалі учні приходили із заготовленими заздалегідь питанням до іноземної спікерки, готували свої розповіді. І, коли пішла хвиля обговорень по закладу освіти, то навіть малеча, зі своїм майже ще «нульовим» знанням мови, готувала тематичні театралізовані міні-вистави, щоб продемонструвати представнику американської культури нашу, українську. Передати запал учнів не можливо. Треба було це бачити на власні очі, спостерігати на уроках англійської мови за цими зацікавленими оченятами.

І про нашу роботу заговорили, заговорили на рівні тоді ще Покровського району. До школи завітав місцевий телеканал: журналісти знімали онлайн-зустріч, а саме тему діалектів сходу України; спілкувалися з учнями; вчителями. Це був ще один

привід почути і поговорити про заклад освіти у селі. А чи не це формує бренд?

Звичайно, всі пам'ятають вислів на персні царя Соломона: «Все проходить. Пройде і це.» Пандемія COVID-19 внесла свої корективи, і організація Корпусу миру була вимушена відкликати своїх волонтерів з території України додому. На цьому, на жаль, активна співпраця призупинилася. Залишилося лише спілкування у соціальних мережах, де вона радо ділилася знаннями через численні листівки та публікації. Та, не зважаючи на це, у літописі історії Гришинського закладу загальної середньої освіти залишилася сторінка під назвою «Успішна міжнародна співпраця», де золотими літерами вписані прізвища кожного учня, вчителя, який працював у цьому проєкті, який презентував свій заклад на міжнародному рівні і робив свій маленький посильний внесок у те, що далеко за океаном, у такій великій державі знатимуть, що в Україні, на Донеччині, є село з прогресивним закладом освіти, командою творчих учнів та педагогів. Хіба ж не це наша спільна освітня мета?

Список використаних джерел

1. Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. Наукові записки. Серія «Історичні науки». Київ, 2013. С. 149–155.
2. Проєкти Корпусу миру США в Україні. URL: <https://www.peacecorps.gov/ukraine/uk/> (дата звернення: 06.08.2022)
3. Язловецька О. Зміст роботи загальноосвітнього освітнього закладу щодо формування позитивного іміджу / Язловецька О. // Наукові записки. Серія : педагогічні науки. – Випуск 125. – С. 234–240.

Лійка Н. М.,

*начальник відділу освіти
Мирноградської міської ради*

**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ:
ПОСТУП, РОЗВИТОК, ВЗАЄМОДІЯ**

Оновлення сучасної освіти відбувається у напрямку трансформації жорсткої моделі державного управління в сучасні гнучкі та мобільні системи взаємодії органів виконавчої влади, депутатського корпусу та управління освітою територіальної громади.

Чинним законодавством визначено, що сучасна система управління освітньою галуззю «має розвиватись як державно-громадська»[2] та передбачати забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки й відповідні зміни його навантаження, функцій, структури та стилю.

Наукові розробки з даного питання Н. В.Волкової, В. А.Грабовського, О. І. Зайченка орієнтують не лише на створення на місцевому рівні демократичної управлінської системи, а й на послідовну реалізацію моделі «публічного управління»[1].

І там, де місцева влада вважає освіту пріоритетним напрямком діяльності, відбувається максимальне залучення всіх сфер суспільного життя до вирішення завдань освіти. Зростає рівень відповідальності влади за спрямування коштів на першочергові та перспективні освітні потреби, що, в разі задоволення, забезпечать високий рівень якості сучасної освіти та інвестуватимуть наше майбутнє.

У контексті відзначення 90-річчя Донецької області особливо вагомими є спільні здобутки освітян, депутатського корпусу та міської влади у напрямку забезпечення розвитку Мирноградської міської територіальної громади та розбудови системи державно-громадського управління освітою.

Виходячи з розуміння важливості внеску освітян у

вирішення нагальних проблем міста та країни в цілому, міська влада сприяє стабілізації фінансового стану галузі. У повному обсязі забезпечується своєчасна виплата заробітної плати педагогічним працівникам, від сумлінної та відданої праці котрих залежить успішність освітніх реформ та зведення Нової української школи.

Турботою про здоров'я підростаючого покоління продиктовані дієві кроки міської влади щодо виділення бюджетних коштів на організацію безкоштовного харчування в закладах дошкільної освіти міста для дітей пільгових категорій, учнів 1-4 класів і учнів пільгових категорій закладів загальної середньої освіти.

З огляду на те, що успішність функціонування освітньої галузі потребує кардинальних змін освітнього середовища, відділом освіти за сприяння міського голови та депутатського корпусу проведено значну роботу щодо оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти.

Зокрема протягом 2020–2021 років на оснащення навчальних кабінетів, придбання технологічного обладнання, комп'ютерної техніки, холодильників, пральних машин тощо було виділено 10 887,7 млн. грн.

Бюджетні витрати на проведення поточних і капітальних ремонтних робіт фасадів, покрівель, систем опалення, водопостачання та каналізації, на реконструкцію будівель закладів освіти, благоустрій територій з метою поліпшення умов перебування, навчання та виховання дітей склали 109 122,3 млн. грн.

Завершено масштабну реконструкцію Опорного закладу загальної середньої освіти. На розробку проектно-кошторисної документації у 2016 році з бюджету було виділено 533,8 тис. грн. Вартість робіт з реконструкції будівлі склали 47 437,4 тис. грн. та була проведена за рахунок коштів обласного бюджету. Оновлений Опорний заклад загальної середньої освіти став прикладом раціонального використання місцевою владою коштів, спрямованих на формування потужної навчально-

матеріальної бази та забезпечення оптимальних умов здобуття учнями якісної освіти європейського рівня.

На кошти, надані громаді Мирнограда в рамках Надзвичайної кредитної програми Європейського інвестиційного банку для відновлення України, здійснюється реконструкція загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5 ім. Валерія Доценка Мирноградської міської ради та загальноосвітньої школи I–III ступенів № 8 Мирноградської міської ради.

Відновлюється та модернізується сучасний простір для дошкільників Мирноградської громади. У рамках президентської програми «Велике будівництво» триває масштабний проєкт з реконструкції закладу дошкільної освіти № 9 «Ромашка».

У спектрі пріоритетних галузевих проблем щодо нагального вирішення перебувають й питання рівного доступу до якісної безперервної освіти, урахування потреб та запитів тих громадян України, які потребують особливої уваги та підтримки.

З метою створення сприятливого для дітей з особливими освітніми потребами навчально-розвивального середовища, забезпечення психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу в умовах інклюзії у 2018 році в місті створено Комунальну установу «Інклюзивно-ресурсний центр». За рахунок коштів громади та коштів субвенції придбано необхідне обладнання для здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки дітей та ефективного проведення корекційно-розвивальних занять на загальну суму 415,8 тис. грн.

Розумінням потреби в досягненні якісних змін у способі діяльності педагогічних працівників продиктоване рішення Мирноградської міської ради щодо відкриття з 31.08.2020 року Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників».

Діяльність Центру скеровано на надання консалтингової, інформаційної та психологічної підтримки педагогічним

працівникам у відповідності до їх професійних запитів. Інтерактивні методи консультування, модерації та тьюторингу спрямовано на розвиток компетенцій педагога в умовах НУШ та трансформування перспективного досвіду, супровід супервізії та сертифікації освітян.

Враховуючи те, що міжнародна інтеграція є стратегічною метою зовнішньої політики України, міська влада та відділ освіти проводять послідовну роботу щодо налагодження партнерських стосунків у галузі освіти й культури та реалізації ефективних моделей децентралізації. Так, згідно з угодою між Гміною Прусце та містом Мирноград, делегація у складі 30-ти учнів та 3-х педагогічних працівників закладів освіти влітку 2017 року перебувала у Польщі. Здійснена поїздка сприяла збагаченню досвіду у сферах самоврядування та ознайомленню з моделями освітніх, культурних та спортивних осередків територіальних громад.

Взагалі проблеми формування національної самосвідомості молодих українців, їх активної громадянської позиції залишаються актуальними для керівництва громади, яке результативно співпрацює з органами учнівського самоврядування, з «Лігою учнів Мирнограда».

Традиційним стало проведення Днів дублера, у межах яких молодь міста отримує перший досвід самоврядування, безпосередньо спілкуючись з мером, депутатами, керівниками відділів та служб, долучаючись до вирішення нагальних, життєво важливих для громади та її мешканців проблем.

У співпраці з правоохоронцями створено громадську організацію «Молодіжна ліга майбутніх поліцейських», що сприяє вихованню патріотизму та громадянської активності учнів, підвищенню правової та юридичної компетентності молоді.

Одним із пріоритетних напрямків роботи відділу освіти та міської влади залишається всебічна підтримка та розвиток обдарованої учнівської молоді. Починаючи з 2015 року, стабільно забезпечуються умови матеріального стимулювання

талановитих учнів та педагогів-наставників за досягнення високих результатів освітньої діяльності. Поступово зростає кількість щорічних міських стипендіатів та розмір виплат. Зокрема у 2021 році міськими стипендіатами стали 60 обдарованих учнів закладів освіти міста та 4 отримали одноразові виплати у розмірі 1 тис. грн. На виплату стипендій обдарованій молоді Мирнограда було виділено 219 тис. грн.

З огляду на вагомість саме ролі вчителя в процесі формування нової життєво успішної генерації талановитої молоді України, значна увага приділяється владою підвищенню престижності педагогічної праці та поширенню перспективного галузевого досвіду. Насамперед шляхом залучення педагогічних працівників до участі в професійному конкурсному русі.

Відповідно до рішення Мирноградської міської ради, починаючи з 2015 року, проводиться міський конкурс професійної майстерності педагогічних працівників системи освіти «Кращий педагог року міста Мирноград», спрямований на піднесення ролі вчителя в сучасному суспільстві, привернення уваги громадськості, органів виконавчої влади до проблем освіти.

Протягом семи років учасниками конкурсного руху стали 159 освітян, а конкурсний процес зазнав змін умов проведення та призового фонду, призначеного для виплати грошових премій переможцям та лауреатам. У 2021 році конкурс відбувся у 4 номінаціях і його призовий фонд склав 32 255 грн.

Безумовно, ґрунтовні позитивні зміни та реформи, успішність яких залежить від бажання та готовності до творення нового усіх учасників освітнього процесу, можливі лише за умов взаємодії керівництва й педагогічних колективів закладів освіти з депутатським корпусом та міською владою, коли кожен плідно й творчо працює над розбудовою майбуття Донеччини, що відзначає славетний 90-річний ювілей.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н.В. Місцеве самоврядування як суб'єкт управління

освітою: кластерний підхід: монографія. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. фін. акад., 2014. – 204 с.

2. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти : Офіц. Вид. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – 404 с.

УДК 37.013.73

Орешкін В. М.,

*начальник управління освіти Торецької
міської військово-цивільної адміністрації
Бахмутського району Донецької області*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У МІСТІ ТОРЕЦЬКУ

З кінця XIX сторіччя людство намагається узагальнити набутий протягом історії управлінський досвід, надати йому наукове підґрунтя, розробити універсальну систему менеджменту. Управлінська діяльність, або менеджмент сьогодні – це мистецтво і технологія, скарбничка ідей, рекомендацій, порадник для професійно підготовленого освітянина.

Менеджмент неможливо розглянути як окрему самостійну і незалежну одиницю, його слід розглядати як багатофункціональну систему, яка віддзеркалює і містить в собі зміни, що відбуваються у суспільстві. Соціальні, політичні, економічні події країни диктують загальні та індивідуальні підходи до управлінської діяльності, вимагаючи кінцевого продукту відповідно до запитів державних замовлень. Людству потрібні глибокі знання для усвідомлення подій, що відбуваються на кожному етапі його розвитку, інституції, які спроможні надати освітні послуги для забезпечення високоінтелектуальними кваліфікованими кадрами. Але процес управлінської діяльності в освітній галузі теж є еволюційним, взаємопов'язаним із соціальними проблемами

суспільства, а не запитами окремого міста, департаменту, закладу тощо.

Яку ж роль відіграє освітянський менеджмент у місті Торецьк Донецької області? Історичний шлях становлення тернистий, але славетний.

У другій половині XIX сторіччя у Донецьких степах почали добувати вугілля, будувалися залізниці, розросталися шахтарські селища, які потім стали містами. У селищах Щербинівка і Железне Бахмутського уїзду швидко збільшувалася кількість населення. У цей період з'явилися перші навчальні заклади, тому що виникла потреба у підготовці кваліфікованих робочих кадрів для шахт та заводів.

Таким чином, на території Щербинівської слободи у 1896 році відкрито церковноприходську школу у селі Фурсово та Ольгинське двокласне училище (зараз ЗЗСО № 21), а у 1912 році – однокласне училище із строком навчання 3 роки (зараз ЗЗСО №20). У селищі Железне з 1914 року працювала чотирикласна земська школа, яка вміщала 63 учні (зараз ЗЗСО № 18).

До 1917 року у селищі Нью-Йорк функціонувала жіноча гімназія, яка потім реформована у семирічну школу (зараз ЗЗСО № 17). У 1917 році безпосередньо у рудничному селищі у двох одноповерхових будівлях відкрилася чотирикласна школа для 43 дітей (зараз художньо-естетична гімназія), у 1928 році – Курдюмівська школа (зараз ЗЗСО № 12). На цьому етапі соціально-економічного розвитку перед управліннями освіти стояла така задача: забезпечити заклади освіти кваліфікованими педагогічними кадрами, тому що тільки 30 % учителів у регіоні до 1930 року мали спеціальну освіту – реальне училище, вони могли дати дітям лише початкову освіту, навчити їх грамоті.

У зв'язку із демографічними, соціально-економічними змінами (збільшенням кількості шахт і заводів у регіоні, зріст кількості населення тощо) вирости і вимоги суспільства до забезпечення підприємств кваліфікованими робітниками,

відповідно освітянські потреби вирости пропорційно до вимог суспільства. Управлінцями освіти прийняте рішення: перевести усі 6 шкіл на семирічний цикл навчання, що значно підвищить рівень якості знань школярів.

До 1936 року школи були підпорядковані Горлівському районному відділу освіти. З 1928 по 1936 рік у селищі відбувається значний зріст кількості учнів. Так, у школі № 1 вже навчалось 1100 дітей (вона реформована із семирічки у десятирічку), у селищі Новгородське – 140, селищі Желізне – 200, селищі Щербинівка-215, селищі Курдюмівка – 65 учнів. Але навіть при такому становищі не всі діти (а також працівники підприємств) були охоплені навчанням, тому управлінцями освіти було прийняте рішення: організувати вчительські кадри для ліквідації безграмотності і дитячого, і дорослого населення різними формами: вечірні курси, заочне навчання, заняття вчителів-ентузіастів з окремими прошарками населення тощо. Розширення бази навчання населення одержало більш вагомий результат у 1936 році, коли селищу був наданий статус міста. У цей час створений міський відділ народної освіти, який здійснював реалізацію державної політики у сфері освіти та виховання на території міста.

Аналіз стану роботи освітянської галузі у місті, прогнозування розвитку загальної освіти сприяв зростанню кількості навчальних закладів та вдосконаленню їх роботи. З 1939 по 1941 рік відкрито три школи, путівки у життя одержали 4,5 тисячі юнаків та дівчат, освітою охоплено також 3 тисячі дорослих.

Події Другої Світової війни значно вплинули на освітній процес регіону, заняття були призупинені. Але вже до 1950 року у школах міста навчальний процес був відновлений. Перед відділом освіти постали нові виклики. У 1962 році у 16-денних та трьох вечірніх школах навчалось понад 18 тисяч дітей. Давати знання учням повинні кваліфіковані кадри, а навчити педагогів робити це на високому рівні – задача методистів. З цією метою у відділі народної освіти міста

створено методичний кабінет, до функції якого входило створення умов для підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Методична служба організувала навчально-методичні консультації для педагогів міста, координувала колективні форми та методи роботи та самоосвіти вчителів міста щодо підвищення педагогічної майстерності.

Відкриваються дитячі дошкільні заклади, а також прийняте рішення розширити мережу позашкільних закладів, що дало можливість дітям знайти себе, розвинути свої здібності і таланти, відчувати радість пізнання прекрасного, здійснити свою мрію. У цей час почали свою роботу Станція юних техніків, Дитячо-юнацька спортивна школа, Центр дитячої та юнацької творчості. Кредо цих колективів – розвиток, творчість, компетентність, успіх. Позашкільні заклади – це майстерня щодо створення обдарованої особистості дитини, її самореалізації та становлення у соціумі.

У менеджера освіти немає права відставати від подій сучасності, його мета – випередити час або крокувати поруч із ним. У роки Незалежності України виникла необхідність створити навчальні заклади нового типу для навчання і виховання всебічно розвиненого, конкурентоспроможного громадянина нової незалежної держави. З цією метою у місті відкрито спеціалізовану школу з поглибленим вивченням англійської мови, НВК «Художньо-естетична гімназія», НВК «Школа-ліцей» інформатико-математичного напрямку (пізніше – Опорний заклад з двома філіями), Інклюзивно-ресурсний центр для дітей з особливими освітніми потребами. Усі ці заклади – стартовий майданчик для формування і розвитку особистості учня, міцна база для отримання знань щодо підготовки до майбутнього самостійного життя.

Минають роки, змінюється світ навколо нас, змінюються пріоритети управлінської діяльності, але головне, що прагне змінити управління освіти міста Торецьк у своїй роботі, – це стиль, методи та способи роботи. Професійний зріст робітників управління освіти особливо помітний у русі від групи

функціонерів до команди управлінців. Зараз управління освіти – це установа, що працює в умовах створення Нової української школи, формування якої пов'язано з новими викликами часу – інформаційними системами керування, діджиталізації освітнього процесу, нових підходів до менеджменту освіти, моделювання нових освітніх програм. Це – виклики сучасності, і керівники освітніх установ міста гідно приймають ці виклики.

Задача менеджера освіти сьогодні – підвищити раціональність управлінських рішень, створити умови для ціннісного розвитку педагогічної спільноти з демократичним, мобільним, креативним, мультиперспективним, безпечним освітнім середовищем, сформуванню багатомірний освітянський простір, який орієнтується на академічну свободу для гармонійного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства.

Список використаних джерел:

1. <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/1318>
2. <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/130.pdf>
3. <http://personal.in.ua/article.php?ida=381>
4. https://scholar.google.com.ua/scholar?q=%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9+%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82+%D0%B2+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

Лавренко О. О.,

*директор ЗЗСО Бахмутського НВК
«Загальноосвітня школа I-III ступенів № 11 –
багатoproфільний ліцей»
Бахмутської міської ради Донецької області*

**БАХМУТСЬКИЙ НВК № 11 – ЗАКЛАД
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ**

Бахмутський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I-III ступенів №11 – багатoproфільний ліцей» – заклад освіти інноваційного розвитку за духом і за традиціями.

Наш шкільний дім – один із найстаріших закладів освіти міста, його було засновано у 1911-1912. Із 1912 по 1919 у цьому приміщенні готувало до дорослого життя своїх вихованців найкраще в Бахмутському повіті реальне училище, а з 1924 року почала функціонувати наша школа.

Сходинок зростання, які залишаються в історії закладу:

- У 1991 році навчальному закладу присвоєно статус школи з профільним навчанням.
- Із 1997 по 2010 рр. упровадження експерименту за темою «Побудова моделі навчально-виховного процесу на основі реалізації механізму наступності в здійсненні безперервної освіти з урахуванням диференціації та індивідуалізації навчання на базі навчально-виховного комплексу «Дитячий садок – школа – ВНЗ».
- Із 2003 року реалізується інноваційний проект «Літня школа»
- Із 2004 року – центр міської Лабораторії Гуманної Педагогіки.
- Із 2007 року – опорна школа освітнього округу «СТАРТ».

09.09.2009 – присвоєно новий статус – Артемівський НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 11 ім. Артема – багатoproфільний ліцей» Артемівської міської ради Донецької області. У 2009 році набутий досвід дозволив школі перейти на більш вищий рівень: вона почала функціонувати як навчально-

виховний комплекс, стала базовим навчальним закладом Донецького інституту післядипломної педагогічної освіти за напрямками: управління школою, профільне навчання в старшій школі; центр міської Лабораторії Гуманної Педагогіки; опорна школа освітнього округу «СТАРТ».

- Із 2011 року – навчальний заклад інноваційного розвитку.
- Із 2012 року – упровадження експерименту за темою «Психолого-педагогічне проектування соціального розвитку особистості учнів загальноосвітніх навчальних закладів через упровадження діагностико-концептуального комплексу «Універсал-3» Інституту обдарованої дитини НАПН України.
- Із 2017 року Бахмутський НВК набув статусу україномовного закладу загальної середньої освіти.
- Із листопада 2017 року – упровадження дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Система діяльності закладу випереджальної освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 04.04.2018 № 322 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня»).
- Із 2018 року учасник Всеукраїнської програми освіти з демократичного громадянства «Демократична школа», Міжнародного литовсько-українського проєкту громадських ініціатив «На шляху до змін».
- Із 2019 року створено дієву шкільну платформу Microsoft Office 365, Microsoft Teams для корпоративної роботи учнівської, педагогічної та батьківської спільноти.
- У 2019 році учасник Всеукраїнського проєкту «Освітній марафон», проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».
- У 2020 році розробка та упровадження Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти Бахмутського НВК №11.
- У 2021 році – переможець Всеукраїнської програми

«Спроможна школа для кращих результатів», конкурсу громадських проєктів бюджету участі «STEM-лабораторія».

- Із вересня 2021 року єдиний заклад освіти в місті, який відмовився від паперових журналів та перейшов на використання порталу NZ.ua. для обліку занять та оцінювання знань учнів.

Бахмутський НВК № 11у сьогодні – це:

- інноваційний характер змісту освіти, сучасні педагогічні технології (у початковій школі навчання здійснюється у класах НУШ, із поглибленим вивченням іноземних мов, за педагогічною технологією «Росток», науково-педагогічним проєктом «Інтелект України», технологією розвиваючого навчання),
- допрофільна та профільна освіта в ліцеї (з 8 класу формуються допрофільні ліцейні класи, у яких продовжується освітній процес за педагогічною технологією «Росток», технологією розвивального навчання, поглибленим вивченням іноземних мов; у 10-11 класах учні отримують академічне профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів (іноземної мови, математики, інформатики, історії та правознавство),
- висока професійна компетентність колективу у вирішенні педагогічних проблем,
- сучасна науково-методична, дидактична, матеріально-технічна база.

Високий рівень управлінської культури адміністрації закладу характеризується застосуванням демократичного стилю керівництва, створення у колективі сприятливого соціально-психологічного клімату, розвитку творчих здібностей та зростання професійної майстерності вчителів закладу, колегіальний підхід до управління, широкий спектр застосування проєктних технологій, використання сучасних

технологій управління та формування стратегії розвитку закладу, що ґрунтується на глибокому аналізі кадрового, навчально-методичного й матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу.

Кадрова політика Бахмутського НВК № 11 будується з урахуванням підвищення професійних вимог до вчителя, що обумовлюється інтенсивністю оновлення, модернізацією всіх компонентів освітнього процесу на всіх ступенях системи освіти. Враховуючи важливість і пріоритетність кадрових питань, у закладі приділяється значна увага плануванню роботи з кадрами, що спрямована на реалізацію педагогічної, методичної та виховної проблем та завдань НВК. Освітній процес на 100% було забезпечено фахівцями, які мають відповідну педагогічну освіту й володіють державною мовою.

У закладі освіти:

- учнів – 1112
- педагогічних працівників – 81.

Із них:

- Заслужений працівник освіти України – 1;
- відмінників освіти – 12;
- учителів-методистів – 9;
- старших учителів – 15;
- учителів вищої категорії – 34.

Ефективність упровадження інновацій в управління НВК підтверджується суб'єктністю управлінського апарату, забезпечує перехід усієї управлінської системи на якісно новий рівень і передбачає його подальший розвиток. Оптимальність результатів управління виявляється підвищенням рівня професійної майстерності вчителів і стабільністю якості освіти учнів. Комплексність інновацій у керуванні сприяє цілісному розвитку НВК, а безперервність реалізації нововведень в управлінську практику забезпечує нову функціональну якість системи управління. Оптимальне сполучення традиційних форм і методів із інноваційними, дозволяє одержувати різнопланову й достовірну інформацію про діяльність НВК.

Упровадження інновацій в управлінську практику сприяє роботі освітньої установи в режимі розвитку, супроводжується змінами в показниках професійної майстерності вчителів, активізації їхньої інноваційної діяльності.

Створенню атмосфери пошуку, удосконаленню професійної майстерності вчителів сприяють робота психолого-педагогічної служби, школи методичної підтримки та професійної майстерності, лабораторії гуманної педагогіки, шкільної асоціації «Обдарованість». Багато років функціонує дитяче громадське об'єднання «Турбота», діяльність якого базується на роботі клубів за інтересами. Заклад є базою обласної громадської організації «Ліга Майбутніх Поліцейських»; пунктом проведення ЗНО.

Як результат, Бахмутський НВК протягом багатьох років є лідером за результатами ЗНО (2020-2021 н.р. – 19 місце, 2021-2022 н.р. 23 місце – серед шкіл Донецької області); за три роки 22 учні отримали Золоті та Срібні медалі; тримає першість по місту за результативністю участі учнів у Всеукраїнських предметних олімпіадах, захисті науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України, творчих конкурсах та турнірах. Маємо 100% вступ випускників нашого закладу до вищих закладів освіти, із них 96% навчаються за рахунок бюджетного фінансування.

Сьогодні колектив Бахмутського НВК № 11 не зупиняється на досягнутому, бере активну участь у процесі модернізації освіти, упевнено крокує до нових перемог і звершень, зберігаючи Дух школи, кращі традиції, сучасний імідж закладу освіти інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи / В. В. Григораш. – Харків, 2011. – 224 с.
2. Управління інноваційним розвитком загальноосвітнього навчального закладу: моделі, соціокультурні процеси, технології: наук.-метод. посібник / Л. М. Калініна та ін.; за наук. ред. проф. Л. М. Калініної. – Київ, Володимирець: Інформатодор, 2011. – 560 с.

3. Щекатунова Г. Інноваційний розвиток загальноосвітнього навчального закладу – вимога сьогодення / Г. Щекатунова // Післядипломна освіта. – 2012. – № 1. – С. 40–46.

Мірошниченко О. А.,

директорка ліцею

*зі структурним підрозділом гімназії № 6
Покровської міської ради Донецької області*

**ШЛЯХ РЕФОРМУВАННЯ:
ВІД ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ
ДО СУЧАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ЛІЦЕЮ**

Україна увійшла в XXI століття незалежною і демократичною державою. Процес реформації української освіти відбувається паралельно із реформами місцевого самоврядування та децентралізації влади. Як наслідок, заклади освіти переходять у комунальну власність територіальних громад. Отже, саме міські, селищні та сільські ради несуть відповідальність за освіту в своїй територіальній громаді. Статус засновника закладу освіти, отриманий в процесі децентралізації, зобов'язує його утримувати освітню мережу, виходячи із запитів жителів громади. Одночасно, треба мати розуміння, що протягом тривалого часу освітня галузь зазнала проблем у сфері фінансування з боку держави, що стало причиною багатьох проблем, а саме матеріально-технічної бази. Вирішення цих проблем тепер стало одним з пріоритетних завдань органів місцевої влади. Водночас, місцевий бюджет не може покрити елементарні запити стосовно безпеки учнів у закладі освіти (проблеми пожежної безпеки), не кажучи про запровадження інклюзивної форми навчання через відсутність можливості реконструювати будівлю задля архітектурної доступності дітям з особливими освітніми потребами. Про організацію поточних ремонтів та цифровізацію освітнього процесу навіть не йдеться. Ще одним ускладненням в організації ефективної співпраці міських

органів влади та системи освіти є передача закладів освіти в неоптимізованому стані, а саме з малою наповнюваністю, що лягає тяжким важелем на місцевий бюджет. Саме це призводить та стимулює процеси оптимізації освітньої мережі на рівні територіальної громади. Це актуальне питання має тісний зв'язок з питанням трансформації мережі відповідно до змін в освітньому законодавстві та вимог до типів закладів освіти та закладів, які надають освіту на профільному середньому рівні. Невизначеність у формуванні мережі ліцеїв – тривалі обговорення законопроектів, розгляд та прийняття – стали ускладнюючим етапом стратегічного планування органів влади територіальних громад. І Покровська об'єднана територіальна громада не є виключення.

Завдяки обізнаності керуючого апарату та спеціалістів відділу освіти Покровської міської ради було складено стратегічний план розвитку освіти на 2021-2027. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» у питанні реформатування шкіл відбудеться поділ на три групи, де перша – початкова освіта з терміном навчання чотири роки. До другої групи входить базова середня освіта, з тривалістю навчання п'ять років та перепрофілюванням у гімназію. І третя група – це профільна середня школа зі статусом академічного або професійного ліцею та терміном навчання три роки. Академічний ліцей дасть учням змогу більш поглиблено опанувати предметі шкільної програми, що стане відмінним показником при вступі до закладів вищої освіти. На відміну від академічного ліцею професійний не лише дозволяє вивчати предмети загальної середньої освітньої програми, але й допомагає в опануванні професією.

Відповідно до стратегії розвитку освітньої галузі Покровської міської територіальної громади кількість академічних ліцеїв не має перевищувати два, згідно із запитом кількості здобувачів освіти. Саме це стане причиною оптимізації та перепрофілювання закладів освіти громади.

Завдання міської ради, яка є засновником закладів освіти, полягає у визначенні траєкторії руху та термінів перепрофілювання. Процес вже розпочато, і в Покровській міській територіальній громаді з 1 вересня 2021 року почали своє існування 4 перепрофільовані заклади освіти, до яких входить лицей зі структурним підрозділом гімназії № 6 Покровської міської ради Донецької області.

Але ж перепрофілювання не відбулося водночас. Йому передувала колосальна підготовча робота: плани, проекти, стратегії, обговорення з громадськістю та батьками, тощо. Ще за часів існування закладу освіти у якості загальноосвітньої школи йшлося про певні зміни. Процес реформування та перепрофілювання розпочався заздалегідь. На замовлення керівництва відділу освіти та за підтримки керівництва міської ради було створено проект реконструкції (капітального ремонту) будівлі школи, яка почала своє існування у далекому 1962 році як школа-інтернат. Через брак фінансування споруда зазнала певних деформацій та руйнувань, потребувала покращення матеріально-технічної бази не лише споруда, а й навчальні кабінети. Після схвалення фінансування ремонтно-будівельних робіт Європейським Інвестиційним банком почалися тривалі процеси тендерів та визначення підрядних та субпідрядних організацій. В 2020 році почався процес реконструкції будівлі школи і водночас, було запущено процес перепрофілювання. На одному мікрорайоні існувало дві школи – одна I-II ступенів, а інша – I-III ступенів. Наш заклад освіти на той час мав два ступені – початкову та базову середню школу. Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» постала потреба у перепрофілюванні двох шкіл. Таким чином, з'явилося два нових та сучасних заклади освіти – початкова школа та лицей зі структурним підрозділом гімназії.

3 грудня 2020 року у закладі освіти відбувається реконструкція, оновлення матеріально-технічної бази згідно до умов сучасної освіти. Саме це стане вирішальним фактором

покращення якості надання освітніх послуг. Процес перепрофілювання відбувся, на відміну від реконструкції, яка стала неможливою в період воєнного стану. Але, незважаючи на труднощі, що постають перед українцями сьогодні, наш колектив не відступає від свого першочергового завдання – від надання якісних освітніх послуг здобувачам освіти і збереження та примноження учнівського колективу. Особливо це стосується учнів ліцейських (10-11) класів.

Профільність навчання є важливим фактором якості освіти у старшій ланці. Саме тому на ряду з двома існуючими профілями, після моніторингу запитів здобувачів освіти та їх батьків, було прийнято рішення введення третього профілю, що відповідає вимогам законодавства, ліцензійних вимог та положення про ліцей.

Кадровий склад педагогів школи змінився з 1 вересня 2021 року через процес перепрофілювання із загальноосвітньої школи у ліцей. Вчителі навчального закладу мають великий потенціал, що дає можливість забезпечити якісну освіту. Однак, перші декілька місяців були переломними, тому що об'єдналося два потужні колективи, які мають свою результативність та свій імідж серед навчальних закладів громади. Звісно, це було нелегко. Але ми це змогли і у нас все вийшло.

Незважаючи на те, що фактично Ліцей № 6 м.Покровська здійснює свою освітню діяльність на базі двох інших навчальних закладів, нам є чим пишатися. І результати олімпіад і конкурсів говорять самі за себе. А саме, І етап Всеукраїнської учнівської олімпіади: українська мова (Нечай С. – І м., Крячінова Д. – III м.), англійська мова (Нечай С. – І м., Масло М. – III м., Шабат О. – III м.), географія (Нечай С. – II м.), біологія (Коляда Є. – I м., Масло М. – III м.), технології (Носачов М. – III м.). Одна учасниця була запрошена для участі в обласному етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології. Наші учні є переможцями, призерами та учасниками обласних, Всеукраїнських та міжнародних

конкурсів, турнірів та проєктів. Ведеться тісна співпраця з Донецьким національним технічним університетом в галузі 3D технологій. Наші здобувачі освіти починають нелегкий, але водночас цікавий шлях співпраці з Малою академією наук, працюють на платформі міжнародного партнерства eTwinning Plus. Можна впевнено сказати, що суміш вчительського потенціалу та учнівської вмотивованості дадуть певні результати в майбутньому.

Отже, про ліцеї, дійсно, дуже багато написано. Але на практиці не все так просто та барвисто. Головними умовами існування сучасного ліцею відповідно до вимог законодавства є:

- безпечне, інклюзивне та цифрове освітнє середовище;
- забезпечення всім учасникам освітнього процесу вільного та безоплатного доступу до мережі Інтернет;
- якісне харчування відповідно до вимог законодавства;
- функціонування ліцею як окремої юридичної особи, відокремленої від початкової школи та гімназії. Однак, за рішенням засновника ліцей зможе також забезпечувати здобуття базової середньої освіти та, як виняток, здобуття початкової освіти;
- функціонування не менше двох класів за трьома профілями навчання на рівні профільної середньої освіти (протягом 10-12 років навчання учнів);
- забезпечення здобуття учнями профільної середньої освіти відповідно до профілів навчання з навчальним навантаженням та з можливістю обрання учнями навчальних предметів (інтегрованих курсів, інших освітніх компонентів) в обсягах, що визначаються законодавством.

Цей перелік вимог може бути продовжений відповідно до ліцензійних вимог та положення про ліцей.

Отже, процес реформування освіти довготривалий, але водночас важливий для майбутнього України. Тож, завдання школи полягає у формуванні компетентної, життєспроможної та конкурентоспроможної особистості сучасного випускника,

здатного до самонавчання, саморозвитку та самореалізації. Адже, як казав Теодор Рузвельт: «Варто тільки повірити, що ви можете – і ви вже на півдороги до цілі». Наш заклад освіти потребує змін для того, щоб всі учасники освітнього процесу стали кращими. «Зміни – закон життя. І ті, хто дивиться тільки в минуле чи лише на сьогоднішнього, безперечно – пропустять майбутнє.» (Джон Ф. Кеннеді)

Список використаних джерел:

1. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Концепція «Нової української школи». [Електронний ресурс]. – URL: [Book-FINAL-CS6-UPD \(mon.gov.ua\)](http://mon.gov.ua)
4. Кремень В. Г., Ляшенко О. І., Локшина О. І. Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура. Вісник НАПН України, 2020. Т. 2. № 2. URL: [86-Текст статті-175-3-10-20201018.pdf \(iitta.gov.ua\)](http://iitta.gov.ua).
5. Нова українська школа: основи стандарту освіти. Версія 1.0. – Львів, 2016. – 64 с.

Волосухіна В.В.,

*директор загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5
Слов'янської міської ради*

Пахомова Н.В.,

*заступник директора з НВР
загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5
Слов'янської міської ради*

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ЯК СКЛАДОВА ІНОВАЦІЙНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

*Найперше, що має зробити вчитель, –
це розвинути в учнях дух допитливості.*

Д. Менделєєв

Слов'янська загальноосвітня школа I–III ступенів № 5 Слов'янської міської ради Донецької області — це сучасний навчальний заклад, у якому створені всі необхідні умови для розвитку та самореалізації творчого потенціалу дітей. Педагогічний колектив – це сузір'я високопрофесійних учителів із творчим, креативним мисленням. Саме такі фахівці завжди працюють за викликом сучасності, надаючи можливість розкриття індивідуальності кожного учня.

Один із філософів зазначав, що «творчість – це здатність побачити в житті те, чого в ньому ще немає, але може бути, якщо докласти зусиль». Ця здатність є вродженою чи набутою в результаті сумлінної праці? Досвід доводить, що кожна дитина – талановита з народження, має можливість опанувати матеріал будь-якої складності та стати успішною в житті. Завдання педагога – допомогти учневі розкритися, пізнати самого себе, зануритися в глибинний світ власних можливостей. А далі? Далі – вчити бути ініціативним, самодостатнім, готовим до самостійного життя. Саме такі питання розв'язують учителі школи.

Навчально-виховний процес забезпечує фаховий педагогічний колектив, який застосовує у своїй діяльності новітні освітні технології, що надають можливості для

отримання знань та розвитку вмінь учнів. Однією з пріоритетних форм роботи педагогами нашої школи було обрано інтегроване навчання. Інтеграційні процеси дозволяють зменшити навантаження на учня, розкрити загальні закономірності законів, теорій, ідей у різних науках і відповідних їм навчальних предметах, підвищити інтерес до матеріалу, що вивчається. Окрім класичних типів інтеграції на уроках, вчителі школи активно впроваджують бінарні уроки, які проводять два вчителя-фахівця з різних предметів та об'єднують матеріал навколо однієї теми. Етапи такого уроку не ізольовані один від одного, а органічно взаємопов'язані, пластичні та можуть переплітатися один з одним. Педагогічний досвід презентований в рамках обласного семінару для заступників директорів закладів загальної середньої освіти «Основи інтегрованого навчання» (березень, 2017) та міського постійно діючого семінару для директорів ЗЗСО «Формування професійної компетентності керівника сучасного закладу» (квітень, 2017). Уроки, на яких відбувається інтеграція різних циклів, не залишають байдужими жодного з учасників освітнього процесу.

«Ми живемо у світі, який не розбитий на дисципліни (предмети): цей світ складається з кількох галузей досліджень (науки) фактично акумульованих через обставини повсякденного життя», – зазначав Джонатан В. Герлас, національний консультант з STEM-навчання. Саме цей тип навчання було запропоновано педагогам школи як вектор підвищення своєї майстерності. Результатом спільної діяльності став тиждень інтеграції предметів «Майстерня добрих справ» (2018р), STEM-тиждень за темою «Наша школа – школа майбутнього» (2019р), реалізація еколого-економічних проектів «Енергія» - для учнів 1-4 класів, «Світове кафе» – для учнів 10-11 класів (2020р).

«Навчання без перерв – цей тезис надихнув на ідею запровадження Літньої школи «SCIENTIFIC SUMMER SCHOOL» для учнів 7-9 класів. Що таке Літня школа? Літня школа – це

форма відпочинку та нового спілкування для школярів у середовищі школи; літня школа – це 9 днів навчання в захопливій формі. Варто зазначити, що за 9 днів неможливо дати ґрунтовні знання з будь-чого. Але цілком реально ознайомити дітей зі світом технологій, зародити цікавість і бажання до подальшого вивчення. Метою втілення STEM-освіти в Літній школі є інтеграція декількох навчальних предметів навколо однієї теми, вивчення відповідної наукової термінології англійською мовою, застосовування учнями науково-технічних знань в реальному житті, здійснення учнями пошуково-дослідницької діяльності, розвиток навичок критичного мислення та вміння вирішення проблем для подолання труднощів, формування вміння працювати в команді, не боятися висловлювати думку, дискутувати. Часто практикується те, що у ролі учителів виступають не тільки досвідчені спеціалісти, а й учні старших класів. Саме такий підхід (рівний навчає рівного) є складовим у впровадженні STEM-освіти у навчальний процес. Продуктом діяльності літньої школи стали завершені проєкти з широким колом питань: «Око» (2019р), «Вода» (2020р), «Енергія» (2021р).

Участь у такій школі надає можливість сформувати спеціальне освітнє середовище, у якому, по-перше, формується колектив одностудців: педагоги, учні, батьки учнів, тобто всі учасники освітнього процесу; по -друге, розвинути у школярів стійкий інтерес до отримання освіти, підвищити мотивацію до навчання у школі; по-третє, розкрити власні здібності та творчий потенціал, підвищити рівень знань із шкільних предметів. Нами розроблено та затверджено Положення про Літню школу, в якому тісно переплелися інтегроване навчання та STEM-освіта з кінцевим результатом – виготовленням «певного продукту».

Школа має давати творчий і особистісний розвиток. Рівна та відкрита для всіх, скерована на якісний поступ кожного – саме така школа є запорукою сучасного і ефективного навчання.

Головним здобутком роботи колективу школи є не тільки

новітні тенденції освітнього процесу. З 1968 року в нашій школі поглиблено вивчається математика. Традиційно, набір до класів з поглибленим вивченням математики здійснюється через конкурсне випробування і надається всім дітям, які мають хист до вивчення цього предмету. Поглиблене навчання математики починається з 8-го класу і діє на основі встановлених МОН України вимог щодо кількості годин та змісту програмового матеріалу. Викладають в цих класах найдосвідченіші педагоги, які мають вищу категорію та педагогічні звання. Серед тих, хто зробив свій величезний внесок в історію розвитку математичної освіти в нашому навчальному закладі, такі відомі для всього міста імена як Ушкало Ольга Федорівна, Ключко Наталя Ігорівна, Колесникова Наталя Іллівна, Бондаренко Неля Миколаївна, Пахомова Наталія Василівна. Завдяки невтомній праці педагогів серед учнів цих класів багато призерів олімпіад з математики та переможців математичних конкурсів. Зокрема, тільки за останні 5 років учні нашої школи посіли 16 призових місць у II турі Всеукраїнської олімпіади з математики, а також брали участь в III турі (Каупонен Марія та Петровський Іван, 2019-2020 н. р.). Хочеться також зауважити, що учні класів з поглибленим навчанням математики щорічно отримують високі результати зовнішнього незалежного оцінювання, що допомагає їм вступити до омріяних вишів, які мають найвищий рейтинг в нашій країні. Кількість учнів цих класів, які показують результат 180-200 балів, складає кожен рік не менше 70 %.

Профільна школа має задовольнити пошук та потребу, пізнавати світ, але робити це відповідно до природних здібностей дитини і її усвідомленого вибору. Для реалізації запитів учнів та з метою допомоги в виборі базової професії, яка найкраще розкриватиме творчий потенціал особистості, в закладі створена система допрофільної підготовки. Реалізується така система за рахунок курсів за вибором та спеціальних курсів, які обираються після всебічного аналізу результатів тестування та психологічного дослідження потреб

учнів 7-9 класів.

Творча робота педагогічного колективу та високий рівень професійної майстерності дозволили в старшій школі створити профільні класи: української філології, біолого-хімічний, інформаційний, правовий та класи з поглибленим вивченням математики. Правильність вибору профілю навчання підтверджується і вибором учнями предметів для зовнішнього незалежного оцінювання знань: біологія, хімія, англійська мова, історія України. За 14 років проведення ЗНО 9 випускників отримали 200 балів за результатами тестування з української мови (2008, 2010), з математики (2010, 2015), з біології (2014, 2018), з історії України (2013). Не став винятком і 2022 рік. Системна підготовка учнів з профільних предметів дає можливість 60% одинадцятикласників отримувати результат у межах 180-200 балів.

Організація такої різноманітності профілів неможлива без відповідної науково-технічної бази закладу. То наступним завданням педагогічного колективу стає практичне оволодіння сучасними інноваційними технологіями навчання.

Ми – велика родина, в якій поважають і люблять кожного, цінують один одного й піклуються про всіх. А родина – це назавжди. Отже, у нас немає «колишніх» учнів, у нас є випускники школи №5 – наша надія та гордість!

Гранкіна О. В.,

*заступниця директорки опорного закладу
загальної середньої освіти імені Василя Стуса
Краматорської міської ради Донецької області*

СПЕЦІАЛЬНИЙ ІВЕНТ

ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ

Останнім часом в українській освіті можна спостерігати стрімкі зміни пріоритетів, а саме: увагу сфокусовано на ідеях гуманізації, індивідуальних можливостях і здібностях

особистості, задоволенні її базових потреб та інтересів у процесі життєдіяльності, а головне, забезпеченні рівного доступу до навчання ВСІХ дітей. Одним зі шляхів модернізації освіти є впровадження інклюзивного навчання (стаття 26 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»). Перехід до нього зумовлений тим, що наша країна ратифікувала Конвенції ООН в області прав дітей та прав осіб з інвалідністю [1].

Питанням інклюзивної освіти опікуються як зарубіжні (Д. Армстронг, Л. Джексон, Т. Лорман, Д. Мітчел та ін.), так і вітчизняні науковці (В. Бондар, І. Горбенко (Луценко), Ю. Найда, О. Таранченко та ін.). Так А. Колупаєва, В. Ляшенко, А. Шевчук та ін. присвячують свої дослідження проблемам залучення дітей з ООП до навчання в загальноосвітніх закладах, їх реабілітації та соціалізації.

Сьогодні в Опорному закладі загальної середньої освіти імені Василя Стуса (далі – ОЗЗСО) створено 11 класів з інклюзивною формою навчання, у яких здобувають освіту діти з тяжкими порушенням мовлення, слуху, порушеннями інтелектуальної діяльності, зорової функції, опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, аутистичним спектром (від II до V рівнів підтримки).

Із метою забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами ми розпочали роботу над створенням інклюзивного патерну (карти-стратегії щодо впровадження інклюзивної моделі навчання). Тоді вперше замислилися над тим, що потребує розбудови – середовище чи простір?

Зауважимо, що поняття «інклюзивний освітній простір» уперше згадується в меморандумі Міжнародної конференції «Освітня політика в напрямку інклюзивної освіти: міжнародний досвід і українські перспективи» (м. Київ, 2006 р.). На думку вченого І. Чепуришкіна поняття «*середовище*» і «*простір*» не є тотожними, адже «середовище» – це даність, що є результатом конструктивної діяльності людини, а «простір» є результатом педагогічного засвоєння цієї даності. Таким чином, простір – це засвоєне середовище (культурне,

соціальне, інформаційне), пристосоване для вирішення освітніх, виховних та інших завдань [5, с.39].

Аби вдало впоратися з розбудовою інклюзивного освітнього простору, треба знайти ту складову, яка стане домінантою процесу. На нашу думку, такою складовою є *спеціальний івент (евент)*, адже ефективність можливостей інклюзивного освітнього простору залежить від взаємодії та наповненості компонентів, що входять до його складу.

Поняття «івент» ще не зафіксовано в україномовних етимологічних словниках, адже воно з'явилася в українській мові не так давно. Існує декілька визначень цього терміну:

- 1) івент (від англ. Event – подія) – розважальна або рекламна вистава, здійснювана на театральній сцені, кіно- або телеекрані, на спортивній або цирковій арені з використанням різного роду сюжетних ходів, образотворчих прийомів, світлової техніки, комп'ютерної графіки тощо;
- 2) івент – запланована соціально-суспільна подія (захід), що відбувається в певний час, із певною метою та має певний резонанс для суспільства;
- 3) спеціальний event (спеціальні події (special events) – це заходи, які проводяться з метою залучення уваги громадськості до компанії (організації, групи осіб), їх діяльності [2, с.5].

Олександр Шумовіч, член міжнародної асоціації ISES, член AmCham, розглядає класифікацію заходів event за принципом поставлених цілей та отриманого результату [6, с.274]: **ділові, освітні, виїзні, розважальні, благодійні, урочисті, спортивні, для преси.**

Дослідивши класифікацію івенту, спланували та впровадили в нашому закладі спеціальний івент, який мав такі типи й форми діяльності:

1. **Ділові** (інформ-адвайзер «Як говорити батькам із дітьми про інклюзію», форум «Інклюзія – це не історія про жалість...», беклог «Co-teaching, або простими словами про

співучителювання», конференція ВГУ (локація «Інклюзивний патерн: від класного менеджменту до соціального партнерства» тощо).

2. **Освітні** (корпоративні та фахові курси, педради, семінари, тренінги, скаффолдинг, корекційні складові «Сенсорна інтеграція як засіб корекції розвитку дитини з особливими освітніми потребами», «Кінезіологія як засіб розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей дітей з особливими освітніми потребами», «Арт-терапія на щодень», «Використання мнемотехніки на уроках мовно-літературної освітньої галузі в умовах інклюзивного освітнього середовища», ГрамОбіз-студії, форум-театр тощо).

3. **Виїзні** (співпраця з ГО «Системна допомога дітям з аутизмом «Маленький принц», «Сила батьківських можливостей», «SMARTA», «Об'єднання учителів суспільних дисциплін Донеччини», із представниками міжнародної неурядової організації «Save the Children», Національної Асамблеї людей з інвалідністю України, Центру комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас», Благодійного фонду «Карітас Краматорськ» тощо. Обмін досвідом із колегами зі Львова, Северодонецька, Бахмута, Часового Яру, Краматорська).

4. **Розважальні** (свята, концерти, фестивалі, інтерактив «У країні короля Ритму» (методика Орфа), інтенсив у рамках тренінгу «Позитивне батьківство» тощо).

5. **Благодійні** (ярмарки до Дня Святого Миколая, Великодня, виставки-презентації, акція «Подарунок для пухнастого», всеукраїнський день добрих справ «Щедрий Вівторок Діти» тощо).

6. **Спортивні** (лікувальна фізкультура, Малі олімпійські ігри тощо).

7. **Проектні** (майстер-класи-юніор, створення й облаштування сенсорної, ресурсної та тренінгової кімнат, кабінету логопеда, центру «Етожі» (гончарна майстерня, арт-студія та лаундж-осередок), діяльність дитячого об'єднання «Чемпіони громад», низка проектів «Інклюзивні

послуги для всіх: посилення доступу до освіти та інших послуг для дітей з інвалідністю на сході України», тощо).

8. Для преси (інтерв'ю, репортажі (для ЗМІ), відеоролики (соціальні, інформаційні, зняті здобувачами ОЗЗСО) тощо).

Таким чином, використання спеціального івенту дає можливість навчати ВСІХ дітей в єдиному освітньому просторі, урахувуючи їхні інтереси, можливості та здібності, дбати про інформальну й неформальну освіту як педагогів, так і батьків, активно впроваджувати проектну діяльність, обмінюватися досвідом з колегами та партнерами, а також сприяти покращенню матеріально-технічної бази закладу з метою надання якісних освітніх і корекційних послуг.

Список використаних джерел:

1. Адаптована конвенція ООН щодо осіб з особливими потребами. Нью-Йорк, 13 грудня 2006 р. URL: www.calendarium.com.ua/ua/verhovna_rada_ursr_ratifikuvala_konventsiyu_oon_pro_prava_ditini_1991 (Дата звернення: 08.08.2022).
2. Радіонова О. М. Конспект лекцій з курсу «Івент-технології» (для студентів 2-го курсу денної та заочної форм навчання напрямів підготовки 6.140101 – «Готельно-ресторанна справа», 6.140103 – «Туризм») / О. М. Радіонова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 67 с.
3. Цимбалару А.Д. Освітній простір: сутність, структура, механізми створення. Український педагогічний журнал. Київ, №1. 2016. С. 41-50.
4. Чайковський М.Є. Інклюзивний освітній простір як середовище соціально-педагогічної роботи з молоддю з інвалідністю. *Зб. наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. №19. Хмельницький, 2017. С.76-80.
5. Чепуришкін І. П. Моделювання виховного простору шкіл-інтернатів для дітей з обмеженими можливостями: дис. канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка й історія педагогіки» / Ігор Петрович Чепуришкін. – Казань, 2006. – 273 с.
6. Шумовіч О.В. Чудові заходи: Технології та практика event management / О. В. Шумовіч. – М. : Манн, 2008. – 336 с.

Григор'єва І. О.,

*заступниця директорки опорного закладу
загальної середньої освіти імені Василя Стуса
Краматорської міської ради Донецької області*

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ІЗ ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ**

Стратегія розвитку закладу загальної середньої освіти – це загальний план розвитку закладу на довгострокову перспективу. Її метою є визначення певних напрямків, порядку дій для підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного закладу в перспективі.

Необхідність розроблення стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти й діяльність щодо її формування унормовано в Законах України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» [7, 8]. Порядок вибудовування системи управлінських дій та моніторингу виконання поставлених цілей і завдань визначені наказом МОН України «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» [6].

Концептуальні засади теорії стратегічного управління стали предметом праць зарубіжних та вітчизняних вчених: І. Ансоффа, І. Альтшулера, П. Друкера В. Вознюка, Л. Довгань, Л. Скібіцької тощо; різні аспекти стратегічного управління в освіті розкриваються в роботах Г. Дмитренка, М. Мартиненка, І. Тарасенка, Л. Шульгіної та ін.. В. Мельник, О. Мармаза, О. Сумець, Л. Калініна акцентують увагу на необхідності враховувати при створенні стратегії розвитку закладу освіти пріоритети й ресурси, внутрішні переваги й недоліки, очікувані зміни внутрішнього та зовнішнього середовища і пов'язані з ними дії конкурентів, особливості організаційної культури та організаційної структури закладу. «Стратегія управління передбачає відповіді принаймні на три запитання: 1. Чого ми хочемо домогтися? (Цілі, моделі діяльності, результати.) 2. Якою є організація на цей момент? (Результати, тенденції, ресурси, вади, резерви.) 3. Як перейти від реального стану до

майбутнього, очікуваного, бажаного? (Програми, концепції, плани, рішення.)» [4, с.9].

Педколектив Опорного закладу загальної середньої освіти імені Василя Стуса Краматорської міської ради самостійно розпочав роботу зі створення стратегії розвитку закладу ще в травні 2019 року, але завершено її було завдяки участі в проєкті «Освітній марафон», реалізованому БО «Благодійний фонд Фундація соціальних інновацій «З країни в Україну» у партнерстві з Міністерством освіти і науки України в рамках проєкту «Демократичне врядування у Східній Україні» (DG East) USAID Ukraine – USAID Україна Агентства США міжнародного розвитку (USAID).

Використовуючи найкращі практики вітчизняних і закордонних спеціалістів-реформаторів, команда «Освітнього марафону» мала за мету допомогти керівникам шкіл і вчителям підвищити конкурентоздатність закладу освіти, мотивувати педагогів до взаємодії з учнями, а також підсилити партнерство з батьками та громадою, надавши філософське, методологічне підґрунтя для переосмислення шляху до змін.

Побудова стратегії розвитку закладу – це процес, який передбачає кілька взаємопов'язаних етапів.

На першому передбачено аналіз навколишнього середовища (контекст); аналіз внутрішньої ситуації в організації. В ОЗЗСО було проведене анкетування, у якому взяли участь 53 педагоги, 428 учнів та 350 батьків, які висловлювали свої думки про взаємини в закладі, про якість навчання та позакласної роботи, про сильні сторони закладу та його проблеми. Більшість писала про доброзичливу атмосферу, цікаві уроки й виховні заходи, необхідність покращення матеріальної бази та якості харчування.

З метою проведення якісного SWOT-аналізу президентська рада ліцею, представники батьківського колективу та педагоги обговорили переваги, недоліки, ризики та можливості навчального закладу під час зустрічей у форматі тренінгів.

На другому етапі педагоги працювали в онлайн-групах

безпосередньо над створенням стратегії закладу. Творча спільнота з керівників груп та всіх бажаючих педагогів сформувала остаточний варіант. До обговорення в онлайн-режимі були залучені представники батьківської громадської організації «Територія дій» та представники учнівського самоврядування. Стратегію було затверджено на педраді, з нею ознайомилися представники батьківської спільноти та члени президентської ради. На сьогоднішній день стратегія готується до затвердження міською радою.

Стратегія ОЗЗСО імені Василя Стуса складається з таких розділів:

1. Контекст (короткий аналіз досягнень та проблем закладу, обґрунтування необхідності змін)
2. Стратегічна ідея: До якісної освіти і духовності – через особистісний розвиток та командну роботу (із визначенням використаних понять)
3. Візія: Наш лицей – сучасний освітній простір з високою корпоративною культурою, який плекає особистість (із визначенням використаних понять)
4. Місія: Створювати економіко-гуманітарний лицей – освітнє середовище, яке формує активного відповідального громадянина України через гуманістичний, креативний, компетентнісний підхід (із визначенням поняття «освітнє середовище»)
5. Карта зацікавлених сторін
6. Ролі та пропозиція цінностей для кожної з них, композиція продукту
7. Ключова роль – українець майбутнього (у розділі подано опис українця майбутнього, яким ми його уявляємо, а також умов, які плануємо для нього створити, кінцевий продукт та ядро продукту, які заклад може запропонувати ключовому клієнту)
8. Цінності закладу (прописані цінності: громадянська ідентичність, командність, лідерство, гідність, свобода, здоров'я, описано наше розуміння цих цінностей та план

дій із впровадження кожної)

9. Процесна модель ліцею (основні процеси: формування активного відповідального громадянина, формування корпоративної культури, створення внутрішньої системи забезпечення якості освіти; визначені їхні підпроцеси, прописані результати навчання за підсумками початкової, середньої та старшої школи в рамках основного процесу «Формування активного відповідального громадянина» з урахуванням наступності між ланками; сервісні процеси: кадрове, навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення, розвиток інфраструктури, набір першокласників та десятикласників, робота над стратегічними комунікаціями закладу)
10. Розвиток інфраструктури
11. Етапи реалізації стратегії розвитку ліцею
12. Стратегічний план впровадження стратегії на найближчі три навчальні роки.

Сьогодні в рамках реалізації стратегії іде робота над створенням внутрішньої системи оцінювання якості освіти, системи мотивації учнів до навчання й участі в громадському житті класу та ліцею, реалізацією в закладі STEAM-освіти, змішаного навчання, організацією для педагогів систематичних занять з навчання та супроводу коучингу, програмою співробітництва з КНЕУ й іншими вишами, впровадженням систематичних занять з медіаграмотності, фінансової грамотності, створенням системи в формування навичок особистісного зростання здобувачів освіти, налагодженням співпраці з громадською організацією батьків, організацією засідань батьківського клубу у формі тренінгів з «позитивного батьківства», подальшим опрацюванням методологічного інструментарію інклюзивного навчання, пошуком проєктів, які дозволять покращити матеріально-технічну базу ліцею та забезпечити універсальний дизайн.

Список використаних джерел:

1. Калініна Л. М. Стратегічне управління освітньою організацією: навчальний посібник / Л. М. Калініна, Є. І. Коваленко. – Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2013. – 104 с.
2. Линьов К. О. Концепція розвитку закладу освіти: з чого починати (част. 1). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WMiLcW77tyM>.
3. Любченко, Н. В. Технологічний аспект розроблення стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти. Імідж сучасного педагога, №6 (195), 2020. С. 26–32. URL: http://isp.poipro.pl.ua/article/view/217340/pdf_107.
4. Мармаза О.І. Стратегічний менеджмент / О. І. Мармаза. – Х.: ТОВ «Планета-принт», 2015. – 103 с.
5. Мельник В.К. Технологія стратегічного планування діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Теорія та методика управління освітою, № 3, 2010. С. 1-9. URL:http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_3/21.pdf.
6. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ МОН України від 09.01.2019 No 17. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/64344/.
7. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради. 2017. No 38–39. С. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 No 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20?find=1&text>.
9. Стратегія розвитку освіти в громаді: практичний порадник. / В. Мархлевські, О. Процак. — К., 2018. – 56 с.
10. Сумець О. М. Стратегічний менеджмент: підручник / О. М. Сумець; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременч. льот. коледж. – Харків: ХНУВС, 2021. – 208 с.

Кірсанова Т. М.,

*директорка Початкової школи № 4
Покровської міської ради Донецької області*

**НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА:
ДОСВІД ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ**

*У наших школах не повинно бути нещасливих дітей,
душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні.*

*Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх
сил дитини, які породжують енергію для
переборення труднощів, бажання вчитися.*

Школа – не комора знань, а світоч розуму.

В. Сухомлинський

Нова українська школа впевнено крокує країною. У цьому навчальному році відбувся перший випуск здобувачів освіти, які закінчили НУШ, і це справді чудово. Повна загальна середня освіта в Україні здобувається на рівнях, що передбачають виконання здобувачем освіти вимог до результатів навчання, визначених Державним стандартам освіти (початкової, базової середньої, профільної середньої).

Саме початкова школа знаходиться на передових засадах реформування національної освіти, тому Міністерство освіти України розпочало роботу з модернізації змісту освіти, а саме – з початкової освіти.

З початку 2021-2022 навчального року в нашому навчальному закладі відбулися значні зміни. Згідно із Законом України «Про освіту», прийнятим від 05.09.2017 та який набрав чинності 28.09.2017 р., визнано, що одним із рівнів освіти є початкова освіта, яка відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій. Так, шляхом реформування, на базі загальноосвітньої школи I-III ст. № 4 Покровської міської ради Донецької області, було створено першу в місті Покровську Початкову школу № 4 Покровської міської ради. Освітній заклад потужний, налічує 17 класів, де навчається майже 500 здобувачів освіти початкової ланки.

Педагогічний колектив закладу освіти сприйняв ідею

перереформатування як переорієнтацію з теорії на реальне життя. Так, ми почали створювати школу, у якій «буде приємно навчатись», а також яка «виховає інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення».

Найголовнішим для вчителів початкових класів та вчителів-предметників нашого навчального закладу стала ідея дитиноцентризму: кожна дитина є унікальною, її розвиток відбувається за індивідуальною програмою в межах вікових закономірностей. Практичне втілення особистісноорієнтованої моделі навчання та виховання дає можливість сформулювати найкращі умови для пристосування освітнього середовища до конкретного здобувача освіти. Початкова школа стала своєрідним гарантом права кожної дитини на повноцінний розвиток та реалізацію свого індивідуального потенціалу.

Класні керівники нашого освітнього закладу приділяють велику увагу проведенню ранкових зустрічей. Щоранку вчителі присвячують 15-20 хвилин для того, аби створити позитивну атмосферу на весь період перебування здобувачів в закладі освіти. Ранкову зустріч проводять зазвичай у формі кола: учні займають зручне положення, що допомагає вільному спілкуванню дітей та класного керівника. Крім того, на допомогу здобувачам освіти створені класні локації «Куточок ранкових зустрічей», де використовується методика «Крісло автора» та «Чудове крісло». У класних куточках розміщуються вітання, цікаві теми проведення ранкових зустрічей, календар природи, правила класу, добрі справи – саме це створює яскраву та позитивну атмосферу кожного кабінету. Ранкові зустрічі проводяться згідно з урахуванням вікових особливостей дітей. У перших класах перевага віддається таким темам, як: «Знайомство», «Ми - одна родина», «Правила нашого класу», «Поважай друзів». А, наприклад, для учнів 4-х класів це теми, які цікаві, саме учням. Випускники початкових класів самостійно проводять ранкові зустрічі, обираючи цікаві теми. Особливо любляють школярі картки із завданнями та запитанням («Твої обов'язки вдома», «Моя домашня

тваринка», «Як я можу допомогти безхатнім тваринкам» тощо) Такі завдання активізують діяльність дітей, вчать думати, аналізувати, міркувати, уявляти, фантазувати, сприяють розвитку зв'язного мовлення, допомагають налагодити дружні відносини в класі та висловлювати свої думки таким чином, щоб їх зрозуміли інші, використовують вивчену інформацію.

Частиною НУШ є педагогіка партнерства всіх учасників освітнього процесу (учні-батьки-вчителі). Класні керівники 1-4 класів тісно співпрацюють з батьками здобувачів освіти.

Протягом року в кожному класному колективі проходять свята та розваги, де батьки є активними учасниками. Такі заходи, як «Посвята в першокласники», «Одна родина», «Рідна моя, ненько!», «Родинне коло» тощо сприяють вихованню доброзичливості та позитивному ставленню батьків до школи, що підвищує імідж навчального закладу в місті. Родини наших здобувачів освіти залучені до навчання дітей та тісно співпрацюють з класними керівниками.

Працюючи в проекті ГО Ла Страда Україна «Хліб для світу», «Національної медіаторської мережі» стало доброю традицією для батьків здобувачів освіти Початкової школи № 4 Покровської міської ради проведення тематичних Кіл для батьків («Коло цінностей», «З яким настроєм йде дитина до школи?», «Чи вміє ваша дитина дружити?» тощо), Кіл для дітей («Що таке дружба?», «Чи варто прощати образу?», «Друг це...»). Такі форми роботи виховують повагу до особистості, сприяють позитивному ставленню до школи, класу та друзів, створюють довіру у відносинах між учасниками освітнього процесу, взаємоповагу та формують принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність узяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)

На вчителя 21 століття покладено особливу місію. Педагог повинен не тільки знати певний обсяг знань, а й вміти мотивувати та спонукати здобувачів освіти до засвоєння цих знань, а найголовніше - до застосування у реальному житті. Вчителі початкових класів Початкової школи № 4 Покровської

міської ради вдало залучають дітей до пізнання світу, вчать їх міркувати, а не пасивно сприймати поданий матеріал, адже вчитель НУШ – це фасилітатор, тьютер, помічник та порадник, який має найкращі методичні роздинки для розвитку пізнавальної активності, бажання набувати нові знання в навчальній діяльності.

Діти будуть навчатися із задоволенням, коли їм цікаво, саме тому вчителі створюють певні умови: застосовують ігрові ситуації, евристичні, розвивальні, інтерактивні методи навчання, створюють тематичні лепбуки, або за бажанням учнів.

Одним із засобів формування інтересу учнів до навчання є застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Цей метод підвищує інтерес до навчання, дає кращу можливість до засвоєння матеріалу, його запам'ятовування. Сучасні діти – це діти ІКТ покоління, тому впровадження таких технологій – найкращий спосіб наочності, інтерактивних вправ та завдань, квестів та інших активностей на уроках в початковій школі. На кожному уроці педагоги застосовують музичні розминки, фізкультурхвилинки, валеологічні вправи для рухової активності.

Велику увагу вчителі початкових класів приділяють використанню новітніх технологій розвитку критичного мислення в освітньому процесі, яке є нині одним з модних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань освітнього процесу в школі, йдеться у Концепції НУШ. Навчити дитину мислити – таке завдання ставить технологія розвитку критичного мислення. Метою використання технології розвитку КМ є створення комфортних умов навчання, за яких кожен здобувач освіти відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність і самостійність. Саме це навчання передбачає створення ситуації вибору, забезпечує діалог з дітьми, надає право учню на помилку та моделює ситуації їх виправлення та ситуацію успіху.

Оскільки знання, пов'язані з досвідом школяра, запам'ятовуються краще та швидше, то вчителі створюють

умови для «відкриття», самостійного здобування знань, і за цих умов підвищується роль учня на уроці. Використовують наступні методи та прийоми, такі як: «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Карта знань» (ментальна карта), «Кошик ідей», «Кубування», математичні ребуси, графічні диктанти, сюжетні задачі, пов'язані з життєвими ситуаціями, завдання на увагу тощо.

На етапі рефлексії учень стає власником ідеї, інформації, отримує можливість використання та обміну знаннями з іншими учнями, дає оцінку та самооцінку діяльності. Підсумувати власні знання та досвід учням 1-4 класів допомагають такі вправи, як: «Бортовий журнал», «Деревоподібна діаграма», «Тонкі і товсті запитання», «Нескінченні речення», «Продовж вислів...». Керуючись цими методами і прийомами, вчителі забезпечують умови для повноцінного розвитку особистості здобувачів освіти початкової ланки, забезпечують формування критичного мислення.

Учителі активно працюють над впровадженням STEAM технологій в освітньому процесі. Так, учні 3-х класів під керівництвом класних керівників в 2021-2022 навчальному році працювали над проектом «Використання STEAM технологій через українські народні казки». Завдяки героям казок вчителі формували природну компетентність учнів, розвивали вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між теорією та практикою під час виготовлення продукту. Під час групової роботи діти створили кінцевий продукт – лепбук «Тварини в українських казках». Така робота сприяла розвитку творчої активності, заохотила до співробітництва дітей через розвиток мовлення та роботу в групах. Учні 4-х класів під час вивчення предмету «Я досліджую світ» та STEAM-проекту «Мое тіло» самостійно створили макет органів травлення. Цей кінцевий продукт став наочністю для самих школярів та сприяв кращому розумінню цієї теми.

Важливе значення в НУШ має освітнє середовище навчальних класів та всього закладу освіти. У Початковій школі

№ 4, окрім класичних варіантів організації освітнього простору в класі, вчителі початкових класів використовують новітні - мобільні парти та стільці, що легко трансформуються для групової роботи на заняттях. В кабінетах створені навчальні центри, які є для дітей цікавими, інформативними, творчими та пізнавальними. Це забезпечує індивідуальну та групову взаємодію, можливість комунікувати в командах, генерувати свої ідеї, опановувати різноманітні соціальні та навчальні навички, розвивати такі важливі навички, як: уміння співпрацювати, синтезувати інформацію, вирішувати завдання, дотримуватися інструкцій, приймати рішення тощо. В шкільному освітньому середовищі основними зонами є локації для рухової активності дітей «Класики», «Хрестики та нулики», «Весела змійка», «Лабіринти для сміливих». На шкільних перервах грає ритмічна музика, під час якої проводяться динамічні рухові активності. В закладі працює «Вільна бібліотека дитячої книжки» за принципом буккросингу: взяти книжку може кожен охочий, залишивши натомість свою. Ця локація розміщена біля шкільної бібліотеки. До речі, книжки для такої бібліотеки учні 1-4 класів збирають самостійно. На початку кожного навчального року разом із шкільним бібліотекарем проводиться шкільна акція «Книжка для друзів». Діти приносять художню літературу, які вже прочитали та ставлять на полицю «Вільної бібліотеки». Найчастіше біля цієї локації можна зустріти первачків, які із задоволенням на перервах розглядають книжки.

Одним із першочергових завдань НУШ – це формування в учнів почуття патріотизму, національно – патріотичної свідомості як найважливішою духовно – моральної й громадської цінності. Саме ці якості формує педагогічний колектив закладу освіти. Хочу ознайомити із формами національно-патріотичної роботи, які використовують педагоги у групах подовженого дня Початкової школи № 4. Велику увагу вихователі ГПД приділяють роботі з бережливого ставлення до природи рідної землі. Участь в Акції «Нагодуй пташок» – це

велика турбота маленьких громадян України про природу рідного краю, своєї землі, небайдужість до навколишнього середовища, а це є часткою національно – патріотичного виховання. Дорослі з вихованцями роблять годівнички з пластикових пляшок. Діти яскраво прикрашають годівнички та розвішують їх на гілках дерев шкільного подвір'я. Щодня під час прогулянок діти турботливо пригощають пернатих друзів й спостерігають за їх поведінкою. Це, невелика, але дуже важлива справа маленьких захисників природи рідної землі.

Важливе місце у національно-патріотичному вихованні дітей є різноманітні комбіновані варіанти творчих робіт, такі як малювання, аплікація тощо. Діти із задоволенням створюють проекти з національно-патріотичної тематики: «Я люблю Україну», «Символи моєї країни-моя гордість», «Природа рідного краю», «Мій рідний край, моя земля...» та інші. Після кожної такої справи відбувається виставка робіт та їх захист. Ця діяльність виховує гідність, почуття патріотизму, самосвідомість, повагу до символів України, до рідної країни. Наприклад, під час проведення виховної години «Україна – вільна держава», творчим продуктом стала стіннівка, яку здобувачі освіти групи подовженого дня створили колективно. Вони активно й зацікавлено працювали над кожним завданням. Так, група «Мандрівники» – створила карту України. Діти розповіли про Україну, її столицю, видатні міста й відомих людей країни. Група «Розумники» склала тематичний ребус й провела гру «Річки України», а група «Винахідники» створила поробку за темою «Моя рідна Україна»

Діти активно та зацікавлено працювали, а підсумком такої роботи було жваве спілкування з інтерактивною вправою «Кубик Блума». Вихованці висловили свої почуття до своєї родини, рідного міста, вільної та незалежної України – своєї Батьківщини.

Колективна творча справа дуже корисна для розвитку національно-патріотичної свідомості здобувачів освіти молодшого шкільного віку. Так, вихованці створюють вітальні

листівки, великий вітальний плакат до Дня Збройних Сил України, який подарували військовим, які знаходяться на лікуванні та працюють у 66 військовому мобільному госпіталі, який розташований поруч із нашим освітнім закладом. Під час колективної творчої роботи діти були ознайомлені з історією Свята Захисника України, склали «Асоціативний куш» за темами «Україна», «Захисник», «Батьківщина» та відгадували тематичний кросворд «Без верби та калини немає України».

Цікаво в нашому закладі пройшов Тиждень до Дня Соборності України. Для вихованців ГПД він розпочався з квесту «Єднаймося, брати мої», під час якого учні декламували вірші, склали пазл «Моя країна Україна», виконували творчу вправу «Доповни речення». Великою справою було колективне виготовлення композиції «Соборна Україна – єдина країна». Діти були дуже задоволені сумісною роботою. Кожен з них працював, шукав цікаві картинки, малював й робив аплікаційні фрагменти, які й допомогли створити яскраву тематичну гру, яка прикрасила не тільки свято, але й стала посібником – подарунком для вихованців ГПД 1 класів. Такі заходи сприяють вихованню поваги до рідної країни, патріотичних почуттів у дітей та утвердження свідомості особистості патріотичних цінностей.

Ще одна дуже цікава форма роботи в Початковій школі № 4 – Бібліотечний урок. Наш освітній заклад тісно співпрацює з філіалом № 16 міської бібліотеки, де спільно з працівниками проводять бібліотечні уроки, уроки-пам'яті. Так, під час уроку, присвяченого пам'яті Героїв Крут, діти переглянули уривки з відеофільму «Пам'ятаємо Героїв Крут», взяли участь в усному журналі «Герої Крут – герої України». Саме виховання дітей на історичних подіях нашої країни є дієвим засобом патріотичного виховання маленьких громадян країни.

Хочу наголосити, що виховання патріотизму повинно починатися змалечку та відбуватися цілеспрямовано та систематично. Це справа кропітка, але саме ми – педагоги-патріоти щодня та щохвилини робимо велику справу з

виховання патріотизму, національної свідомості, поваги до людей, які боронять та захищають кордони нашої держави та любові до рідної неньки України.

Вчителі Початкової школи № 4 залюбки діляться своїми методичними наробками, є керівниками міських методичних об'єднань, активними учасниками міських постійно діючих семінарів з розвитку критичного мислення учнів початкових класів, є авторами програми курсу «Сімейні цінності» для учнів 1–4 класів.

Отже, заклад загальної середньої освіти I ступеню має великі переваги:

- перебування дітей в межах однієї вікової категорії створює позитивний настрій та безпеку перебування дітей у школі;
- однакові та близькі інтереси дітей дають можливість займатися спільними видами діяльності на перервах, групі подовженого дня тощо;
- можливість перебування в навчальному закладі протягом цілого дня з відвідуванням ГПД, спортивних секцій та гуртків.

Звісно, такі «нові» школи тільки розвиваються, вони тільки-но вийшли на непростий шлях становлення, а педагоги отримують неоціненний досвід. Але першими бути завжди складно! Тож, працюємо та крокуємо вперед до нових звершень!

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про освіту”.
2. Закон України “Про загальну середню освіту”.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462«Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти».
4. Постанова від 21 лютого 2018 р. №87 “Про затвердження Державного стандарту початкової освіти».
5. Розпорядження Кабінету Міністрів від 14 грудня 2016 р. № 988-р “Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти

“Нова українська школа” на період до 2029 року”.

6. Концепція Нової української школи.
7. Професійний стандарт „Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”.

Колесник І. А.,

*директор Гришинського ЗЗСО
I–III ступенів з дошкільним підрозділом
Покровської міської ради Донецької області*

**РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО
УПРАВЛІННЯ В ГРИШИНЬКОМУ ЗАКЛАДІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ I–III СТУПЕНІВ
З ДОШКІЛЬНИМ ПІДРОЗДІЛОМ
ПОКРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Розбудова сучасного освітнього закладу села в умовах реформування української освіти передбачає не тільки зміну умов надання освітніх послуг, а, насамперед, перетворення освітнього закладу на освітньо-культурний та розвитковий простір сільської громади з варіативністю форм, видів, способів організації освіти, розвитку, соціалізації та самореалізації особистості кожного учасника освітнього процесу.

Саме тому паралельно з капітальними ремонтами та закупівлями сучасного обладнання виникла нагальна потреба в розбудові відповідного контенту: наповнення школи творчим, інтелектуальним та громадянським духом, активностями для розвитку дітей, вчителів, батьків. Іншими словами, створення простору гармонійного життєздійснення (гармонії буття, гармонії відносин, гармонії пізнання) сільської громади на базі освітнього закладу.

Науковці стверджують, що освітній менеджмент – це комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітнім та пізнавальним процесами, а управління освітнім закладом – це одна із специфічних функцій освітнього менеджменту. А практики

впевнені, що головним, все ж таки, є процес створення в закладі атмосфери, комфортної, безпечної, творчої. Бо саме від неї залежить відчуття себе кожним учасником освітнього процесу потрібним, унікальним, корисним. Така атмосфера, як і сам сучасний заклад освіти, розбудовується не просто колективом, а саме командою, де кожен – це невід’ємна частка одного великого цілого. Але перетворення колективу на команду – процес не завжди легкий та безболісний. Багато хто з педагогічного колективу не в змозі прийняти партнерські відносини з дітьми та молодими вчителями як головний принцип розбудови освітнього середовища закладу, та на їх місце приходять молоді активні, здатні до саморозвитку, готові до змін спеціалісти. Саме вони і є агентами змін у закладі. Об’єднавшись у потужну команду, вони почали розбудову системи громадського управління, залучаючи до команди учнівську та батьківську молодь. Спочатку це були репродуктивні форми роботи: скринька довіри, п’ятниця як батьківський день, громадянська академія, психологічний та юридичний лікбези для батьківської та учнівської молоді.

Згодом бажання молоді долучатися до розбудови освітнього середовища та управління закладом (планування діяльності закладу, вибір предметів варіативної частини навчального плану, участь у вирішенні питань профільності, створення освітньої програми тощо) об’єднало її у шкільну молодіжну організацію «Альянс Лідерів». Організація складається з активних учнів 5-11 класів, молодих вчителів та активних молодих батьків, де дорослі виступають в ролі партнерів, кураторів. Структуру організації її члени обрали самі. Це 6 Хабів: КультуроХаб, ПатріотХаб, ІнфоХаб, ПримиренняХаб, ОсвітаХаб, _Здоров’яХаб. Саме вони дуже успішно займаються організацією шкільних активностей та найважливішими питаннями розвитку освітнього середовища. Так, наприклад, у школі відсутні факти булінгу. Це успішна пропедевтична робота ПримиренняХаб, який створив мобільні тематичні антибулінгові локації, вирішує питання виникаючих, хоч і

малочисельних, конфліктів на початковій їх стадії, організує та проводить тренінги з питань безконфліктних відносин. ІнфоХаб займається питаннями прозорості і доступності інформації щодо діяльності закладу. Завдяки роботі хабу завжди активні та актуальні сторінки закладу в соцмережах та сайт школи. А зусиллями ОсвітаХаб у школі з'явився Лікбез сучасного вчителя, де молоді спеціалісти навчають досвідчених колег оволодівати освітніми інтернет ресурсами. Злагоджена робота Альянсу допомагає успішно приймати участь в соціальних проектах, поповнюючи матеріально-технічну базу закладу. А участь в освітніх проектах створює своєрідні локації для дифузії досвідом з учительською та учнівською молоддю інших регіонів України та інших країн. На меті молодіжної організації «Альянс Лідерів» зареєструвати її як громадську, щоб мати можливість участі у серйозних грантах.

Альянс має свій статут, печатку і навіть свою грошову одиницю School-coin.

Жодне управлінське рішення не приймається без участі хабівців. І по-іншому не може бути, бо саме Альянс активує шкільне життя, робить освітній простір закладу цікавим, контентним, відкритим для всіх.

Процеси громадського управління дуже серйозно впливають і на державну управлінську діяльність в закладі, яка здійснюється керівником. В таких умовах управління всіма процесами може здійснюватись тільки через діалог з педагогічною командою, бо саме вона є основою розбудови сучасного освітнього процесу, через діалог з дітьми, бо саме для них розбудовується заклад, через діалог з батьками, бо саме вони є головними замовниками освітніх послуг. Тому управлінська система закладу працює за принципами партнерства та довіри. А локації для діалогу різні: щотижневі апаратні наради за участю лідера Альянсу, робота фокус-груп, толоки, широке обговорення планів роботи в групах соцмереж, конференції, засідання педради, шкільних методичних локацій, індивідуальні зустрічі тощо. Дуже важливим є те, що

обговорюються не тільки прийняття рішень, а й результати їх виконання.

Створена відкрита, демократична та комфортна атмосфера в закладі спрацювала і на створення його стійкого позитивного іміджу. Завдяки чому сільська школа має зростаючий контингент учнів, постійну потужну педагогічну команду.

Тепер молодь села не шукає кращої долі в міських школах, а пишається тим, що навчається в сучасній сільській школі. Більш того, і міські діти із задоволенням стають її учнями.

УДК 373.5-044.227:331.548(477.62)

Корчагіна О. В.,

*директор Селидівської
загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2
Селидівської міської ради Донецької області*

**УСПІШНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ
ТА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ
СЕЛИДІВСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ
I–III СТУПЕНІВ № 2 СЕЛИДІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Розвиток педагогічного менеджменту в Україні в умовах реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», формування мережі профільних закладів освіти обумовлює активну розробку нових управлінських моделей. Актуальність проблеми управління освітніми процесами в профільній школі обумовлена оптимізацією освіти та підвищенням її ефективності в умовах євроінтеграції та глобалізації, викликами пов'язаними з пандемією та повномасштабною війною.

Концепція Нової української школи має на меті створення комфортної школи, яка не тільки навчатиме, а й розвиватиме уміння і навички їх застосування у повсякденному житті, школи, де вчать критично і креативно мислити,

експериментувати та не боятися висловлювати власну думку, готують до свідомого вибору професії та професійного зростання. У швидкоплинних соціально-економічних умовах, в період повномасштабної війни і майбутньої відбудови держави профільне навчання та підготовка кваліфікованих робітників постає як вимога часу. Реалії нашого життя – стрімкий розвиток сучасних технологій, ринкова економіка, конкуренція, суспільні виклики, пандемія, російсько-українська війна – висувають високі вимоги до професійної компетентності спеціалістів, формування яких починається на етапі здобуття повної загальної середньої освіти. Суспільство вимагає від школи підготовки компетентного випускника, який спроможний самовизначитись щодо майбутньої професійної діяльності і повністю реалізувати свої можливості.

Селидівська ЗОШ № 2 – комунальний навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права громадян на здобуття повної загальної середньої та професійно-технічної освіти шляхом впровадження технологічного профілю навчання. У школі навчається 614 учень, з них в трьох 8-х та в двох 9-х класах 122 учня, в двох 10-х і в двох 11-х – 73 здобувача освіти. Саме в цих класах відбувається професійне навчання: допрофільна підготовка (8-9 класи) та профільне навчання (10-11 класи).

У сьогоденному житті широке розповсюдження здобули автотранспортні засоби загального користування, серед яких необхідно виділити ті, що відрізняються від інших великим обсягом та напруженістю роботи: машини швидкої медичної допомоги, аварійної, міліцейської служб, а в умовах повномасштабної війни пасажирські та транспортні перевезення, пов'язані з евакуацією людей та матеріальних цінностей організацій, установ, закладів і майна громадян із зон бойових дій.

У наш час швидкостей та інформаційних технологій, все більше уваги приділяється вмінню працювати з різноманітними комп'ютерними програмами, здійснювати пошук інформації в мережі Internet, обслуговування комп'ютерних та інтелектуальних пристроїв, систем і мереж обробки інформації

та прийняття рішень; комп'ютерної обробки текстової, графічної та образної інформації. Такими професійними навичками володіють оператори комп'ютерного набору, які працюють в компаніях, крупних торгових мережах, статистичних управліннях, місцевих та державних органах влади, всюди, де є великі об'єми інформації, документообігу, бази даних.

З метою задоволення потреб економіки у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках, заклад освіти визначив одним з головних завдань забезпечення реалізації права учнів на професійне навчання відповідно до їх інтересів і здібностей. Враховуючи потреби регіону у кваліфікованих робітниках (водіїв легкових автомобілів, операторів комп'ютерного набору), заклад має Ліцензію на здійснення освітніх послуг, пов'язаних з професійно-технічною освітою за підготовкою кваліфікованих робітників за професіями «Водій транспортних засобів (категорія «В»）」 та «Оператор комп'ютерного набору». Це дає можливість нашому закладу поєднати в собі принаймні три статуси: профільна школа, професійно-технічний навчальний заклад та підприємство що здійснює підготовку кваліфікованих робітників, за професією «Водій транспортних засобів (категорія «В»）」 - «Автошкола».

Маючи на меті підготувати конкурентоспроможного, компетентного випускника, колектив школи з'ясовує освітні потреби дітей, шляхом діагностики, анкетування учнів, їх батьків, вчителів, постійно здійснює аналіз стану соціально-культурного середовища та потреб ринку праці.

Наша школа – це механізм, який складається із підрозділів з багатогранною мережею взаємозв'язків. Успішну роботу цього механізму забезпечують синхронна і гармонійна праця кожної складової, оптимізовані зв'язки, доцільність та обґрунтованість прийнятих управлінських рішень, чіткого розподілу обов'язків між адміністрацією і педагогами, своєчасного і якісного їх виконання, системного та об'єктивного контролю. Документами закладу передбачено, що навчально-

методичне та нормативне забезпечення навчально-виховного процесу допрофільної підготовки та профільного навчання здійснює заступник директора, психологічний супровід – практичний психолог та соціальний педагог, а директор здійснює контроль. Вчителі, які викладають в профільних класах, забезпечують варіативність та особистісну орієнтацію освітнього процесу через послідовне, педагогічно доцільне планування, розробку освітніх програм розвитку особистості; практичну орієнтацію освітнього процесу через введення інтерактивних, ефективних технологій, проектно-дослідницьких методів. Управлінська діяльність, тісний взаємозв'язок всіх учасників навчально-виховного процесу і певний психолого-педагогічний інструментарій дають можливість закладу освіти впроваджувати профільне навчання та здійснювати підготовку кваліфікованих робітників.

Гарольд Ласки, англійський політик, якось зауважив, що якщо правила гри не дозволяють виграти, доречно змінити правила. Тож і ми для запровадження професійного навчання в школі вносимо зміни до Статуту закладу, штатного розкладу, Освітньої програми школи, робочих навчальних планів тощо.

Власне зміни в Освітній програмі школи та навчальних планах закладу, пов'язані з поєднанням навчального плану «Технології 10-11 клас» та робочого навчального плану професійно-технічної освіти щодо підготовки кваліфікованих робітників, дають можливість здійснювати професійну підготовку. В своїй діяльності щодо реалізації технологічного профілю навчання заклад освіти керується чинними нормативними документами в галузях профільної та професійно-технічної освіти, в тому числі Державними стандартами базової і повної загальної середньої освіти та Державним стандартом професійно-технічної освіти.

Підсумком навчання учнів, які навчаються за технологічним профілем, є складання державної кваліфікаційної атестації. Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється згідно Критеріїв кваліфікаційної атестації випускників. Після

опанування курсу професійно-технічного навчання і успішного проходження кваліфікаційної атестації здобувачам освіти присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «Кваліфікований робітник» з набутої професії відповідної категорії і видається свідоцтво про присвоєння робітничої кваліфікації (рівень професійно-технічної освіти) за однією з двох професій.

Період сформованості у школярів особистісного вибору професії, вміння співвідносити суспільні цілі вибору сфери діяльності зі своїми реальними можливостями припадає на 8-9 класи. Тому, заклад освіти спрямовує свою діяльність на розвиток здібностей здобувачів освіти та поглиблення їх знань з окремих навчальних предметів професійного спрямування, створює умови для допрофесійної підготовки учнів в цих класах.

Підготовка учня до вибору профілю навчання – це перший серйозний етап вибору професії, на якому активізуються профорієнтаційні заходи закладу та його служб, передусім психологічної: проводиться анкетування, діагностування на визначення напрямку професії. У рамках освітнього округу школа співпрацює міським Центром зайнятості. Зустрічі з його спеціалістами надають учням можливість отримати інформацію щодо професій, актуальних на ринку праці, що може застерегти від невірної вибору професії.

Одним із напрямків допрофільного навчання і формою організації профорієнтаційної роботи є робота гуртка ЮІР, де учні проходять «пробу сил». На заняттях учні знайомляться з професіями та набувають навичок автослюсаря, регулювальника, водія, інспектора ДАІ, що в майбутньому в багатьох випадках, визначає вибір ними професії. Але найголовніше – практична діяльність: участь рейді «Увага! Діти на дорозі!», дні та тижні безпеки дорожнього руху.

Опитування показали, що впровадження профільного навчання з підготовки за професіями «Водій автотранспортних засобів» та «Оператор комп'ютерного набору» є актуальним. Принаймні так вважають 87% опитаних учнів 8-11 класів, їх батьків та вчителів. А приблизно 28% випускників працюють за

здобутими в нашій школі професіями.

Конфуцій казав: «Три шляхи ведуть до знання: шлях наслідування – це шлях найлегший, шлях досвіду – це шлях найгірший, шлях розміркувань, роздумів – це шлях найшляхетніший». Організація профільного навчання – довготривалий процес, який вимагає багато зусиль, часу, ресурсів. Проте, «хто хоче робити – шукає можливості». Не зважаючи на обмеженість фінансування, нестачу кадрів, недосконалість законодавства, соціально-економічні негаразди, колектив закладу шукає такі можливості.

Список використаних джерел:

1. М. Бондар. Що змінює новий закон про ліцеї та чому Україні потрібна профільна освіта. Освіта 24. URL: https://24tv.ua/education/shho-zminyuye-noviy-zakon-pro-litseyi-chomu-ukrayini-ukrayina-novini_n1714021/ (дата звернення: 16.08.2021).
2. Міжнародний досвід: особливості профільної освіти в Швеції та Польщі. Шведсько-Український Проект «Підтримка децентралізації в Україні». URL: <http://sklinternational.org.ua/3/> (дата звернення: 05.08.2022).
3. Н. Піпа. За профільною школою майбутнє освіти. Що таке профільна школа та для чого вона Україні?. ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/za_profilnoyu_shkoloyu_maybutnye_osviti_n153_2603/ (дата звернення: 20.12.2021).
4. О. Фасоля. Як запровадити профільну освіту не «для галочки», а для учнів. НУШ. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-zaprovadyty-profilnu-osvitu-ne-dlya-galochky-a-dlya-uchniv/> (дата звернення: 04.06.2020).
5. Профільна школа. Українська Галицька партія. URL: <https://uhp.org.ua/changes/profilna-shkola/>.
6. Реформа старшої профільної школи: виклики та можливості. Шведсько-Український Проект «Підтримка децентралізації в Україні». URL: <http://sklinternational.org.ua/3/>.
7. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Старша профільна школа: кроки до становлення: Методичні рекомендації. К., 2019. 52 с.

Кучерук Л. О.,

*заступник директора з виховної роботи
Вугледарського НВК «МРІЯ»
(загальноосвітня школа I–III ступенів –
дошкільний навчальний заклад)*

Мусієнко О. А.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Вугледарського НВК «МРІЯ»
(загальноосвітня школа I–III ступенів –
дошкільний навчальний заклад)*

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВУГЛЕДАРСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ «МРІЯ»

У пошуках сучасних засобів саморозвитку суб'єктів освіти проектна діяльність постає найперспективнішим механізмом, який допомагає кожному самостійно інтегрувати знання та вміння різних галузей з метою досягнення результату та отримання досвіду. Фактично інтелектуальний, творчий та соціальний потенціали в поєднанні з груповим підходом дають можливість формувати навчальні та життєві компетентності учнів, учителів та батьків. Отриманий досвід – це те, що допоможе уникнути Закону Мерфі (якщо є поганий і гірший варіанти розвитку подій, завжди справджується гірший), а отже, бути «господарем власного життя», мати особисту позицію щодо явищ та процесів, які відбуваються в соціумі.

Проектування досить широко використовується в освіті в урочний та позаурочний час, але такі типи діяльності, де поєднуються всі суб'єкти освіти і відбувається обмін досвідом в усіх можливих варіаціях, реалізуються довгостроково і мають громадянську площину.

1. Всеукраїнський проект «ПЛАН ДІЙ: через соціальні учнівські проекти – до громадянської активності» за підтримки USAID. 22 лютого 2019 року під час фінального Форуму в Києві лідери команди одностумців успішно захистили шкільний проект «Shlyakh_do_rukhu». Проект об'єднав учнів, батьків, педагогів, громадян міста. План дій, який був запропонований

завдяки проекту, реалізовано [1]!

2. Проект «Green clothiers of our city» в партнерстві з Британською радою в Україні. Учасники ознайомилися з особливостями розробки проектних ідей та підготовки проектних пропозицій для залучення фінансування проектів. Завдяки цьому проекту, що був написаний ініціативною групою старшокласників, за підтримки «Агенції розвитку Вугледара», було висаджено десятки дерев та кущів для створення молодіжного парку. Енергійність активної та небайдужої молоді спрямована на створення екологічної краси власними руками [2].

3. Проект із розвитку шкільного самоврядування «Школа змін» у рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (2019 – 2020 н.р.). Саме на розвиток шкільного самоврядування направлений проект «Школа змін», у межах якого розроблено та реалізовано медіапроект «MRIYAProduction». Як результат – отримано техніку для створення якісного медіа продукту [3].

Учнівським самоврядуванням у межах проекту «MRIYAProduction» реалізовані міні-проекти (5-11 класи) «Особливості нашого класу», завдяки яким відбувся відбір команд режисерів, сценаристів, відеооператорів, монтажерів, які створювали медіапродукт не лише шкільного, міського, а й регіонального та Всеукраїнського рівнів. Успішний досвід участі в проекті – створення соціального відеоролика «Безпечна громада» («Агенція розвитку Вугледара»).

4. Проект «Освітній марафон», організований БО «Благодійний фонд «Фундація соціальних інновацій «З країни в Україну» за підтримки проекту «Демократичне врядування у Східній Україні» Агентства США міжнародного розвитку (USAID) (2019-2020 н.р.). За час участі в проекті отримано досвід щодо підвищення конкурентоздатності нашого закладу, поштовх для мотивації педагогів до взаємодії з учнями, рух до підсилення партнерства з батьками та громадою. Крім натхнення, освітянська спільнота отримала подарунки: проектор, ноутбук,

фотоапарат, екран, звукові колонки тощо [4].

5. Проєкт «Педагогіка партнерства: практика доброчесності» EdCamp Ukraine, НУШ. ГО «Смарт освіта» за підтримки проєкту «Демократичне врядування у Східній Україні» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) (2020 рік). До процесу навчання – як впорядкованої взаємодії педагога з учнем, напруженої на досягнення поставленої мети – рішуче й неформально додається важливий компонент – громадське, у тому числі батьківське самоврядування: право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту прав та інтересів. Проєкт надав можливості успішного втілення моделі державно-громадського управління, яка упроваджується практично в усіх країнах світу, де технологія управління школою побудована на реалізації чотирьох блоків: учитель, учень, батьки, громадянське середовище [5].

Отже, процес діяльності стимулює особистість до планування, пошуку та відбору інформації, аналізу, синтезу, приймання рішень, встановлення контактів, пошуку самореалізації, готовності до співпраці, саморозвитку і самовдосконалення. Проєктна діяльність стимулює особистість до побудови громадянського суспільства з усіма результатами та наслідками.

Список використаних джерел:

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] : додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. – Режим доступу:
2. mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczepczija.doc...

Малахова Н. В.,

*директор Краматорського ЗЗСО № 22
з профільним навчанням імені М. М. Крупченка*

**ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ
І ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У КРАМАТОРСЬКОМУ ЗЗСО № 22
З ПРОФІЛЬНИМ НАВЧАННЯМ ІМЕНІ М. М. КРУПЧЕНКА**

Одним із напрямків розвитку й модернізації сучасних закладів освіти є профільне навчання. Профілізація закладу - це одне з найважливіших завдань модернізації освіти, яке позитивно оцінюється суспільством. Саме профілізація закладів дає можливість для рівного доступу учнівської молоді до здобуття допрофільної підготовки, переходу до профільної загальної середньої освіти, свідомого вибору професії, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

Профільне навчання сьогодні – це засіб диференціації та індивідуалізації навчання за рахунок організації освітнього процесу, коли учень разом з батьками, при підтримці психологічної служби обирає свою освітню траєкторію, виходячи з інтересів, здібностей і можливостей, пробує себе в різних сферах діяльності. Саме така організація навчання дає можливість виховувати мотивованих випускників, готових до отримання професійної освіти. Профільне навчання розглядалося як система організації загальної середньої освіти, коли в старших класах навчання проходить за різними програмами (профілями) з посиленням математики, фізики, біології, хімії, історії, правознавства за рахунок спецкурсів, факультативів, гуртків.

Реалізація ідеї профільності старшої школи ставить випускника основного ступеня перед необхідністю здійснення відповідального вибору - попереднього самовизначення щодо профільного напрямку власної діяльності.

Краматорським закладом загальної середньої освіти № 22 з профільним навчанням ім. М.М. Крупченка накопичено досвід в організації профільного навчання. З 1991 року в загальноосвітній школі № 22 міста Краматорська реалізується допрофільна підготовка та профільне навчання за чотирма профілями – фізико-математичний, хіміко-біологічний, гуманітарний, економіко-правовий..

Понад два десятки років фізико-математичний профіль був незмінним і дуже престижним серед учнів і їхніх батьків. Географія вступу, подальша професійна діяльність випускників закладу – тому підтвердження.

Окрім цього, в школі здійснювалась підготовка з економіко-правового, хіміко-біологічного, гуманітарного профілів, які так само користувалися попитом у учнів. Вони формувалися відповідно до вимог ринку праці та після проведеної профорієнтаційної роботи, бесід, анкетування учнів і їх батьків. Довгий час попитом користувався фізико-математичний профіль, тому що приблизно 50 % випускників вступали до машинобудівної академії нашого міста, а після закінчення йшли працювати на машинобудівний завод. Потім відбулася переорієнтація суспільства, економіки і стали необхідними економісти та юристи, так з'явився економіко-правовий профіль. Гуманітарний профіль також користувався попитом та включав вивчення двох іноземних мов. І зараз виникла зацікавленість і потреба у вивченні англійської мови, тому знову відкрили гуманітарний профіль. Хіміко-біологічний профіль існує також досить довго, саме випускники цих класів були зорієнтовані до вступу на факультети медичних ВУЗів.

У 2011-2012 навчальному році за ініціативою директора школи Крупченка Миколи Миколайовича за підтримки міського голови та адміністрації Донецького національного медичного університету (ДНМУ), декана лікувального факультету Донецького національного медичного університету, доктора медичних наук професора Герасименка Олександра Івановича на основі хіміко-біологічного профілю був відкритий

ліцейний медичний клас.

Щоб профільне навчання було ефективним, потрібно організувати якісну допрофільну підготовку в базовій середній школі. Допрофільна підготовка учнів (зокрема 9-класників) забезпечує психолого-педагогічну підготовку до старшої школи.

У 2019-2020 навчальному році було організовано допрофільне навчання учнів 9-их класів, урахувавши інтереси учнів та батьків. Це відбулося завдяки спільній роботі педагогів та психолога закладу, які використовували нові сучасні методи та підходи у профорієнтації. Визначалися професійні інтереси, здібності та особистісні якості здобувачів освіти за допомогою виховних заходів, опитувань, комп'ютерних тестувань та індивідуальних консультацій.

Метою було створення в закладі умов для організації ефективної системи допрофільної підготовки, що сприяє самовизначенню учнів щодо обраних ними профілів подальшого навчання і вибору способу отримання подальшої освіти.

Освітній процес у 10-11 профільних класах здійснюється відповідно до навчального плану й навчальних програм. Навчальний план складений згідно з наказами Міністерства освіти і науки України №408 від 20.04.2018 р., № 1493 від 28.11.2019р. Для складання власного навчального плану ми використали варіант організації освітнього процесу, що містить перелік базових предметів, який включає окремі предмети суспільно-гуманітарного та математично-природничого циклів, які вивчаються на рівні стандарту, та профільні предмети, що вивчаються на профільному рівні. Кількість годин для вивчення профільного предмета складається з кількості годин, відведених Типовим навчальним планом на вивчення відповідних базових предметів, і кількості годин, передбачених на профільні предмети у варіативній складовій навчального плану.

Ураховуючи побажання учнів, батьків та кадровий склад, зміст освіти розширено курсами, спецкурсами, факультативними курсами.

У фізико-математичному класі за рахунок годин варіативної

частини викладається спец курс «Креслення», метою якого є формування предметних компетентностей учнів засобами графічної грамотності. Вибір цього курсу зумовлений не тільки його винятковим значенням у сучасному житті, а й тією величезною роллю, яку відіграє графічна діяльність у розвитку мислення та пізнавальної активності учнів, їх творчих здібностей і самостійності. Здобуті знання та набуті навички у виконанні читанні креслень створюють умови для успішного вивчення інших загальноосвітніх дисциплін (геометрії, фізики тощо).

У ліцейному медичному класі виділені години для вивчення спец курсів: медична справа та латина. Саме ці спецкурси відображають специфіку цього профілю. Вони призначені для доповнення, поглиблення змісту окремих розділів профільних предметів, а також містять додаткові розділи, що не включені до навчальних програм. Тематика та зміст спецкурсів були розроблені вчителями та погоджені з Донецьким ОБЛІППО в 2011 році.

В гуманітарних класах години варіативної складової навчального плану використовуються для вивчення на профільному рівні англійської мови та для спецкурсу «Польська мова». Це зумовлено тим, що наша держава окреслила свій внутрішній і зовнішньополітичний курс щодо європейської інтеграції, що дасть їй можливість побудувати стабільну демократичну політичну систему, зміцнити національну безпеку й добросусідські відносини з країнами, які входять до складу Євросоюзу, особливо з тими, що межують з Україною. Вивчення польської мови, знайомство з культурними надбаннями Польщі розкриває перед нашими учнями нові можливості. Під час занять гуртка вчитель використовує проектну роботу, ігрові моменти, перегляд автентичних фільмів, презентацій, прослуховування аудіозаписів, ілюстрації. Усе це дозволяє розширити знання учнів про мову, традиції, географічні особливості Польщі, а також простежити взаємозв'язки в культурній спадщині українського та польського народу. Таким чином, спецкурс польської мови

впродовж останніх років став невід'ємною складовою освітнього процесу КЗЗСО № 22 й на шляху до євроінтеграції сприяє підтриманню позитивного іміджу закладу як у Краматорську, так і в Донецькій області.

Створення профільних класів допомогло подолати неузгодженість знань за окремими освітніми дисциплінами й відірваність цих знань від реального життя та від учня. Навчальні програми передбачають довузівську професійну підготовку учнів.

З урахуванням специфіки профільних навчальних предметів у профільних класах вчителі використовують різні методичні форми роботи: уроки, інтегровані уроки, уроки-дослідження, лекції, семінарські, практичні, лабораторні також із використанням віртуальних лабораторій та інші. Заняття поєднуються з індивідуальною й самостійною роботою учнів.

Самоосвіта відбувається з метою загального розвитку та для вдосконалення практичних навичок, з метою більш усвідомленого вибору професії, задоволення особистих інтересів в контексті профільного навчання. Пізнавальний інтерес у цих умовах підтримує ті основні спонукальні сили, які сприяють розвитку самоосвіти. Це робить освіту рухомою, гнучкою, а за змістом завжди сучасною. Під час будь-яких соціально-економічних зрушень потреба в нових знаннях збільшується. У цих умовах саме самоосвіта розвитку, збагаченню та самореалізації. Перенесення акценту в освіті старшокласників на самоосвіту є вимогою часу. Залучення окремої особистості до самоосвіти здійснюється, у першу чергу, у зв'язку з самовизначенням особистості, формуванням її цілей, визначенням життєвого шляху.

Навчальна практика – це складова частина профільного навчання. Під навчальною практикою розуміється мотивоване навчання, що дозволяє учневі набути стійку потребу в пізнанні та творчості, максимально реалізувати себе, самовизначитися предметно, соціально, професійно, особистісно. Метою навчальної практики є розвиток первинних навичок

експериментальної, дослідницької, проєктної діяльності.

Організація практики спрямована на забезпечення безперервності та послідовності оволодіння учнями практичними навичками та вміннями відповідно до вимог підготовки випускника освітнього закладу.

Для організації навчальної практики в гуманітарних класах створюється літня мовна школа. Діти із задоволенням її відвідують, тому що вона має і розвивальний характер, і відпочинковий. Головний акцент у лінгвістичній школі ставиться саме на розмовну мову, а зокрема, на теми, що стосуються подорожей, поїздок, особливостей різних країн світу.

Традиційним для медичного класу стало проведення літньої навчальної практики на базі медичних установ міста: відділення та лабораторії Дитячого територіального медичного об'єднання, травматологічного та опікового відділення поліклініки №3, стоматологічної поліклініки №1. Така навчальна практика сприяє процесу самовизначення учнів щодо побудови довгострокових життєвих планів, допомагає їм у виборі професії та освоєнні основ знань за обраним напрямом.

Практичні заняття в лицейному медичному класі з домедичної допомоги під час літньої практики проходять на базі кафедри екстреної медицини та анатомії людини – симуляційний центр ДНМУ, а також під час зустрічі з військовими лікарями Краматорського прикордонного загону. На цих заняттях учнів теоретично та практично знайомлять з правилами надання першої медичної допомоги, необхідної під час отримання травм і поранень. Було показано сучасне обладнання, яке використовується для надання допомоги.

Навчальна практика з фізики та хімії проходить у лабораторіях Донбаської державної машинобудівної академії (ДДМА). Викладачі кафедри хімії ДДМА для учнів читають лекції з елементами бесіди. За цими темами проводять лабораторні роботи, експерименти. Практика дає можливість учням ще раз переконатися у взаємозв'язку фізичних і хімічних процесів, тісному зв'язку хімії та фізики.

Кафедра хімії ДДМА надає допомогу учням профільних (фізико-математичного, ліцейного медичного) класів в проведенні хімічного експерименту за темами, які вивчали в 10 класі, та за темами, які очікують дітей в 11 класі, бо саме хімічний експеримент є важливим джерелом знань, основою для висування та перевірки припущень, засобом закріплення та перевірки знань і вмінь, розвитку мислення та допитливості. Співпраця Краматорської загальноосвітньої школи № 22 з ДДМА, спілкування з викладачами ВНЗ готує учнів закладу до майбутнього вступу й виховує відповідальне ставлення до навчання.

Взаємодія загальної і вищої освіти в єдиній системі неперервної освіти – важливий педагогічний аспект підготовки молоді до життєдіяльності в умовах сучасного життя.

З метою професійної орієнтації молоді та створення системи безперервного навчання згідно договорів та угод налагоджено співпрацю Краматорського закладу загальної середньої освіти № 22 з закладами вищої освіти – Харківським авіаційним інститутом, Донецьким національним університетом ім. Стуса, Донецьким національним медичним університетом. Учні 11-х класів беруть участь і показують високі результати в олімпіадах з математики та української мови, що дає змогу продовжити навчання у вищих навчальних закладах.

Співпраця Краматорського закладу освіти № 22 з Донбаською державною машинобудівною академією, Харківським національним університетом радіоелектроніки, Донецьким національним медичним університетом, Харківським авіаційним інститутом, Донецьким національним університетом ім. Стуса, спілкування з викладачами ВНЗ готує учнів закладу до майбутнього вступу й виховує відповідальне ставлення до навчання.

У час цифрових технологій, коли живе спілкування замінив Інтернет, ми залишаємося прибічниками людяності, щирості й відкритості, яку виховуємо у своїх учнів. Так щороку учні є активними учасниками акції допомоги онкохворим дітям

«Подарунок для дитини», благодійної акції «Зупинимо туберкульоз разом», запрошують до себе в гості дітей із особливими потребами, які мають можливість познайомитися з учнями нашої школи, знайти нових друзів і просто обмінятися людським теплом.

У профільних класах працюють учителі, які мають високий професійний рівень та досвід роботи в профільних класах. Робота вчителів у цих класах спрямована не тільки на формування знань і умінь з предметів, але й на формування якостей в учнів, які дозволяють здійснювати свідомий професійний вибір, бути відповідальними за свій вибір. Підтвердженням цьому є той факт, що учні профільних класів здають ЗНО з профільних предметів на високому та достатньому рівні, що говорить про високий рівень знань випускників, 100% випускників цих класів вступає до вищих навчальних закладів України та Європи.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт повної загальної середньої освіти, затверджений постановою КМУ № 898 від 30.09.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/mfre>
2. Дорожня карта імплементації статті 7 Закону України «Про освіту» в закладах загальної середньої освіти на 2019-2023 роки [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України «Дорожня карта імплементації статті 7 Закону України «Про освіту» в закладах загальної середньої освіти на 2019-2023 роки від 27.03.2019 року № 399. – Режим доступу: <https://cutt.ly/AuSbj5>
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]: рішення колегії МОН України від 27 жовтня 2016. – Режим доступу: <https://goo.gl/XtVDXB>
4. «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти», Наказ МОН від 19.02.21 №235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/tppr>
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту», затверджений Верховною Радою України, 2020, №31, ст.226 (редакція від 01.05.2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/mfrk>

Пелехань І. Г.,

*заступник директора НВК № 1
Покровської міської ради Донецької області*

**ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НВК № 1
ПОКРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У 2022 році навчально-виховному комплексу № 1 м. Покровська виповнюється 30 років. За цей період перед навчальним закладом поставали різні задачі, вирішувалися різноманітні проблеми, але на кожному етапі життя НВК № 1 головною метою була і є якість освіти. Саме цій меті підпорядковані всі складові компоненти навчального закладу, зокрема, управлінська діяльність.

1992 рік – відкриття загальноосвітньої школи № 10, найбільшої школи міста з українською мовою навчання. Першим директором ЗОШ № 10 стала Гаврильченко Галина Олександрівна. Ця подія співпала з політичними, соціально-економічними змінами у суспільстві. Україна стала незалежною державою. У 1993 році було прийнято Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»), що визначила пріоритетні стратегічні завдання реформування освіти, в тому числі, реформування управління освітою: «Перехід від державного до державно-громадського управління; чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління; забезпечення самоврядування навчально-виховних закладів і наукових установ; утвердження в сфері освіти гармонійного поєднання прав особи, суспільства і держави» [1]. Ефективне поєднання функцій менеджменту (організація, планування, мотивація, контроль), лідерські якості керівника школи дозволили досягти вагомих результатів. Новостворена школа стала працювати як цілісна система. Було створено працездатний, об'єднаний єдиною метою педагогічний колектив а також належні умови для реалізації здібностей, талантів, всебічного розвитку учнів.

2003 рік – в одному з корпусів школи було відкрито першу в

місті гуманітарну гімназію. Перший директор – Михалко Ірина Вікторівна. Співзасновником став Благодійний фонд «Надія». На початку 2000-х років створення закладів нового типу вже не було новиною. Але продовжувався пошук шляхів удосконалення якості освітніх послуг. У структурі гуманітарної гімназії дієву роль відігравали куратори класних колективів, психологічна служба, учнівське самоврядування, батьківська рада. Робота з учнівським колективом була побудована на діагностичній основі, розроблено модель випускника навчального закладу.

2004 рік – гуманітарну гімназію реорганізовано в навчально-виховний комплекс м. Красноармійська (нині м. Покровськ). До складу НВК увійшли гімназія і початкова школа. На цьому етапі важливим питанням стало забезпечення взаємозв'язків початкової і базової освіти, що обумовило вирішення нових завдань.

2007 рік – НВК м. Красноармійська перейменовано в Красноармійський навчально-виховний комплекс, який очолила Дубинка Людмила Федорівна. Головним завданням стратегії розвитку Красноармійського НВК було визначено досягнення нової якості освіти, створення моделі школи майбутнього. Метою такої школи є реалізація соціально-педагогічних ініціатив, спрямованих на створення нової практики освіти, яка б відрізнялась від існуючої змістом, організаційною структурою, системою управління. На основі аналізу ситуації були розроблені основні орієнтири менеджменту: створення середовища, яке стимулює творчий потенціал здобувачів освіти, включення в освітній процес можливостей додаткової освіти, створення умов для свідомого вибору учнями власних освітніх траєкторій, мотивація педагогів для здійснення інноваційної освітньої діяльності. Було запроваджено проекти Всеукраїнського рівня: «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» Smart Kids», «Інтелект України», «Школа сприяння здоров'ю». Розширення можливостей для самореалізації учнів, кола їх пізнавальних

інтересів відбувається через участь дітей у різноманітних олімпіадах, конкурсах. Порівняльно-оцінювальний компонент управління дозволив вчасно виявляти позитивні і негативні моменти у діяльності закладу, приймати відповідні рішення і, як наслідок, досягати значних результатів. У 2011 році Красноармійський НВК отримав відзнаку «Флагман освіти України».

Сучасне суспільство змінюється досить швидко, і модернізація освіти набуває нових реалій. Нова українська школа принесла нам не тільки новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації. НУШ спонукає педагогів швидко адаптуватися до змін, опановувати нові методики та засоби навчання. У 2016 році навчальний заклад очолила Воротинцева Любов Іванівна. Красноармійський НВК було перейменовано в НВК № 1 м. Покровська. Почалася успішна реалізація проектів Всеукраїнського і міжнародного рівнів: «EdCamp», програма «eTwinning», «Вчимося жити разом», «Хмарні сервіси в освіті». Особлива увага приділялася вдосконаленню інформаційної компетентності педагогів. Відповідно до вимог часу приймалися управлінські рішення щодо організації навчання вчителів та використання інформаційних та комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності. Сьогодні набуті навички є незамінними в умовах дистанційного навчання, роботи з електронними журналами.

Непередбачувані обставини сьогодення вплинули на систему управління закладом освіти. Долаючи труднощі, ми набуваємо нового досвіду, вчимося оптимально використовувати наявні ресурси, науково і творчо підходити до прийняття рішень. Адже все задля головної мети – якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text>

2. Коломінський Н. Л. Психологія педагогічного менеджменту. Навчальний посібник. / Н. Л. Коломінський. – К.: МАУП, 1996.
3. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації / О. І. Мармаза. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1763/1/Мармаза%20О.І.%20Менеджмент%20освітньої%20організації%20.pdf>
4. Черниш А. П. Менеджмент освіти. Навчальний посібник. / А. П. Черниш. – К.: Університет КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008.
5. «Школа майбутнього – школа успішної особистості. З досвіду роботи КНВК». – Серія «Школа майбутнього на Донеччині» / Випуск №7. – Донецький облППО, 2014.

УДК 37-005.4

Петрук Н. П.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи,
Селідівської загальноосвітньої гімназії
Селідівської міської ради Донецької області*

ДОВІРА ЯК ПРИНЦИП ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Серед цінностей сучасності за останні десятиліття довіра зайняла одне з основних місць. Економісти, політики, соціологи, психологи переконують в тому, що принцип довіри є необхідною умовою прогресу суспільства. Довірчі підходи, застосовані в різних сферах життя, підвищують ефективність процесів, сприяють розвитку. Виникла нагальна потреба у більш глибокому вивченні й дослідженні однієї з найбільш «гарячих» тем. Світові й українські вчені Е. Гідденс, Ф. Фукуяма, А. Селігмен, С. Макєєв, А. Бова, Н. Паніна розглядають переважно соціально-політичні аспекти проблеми. Сучасний політолог і соціолог Френсіс Фукуяма доводить, що саме від довіри в значній мірі залежить політичний розвиток й добробут. Вчений запропонував своє трактування довіри як оправданого очікування, що виникає у членів колективу, коли колеги ведуть себе чесно, передбачувано, відповідно до

спільних потреб і цінностей. Саме довіра визначає прогрес, є умовою процвітання суспільства, а рівень самореалізації спільноти прямо залежить від її рівня. Рівень довіри в суспільстві пропорційний здоров'ю соціального організму. Науковці досліджують феномен довіри з метою визначення засобів його формування, щоб активувати позитивні зміни в суспільстві.

Українська дослідниця Н.О. Перепелиця справедливо зауважила, що в посткомуністичних країнах традиційно високий рівень недовіри як до держави, так і між громадянами. Тому нам потрібно докласти більше зусиль для відновлення довіри й здатності людей співпрацювати. А позитивні зрушення мають відбутися, в першу чергу, в освіті. Принцип довіри може стати одним з ефективних засобів побудови системи на європейських цінностях і засадах. Дехто з вас, можливо, вже мав досвід роботи в колективі, де люди ненадійні, нелояльні або некоммунікабельні. Якщо так, то ви знаєте, як важко прагнути й досягати успіху в такому середовищі. Саме так почуваються працівники, коли їм не довіряють. Негативна робоча атмосфера створює дуже стресове та небажане середовище. У таких організаціях працівники приховують свої таланти, креативність, енергію та пристрасть. У результаті вони втрачають продуктивність, інноваційні можливості, конкурентну перевагу.

Система освіти України знаходиться в процесі реформування. Оновлено нормативну базу, розпочато реалізацію Концепції НУШ. Загальний напрямок змін – гуманізація і демократизація освітнього процесу. Досягти бажаного неможливо без переосмислення управлінських засад, без створення парадигми, орієнтованої на нові завдання.

Освітній менеджмент принцип довіри й поваги до людини визначає як один з основних. До керівника висуваються певні вимоги:

- повага до педагога як особистості;
- визнання права педагога на захист гідності, прав;

- прийняття взаємоповаги й довіри як цінності колективу;
- поєднання довіри з вимогливістю;
- створення середовища, що стимулює творчість, ініціативу, відповідальність;
- справедлива оцінка праці й досягнень.

На жаль, наша система освіти має недостатньо простору для довіри. Ми декларуємо автономію – і створюємо нові контролюючі інституції. Пропонуємо вчителю академічну свободу, але не звільняємо від чисельних узгоджень, перевірок, звітів. Наші колеги, що вимушено виїхали за кордон, дивуються, що, наприклад, в Німеччині класний журнал є у кожного вчителя, ніхто його не перевіряє, в кінці робочого дня не ховає в сейф. В кінці року журнал здається в архів. І все! Чому ми ніяк не переборемо «совкове» ставлення до папірців? Не через брак довіри? На жаль, наші реформи гальмують через заорганізованість і формалізм, надлишковий контроль і бюрократизм.

Що робити? Впливати на те, що відбувається «зверху» складно, але можна дещо змінити в закладах. Пропонуємо зробити це на принципах довіри.

Це не загальні речі, а цілком конкретні кроки, які дозволять створити атмосферу співтворчості.

1. Звертаємося до адміністрації: почніть із себе. В ієрархічній структурі школи відповідальність починається з директора. Будьте відкритими у своєму спілкуванні, видимими, відповідальними. Власний приклад — найкращий спосіб зміцнити взаємодію.
2. Використовуйте оптимально наявний кадровий ресурс, зважаючи, в першу чергу, на надійних працівників. Це не єдиний критерій професіоналізму, але очевидний сигнал для всього колективу. Дозвольте працювати «на довірі» окремим педагогам: звільніть їх від планового контролю, відвідування уроків, перевірки документації, узгодження планів. Вчителі відчують підвищений рівень відповідальності – це буде запорукою якісного виконання

завдань.

3. Делегуйте повноваження. Коли доступ до інформації обмежений колом «обраних», інноваційний розвиток сповільнюється. Спростіть структуру, визначте для працівників поле відповідальності, чіткі завдання — і вони стануть вашими союзниками. Хай це будуть традиційні шкільні структурні підрозділи (творчі групи, кафедри, методичні об'єднання, тощо), але без постійного контролю і з самостійно чітко визначеними реальними завданнями, без формальних звітів.
4. Зважайте на дрібниці в щоденному неформальному спілкуванні — вони можуть мати позитивні наслідки! Наприклад, ви у соцмережах тиснете «like» під публікацією. Здавалося б, нічого особливого, але це сигнал небайдужості, причетності, співучасті. Короткі фрази на кшталт «як справи?» і подібні — надзвичайно важливі!
5. Ставте високі цілі. Стратегічне бачення має перетворюватись в спільну історію, мати емоційний відгук у працівників. А краще напрацюйте спільне бачення перспективи. Це запалить уяву та надасть більшого значення рутинній роботі.
6. Обговорюйте проблеми. Суть полягає в тому, що лідери повинні культивувати відкриті дискусії, щоб переконати людей, що говорити про негаразди безпечно.
7. Перейдіть від ієрархії до автономії. Чим більше людині довіряють, тим більше вона довіряє. Це взаємно. Якщо працівнику надано повноваження приймати рішення, а його не звинувачують у неправильних рішеннях, він відповість взаємністю і підвищеною відповідальністю.

Визначити рівень довіри в закладі можна за допомогою певних маркерів.

Опитування, проведене в педагогічному колективі Селидівської загальноосвітньої гімназії, свідчить про результативність зусиль щодо побудови продуктивного середовища на принципах довіри:

Освіта Донеччини: історія, сьогодні та майбутнє

<i>Твердження</i>	<i>Погоджуюсь повністю (%)</i>	<i>Погоджуюсь частково (%)</i>	<i>Не погоджуюсь (%)</i>
В колективі є спільна історія і досягнення	94,7	5,3	0
В колективі є спільна мета	94,7	5,3	0
Я маю можливість висловити свою думку, виступити з ініціативою	100	0	0
У мене є можливість для професійного зростання	100	0	0
Я відчуваю, що мене цінують в колективі	73,7	26,3	0
Всі рішення в колективі приймаються справедливо	73,7	26,3	0
Важливі рішення в колективі приймаються спільно, після обговорення	89,5	10,5	0
Я маю достатньо свободи у професійних питаннях	89,5	10,5	0
Атмосфера в колективі сприяє ефективному	89,5	10,5	0

Регіональна науково-практична конференція

вирішенню спільних завдань			
Я довіряю колегам в професійних питаннях	84,2	15,8	0
Я відчуваю, що мені довіряють колеги	89,5	10,5	0

Результати опитування допомагають визначити напрямки подальших зусиль: відпрацювання механізмів спільного прийняття рішень, забезпечення реальної академічної свободи, справедливої оцінки діяльності вчителя, побудова стосунків на основі реально прийнятих корпоративних цінностей.

Немає жодного порогу, який ви переступите і скажете: «Так, у закладі є довіра». Однак ви побачите, що взаємодія займає менше часу, а проблеми вирішуються швидше. Довіра є наріжним каменем для створення міцних стосунків і взаємозв'язку між людьми. Вона відіграє ключову роль у соціальних та організаційних взаємодіях людей, є запорукою розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
3. Перепелиця Н. О. Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуяма. — <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/7256>
4. Фукуяма Френсіс. Що таке соціальний капітал? - День. 2006. № 177. с. 4.
5. Черниш А.П.. Менеджмент освіти: Навчальний посібник. — К.: Видавництво «Університет» КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008

Подлесна О. П.,

*директорка Української ЗОШ I–III ступенів № 13
Селидівської міської ради Донецької області*

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ШЛЯХОМ УЧАСТІ В РІЗНОМАНІТНИХ ПРОЄКТАХ

Необхідність формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу в сучасних соціально-економічних умовах постає дуже гостро для кожної школи будь-якої форми власності. Це пов'язано з тим, що з кожним роком зростає конкуренція між загальноосвітніми навчальними закладами. Такий стан закладів середньої освіти пояснюється складною демографічною ситуацією, яка склалася в Україні. Проблема набору торкається сьогодні не тільки початкової школи, але й старших профільних класів загальноосвітньої школи як державної, так і недержавної форми власності. Саме тому керівники загальноосвітніх навчальних закладів замислюються над тим, у чому перевага їх навчального закладу над іншими. Не є виправданим прагнення школи конкурувати на основі високих показників загального незалежного оцінювання або на кількості переможців в олімпіадах, оскільки не всі батьки зорієнтовані тільки на результат навчання. Більшість із них приділяють увагу сприятливому психологічному середовищу в школі, комфортним умовам навчання, наявності системи додаткового навчання, різноманітності дозвілля дітей, бажанню дитини навчатися саме в цій школі, класі тощо [4].

Не секрет, що батьки, що вибирають школу для своєї дитини, спочатку орієнтуються на чутки. Чутки породжуються думками й оцінками інших людей. Причому, завжди суб'єктивними. Отже, від того, яка думка складеться у декількох людей (а буває і однієї, але авторитетної людини), що зіткнулися із школою, залежить її репутація на багато років.

Школа – це відкрита, взаємодіюча з багатьма соціальними

інститутами соціально-педагогічна система, про яку все частіше говорять як про сферу послуг. Зараз у зв'язку з школою почали вживати такі поняття, як «конкурентоспроможність», «сегмент ринку», «освітня послуга», «реклама» і так далі. У зв'язку з цим маркетинговий аспект є одним з напрямів роботи школи.

Формування іміджу є першим кроком для побудови хорошої школи. З поняттям іміджу тісно пов'язана і репутація школи, яка утримується в масовій свідомості довгі роки. Відмінність іміджу від репутації полягає в тому, що репутація є підсумком побудови іміджу.

Успіх освітнього процесу вимагає позбутися звичних установок, шукати нові форми спілкування як з учнями, як і з їхніми родинами, так із вчителями.

Один із таких підходів – застосування інноваційних технологій організації науково-методичної роботи Української ЗОШ I-III ступенів № 13 Селидівської міської ради Донецької області через реалізацію проекту «Імідж школи», зорієнтованого на розвиток різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості шляхом залучення учасників освітнього процесу до проектної діяльності.

Реалізація проекту здійснюється через впровадження у шкільне життя 4 модулів – «ПРОФІ», «СПІЛЬНОДІЯ», «Я ЗДОРОВИЙ. Я ЩАСЛИВИЙ» та «УНІВЕРСУМ».

Модуль «ПРОФІ» спрямований на підвищення професійної компетентності педагогів, оскільки усвідомлення того, що вчитель є організатором освітнього процесу, метою якого є пробудження й підтримання прагнення дітей до пізнання, спонукає шукати шляхи підвищення інтересу учнів до навчання, урізноманітнюючи його зміст, форми та прийоми шляхом використання інновацій.

Цьогоріч наш освітній заклад продовжив реалізацію методичних проектів «Формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді», «Збудуй своє майбутнє», «Академія педагогічної творчості», «Онлайн-помічники сучасного

вчителя», оскільки така форма методичної роботи підтвердила свою актуальність та ефективність. Педагогічні працівники вдосконалювали власну педагогічну майстерність шляхом участі у різних формах здобуття освіти, надаючи перевагу дистанційній, брали участь у професійних конкурсах «Моя школа – медіаграмотна», Global Teacher Prize-2021, «Поруч із генієм», «Найкращі практики розробки цифрового освітнього контенту».

Протягом навчального року педагоги школи вели роботу над реалізацією Всеукраїнського проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» від IREX. В рамках цього проекту педагоги пройшли онлайн-тренінги з медіаграмотності від IREX і впроваджували набуті знання під час уроків української мови та літератури, історії України та мистецтва у 8-10 класах.

У межах проекту «Розумію-2021» вчителі та учні школи стали учасниками воркшопів: «Соціальні медіа та мій цифровий слід», «Основи візуального сторітелінгу», «Бути інфлуенсором – маніпулювати чи надихати?».

На базі шкільного євроклубу «Територія молоді» був реалізований навчальний онлайн-проект «Марафон «Be Internet Awesome»», який проходив за підтримки Представництва ЄС в Україні «Інформаційна підтримка мереж ЄС в Україні», в рамках якого було створено інформаційний ресурс про загрози та можливості мережі Інтернет для підлітків і учнівської молоді. До реалізації проекту долучились учасники євроклубів "Діти.UA" (сmt. Черкаське) та "СПУМ" (м. Житомир).

У цьому навчальному році наш освітній заклад долучився до впровадження Міжнародної програми «Соціальна та фінансова освіченість для підлітків». Вчителі пройшли тренінги за цією програмою та впроваджують її під час виховних годин. Ця програма допомагає учням усвідомити їхній потенціал та стати фінансово обізнаними громадянами своєї країни. Виховання соціально відповідальних та освічених у фінансовій сфері дітей у майбутньому робить їх спроможними змінити власне життя та світ довкола на краще. Це збільшує шанс

кожної дитини на успішне й щасливе майбутнє.

Пріоритетом роботи модулю «СПІЛЬНОДІЯ» є підвищення ініціативності учнів, активізація творчих здібностей, лідерського потенціалу школярів.

Впродовж 2021-2022 навчального року учні залучались до модерації фільмів на правову тематику в шкільному доклубі.

Продовжив роботу проєкт СШП ««Поліграфічна АРТ-СТУДІЯ «STICKER»», яка спеціалізується на виготовленні оригінальної поліграфічної продукції. Досвід цього проєкту увійшов до друкованого та електронного видання-каталогу «Кращі практики молодіжної роботи в Україні-2021».

Для розвитку підприємницьких компетентностей школярів учні 10 класу стали учасниками нової навчальної програми від Business Camp у інтерактивному онлайн-форматі від Київстар і Global Office, основна мета якої допомогти підліткам опанувати підприємницькі навички та надихнути їх на реалізацію власних бізнес-ідей. «Business Camp» – це міні МВА для школярів, який познайомив підлітків з прикладними знаннями від розробки ідеї, маркетингу, комунікацій, роботі в команді до отримання авторських прав. Цей курс розроблений, щоб допомогти підліткам створювати круті проєкти, що можуть перерости у власну справу.

У рамках Всеукраїнської програми «Мріємо та діємо» учні школи стали учасниками конкурсу «Гайда на кухню». Команда кулінарів-учнів 10 класу "ПоварьОшки" розпочала навчання у спільній міжрегіональній навчальній онлайн-програмі з написання сучасного текстового контенту на кулінарну тематику "Рецепти смачного тексту".

На модуль «Я ЗДОРОВИЙ. Я ЩАСЛИВИЙ» також чекали нові проєкти: у січні 2022 року школярі початкових класів доєдналися до Всеукраїнського проєкту від UNICEF пісенний конкурс-батл «Гайда співати, з нами бруд перемагати!» серед шкіл, щоб допомогти учням молодших класів запам'ятати правила гігієни. Учні 3 класу разом із класним керівником ввійшли до 100 основних переможців та отримали

навчально-пізнавальні набори для проведення захопливих уроків із дітьми на різноманітні теми.

Учні 5-7 класів доєдналися до Всеукраїнського проєкту «JuniorZ» від ГО «Спортивний рух Олександра Педана «JuniorZ». Основним напрямком якого є: популяризація здорового способу життя серед учнів із залученням думок лідерів; організація спортивних заходів для учнів; популяризація новітніх варіативних модулів з фізичної культури у закладах загальної середньої освіти; створення платформи, у тому числі на основі сучасних інформаційних технологій, яка буде об'єднувати дитячі спортивні течії; розвиток у кожному регіоні мережі експертів «JuniorZ»; напрацювання кращих практик щодо впровадження проєкту у закладах загальної середньої освіти.

Здобутками модулю «УНІВЕРСУМ», спрямованого на пошук і підтримку здібних та обдарованих учнів, стали:

- реалізація засад робототехніки: діяльність шкільного гуртка «Робототехніка», участь педагогів-тренерів у STEM-школі INVENTOR, де вони ще раз прокачали свої знання з програмування Scratch 3.0 та Python, стратегії у Грі Роботів, покращення рівня володіння англійською мовою, долучення до онлайн-інтенсиву Code Club UA.
- активізація напряму STEM-освіти шляхом роботи філії «Дівчата_STEM», залучення дівчат до пробних занять з програмування від STEM-школи INVENTOR для дітей 7-16 років в розділах STEM-Middle та STEM-Senior, отримання гранту Філією Української ЗОШ_Дівчата_STEM від центру «Розвиток КСВ» та ініціатива Дівчата на участь у саміті – Perspektywy Women in Tech Summit, що організовано Perspektywy Education Foundation, 7-8 червня 2022 у Варшаві (Польща).
- участь школярів нашого закладу в освітній подорожі «Караван – HUB» (Київ-Хуст), яка проходила в рамках проєкту «Українські діти та молодь як творці мостів взаєморозуміння і змінотворці» за ініціативи

Міжнародного Благодійного Фонду Жовто-Блакитні Крила/Yellow-Blue Wings.

Усе це дає змогу оцінювати ступінь розвитку нашої школи та планувати її перспективи, забезпечувати відкритість і прозорість діяльності освітнього закладу.

Таким чином, участь у проєктах піднімає престиж закладу освіти у суспільстві, викликає підвищену цікавість до навчання у ньому, створює позитивний імідж освітньої організації, дає можливість більш повно задовольнити потреби “клієнтів”, якими, передусім, виступають батьки учнів і самі учні.

Список використаних джерел:

1. Веліканова О. Г. Формування іміджу навчального закладу як управлінське нововведення [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/formuvannya-imidzhunavchalnogo-zakladu-yakupravlinske-novovvedennya.html>, вільний. – Назва з екрана.
2. Гільова Е. А. Імідж сучасного навчального закладу [Електронний ресурс] / Е. Гільова. Режим доступу : http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/2_2010/giljova.pdf, вільний. – Назва з екрана.
3. Імідж школи на порозі XXI століття / [ред. колегія: Т. С. Антоненко, І. Г. Єрмаков, А. Ф. Головченко, Л. М. Карамушка та ін.]. – Ч. 2. – К., 1999. – 400 с.
4. Фадеєва М. В. Технологія формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / М.В. Фадеєва. Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1044/>, вільний. – Назва з екрана.

Стаднюк Н. В.,

*заступниця директора з навчально-виховної роботи
Міжшкільного ресурсного центру
Мирноградської міської ради*

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОГО РІВНЯ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ШЛЯХОМ ЗБАГАЧЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МНВК**

У другій половині ХХ століття на території Донецької області поступово зростала потреба у спеціалістах, які будуть володіти базовими знаннями і навичками та зможуть приступити до роботи найближчим часом після закінчення школи. Окрім цього, однією з проблем освітян постало питання професійного самовизначення старшокласників, адже отримати вищу освіту могли не всі випускники. З метою вирішення цієї проблеми почали створюватися навчально-виробничі комбінати, на базі яких старшокласники отримували специфічні, нетипові для школи знання, адже вони мали унікальну можливість доторкнутися до світу професій, спробувати себе у різних сферах діяльності, відпрацювати на практиці набуті знання.

1980 року у м. Димитрів (сьогодні Мирноград) було створено Міжшкільний навчально-виробничий комбінат на базі середньої школи № 16. Долучитися до навчання у новітньому навчальному закладі могли і старшокласники прилеглих до міста населених пунктів. Один раз на тиждень підлітки приїздили до стін новоутвореного закладу та здобували свою першу професію. Через велику кількість здобувачів освіти навчання проходило у дві зміни. Молодь отримувала робітничі професії – «Телефоністка», «Молодша медична сестра», «Швачка», «Електрозварювальник», «Токар», «Столяр», «Водій категорії С», «Секретар-друкарка».

Після проголошення незалежності України почали відбуватися суттєві зміни в освітній системі та у 1993 році Міністерство освіти і науки України розробило «Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат» і затвердило

його наказом №430 від 30 листопада того ж року. Положення чітко регулювало нормативно-правові аспекти діяльності комбінатів.

Відповідно до «Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат», МНВК є державним навчальним закладом, основною метою діяльності якого є задоволення потреб громадян, держави і суспільства у поглибленні трудової підготовки школярів 10–11 класів. Він здійснює безкоштовне професійне навчання та консультування учнівської молоді, організовує добровільну, продуктивну працю та забезпечує реалізацію потреб особистості в отриманні професії і кваліфікації відповідно до її інтересів, здібностей, наявних умов. Організація професійної та трудової підготовки учнів у закладі здійснюється у відповідності з навчальними планами, які складаються на основі базових навчальних планів, розроблених Центральним органом виконавчої влади з питань формування та реалізації державної політики у сферах освіти і науки, та затверджуються у встановленому законодавством порядку. По завершенню терміну навчання випускники МНВК отримують свідоцтво про присвоєння робітничої кваліфікації державного зразка відповідно до наявних ліцензій закладу освіти.

Функціонування подібних закладів освіти стало повістю залежати від засновників, адже тільки вони вирішували доцільність та необхідність створення/збереження МНВК відповідно до соціально-економічних потреб. Загальноосвітні заклади міста отримують змогу самостійно приймати рішення про передачу навчальних годин з трудового навчання комбінату, який стає осередком якісного оволодіння знаннями з різноманітних сфер життя та професійної діяльності.

Незважаючи на всі переваги існування подібних закладів освіти, в Україні їх починають поступово ліквідувати через брак коштів на їх утримання, адже дуже дороге обладнання з часом починає виходити зі строю, або просто стає занадто застарілим, а його заміна потребує величезних грошових вкладів.

Мирноградіві все ж вдається зберегти матеріально-технічну базу навчально-виробничого комбінату. Деякі заклади освіти додатково починають передавати навчальні години з трудового навчання у 8-9 класах до МНВК м.Мирнограда з метою кращого оволодіння учнями знань і навичок, а також з метою оптимізації процесу професійного самовизначення підлітків. Учні 8-9 класів, так само як і старшокласники, відвідують комбінат, знайомляться з різними професіями. У зв'язку з тим, що учні 14-16 років ще не можуть отримувати свідоцтво про здобуття професії, протягом двох навчальних років вони починають прискорено ознайомлюватися з різними професіями (один семестр – одна професія) і по завершенню 9-го класу учень має розуміння про 4 різні професії. На базі МНВК проводиться профорієнтаційна робота з учнями методистом з профорієнтаційної роботи, який здійснює діагностичну, просвітницьку, розвивальну та виховну роботу, спрямовану на професійну орієнтацію та професійне самовизначення старшокласників.

Постає питання ролі МНВК у процесі розвитку та становлення учнів 10-11 класів не технологічного профілю. Заклади загальної середньої освіти, за рішенням керівництва, отримують змогу передавати години з предметів «Технології» та «Захист України» до МНВК, адже на його території організовується відповідна матеріально-технічна база для вивчення окремих предметів, що дає змогу суттєво покращити освітній процес. Створення єдиної матеріально-технічної бази для вивчення окремих предметів на території одного навчального закладу знімає необхідність їх дублювання у кожному навчальному закладі, скорочуються витрати на закупівлю дорогих матеріалів та обладнання, з'являється змога залучення найкращих спеціалістів для викладення цих предметів, що приносить величезну користь системі освіти міста.

Навчально-виробничий комбінат за замовчуванням мав відповідати вимогам сучасності, надавати можливість учням отримувати необхідні знання в області актуальних та сучасних

професій. З метою осучаснення наявних професій відповідно до вимог ринку праці у 2014 році МНВК м. Мирнограда отримує ліцензію у сфері професійно-технічної освіти за наступними професіями: Слюсар з ремонту автомобілів, Швачка. Кравець, Лицювальник. Плиточник-Штукатур, Токар, Оператор комп'ютерного набору, Манікюрник. Відтепер учні 10–11-х класів технологічного профілю ще з більшим задоволенням почали відвідувати МНВК, адже попит та інтерес до подібних професій у суспільстві різко зростає. Виникла необхідність реорганізації освітнього середовища у відповідності до новостворених професій. Завдяки спільній діяльності керівництва МНВК та місцевої влади вдалося облаштувати навчальні кабінети та майстерні для здобуття вище зазначених професій старшокласниками міста. Функціонування закладу, у прямому сенсі, вийшло на новий рівень.

У 2018 році знову відбуваються зміни, в межах яких «Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат» втрачає чинність. Замість нього Міністерством освіти і науки України створюється та затверджується положення «Про міжшкільні ресурсні центри». Затвердження цього положення надає право автономії ресурсних центрів та їх засновників. За новим положенням МРЦ – це унікальний освітній простір, на базі якого можуть облаштовуватися лабораторії, майстерні, теплиці тощо. З'являється можливість надання платних освітніх послуг для населення за попередньою угодою, а також можливість надання робочого обладнання в оренду для користування за потребами суспільства. Ресурсні центри можуть укомплектовуватися сучасним устаткуванням та використовуватися в освітніх цілях як працівниками цих центрів, так і іншими освітянами міста, чи навіть інших населених пунктів (за попередньо складеними договорами).

У 2021 році Міжшкільний навчально-виробничий комбінат м. Мирнограда перейменовується на Міжшкільний ресурсний

центр Мирноградської міської ради та повністю починає діяти у відповідності до положення «Про міжшкільні ресурсні центри». Станом на 1 вересня 2021 року у маленькому шахтарському містечку з чисельністю населення близько 40 000 людей у ново названому навчальному закладі навчається більше 800 учнів 8–11-х класів з 6 загальноосвітніх навчальних закладів, включаючи опорний заклад загальної середньої освіти. Паралельно з цим починається активна робота над оптимізацією матеріально-технічної бази. Головний акцент на початку нововведень робиться на викладання предмету «Захист України» на базі МРЦ, адже у 2021–2022 навчальному році цей предмет тут вивчатимуть близько 480 учнів, і МРЦ є одним із двох закладів, де створено умови для вивчення цього обов'язкового предмета. Розпочинається реалізація проєкту «Життя – найвища цінність», який передбачає облаштування простору для засвоєння навичок надання першої допомоги. За умовами проєкту отримане обладнання може використовуватися як для навчання учнів шкіл під час реалізації шкільної програми, так і для навчання місцевого населення за попитом.

На сьогодні педагогічні колективи шкіл і Міжшкільного ресурсного центру Мирноградської міської ради забезпечують наступність у профорієнтаційній роботі, освітньому процесі; узгоджують спільну роботу, розклад занять, навчальне навантаження. Направлення учнів ЗЗСО до МРЦ та їх зарахування проводиться на підставі заяв учнів і письмової згоди батьків з урахуванням профвідбору, який здійснюється профорієнтаційною службою центру та психологічними службами шкіл. Ресурсний центр здійснює координацію профорієнтаційної і методичної роботи з трудового навчання в загальноосвітніх закладах, є центром трудової підготовки старшокласників у місті, надає школам допомогу в організації трудової підготовки учнів. Мережа і наповнюваність навчальних груп визначається на основі встановлених Кабінетом Міністрів України нормативів фінансування, здобуття загальної середньої

освіти Навчання здійснюється у спеціально обладнаних кабінетах або майстернях. Випускники так само продовжують отримувати свідоцтва про присвоєння кваліфікації державного зразка відповідно до наявних ліцензій МРЦ.

Відзначу, що співпраця зі школами міста є невід'ємною складовою забезпечення діяльності закладу. У МНВК (МРЦ) за час існування його отримали професію понад 7500 випускників, які сьогодні працюють на підприємствах нашої країни та поза її межами, використовуючи набуті знання та навички. Специфіка цього закладу унікальна, адже тут молодь навчається в умовах реальної атмосфери виробництва, вчать правильно організовувати свій час, працювати в команді, відкривають для себе власні можливості.

Список використаних джерел:

1. <https://zakononline.com.ua/documents/show/165613> 165613
2. <https://zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=6743&menu=19939>
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0063-19#Text>

Страшко І. М.,

*директор Краматорської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 25
з профільним навчанням*

Фукаревич О. В.,

*заступник директора Краматорської
ЗОШ І–ІІІ ступенів № 25 з профільним навчанням*

ОСВІТА У СТИЛІ HI-TECH: ВІД МРІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Півроку тому Краматорська загальноосвітня школа І–ІІІ ст.№ 25 з профільним навчанням отримала унікальну можливість стати школою нової генерації, де дитина має можливість отримати освіту в стилі hi-tech: з новим обладнанням профільних кабінетів, STEM-лабораторією, фото- і медіастудією, модернізованими кабінетами трудового

навчання, запланованим сучасним ремонтом шкільного приміщення із зонованим арт-простором, що сприяє різним формам роботи й мотивує до навчання.

А починалося все з мрії: стати інноваційною школою! Донедавна інноваційною вважалася школа з поглибленим вивченням окремих предметів, яка працює за спеціальною програмою чи методикою. Навчальний процес у Краматорській ЗОШ № 25 завжди був зосереджений на отриманні високого рівня академічних знань з навчальних предметів, завдяки чому школа кілька років поспіль потрапляє до ТОП-200 шкіл України за результатами ЗНО з математики, фізики, біології, географії. Але сьогодні до цього додається ще один критерій – глибоке впровадження ІТ та STEM-технологій у навчальний процес. Без перебільшення можемо зазначити, що практично жодний урок не обходиться без апробації матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій: діти працюють у віртуальних лабораторіях з фізики й хімії, де спостерігають онлайн-досліди й експерименти; на уроках біології та географії використовуються анімаційні ролики та ілюстрації, 3D-моделі чи карти. Дистанційна освіта дала можливість більш щільної цифрової практики з використанням сучасних гаджетів: використання візуальних презентацій та ІТ-програм, учні складають онлайн-проєкти, уміють працювати в додатках, базах і хмарах даних, беруть участь в інтерактиві, міських та Всеукраїнських онлайн-конференціях, Активні методики допомагають розвивати творчий потенціал та вдосконалювати розумові здібності, критичне і самостійне мислення. Учителі суспільно-гуманітарного циклу предметів не начитують дисципліни біля дошки, а прагнуть до інтерактиву чи групової роботи, провокуючи дискусії, спонукаючи до роздумів, самостійного пошуку відповідей, прояву творчої ініціативи.

З упевненістю можемо сказати, що завдяки такому підходу до навчання діти отримують освіту високої якості без залучення репетиторів і відвідування додаткових курсів. За допомогою персональної системи комунікацій результати навчання бачать

і батьки: електронні журнали та електронні щоденники зі змогою додавати замітки викладачами.

Ми мріяли про справжню ІТ-школу зі своєю внутрішньою платформою та хмарними сервісами, зі STEM-лабораторією, з фото- та медіастудією, де учні можуть створювати фільми та відеопрезентації. Ми робили акцент на STEM-освіті, бо вона дозволяє здійснювати модернізацію методів, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та сформувати навички розв'язання комплексних практичних проблем, критичного мислення, креативних якостей, організаційних здібностей, уміння оцінювати проблеми та приймати рішення, готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією, фінансової грамотності, ціннісних орієнтирів, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей, математичної та природничої грамотності; всебічний розвиток особистості шляхом виявлення її нахилів і здібностей; навички дослідної та практичної діяльності; виховання особистості, яка прагне до здобуття освіти впродовж життя, формування умінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

Нагальним питанням стало знайти фінансування, щоб вийти на новий рівень надання освітніх послуг: придбання висококласної матеріальної бази, комп'ютеризація освіти, впровадження інформаційних технологій у всі цикли предметів. У нагоді стали грантові урядові програми, такі як «Спроможна школа для кращих результатів» — фінансова підтримка закладів освіти, щоб відремонтувати будівлі шкіл, закупити обладнання для класів та створити навчальні кабінети, оновити інтер'єр у коридорах, класах та інших приміщеннях школи. Щоб школа стала безпечним та комфортним середовищем для кожного учня.

Як потрапити до таких програм? Як стати саме тією школою, яка б виграла заповітний грант? Нам пощастило: Краматорська ЗОШ №25 — це потужний колектив однодумців-професіоналів,

які злагоджено, вмотивовано прагнуть мети і досягають її. Педагогами було написано безліч мотиваційних листів, розроблено декілька пріоритетних проєктів і до кожного складена проєктно-кошторисна документація, продумані можливі ризики, які могли б зашкодити реалізації. Документи подавалися і поверталися назад у школу, правилися і подавалися знову. Це була довга гра на витривалість. Але удача посміхається наполегливим: засновник школи (міська рада) серед багатьох шкіл міста обрав саме нас, щоб подати на співфінансування до ОДА в департамент управління освіти.

Ми отримали омріяний грант, який дозволив закупити інноваційне обладнання для профільних кабінетів математики й інформатики, облаштувати STEM-лабораторію з 3D-принтерами й 3D-сканерами, документ-камерами, наборами для занять робототехнікою. Найновіші швейні машинки з набором крутих функцій, токарські верстати з ЧПУ. Справжня фотолабораторія: цифрова фотокамера, декілька змінних фонів, звукозаписуюча система, система освітлення. Смарт-панелі замінюють традиційні класні дошки. Кабінети хімії та фізики отримують найсучасніші лабораторії для дослідів. Ноутбуки для вчителів й для профільних кабінетів із станцією зберігання й живлення.

Зимові канікули 2022. З ранку й до вечора прибуває обладнання: кабінет директора схожий на склад магазину крутої техніки. Школа сповнена людьми: технічні консультанти встановлюють обладнання, педагоги приймають та розпаковують численні коробки. Усім хочеться скоріше почати роботу. А попереду ще внутрішній ремонт будівлі, харчоблоку й спортзали.

Лютий 2022. Після канікул та «ковідної» дистанційки учні приступають до очного навчання, із захопленням спостерігаючи за новим обладнанням, вивчаючи нові Смарт-дошки, звикаючи до стилоса замість крейди. Попереду стільки цікавих відкриттів, можливостей і мрій! Їх обірвали ранкові вибухи 24 лютого 2022 року.

Знову «дистанційка». Обладнання передане на

відповідальне зберігання до іншої школи України. Воно чекає свого часу. Часу повернення в Краматорськ до загальноосвітньої школи № 25. Мрії повинні збуватися, мрії повинні жити. Наша мрія про освіту в стилі *hi-tech* тільки почала свій шлях реалізації, і ми пройдемо його, долаючи перешкоди й негаразди, набуваючи нового досвіду й вдосконалюючи знання. З вірою в Перемогу!

Хорошилова О., Сименко Г.,

*вчительки Авдіївської загальноосвітньої
школи I–II ступенів № 1
Авдіївської міської ради Донецької області*

ШКОЛА – НЕ ТІЛЬКИ ХРАМ НАУКИ

*(історія будівництва та розвитку
Авдіївської загальноосвітньої школи I–II ступенів № 1
Авдіївської міської ради Донецької області)*

Актуальність теми: в умовах повномасштабної війни з РФ, коли знищується цивільна інфраструктура, руйнуються школи, зникають архіви, постає нагальна потреба зберегти інформацію про історичне минуле закладу освіти; зберегти для нащадків пам'ять про школу не тільки як храм науки, а й центр культурного та національно-патріотичного виховання учнів.

Метою роботи є вивчення історичного минулого однієї з найстаріших шкіл Донеччини, як центру освіти та виховання молоді.

Народилася школа в минулому столітті, у далекому 1939 році. Ось як ті часи згадував випускник школи 1941 року, письменник, член Всеукраїнської спілки краєзнавців М.Богомаз: «Після воєнного лихоліття 1914-1920 років, голодного 1922 року та масової демобілізації чоловіків у 1923-1925 роках у Авдіївці народилося багато дітей. Шкіл було мало, а дітей багато, особливо молодших школярів. Заняття проводилися в різних приміщеннях: приватних будинках,

кімнатах радіовузла, молочної кухні, служби дезінфекції та інших. У 1935 році було вирішено побудувати в місті екскаваторні майстерні (саме це і зіграло важливу роль в історії будівництва школи). Але й цього було недостатньо. Тоді директори шкіл та голова селищної ради, А.Тищенко, запропонували навчання за змінним графіком роботи: кожен клас мав свій вихідний день, а клас, який не мав свого постійного приміщення, навчався у вільному... Так було аж до 1939 року. 1 вересня 1939 року школа гостинно прийняла перших учнів. Заняття проводилися в три зміни, третя зміна – вечірня школа». Планувалося, що ліве крило школи добудують, але війна змінила всі плани. Усі випускники 1941 року, серед яких був і Мишко Богомаз, виявили бажання піти на фронт.

У перші роки роботи школи почали зароджуватися традиції, які передавались од покоління до покоління: висаджувалися квіти, дерева, вирощувалися сільськогосподарські рослини, розводилися кролі. У приміщенні закладу працювало багато гуртків та секцій. Театральний, вокальний, танцювальний гуртки мали неабияку популярність, учні не тільки виступали у школі, а й радо давали концерти, вистави працівникам колгоспів та радгоспів, робітникам майстерень; брали участь у творчих конкурсах, на яких неодноразово ставали переможцями. Крім того заклад з моменту створення приділяв велику увагу фізичному здоров'ю вихованців. Найпопулярнішими за відвідуванням були секції з волейболу та баскетболу. Команда дівчат школи була відома в області своїми перемогами.

Під час німецької окупації в школі проводити заняття було неможливо, бо там розмістилися ворожий шпиталь та комендатура. Учителі, які залишилися в місті, проводили уроки з молодшими учнями або у себе вдома, або в приміщенні дитячої консультації. Колечкіна Віра Степанівна – одна з небагатьох педагогів, що у важких умовах війни продовжувала сумлінно вчити та виховувати. Учні старших класів навчалися в приміщенні сучасного ПТУ № 43.

Після визволення міста у вересні 1943 року школа відновила роботу, продовжила традиції, запрацювали гуртки, в тому числі й дослідницький. Учитель біології (керівник дослідницького гуртка) разом із своїми учнями, селекціонував нові сорти овочів та культур. Праця педагога, дітей та батьків була неодноразово відзначена на різноманітних виставках, також члени гуртка ставали переможцями на ВДНГ (1950-1970 роки).

До 1983 року школа була середньою, з цього року набула нового статусу – неповна середня школа. (Додаток 1. Рис.1)

До сьогодні багато традицій зберіглося. Учні люблять доглядати за рослинами, ведуть спостереження, досліджують навколишнє середовище, займаються в театральному, танцювальному, вокальному гуртках. У нових реаліях часу запрацював військово-патріотичний гурток, наш рій «Котигорошко» є активним учасником дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), у 2022 році став переможцем конкурсу «Впоряд» на міському етапі гри.

Бути гідним історії своєї нації, знати, що вона не далеке минуле, а біографія народу, його жива душа, допомагала усвідомлювати учням школи історична етнографічна музейна кімната, яка була створена у 2016 році. Експозиція відображає особливості побуту та народної творчості українців. Серед експонатів чисельне місце посідають предмети селянського побуту, меблі, рушники, зразки одягу, посуд, знаряддя праці тощо. Усі експонати зібрані вчителькою історії Л.Кльовою, її учнями, батьками, іншими педагогами та мешканцями Авдіївки. Деякі екземпляри виставки привезені з інших куточків України. Цікавинкою експозиції є те, що кожен експонат може використовуватися на уроках, виховних заходах. Багато гостей з усієї України, інших держав побувало у музейній кімнаті.

Більше ста тридцяти випусків (з урахуванням, середньої, вечірньої школи та восьмирічки) було в школі. Серед випускників навчального закладу багато відомих людей: Сапронов Валентин Гаврилович, нападаючий футбольної

команди «Шахтар» 1952-1963 років; засновник Свято-Успенського Микола-Василівського монастиря схиархимандрит Зосима (Іван Сокур), письменник Богомаз Михайло Степанович, доктор технічних наук Дергачов Леонід Григорович, ректор Донецького інституту післядипломної педагогічної освіти Софьянц Едуард Матвійович, генерал-лейтенант Маліч Анатолій Валентинович, Стешенко Микола Миколайович – публіцист, письменник, краєзнавець, Авдєєв Аркадій Миколайович – конструктор літаків, Плеханов Володимир Петрович – чемпіон України з легкої атлетики, майстер спорту, суддя міжнародної категорії та багато інших.

Це тільки мала частина великої та величної історії Авдіївської загальноосвітньої школи I-II ступенів №1. На жаль, сьогодні школа зруйнована, як і більшість шкіл Донецької області. (Додаток 1. Рис.2) Але ми віримо в те, що Донеччина відродиться від страшних руйнувань і розквітне, а на подвір'ї нашої школи знову буде чути дзвінкий дитячий сміх. Віримо, адже наш навчальний заклад це не просто школа, це великий дім, де єднаються серця педагогів, учнів та батьків, територія творчості, майданчик спортивних звершень, центр освіти та культурного виховання молоді.

Додаток 1

Рис.1

Рис.2

Черкашина О. С.,

*директор загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5
ім. Валерія Доценка Мирноградської міської ради*

**МОТИВАЦІЯ КОЛЕКТИВУ –
ВЕКТОР ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ОСВІТІ
ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА-НОВАТОРА НУШ**

*Показник якості управління –
звичайні люди, що роблять незвичайні речі*

П. Друкер

Сьогодні в освіті – це щохвилинні зміни, максимальні виклики, складні умови, постійні переформатування та вирішення педагогічних ситуацій у найкоротші терміни. Для ефективного управління стрімкими змінами, зумовленими повним переформатуванням освіти в дистанційний режим зокрема, складними умовами праці та для отримання максимального результату, необхідно чітко розуміти мету діяльності, визначати стратегію її досягнення та способи винагороди персоналу. Основною метою керівника закладу освіти завжди є надання якісних освітніх послуг, не дивлячись ні на умови, ні на обставини. Тому результат на пряму

залежить від ефективних управлінських рішень, швидкості їх прийняття та вміння реалізувати. Сьогодні основний виклик для педагогів – це оволодіння сучасними інструментами забезпечення освітнього процесу у дистанційному режимі. Засоби ІКТ, учень, батьки, педагог – наразі єдина картина освітнього процесу. Педагог-новатор – необхідна і достатня умова для успішного впровадження нової української школи в освітній процес сучасних реалій. Як донести педагогам про необхідність оволодіння інноваційними інструментами забезпечення освітнього процесу? Як змусити у найкоротші терміни в сучасних умовах отримувати ці знання та впроваджувати їх у власну практику? Як залучити весь педагогічний персонал до активної діяльності? Де взяти фахівців, які якісно та швидко дадуть колективу необхідні знання та змусять їх використовувати в освітньому процесі? Ці та інші нагальні питання можна вирішити шляхом мотивації “звичайних людей, які зроблять незвичайні справи”.

Для початку прибираємо слова “повинен”, “змусити”, “важкі умови праці”, бо найголовніше для ефективного досягнення мети – розуміння, мотивація, позитивне налаштування та цікавий процес. Як? Сьогодні у ЗОШ № 5 ім.Валерія Доценка працює проєкт “Творча майстерня “Професійний розвиток педагога-новатора НУШ”. В рамках нового проєкту було вже здійснено ряд активностей, які дали надзвичайно стрімкий та максимально потужний результат. В рамках творчої майстерні педагоги, працюючи під керівництвом тьютора, фасилітатора (представник адміністрації), в залежності від тем, які опановуються, генерують нові ідеї, вирішують складні питання, діляться досвідом, попередньо узагальнюючи його самі, винаходять нові підходи до навчання, нові технології, методики, опановують новації в освіті і все це із задоволенням. І ось відповідь на питання як залучити весь педагогічний колектив до діяльності. Справа в тому, що мотивація, якщо це не матеріальна, вона базується на задоволенні вищих рівнів

потреб кожного працівника у спілкуванні, визнанні, саморозвитку та творчій реалізації. Якщо створити умови, де люди об'єднуються, до прикладу, у групи, де їм комфортно, весело, цікаво, де разом генерують нові ідеї, при цьому сьогодні, в час, коли всі працюють віддалено з різних куточків світу (в розрізі останніх подій та обмежених можливостей, викликаних війною у країні), потреба у спілкуванні – це чи не найвища цінність, а потім діляться цим із колегами, отримуючи масу позитивних відгуків, що задовольняє потребу у самореалізації та визнанні, то результат буде максимально ефективним. І у нашому закладі це довели. Кожна зустріч, кожний інтенсив - це маса незабутніх, бурхливих та необхідних емоцій, подяк, сліз радості від зустрічі та спілкування, а головне максимально продуктивна робота у вигляді феєричних здобутків. Отож головне, чим повинен користуватися успішний керівник - правилами мотивації, задоволення вищих рівнів потреб. Технологічність процесу полягає в тому, що керівник чітко бачить мету, вправно ставить задачі перед тьютором, а той в свою чергу, даючи можливість обрати форми роботи педагогам, постійно чітко тримає рамки та направляє до кінцевого результату, все останнє педагоги зроблять самі, бо це освічені люди, многогранні, творчі, майстерні, вмілі організатори та тонкі психологи. Тому беремо і правильно користуємося ресурсом. У нашому закладі працює шкільне ГО “Східне поле”, організація-партнер, що дає можливість по закінченні цікаво та максимально результативно проведеного часу, навчання педагогів, видавати сертифікати з годинами курсової підготовки, які затверджуються педагогічною радою та ідуть у копільку підвищення кваліфікації за рахунок КВЕДу “Інша освітня діяльність” – ще один майже матеріальний стимул та мотивація до діяльності. Окреме питання - залучення через ГО додаткових коштів для проведення вищезгаданих інтенсивів (професійні модератори, матеріальне забезпечення на реалізацію ідей, тощо), таку практику також маємо в рамках діяльності нашої творчої лабораторії спільно з ГО. Результат:

вмотивовані колеги, винайдені або вигідно переформатовані, адаптовані під нові умови старі-нові форми та методи роботи, опановані кожним педагогом, продуктивно проведений час, спілкування, позитивні емоції, практика впровадження інновацій, години курсової перепідготовки, згенеровані нові ідеї щодо інновацій в освіті та спланований процес їх впровадження, започатковані нові проекти, а головне, результативно впроваджені здобутки в освітній процес. Продукти праці – телеграм канал творчої майстерні “Професійний розвиток педагога-новатора НУШ”, методички, інтерактивні плакати тощо. Серед останніх активностей: “Онлайн-інструменти сучасного уроку” – тренінг-практикум; тренінг “Кращі практики НУШ” для вчителів середньої та старшої школи від педагогів початкової; творча лабораторія “Сучасні інноваційні інструменти в роботі педагога-новатора для організації дистанційного навчання” – обмін досвідом; онлайн тренінги для вчителів та учнів “Шкільне соціальне підприємництво”; шкільний проект соціального шкільного підприємництва “Перлина від душі” – творчі поробки учнів (декоративні свічки, обереги, картини зі стрічок тощо для продажу та реалізації соціальної мети). В рамках розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти регулярно проводиться опитування учасників освітнього процесу щодо якості освіти, в дистанційному режимі зокрема. Осінь 2021 – якість освітнього процесу у дистанційному режимі за зведеними даними опитувальника – 42 %; весна 2022 – 78 %. Педагоги освоюють, учні та їх батьки помічають результат і за короткий період часу він значний – зростання на 36%. Впевнена, літні інтенсиви педагогів принесуть нові плоди на цифрові опитувальників, а результат – це досягнута мета у вигляді якісного надання освітніх послуг в нових умовах.

Отож, нові виклики, нові важкі умови праці – це лише привід для професійного зростання та вдосконалення. Проблеми перетворюємо в можливості. І нехай ця війна жорстко вивела нас із зони комфорту, але ми не зламалися, ми

зростаємо, вдосконалюємось, генеруємо, впроваджуємо, ми ...” стверджуємось, ми утверджуємось, бо ми живемо” (Л.Костенко). Ми разом, ми креативні, ми енергійні, вмотивовані, сучасні, гнучкі, далекоглядні – ми професійні, тому обов’язково перемога за нами!

Шовкопляс Т. І.,

*заступник директора з НМР ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 17
Торецької міської ВЦА*

Євтушенко Н. В.,

*педагог-організатор ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 17
Торецької міської ВЦА*

Пилипенко Н. М.,

*учитель інформатики ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 17
Торецької міської ВЦА*

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ – МИСТЕЦТВО УПРАВЛІННЯ

Розвиток та успішне функціонування сучасного закладу загальної середньої освіти ґрунтується на методах та технологіях, які має використовувати у своїй роботі керівник для організації ефективної роботи закладу освіти. Актуальності набуває проблематика управління освітніми процесами як важливий напрямок оптимізації освіти та підвищення її ефективності в умовах глобалізації.

Розглянемо становлення педагогічного менеджменту на прикладі нашого закладу. Заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 17 Торецької міської військово-цивільної адміністрації Бахмутського району Донецької області починає своє коріння від Нью-Йоркської німецької школи, яка була побудована у 1933 році й проіснувала до 1945 року в помешканні сучасної спеціальної школи-інтернат Донецької області.

З 1945 року до 1948 року тут існував дитячий будинок, а з 1 вересня 1948 року бере свій початок Нью-Йоркська середня

школа № 2 імені героїв-челюскінців.

З початку 1952 року школа отримала назву Новгородської середньої школи № 2, а з 1975 року – середньої школи № 17 м. Дзержинська.

У післявоєнний час у нашому селищі збільшилась кількість дітей. Постала потреба в новій школі. За ініціативою колишнього директора Фенольного заводу (зараз АКХЗ ФНП) Озерського Григорія Єфимовича в 1959 році почалося будівництво нашої школи, яка гостинно розчинила двері перед дітьми 01 вересня 1960 р.

Разом з історичними змінами назви школи відбувалася зміна керівництва, управлінська діяльність та здатність до організації кожного з них залишила помітний вклад в організацію виховання, розвитку, навчання та формування управлінської компетенції керівництва закладами освіти.

Директори школи вибудовували власний імідж успішного менеджера та керівника через підвищення своєї педагогічної культури, використання досягнень педагогічної науки і практики і своєю діяльністю сприяли успішному розвитку закладу.

Першим директором школи став Сорокін Ніканор Піменович.

Під його керівництвом був насаджений фруктовий сад, тополі, які сьогодні сягають понад 50 м, почала працювати шкільна оранжерея, була побудована шкільна майстерня.

З 1968 по 1973 рік школу очолювала Клейно Олімпіада Іванівна.

Саме за цих часів шкільна команда математиків на чолі з Маркусом Анатолієм посіла III місце у Всеукраїнському етапі предметних олімпіад, шкільна комсомольська організація вийшла з ініціативою проведення трудових вахт з прибирання селища. Під керівництвом Олімпіади Іванівни була побудована прибудова та облаштована шкільна їдальня, що сприяло покращенню комфортного перебування дітей.

Третім директором школи був Зеньков Євген Леонідович,

який згодом став начальником Дзержинського міського відділу освіти.

Саме в ті часи став популярним рух «Клас-бригада». Трудові колективи фенольного заводу взяли шефство над 30 класами школи з 1 по 10, організовували спільні справи, екскурсії, походи. Кращі шефські бригади нагороджувалися грамотами, ставали переможцями соціалістичного змагання.

Двадцять п'ять років свого життя віддала керівництву школи Сахно Маргарита Георгіївна.

Тоді й зародилися славнозвісні конкурси «Нумо, хлопці!» та «Нумо, дівчата!», які є популярними і сьогодні.

Провідне завдання професії педагога – спрямувати зусилля на реалізацію суспільних цілей, тому піонерська і комсомольська організації були активними учасниками тимурівського руху, походів слави, рейдів чистоти тощо.

Під керівництвом учителя-методиста біології Івах Світлани Іванівни, нагородженої орденами Знак Пошани та трудового Червоного прапора, команда гуртка юннатів щорічно ставала переможцем і призером обласної виставки дослідницьких робіт. Шкільна оранжерея вирощувала квіти для прикрашання кожної класної кімнати, школи.

Для успішного забезпечення цілісного освітнього процесу керівник повинен вміло поєднувати в собі і своїй роботі різні типи лідерства, формувати досвід різнобічної побудови освітнього процесу як середовища повноцінного формування особистості учнів і дієздатності педагогічного колективу.

З 1999 по 2021 роки заклад очолювала Пилипенко Любов Вікторівна.

Під її керівництвом у 2001 році школа отримала статус україномовного навчального закладу, у 2005 році стала центром освітнього округу “Новгородське”, а у 2007 році отримала статус школи багатoproфільного навчання “Сузір'я”, із 2008 року є членом асоціації громадсько активних шкіл.

У наш час школа продовжує гарні традиції минулих років: тісно співпрацює з трудовим колективом Фенольного заводу

(зараз АКХЗ ФНП), який у 2002 році одним із перших у місті подарував школі комп'ютерний клас.

В. Сухомлинському належить така думка: якщо немає педагогічного колективу, то немає колективу й учнівського. На запитання, як саме і завдяки чому створюється педагогічний колектив, він відповідав однозначно – його створюють колективна думка, ідея, творчість. Саме такої думки дотримувалась і Любов Вікторівна і сприяла згуртуванню колективів та розширенню форм позакласної діяльності.

Конкурси «Нумо, хлопці!», «Нумо, дівчата!» популярні і сьогодні, вони доповнилися іграми патріотів для молодших школярів, конкурсами «Я – україночка!», «Крокуємо країнами Європи», «Козацький гарт», «Міні-Оскар», фестивалем «З Україною в серці».

З 2006 року діють клуби старшокласників «Майбутній воїн» – учасник щорічних обласних конкурсів та клуб «Я – лідер», який опікується формуванням соціальної активності учнів через організацію зустрічей з відомими людьми нашого міста і селища.

Сучасне ж управління закладом освіти потребує впровадження нових управлінських рішень та технологій. Тому директорка закладу спрямувала діяльність педколективу на реалізацію Концепції НУШ через втілення інноваційних технологій та нових форм роботи в навчальній та виховній діяльності.

Формувати ключові компетентності можна не тільки на уроках, а й засобами позакласної діяльності. Одним з таких засобів у закладі став євроклуб «Сузір'я», який був заснований у березні 2019 року з метою втілення міжнародної інтеграції.

Спочатку його діяльність була спрямована на вивчення європейських цінностей та розповсюдження їх у різних формах: інформаційні виховні години, ток-шоу, конкурси та вікторини, квести, фестивалі, благодійні проекти, фотовиставки тощо.

Реєстрація на платформі eTwinning у вересні 2019 року стала початком активної співпраці та комунікації. До участі у роботі на платформі залучені різні вчителі-предметники.

Спілкування з представниками різних країн сприяло удосконаленню міжнародної сучасної комунікації через листування, онлайн-зустрічі та проектну діяльність.

Різноманітність завдань проектів та міжпредметні зв'язки розвивають всі життєві компетентності XXI століття. Що найважливіше, формування компетентностей відбувається ненав'язливо та цікаво, використовуючи різні застосунки.

За 2,5 роки здобувачі освіти взяли участь уже в 25 проєктах, кожен з яких надали учням, їхнім батькам (вони також активно допомагають та підтримують дітей) і вчителям свій особливий досвід спілкування та співпраці.

Одним із нестандартних підходів для забезпечення якісного навчання дітей мовам є створення літніх таборів з іноземних мов, який щорічно працює в закладі.

У літньому мовному таборі діти здобувають необхідні комунікативні навички, непомітно долають бар'єр та удосконалюють спілкування іноземною мовою, поєднують навчання із захоплюючим відпочинком та отримують мотивацію для подальшого удосконалення англійської мови.

Табір працює на засадах особистісно – орієнтованого навчання, де враховуються здібності та інтереси кожної дитини, реалізується комунікативно – діяльнісний підхід у навчанні іноземної мови.

Інформаційно-комп'ютерні технології – сучасні тенденції розвитку освіти. Після впровадження в освітній процес технологій з елементами дистанційного навчання виникла потреба в опануванні відповідних платформ, сервісів, підвищенні інформаційної культури педагогів. З 2020 року в закладі запроваджено електронні журнали та щоденники на платформі «Нові знання».

Проблема ефективності педагогічного менеджменту в освітній сфері може бути вирішена тільки за умови забезпечення високої компетентності та відповідної професійної майстерності кожного педагога. Освітній процес – це цілісна педагогічна система, і коректне управління ним

вимагає системного підходу.

Педагогічний менеджмент – це мистецтво управління, що підштовхує педагогічний колектив закладу шукати шляхи підвищення інтересу учнів до навчання, урізноманітнюючи його зміст, форми та прийоми через використання інновацій, спрямованих на всебічний розвиток дитини.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Л. Освітній менеджмент: навчальний посібник / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. К.: Шкільний світ, 2003. 400 с.
2. Луначек В.Е. Педагогічний менеджмент: навчальний посібник. 2-е вид., випр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.
3. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2007. 134 с
4. Сухомлинський В. Избранные произведения: в 5 т. / В.Сухомлинский. – К. : Рад школа, 1980. – Т. 4. – 670 с.
5. Хміль Ф.І. Основи менеджменту. К.: Академвидав, 2007. 576 с.

Андрушків Г.Ф.,

магістр християнської педагогіки

директорка закладу

дошкільної освіти № 36 «Пролісок»

відділу освіти Добропільської міської ради

м. Добропілля Донецької області

***СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ***

У 1990 році у місті Добропіллі Донецької області відкрився перший україномовний дошкільний заклад, який з того часу і донині очолює Андрушків Галина Федорівна. Заклад став ровесником незалежної держави, жив та розвивався разом з розвитком нашої країни, долаючи труднощі та радіючи перемогам. За ці роки згуртувався дружній колектив однодумців. Пріоритетним напрямком роботи закладу сьогодні є духовно-моральне виховання. З 2012 року

педагогічний колектив закладу впроваджує в практичну роботу парціальну програму «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» (А.Богуш, І. Сіданіч, В. Сучок, 2017). Розуміючи відповідальність перед дітьми, батьками, громадськістю щодо напрямку цієї роботи керівник разом з вихователем-методистом розуміли, що кожен педагог повинен бути підготовленим в питаннях духовно-морального виховання дітей на християнських цінностях, вміти правильно й доступно донести їх дітям, сам відповідати тим моральним нормам, яким він хоче навчити дітей. Для реалізації цього завдання в закладі протягом року працював постійно діючий семінар «Педагогічна духовна альтанка», який допоміг педагогам опанувати всі тонкощі цього напрямку роботи. Результатом цілеспрямованої діяльності керівника та педагогів були розроблені методичні рекомендації, затверджені педагогічною радою:

- При проведенні заходів духовного-морального спрямування дотримуватися нормативного-правових документів.
- При впровадженні програми духовно-морального спрямування забезпечити дотримання принципу добровільності та право на свободу совісті дітей і їхніх батьків.
- З метою підвищення ефективності виховання дошкільників на християнських засадах впроваджувати включення даного напрямку виховного процесу в усі види діяльності.
- В процесі реалізації програми духовно-морального виховання передбачити проведення екскурсійної роботи з дітьми.
- Залучати батьків вихованців до більш тісної співпраці з закладами дошкільної освіти та інформувати їх про результати роботи: показ відкритих виховних заходів духовно-морального спрямування, організованих занять, музичної та зображувальної діяльності.
- Під час організації роботи з духовного-морального

виховання слід користуватися класичною духовною літературою: Дитячою Біблією, Законом Божим.

- Проводити на базі закладу семінари, семінари-практикуми, методичні заходи для керівників, методистів, педагогів за темою «Духовно-моральне вихованні дітей на християнських цінностях».
- Для підвищення фахової майстерності приймати участь у фахових конкурсах, упроваджувати передовий педагогічний досвід, ділитися власним досвідом, підтримувати зв'язки з педагогами-однодумцями, підвищувати кваліфікацію.
- Організувати проведення для дітей в закладі щотижня «Дня духовності», сезонні державно-релігійні свята, розваги на моральні теми.

Сьогодні умови для впровадження духовно-морального виховання дітей на християнських цінностях в державних дошкільних закладах вкрай сприятливі, а саме: підтримка Міністерства освіти і науки України, наявність програми рекомендованої до роботи в дошкільних навчальних закладах «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» А.Богуш, І. Сіданіч, В.Сучок, 2017 (парціальна); в Законі України Про дошкільну освіту, Базовий компонент дошкільної освіти – Державний стандарт наголошено про збереження фізичного, розумового та духовного розвитку дитини; ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія» – забезпечив всіх необхідною літературою (програмою, розмальовками, Дитячою Біблією, посібниками); маємо досвід роботи духовно-морального виховання закладів дошкільної освіти в різних регіонах: м. Южне ЗДО № 4, м. Львів ЗДО № 94, м. Покровськ ЗДО № 11; педагоги-дошкільники мають можливість підвищувати свій професійний рівень на курсах підвищення кваліфікації за вибором, а також батьківська громада підтримує впровадження духовно-морального виховання на християнських цінностях в закладах дошкільної освіти.

Практично робота дошкільного закладу полягає в реалізації запланованого. Основною формою духовно-морального виховання дітей на християнських цінностях в дошкільному навчальному закладі є тематичні заняття. Такі заняття проводяться за темами: «Хороше словечко лежить недалечко», «Що добре, що погано?», «Дитина-Боже творіння», «Чим можна порадувати маму?», «Чудовий задум Творця», «Любов – найвища заповідь Христа», «Шануємо батька і матір», «Заповіді любові до ближнього». Проведення державно-релігійних свят: «Різдво Христове», «Свята Трійця», «Великдень» згуртовує всіх учасників освітнього процесу: педагогів, дітей, батьків. Іншою формою виховання можуть бути читання та аналіз художніх творів. На прикладі казок можна аналізувати поведінку героїв, давати оцінку їхнім вчинкам, виділяти позитивні і негативні риси характеру героїв. У казках порушуються проблеми любові до ближнього, дружби, справедливості, чесності, гідності, краси і неповторності тощо. Тобто, на прикладі художніх творів можна розкрити суть християнських цінностей. Не менш важливою у духовно-моральному вихованні дітей дошкільного віку виступає гра. Гра-діяльність, що має навчальну і розважальну мету, в іграх діти вправляються в вияві моральних почуттів: дружбі, взаємовиручці, повазі, вмінні порадуватися успіхам інших тощо. З метою підвищення ефективності виховання дошкільників на християнських засадах передбачено включення виховного процесу в усіх видах діяльності, а саме виховання: дружніх відносин, доброти, поваги, доброзичливості, вдячності, розуміння, чесності, терпіння, правдивості, а також любові до Бога, прославлення Бога, подяка Богові, надія на Бога в молитовних зверненнях, виконання Божих Заповідей. В процесі реалізації програм духовно-морального виховання необхідно передбачити проведення екскурсійної роботи з дітьми (обов'язково з дозволу батьків) до храмів, як пам'яток архітектури та культових споруд. Результатом роботи є те, що наші вихованці приймають активну участь і стають

переможцями в міських, обласних та Всеукраїнських конкурсах «Різдвяний піснеспів» «Держай, малюк!», «Пасхалія». «Травневі соловейки», «Веселі чобітки», «Розумники і розумниці», «Совенятко». Заклад плідно співпрацює зі школою, наші діти морально, розумово, фізично і психологічно підготовлені до навчання в НУШ. Бо «Ісус же сказав: Пустіть діток, і не бороніть їм приходити до Мене...» (Мт. 19:13)

Важливо залучати батьків вихованців до більш тісної співпраці з дошкільними закладами: активної участі у проведенні державно-релігійних свят Різдва, Великодня, Трійці (підготовка костюмів, вивчення віршів, пісень, виконанні ролей), розповсюдження кращого досвіду сімейного виховання на християнських засадах. Обов'язково інформувати батьків про результати роботи: показ відкритих виховних заходів духовно-морального спрямування, організованих занять, музичної та зображувальної діяльності. Надавати цікаву і корисну інформацію в батьківських куточках про державно-релігійні свята, Божі Заповіді, християнські правила для малюків, поради щодо виховання дітей. Проводити тематичні батьківські збори, організувати християнські батьківські куточки, друкувати матеріали на блозі ЗДО. сайті відділу освіти, інтернет-ресурсах.

Керівник Андрушків Г.Ф. разом із педагогами впевнена, що ця робота потребує постійного вдосконалення, обміну досвідом, зустрічей з однодумцями. Отже, активна позиція керівника завжди надихає колектив, тому нізащо не треба зупинятися. Протягом роботи за цим напрямком Андрушків Г.Ф. відвідала методичні заходи на тему «Духовно-моральне виховання в державних закладах освіти»: Всеукраїнський семінар в м. Южне (2015 р.), стала учасницею засідання Круглого столу МОН (2016 р.), літніх шкіл у Закарпатті (2016 р.), на Буковині ((2019 р.), Львові (2021р.), у 2017 р. закінчила ВНЗ «Університет менеджменту освіти» за спеціальністю «Християнська педагогіка», стала переможцем Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Учитель року предметів

духовно-морального спрямування» (2018 р.), делегатом I та II з'їздів педагогів предметів духовно-морального спрямування (м. Острог, 2017 р), увійшла у ТОП-10 фіналістів Всеукраїнського конкурсу «Директор-2020: краща практика». Ці заходи подарували зустрічі з сучасними педагогами-християнами, науковцями, авторами видань християнського напрямку: А. Богуш, (Одеса) І. Сіданіч, Н. Гавриш, (Київ), М. Гузик, В. Сучок (м. Южне), Н. Хіміч (Переяслав-Хмельницький), О. Кислашко (Вишневе). Приклад їх служіння людям, творчості, самовідданості справі відродженню християнських цінностей в освітньому процесі надихає на подальшу плідну роботу педагогічний колектив закладу.

Педагоги залюбки діляться своїми методичними розробками з педагогами не тільки нашого міста, а й всієї України. На базі закладу був проведений семінар керівників за темою «Роль керівника в духовно-моральному вихованні дітей на основі християнського віровчення», протягом 2015-2016, та 2019-2020 навчального року заклад був опорним по розповсюдженню даного напрямку роботи, педагоги приймають участь в фахових конкурсах і стають переможцями: Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Учитель року предметів духовно-морального спрямування: Перліцану Л.В. (2017, 2021), Чумак О.В. (2021), Григоренко О.М. (2022), «Кращий вихователь року», «Кращий музичний керівник року». Захищають передовий педагогічний досвід роботи: вихователь-методист Перліцану Л.В. на тему «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських засадах в дошкільному навчальному закладі» (2017), вихователями Григоренко О.М. та Чумак О.В. за темою: «Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» (2020). Музичний керівник Солопва Н.О є автором збірок «Музичний калейдоскоп для дітей», «Свята моєї Батьківщини». Також педагоги Тарадайко О.Л., Фісак О.І., Перліцану Л.В., Солопова Н.О. діляться своїм досвідом, друкують свої методичні розробки в фахових журналах: «Дошкільне виховання», «Вихователь-

методист», «Музичний керівник», «Слово вчителю, «Донецькі співаночки». Статті педагогів закладу, надруковані в матеріалах науково-практичних конференцій Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти:

- ✓ 2016 рік “Духовність як підґрунтя національно-патріотичного виховання дошкільників» Л. Перліцану
- ✓ 2018 рік “Здоровий дух – здорове тіло” Л. Перліцану, О.Григоренко
- ✓ 2018 рік “Роль духовно-культурного компонента в національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. О.Тарадайко
- ✓ 2019 рік “Збереження історичної пам'яті та формування українського освітнього простору” О.Чумак
- ✓ 2020 рік “Роль державно-релігійних свят в національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку” Н.Солопова
- ✓ 2021 рік “Формування еколого-етичної культури дітей дошкільного віку засобами народної педагогіки” Г.Андрушків
- ✓ 2021 рік “Роль духовно-моральних переконань у формуванні національної свідомості дитини” О.Фісак.

Отже, досвід роботи дошкільного закладу № 36 «Пролісок» відділу освіти Добропільської міської ради оснований на принципах систематичності, активності, відкритості, позаконфесійності допоможе керівникам ЗДО краще зорієнтуватися у змістовному наповненні і плануванні навчально-виховного процесу, добирати ефективні методи роботи з педагогічним колективом, спрямувати до розвитку професійної управлінської майстерності, виробити власну позицію у розумінні сутності цього неоднозначного напрямку освітньої роботи, скоординувати напрямки роботи з батьківською громадою та організувати успішну виховну роботу в дошкільному навчальному закладі на християнських засадах.

**ЕКОНОМІКО-ПРИРОДНИЧИЙ
ТА ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ:
ОСВІТНЯ СКЛАДОВА**

УДК 37.014.53/54(477.62) "20"

Кітова О. А.,

*к.п.н., доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
та методики їх викладання ДонОблІППО, доцент*

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ
ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**

Відповідно до закону України «Про Освіту», вона є запорукою розвитку суспільства та має виховувати громадян готових спрямовувати свою діяльність на користь суспільства. У зв'язку з цим уваги вимагає досвід Донецького регіону промислове становлення якого протягом другої половини ХХ ст. було тісно пов'язано з розвитком системи освіти зорієнтованої на потреби промислових підприємств.

За даними довідкових джерел, Донецька область, розташована у південно-східній частині України, була заснована 17 липня 1932 року. Її територія займала 4,4% території України. Це одна з великих областей України за чисельністю населення, на території якої проживало близько 4,58 млн осіб 133 національностей та народностей, з яких 90,4% у містах. Щільність населення становила 173 особи на 1 км² [1, с. 89].

Індустріальному розвитку області сприяла значна кількість родовищ природних ресурсів [2, с. 14]. Наявність у регіоні паливно-енергетичних ресурсів та мінеральної сировини, близькість залізрудних родовищ Криворізьського басейну, вихід до морів сприяли формуванню крупного промислового комплексу з великою концентрацією галузей важкої промисловості, створенню достатньо розвинутої виробничої, наукової та соціальної інфраструктури.

Так, за статистичними даними на 2006 р. на території

області було розташовано 84 шахти, 22 малих підприємства та 28 збагачувальних фабрик вугільної промисловості. Електроенергетика представлена 7 теплоелектростанціями, загальна потужність яких становить 9,3 тис мВт. Діяльність металургійного комплексу забезпечували 11 металургійних і 39 металообробних підприємств, трубний завод, 8 коксохімічних заводів, 13 вогнетривких підприємств. Хімічна та нафтопереробна промисловість представлені 57 підприємствами з виготовлення мінеральних добрив, аміаку, фармопродукції та ін. Біля 200 підприємств склали машинобудівну промисловість області. На території області також діяло 154 підприємства харчової та переробної промисловості. Агропромисловий комплекс області включав 625 агроформувань, 1,8 тис. фермерських господарств [1, с. 4].

Саме цей потенціал забезпечував понад 20 % загальнодержавного об'єму реалізованої промислової продукції на початку XXI ст. [1, с. 90]. Однак, дослідження потенціалу Донеччини у соціально-хронологічному аспекті свідчить про різні періоди економічного розвитку протягом другої половини XX ст.

Так, у період післявоєнного відродження господарства (1945–1950 рр.) відбудова Донбасу стала всенародною справою, найважливішим політичним і господарським завданням [2, с. 137]. Прискореного розвитку набула важка промисловість, машино- та приладобудування; гірничо-видобувна, металургійна та енергетична галузі до роботи в яких було залучено 77,3% трудових ресурсів регіону [3, с. 87].

Економічний розвиток регіону сприяв значному збільшенню населення області – на кінець 1950 р. кількість жителів області досягла 3178 тис. чол., що перевищило довоєнний демографічний показник на 73 тис. чол. [4, с. 3] – та вимагав відповідної уваги до освітянської галузі, яка мала забезпечувати підготовку робітничих кадрів для потужного промислового комплексу Донеччини.

Новий етап розвитку регіону 1950–1965 рр.

супроводжувався збільшенням чисельності населення майже в 1,5 рази, інтенсивним нарощуванням виробничих потужностей, що обумовило збільшення кількості міського населення до 87 % (по Україні цей показник становив 51 %) і вимагало значної кількості кваліфікованих робітників [4].

Так, протягом 1950-65 рр. чисельність спеціалістів у народному господарстві з вищою освітою було збільшено в 4,3 рази. Чисельність спеціалістів з середньою спеціальною освітою збільшилася в 1,5 рази лише протягом 1960-65 рр. Саме завдяки середнім спеціальним закладам у 1965 р. для народного господарства області було підготовлено 12 тис. спеціалістів, серед яких 7,5 тис. для промисловості й будівництва. Вищі заклади підготували 5,4 тис. спеціалістів, серед яких для промисловості та будівництва – 2,2 тис. [4, с. 10, 126, 128].

Саме інтенсивний розвиток промисловості регіону був головною передумовою того, що у той час одним із завдань загальноосвітніх шкіл було надання спеціальної освіти. Це сприяло значній увазі до запровадження виробничого навчання у школах області. Так, у 1959/60 н. р. воно велося за 60 різними профілями, а у 1962/63 н. р. їх кількість збільшилася до 98 [5; 6]. Результатом проведеної роботи було те, що у 1965 р. спеціальну освіту в середніх загальноосвітніх школах отримали 84,4% осіб [4, с. 123].

Економічний підйом протягом 1965–77 рр. було пов'язано з інтенсифікацією виробництва та покращенням демографічної ситуації в області, яка характеризувалася збільшенням чисельності міського населення вже до 89 % [4]. Але збільшення чисельності населення, яке обумовило й збільшення резерву трудових ресурсів, не в повному обсязі вирішувало питання забезпечення підприємств трудовими кадрами. Тому що мова йшла не лише про кількісне забезпечення кадрами, а про їх якісну підготовку. Так, у період 1962-75 рр. спостерігалось зменшення з 47,8 % до 34,1 % кількості робітників нижчих розрядів і збільшення з 52,2 % до

65,9% кількості робітників III-VI розрядів [3, с. 168]. Саме тому загальна кількість охоплених навчанням у 1976/77 н.р. перевищувала показники 1965/66 н. р. на 355,3 тис. чоловік. Серед них майже в 2,2 рази було збільшено відсоток тих, хто навчався в ПТУ і підвищував свою кваліфікацію безпосередньо на підприємствах [4, с. 122].

Кількість студентів у вищих навчальних закладах області протягом 1965-77 рр. було збільшено в 1,3 рази, у середніх спеціальних навчальних закладах – у 1,4 рази. Саме завдяки середнім спеціальним закладам у 1977 р. для народного господарства області було підготовлено 27,2 тис. спеціалістів, серед яких 15,4 тис. для промисловості й будівництва. Вищі навчальні заклади підготували 11,3 тис. спеціалістів, серед яких для промисловості і будівництва 5,2 тис [4, с. 126,128]. Як і в попередні роки, при підготовці спеціалістів увагу було спрямовано на спеціальності промисловості та будівництва. Це обумовлювалося тим, що до паливної промисловості у 1977 р. було залучено 34,3% промислово-виробничого персоналу регіону, до машинобудування й металообробки – 25 % (у 1959 р. лише 17,8 %), до чорної металургії – 14,4 %, до промисловості будівельних матеріалів – 5 %. Крім того, у порівнянні з попередніми роками було значно збільшено долю робітників хімічної і легкої промисловості [3, с. 156].

Таким чином, саме технічний прогрес, що вимагав готовності до висококомунікованої праці, став передумовою політехнізації загальноосвітньої школи Донеччини, організація трудового навчання в якій мала забезпечувати ознайомлення з складовими сучасного виробництва. Результатом проведеного вдосконалення трудової підготовки стало те, що у 1977 р. порівняно з показниками 1965 р. в народному господарстві кількість спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою було збільшено майже в 2 рази і вона становила 194,3 тис. осіб. і 352,4 тис. чол. відповідно [4, с. 10].

Але на межі 70-80-х років економічна ситуація у регіоні дещо погіршилася. Про це, згідно статистичних джерел, свідчило

зниження загального показника приросту промислової продукції з 29 % до 9 % у 1975-1980 рр. [4, с. 25-29].

Новий період соціально-економічного розвитку Донецчини пов'язується з докорінними економічними реформами, розпочатими у 1985 р., які отримали назву «перебудови» та супроводжувалися переходом підприємств Донбасу на госпрозрахунок і, на жаль, зниженням об'ємів виробництва. Це призвело до найбільшого по Україні зниження темпів виробництва – на 3,3%. Загальноукраїнське зниження становило лише 0,4 % [7, с. 246].

Однак, незмінною залишалася тенденція підвищення освітнього рівня спеціалістів, зайнятих у народному господарстві області. Так, протягом 1977-89 рр. кількість спеціалістів з вищою освітою збільшилася з 194,3 тис. до 276,5 тис.; з середньою спеціальною освітою – з 352,4 тис. до 466,7 тис. серед них, як і в попередні роки, значна частина була з інженерно-технічною освітою (50,6% і 54% відповідно) [294, с. 33]. Але вже протягом 1985-90 рр. почала спостерігатися тенденція зменшення кількості учнів в середніх спеціальних навчальних закладах. Так, у 1990/91 н.р. кількість учнів знизилася до 88 тис. на відміну від 98,2 тис у 1985/86 н.р. [7, с. 88].

Загальна оцінка розвитку системи освіти Донецької області свідчить, що найбільша кількість учнів і студентів була охоплена навчанням саме у другій половині 70-х років ХХ ст., що було обумовлено збільшенням об'ємів виробництва на підприємствах області і потребою у підготовці кваліфікованих фахівців.

Таблиця 1

**Мережа закладі освіти Донецької області,
які забезпечували підготовку трудових ресурсів**

Показники	1940/41	1950/51	1965/66	1976/77	1985/86	1990/91
Кількість шкіл всіх видів	1633	1858	2019	1496	1335	1281
Чисельність учнів, тис. чол.	569,5	560,5	928,5	753,8	676,3	666,2

Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє

Кількість вищих навчальних закладів	8	7	8	10	10	10
У них студентів, тис. чол.	9,6	8,3	52,6	67,8	62,4	61,5
Випуск спеціалістів вищими навчальними закладами, тис. чол.	5,4	11,1	11,1	9,8
Кількість середньо-спеціальних навчальних закладів	62	43	71	82	83	83
У них учнів, тис. чол.	19,7	21,7	72,3	101,8	98,2	88
Випуск фахівців середньо-спеціальними навчальними закладами, тис. чол.	12	24,2	28,1	25,8

Примітка: Крапки (...) – відсутність даних

Отже, соціально-економічні передумови, що обумовлювали розвиток освіти Донеччини у другій половині ХХ ст., полягали в наступному :

- сформованість потужного комплексу підприємств важкої промисловості, який вимагав забезпечення трудовими ресурсами;
- економічний підйом промисловості регіону сприяв змінам у демографічній ситуації, особливістю якої стала найвища в Україні щільність населення та доля міського в ньому;

- збільшення потужностей промислових виробництв упродовж другої половини ХХ ст. вимагали забезпечення їх трудовими кадрами, готовими до широко-профільної праці;
- потреба в кваліфікованих робітниках сприяла функціонуванню в області мережі середньо-спеціальних і вищих навчальних закладів, які щорічно збільшували кількість охоплених навчанням;
- увага при підготовці спеціалістів у навчальних закладах області до напряму «промисловість і будівництво» обумовлювалася тим, що більше 75% промислово-виробничого персоналу області було залучено до галузей важкої промисловості – паливної, машинобудування і металообробки, чорної металургії;
- механізація та автоматизація технологічних процесів на підприємствах вимагала підвищення рівня політехнічної підготовки учнів шкіл, які були основною складовою у формуванні трудових резервів області тощо.

Список використаних джерел:

1. Донецчина. Сучасний вимір / Заг. ред., передмова: В.І. Мозковий, укладання книги: Л. О. Крилова, Л. І. Назаров. Кн. 2. Донецьк : ТОВ «Діапрінт», 2007. 256 с.
2. Донецчина. Перехрестя цивілізацій / Заг. ред., передмова: В. І. Мозковий; укладання книги: Л. О. Крилова, Л. І. Назаров. Кн. 1. Донецьк : ТОВ «Діапрінт», 2007. 160 с.
3. История рабочих Донбасса : в 2 т. / гл. ред. Ю. Ю. Кондуфор. Т. 2 : К. : Наукова думка, 1981. 432 с.
4. Народное хозяйство Донецкой области: статистический сборник / Общ. ред. Н. Г. Пономарева. Донецк : Донбасс, 1981. 138 с.
5. Річний звіт про роботу шкіл і відділів народної освіти в 1959/60 навч. році / ДАДО. Ф. 2852. Оп. 1. Спр. 237. 195 арк.
6. Річний звіт про роботу шкіл і відділів народної освіти за 1962/63 навч. рік / ДАДО. Ф. 2852. Оп. 1 доп. Спр. 33. 168 арк.
7. Социально-экономическое развитие Донецкой области за 1986–1990 годы. Статистический сборник. Донецк, 1991. 275 с.

Шабанов В. І.,

к.б.н., проректор ДонОблІППО, доцент

Гундарева Г. В.,

завідувач відділу природничих дисциплін ДонОблІППО

Прядко Л. Ф.,

методист відділу природничих дисциплін ДонОблІППО

ЦІЛЮЩА АТМОСФЕРА ДОНЕЧЧИНИ

В запахах, як виявилось ми консерватори. Ми любимо запах рідного дому, коханих людей та запах гарної вечери. Донеччина – наша мала батьківщина, і нам відомо, що склад атмосферного повітря регіону не ідеальний, але такий рідний і бажаний. Туристичний потенціал Донеччини, унікальний. Він формувався та розвивався десятиліттями. Не потрібно покидати межі області, щоб потрапити у казку. Неповторна природа Донецького краю представлена ландшафтними парками. Той, хто любить тишу, запах ковилу чи крейди, природу, якої не торкались людські руки, із задоволенням відвідає Хомутовський степ, Соляну шахту, ландшафтні парки «Клебан-Бик» або «Меотиду», Крейдяні скелі Білокузьминівки та Великоанадольський ліс, Святогір'я та Кам'яні Могили.

Не варто розглядати Донеччину, як суто промисловий чи шахтарський край. Адже саме тут, на Сході України – неповторна степова природа, байрачні ліси, виняткові пам'ятки культури та історії, які варто подивитися, щоб більше дізнатися про Донбас. У Донецькій області є всі умови для розвитку туризму. У регіоні створено більше ста об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення. За кількісним складом переважають заказники місцевого значення, а за площею – Національні природні парки і Регіональні ландшафтні парки. Найбільш заповідними є Краматорський (34,2 %) та Маріупольський (15,4 %) райони [4].

Одні з перших унікальних заповідників України були створені на Донеччині у 1926-28 роках. Це – Кам'яні Могили,

Хомутовський степ, Білосарайська коса. Лісовий заказник загальнодержавного значення «Великоанадольський ліс» був закладений ще у 1834–1845 роках Віктором Єгоровичем фон Граффом, який першим довів можливість штучного розведення лісів у відкритій степовій місцевості. Посаджений ним Великоанадольський ліс отримав статус лісового заказника державного значення у 1974 році.

До початку 1990-х років загальна площа природно-заповідного фонду Донеччини складала близько 18 тис. га. У 2018 році загальна площа природно-заповідного фонду перевищила 100 тис. га, що становило 4,15% території області. Рушійною силою розвитку природоохоронної діяльності в області стала Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні до 2005 року. Завдяки реалізації цієї Програми спільними зусиллями наукових організацій та природоохоронних органів загальна площа природно-заповідного фонду на Донеччині збільшилася в чотири рази. Тоді ж вперше розпорядженням голови облдержадміністрації від 13.01.1997 № 7 «Про дотримання природоохоронного законодавства у ході земельної реформи в Донецькій області» був позначений перспективний відсотковий показник заповідності території області — 5 %.

З метою збереження цінних та типових природних комплексів, дослідження стану відновлення природного рослинного покриву, збереження рідкісних видів рослин і тварин природно-заповідний фонд Донецької області постійно поповнюється новими об'єктами. Так за 2018-2019 роки площа природно-заповідного фонду Донеччини збільшилась майже на 6500 га, налічуючи 165 територій і об'єктів природно-заповідного фонду. У 2020 році за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України природно-заповідний фонд Донецької області складався вже із 177 об'єктів, фактичною площею 100196,87 га [4].

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку України в Донецькій області за два останніх роки з'явилося

близько п'ятидесяти нових територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Переважно це заказники і пам'ятки природи. Найновіший – ландшафтний заказник «Новотроїцький», площею 140 гектар. Тобто, у Донецькій області в умовах сильного рекреаційного навантаження на природу актуальним залишається створення мережі національних природних і регіональних ландшафтних парків. Статус цих категорій природно-заповідного фонду України передбачає не лише охорону природних об'єктів і комплексів, а також створення умов для організованого туризму, відпочинку населення в природних умовах, проведення еколого-просвітницької діяльності тощо.

Але для вдалого відпочинку потрібно пам'ятати і про атмосферу рідного краю. Аналіз матеріалів про склад атмосферного повітря показує, що зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в 2014-2015 роках у порівнянні з 2013 роком пов'язано з проведенням антитерористичної операції в регіоні, як результат того, що багато промислових підприємств зазнали руйнувань внаслідок збройного конфлікту. З 2016 року спостерігається незначне зростання обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне (на 6,5 % порівняно з попереднім роком) унаслідок збільшення потужності та обсягів виробництв підприємств. Зниження кількості викидів у 2017 році обумовлене відсутністю інформації по території непідконтрольній українській владі. У 2018 році спостерігається незначне збільшення викидів по відношенню до 2017 року, що пов'язане з нарощуванням потужності промислових підприємств і переходом на альтернативні види палива (зокрема, на вугілля різних марок). Зменшення кількості викидів забруднюючих речовин у 2019 році пов'язане з виконанням підприємствами природоохоронних заходів, спрямованих на зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Надалі сподіваємося, що зменшення кількості викидів в

атмосферу Донеччини буде пов'язане виключно з екологічною грамотністю і сталим розвитком майбутніх професіоналів.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в області залишаються підприємства вугільної промисловості, металургії та підприємства-виробники електроенергії. Отже, найбільше забруднення атмосферного повітря спостерігається саме в тих містах та районах, де розташовані підприємства цих видів діяльності. Зокрема, у м. Маріуполь всього викинуто 257,3 тис. т.; м. Харцизьк – 53,7 тис. т; м. Єнакієве – 42,7 тис. т; м. Курахове – 126,4 тис. т; м. Слов'янськ – 0,4 тис. т. [6].

Однією з основних причин надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є моральне старіння та фізичне зношення технологічного та пилогазоочисного устаткування, що не відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря [3]. Також залишається гострою проблемою зменшення викидів доменних печей, будівництва споруд очищення викидів ливарних дворів, міжконусних просторів, підбункерних приміщень та скіпових ям на металургійних підприємствах.

З метою вирішення складних екологічних проблем області, в тому числі поліпшення ситуації щодо охорони атмосферного повітря, в Донецькій області розроблено та впроваджується низка програм і заходів. Освіта Донеччини не стоїть осторонь. З метою розвитку та підтримки активної громадянської позиції у збереженні довкілля, виховання патріотизму, любові до рідного краю Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти спільно з Департамент екології та природних ресурсів Донецької облдержадміністрації було створено Міжвідомчу регіональну програму «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020-2025 роки [1]. У межах її реалізації відбувається впровадження в систему освіти Донеччини факультативних інтегрованих курсів «Основи екології: Донеччина», «Основи

сталого розвитку: Донеччина», «Краєзнавство та етногеографія Донеччини» та впровадження освітніх інтерактивних комплексів [2]. Створюється багаторівнева комплексна інтегрована система екологічної просвіти в Донецькій області через низку просвітницьких заходів, як то учнівських конкурсів і турнірів природоохоронного спрямування, організацію екскурсій екологічними стежками Донеччини тощо. Досвід показує, що такі заходи сприяють підвищенню екологічної свідомості усіх учасників освітнього процесу.

Реалізуючи окреслені завдання, відділом природничих дисциплін Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти здійснюється науково-методичний супровід педагогічної діяльності вчителів природничих дисциплін. Окрім курсів підвищення кваліфікації, для керівників методичних об'єднань учителів проводяться міжкурсові заходи, де в освітян є можливість обговорювати актуальні проблеми й отримувати допомогу від фахівців. Методисти відділу природничих дисциплін усесильно сприяють всебічному розвитку гармонійної особистості, розвитку soft-skills. Ми націлюємо освітян на впровадження «зеленої» хімії, феномен якої є міждисциплінарним за своєю сутністю: відбувається інтеграція синтетичної органічної хімії із аналітичною хімією, фізичною хімією, екологією, токсикологією, мікробіологією, біотехнологією та технічними науками. Це – суспільний рух та науковий напрям, що впроваджує широкий спектр наукових та експериментальних заходів серед різних організацій у всьому світі, результати досліджень яких мають спільні цілі. «Зелену» хімію називають «новим мисленням хімії», новою філософією сучасних хімічних досліджень. Її світоглядний орієнтир – коеволюція людини та природи, збереження біосфери. Справджуються передбачення відомого українського науковця та філософа В. Вернадського, висловлені на початку ХХ століття, що дослідники в майбутньому будуть частіше спеціалізуватися не на науках, а на проблемах [5]. Глобальні екологічні та соціально-етичні проблеми створюють новий тип

наукового знання, а тому перед освітянами, науковцями стоїть нелегке завдання – пошук ефективних механізмів проходження всіх етапів навчання з урахуванням ідеології екологічно раціональної хімії та ідей сталого розвитку.

Майбутнє нашої країни в руках сьогоднішніх школярів. Ми любимо запах рідного дому, коханих людей і гарної вечери. Донеччина – наша мала батьківщина, і ми маємо робити все для того, щоб атмосфера Донеччини стала цілющою не тільки для рідних, а і для гостей.

Список використаних джерел:

1. Міжвідомча регіональна програма «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020-2025 роки. / Донецька обласна державна адміністрація, Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації. Краматорськ, 2019. 31с.
2. Основи сталого розвитку: Донеччина. Навчальний посібник для учнів 10–11 класів. (факультативний інтегрований курс) за ред. Шабанова В.І. Краматорськ : Витоки, 2019. 42 с.
3. План заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року. URL : <https://dn.gov.ua/projects/strategiya-rozvitku-doneckoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku> (дата звернення : 21.08.2022). Назва з екрана.
4. Природно-заповідний фонд України: моделювання та прогнозування економічної діяльності : монографія / О. В. Генік, С. О. Козловський, Я. В. Генік ; Нац. лісотехн. ун-т України. Львів : НЛТУ України: Ліга-Прес, 2011. 304 с.
5. Хімія (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. заг. серед. освіти / П. Попель. Київ : ВЦ «Академія», 2019. 248с.
6. Хімія (рівень стандарту) : підруч. для 11 класу заг. серед. Освіти / М. Савчин. Київ : Грамота, 2019. 240 с.

Шабанов В. І.,

к.б.н., проректор ДонОблІППО, доцент

Олешко О. О.,

к.е.н., методист відділу природничих дисциплін ДонОблІППО

ОСВІТА В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У зв'язку із ресурсною та економічною кризою, яку зараз переживає більшість країн світу, у тому числі і Україна, а також загальним погіршенням стану здоров'я населення та забрудненням природного середовища виникла нагальна потреба розглядати сталість головним пріоритетним напрямком розвитку суспільства, а також всіх його сфер.

Головною причиною появи освіти для сталого розвитку є усвідомлення необхідності змін в освітній парадигмі з метою подальшого сталого розвитку суспільства, економіки на збереження навколишнього середовища.

У зв'язку із цим освіті належить роль випереджального чинника побудови ціннісних та світоглядних засад суспільства сталого розвитку. Пріоритетними завданнями сучасної освіти є формування якісно нового суспільства, поведінка і стиль повсякденного життя якого спрямовані на раціональне ставлення до природних ресурсів та їх збереження. Екологічно свідоме суспільство повинно функціонувати на нових засадах і принципах, де збереження природи вважалося б таким же важливим як і захист власного життя [3].

Освіта сталого розвитку передбачає перехід економічно та соціально орієнтованої моделі навчання, в основі якої мають бути широкі міждисциплінарні знання, які базуються на комплексному підході до розвитку суспільства, які дають змогу ухвалювати та впроваджувати рішення на місцевому та глобальному рівнях, спрямованих на підвищення якісного рівня тижня, що не загрожують можливостям наступних поколінь задовольняти свої потреби.

Вагомим кроком на шляху розвитку освіти в інтересах

сталого розвитку стало прийняття Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка визначає екологізацію освіти, а серед перспективних завдань – оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку.

У Стратегії ЄЕК ООН у галузі освіти в інтересах сталого розвитку загальною метою освіти для сталого розвитку виступає положення про те, що « всі люди повинні володіти знаннями і навичками, що дозволяють їм сприяти процесу сталого розвитку, який відповідає потребам сучасності і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти свої потреби. Освіта має забезпечувати у людей і суспільства здатності працювати заради сталого розвитку. Його мета полягає у тому, щоб люди були більш інформованими, моральними, відповідальними і вимогливими...». Особливістю освіти для сталого розвитку є те, що вона охоплює екологічну, економічну та соціальну проблематику навчання й виховання під кутом зору формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підростаючого покоління та суспільства загалом [1].

Сталий розвиток потребує концепції освіти, спрямованої на комплексний і динамічний підхід, який враховує важливість критичного мислення, соціального навчання і участь у житті суспільства. Саме тому в освіті для сталого розвитку переплітаються економічні, соціальні й екологічні аспекти. Все це ми бачимо у стратегічних підходах до розвитку освітньої галузі в Україні, зокрема прийняттям концепції «Нова українська школа», Законів України «Про освіту», «Про середню освіту» та інше.

У Донецькій області у 2019 році була запропонована міжвідомча регіональна програма **«Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини» на 2020-2025 роки**. Програма є результатом співпраці науковців та спеціалістів Департаменту екології та природних ресурсів

Донецької обласної державної адміністрації та науково-методичного складу Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

В основу програми покладено Стратегію розвитку Донецької області на період до 2020 року, регіональну програму «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017-2020 роки», затверджену Розпорядженням голови ОДА від 20.07.2017 № 840, а також регіональні заходи Донецької обласної державної адміністрації «Екологічними стежками рідної України».

Метою програми є:

- розбудова якісної системи багаторівневої, інтегрованої та доступної екологічної просвіти та інформування відповідно до запитів суспільства, вимог інноваційного розвитку громад, європейських вимірів і стандартів для сталого розвитку Донецької області.
- розвиток та підтримка активної позиції громадянина у збереженні довкілля, виховуючи патріотизм, любов до рідного краю. [2]

У межах програми протягом 2020-2022 роках було розроблено пілотне видання та забезпечена апробація навчального комплексу з викладання факультативного інтегрованого курсу для учнів 10-11 класів «Основи сталого розвитку: Донеччина». Здійснена доставка матеріалів навчального комплексу для апробації в пілотні заклади загальної середньої освіти Донецької області.

Були проведені навчальні семінари з питань охорони довкілля та сталого розвитку у форматі офлайн та онлайн, які охопили близько 900 учасників: освітян, працівників комунальних підприємств, управлінців органів місцевого самоврядування з 46 територіальних громад Донецької області. Для учасників семінарів було розроблено методичні рекомендації з питань охорони довкілля та сталого розвитку, збірку матеріалів «Кращі практики сталого розвитку у місцевих громадах Донецької області».

Як результат втілення програми ми спостерігаємо організацію ефективної інформаційної комунікації між органами управління та населенням і громадськими організаціями з питань екологічної просвіти та сталого розвитку; підвищення рівня екологічної свідомості дітей дошкільної ланки, учнів, студентів, працівників освіти, органів місцевого самоврядування, представників різних секторів економіки та громадськості у Донецької області.

Всі ці заходи дозволяють сформуванню знання про сучасні проблеми взаємодії суспільства і природи, про історію виникнення та становлення концепції сталого розвитку; навчити аналізувати інформаційний матеріал, висловлювати власну думку, визначати прийнятні для себе і суспільства дії щодо зменшення забруднення середовища; сприяти забезпеченню стійкого розвитку особистості через зміну власної поведінки та способу життя; виховувати толерантність.

Список використаних джерел:

1. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку : наук.-метод. посіб. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2011. 200 с.
2. Міжвідомча регіональна програма «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини» на 2020-2025 р. / Донецька обласна державна адміністрація, Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації. Краматорськ, 2019. 31с.
3. 3. Концепція регіональної системи освіти для сталого розвитку Електрон. дані. URL : http://dea.edu.ua/koncepciya_regional_4noi_sistemi_osviti_dlya_stalogo_rozvitku (дата звернення : 28.08.2022). Назва з екрана.

Філіппова Н. К.,

*учитель географії Іллінівського опорного ЗЗСО
Іллінівської сільської ради Краматорського району
Донецької області*

НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 У СЕКТОРІ ТУРИЗМУ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ ТА УКРАЇНИ

Пандемія COVID-19 найсильніше вдарила по туристичної індустрії в усьому світі. Через пандемію коронавірусу потік туристів у світі скоротився на 65 %. Україна не стала виключенням. Тисячі працівників туристичного сектору України втратили робочі місця.

За різними сценаріями, у 2020 році в Україні відбулося падіння туристичних прибутків на рівні 58-78 % порівняно з минулим роком. Показники падіння загальних потоків в весняно-літній період продемонстрували значну від'ємну тенденцію: на 100% навесні та на 80 % влітку. Через карантинні обмеження виїзний туризм в Україні скоротився на 90 %. В'їзний скоротився до 1%. Відразу після введення карантину 35–40 % готелів в Україні закрилися, інші працювали у дуже обмеженому режимі. Туристичні підприємства були закриті одними з перших. Більшість готелів, ресторанів, туристичних об'єктів були закриті в пік кризи, а масові заходи були скасовані або перенесені. Про це свідчить показник туристичного потоку в світі, що за 2020–2022 рік зменшився на 68 %.

Можна виділити основні чинники, що обмежують розвиток внутрішній туризм в Донецькому регіоні та в Україні, такі як, несвоєчасний початок курортно-рекреаційного сезону внаслідок впровадження обмежувальних заходів. Також, потрібно врахувати фактор невизначеності через коронавірус, а саме, перехід до різних карантинних зон, обмеження транспортного сполучення та загроза нових хвиль карантину.

Туризм в Україні має високий потенціал розвитку, саме в таких продуктах, наприклад, як тури вихідного дня та діловий туризм, гастротуризм, сільський туризм тощо. Для відновлення

туристичного сектору в регіонах, слід запровадити ряд новацій. Основними з них мають стати такі, як державна підтримка туризму та підприємницьких ініціатив, поліпшення сервісу, зокрема у сфері гостинності, та посилення інформаційних компаній, зокрема в мережі Інтернет. Необхідно вжити ряд заходів для мінімізації наслідків пандемії COVID-19 на сферу туризму в Донецькому регіоні та країні загалом.

Припустимо, якщо зовнішні кордони будуть закриті довше, ніж скасують карантинні обмеження в країні, можна очікувати зростання показника потоку внутрішнього туризму, що частково перекриває зовнішні надходження. З цим потоком прогнозується навіть зростання. Так переорієнтація туристів на внутрішній ринок буде позитивно сприяти відновленню туристичного сектору країни.

Для активізації туристичного бізнесу в Донецької області дуже важливо створювати умови для залучення школярів та молоді до різноманітних туристичних заходів. У світовому туризмі питома вага молодіжного складає більше 20 %, а подорожуючих віком до 30 років – більше 40 % туристичних потоків. В Україні поїздки на внутрішні курорти та за кордон найбільше планують представники наймолодшої вікової категорії 18–29 років – 14 %. Чим старший вік, тим більша кількість тих, хто планує залишитись вдома на відпочинок (18–29 років – 25 %, 70+ років – 72 %), а також тих, хто не має змоги кудись поїхати (18-29 років – 22 %, 60–69 років – 28 %). Тому в перспективі потрібно приділяти особливу увагу розвитку шкільного та молодіжного туризму, комплексно вирішуючи проблеми виховання та освіти, пропаганди здорового образу життя, виховання патріотизму, любові до природи та рідного краю. Вважаючи, що в Донецькій області зосереджено багато навчальних закладів, туристичні заходи можна об'єднувати з краєзнавчими, спортивними, оздоровчими, розважальними.

Для цього в останні роки створюються сприятливі передумови. Реалізуються масштабні проекти з благоустрою

міст. Так, у Краматорську, якому виповнилося 150 років, реконструюється найстаріший парк «Сад Бернадського», а на центральній площі заплановано створити сучасну зону відпочинку, побудувати школу мистецтв, весільний комплекс, виставочний павільйон, містечко майстрів та простір для проведення різноманітних заходів. Наприкінці 2018 року на площі почав працювати один із найбільших в Україні сухих фонтанів. Він вже став однією з найпривабливіших фотозон для гостей міста.

Вважаючи, що у Донецькій області сконцентровано багато унікальних конкурентоспроможних промислових підприємств, дуже важливо до туристичних маршрутів для школярів та молоді включати профорієнтаційні екскурсії на ці об'єкти. Серед них такі індустріальні велетні як АТ «Новокраматорський машинобудівний завод», ЗАТ «Артемівський машинобудівний завод «Вістек», об'єднання «Артемсіль», ЗАТ «Артемівський завод шампанських вин «Артемівськ Вайнері», а також керамічні майстерні у м. Слов'янську, ферми з розведення страусів, перепелів та павичів, сироварні.

Стратегічним чинником розвитку туризму Донецького регіону є підготовка висококваліфікованих кадрів для так званої індустрії гостинності. Згідно з «Стратегією інноваційного розвитку України на 2010–2023 рр.», «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» та проектом Концепції розвитку освіти країни на період до 2025 р., освіта в Україні трансформується відповідно до потреб сучасної економіки, інтеграції України в європейський економічний та культурний простір, запровадження нових стандартів вищої освіти основі з урахуванням європейських стандартів з метою підготовки висококваліфікованих кадрів нового покоління. Це сприятиме підвищенню комплексності використання сукупного ресурсного потенціалу конкретної території в результаті досягнення ефекту за рахунок реалізації узгоджених рішень на основі взаємовигідного об'єднання зусиль різного роду суб'єктів господарювання. Виходячи з цього обґрунтовано

доцільність розробки Комплексної програми розвитку туризму та курортів Донецького регіону, реалізація заходів якої сприятиме підвищенню рівня зайнятості населення за рахунок розвитку невиробничої сфери, відновлення об'єктів історико-культурної спадщини та зростання рівня інвестиційної привабливості регіону. На основі визначення особливостей туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу Донецької області, налізу світових тенденцій розроблено пропозиції щодо розвитку пріоритетних видів туризму з урахуванням екологічних та антропогенних обмежень з метою підвищення ефективності використання сукупного ресурсного потенціалу території: сільський, екологічний, лікувально-оздоровчий та молодіжний туризм.

В сучасних умовах обмеженості ресурсів та децентралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень, регіони (міста, райони, області) повинні визначатися зі стратегічними чинниками покращення соціально-економічного розвитку. В зв'язку з цим актуалізується пошук резервів та механізмів більш ефективного використання власних ресурсів задля реалізації своїх конкурентних переваг, підвищення рівня та якості життя населення.

Одним з таких ресурсів має стати розвиток туристичного бізнесу. Його активізація дозволяє підвищувати якість різного роду послуг та рівень обслуговування туристів, екскурсантів, місцевих мешканців, отримувати додаткові надходження податків в бюджети всіх рівнів за рахунок створення нових робочих місць, розширення переліку туристичних та готельно-ресторанних послуг, удосконалення туристичної, транспортної, логістичної, інституціональної та соціальної інфраструктури міського, районного значення.

Можна припустити, що переважна кількість покращень в організації туризму будуть базуватися на організації віртуальних рішень та дистанційній роботі, але за обов'язкової умови медичного страхування на випадок зараження COVID-19 для громадян, модернізації туристичної інфраструктури та

покращення засобів зв'язку, оцифровування туристичних та рекреаційних закладів.

У зв'язку з цим доцільно розширити повноваження місцевих органів влади та територіальних громад, зокрема в частині їх зобов'язання розглядати і вирішувати питання розвитку туризму та ініціювати розробку і реалізацію проектів розвитку властивих відповідній території видів туризму, туристичних продуктів, об'єктів інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Вінокуров Я. Коронавірус загрожує 50 мільйонам робочих місць у світі. *Hromadske Int*, 2020.
2. Гоблик-Маркович, Н.М., Ільто, Т.І. Аналіз динаміки та актуальних проблем розвитку сфери туризму. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2018. Випуск 24(1). С.16-22.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID19)» від 22.04.2020 р. № 3377.
4. Зануда А. Коронавірус: скільки втрачає туризм. *BBC News Україна*, 16 березня 2020.
5. Захарін, С. Організаційно-економічні чинники розвитку сфери туризму та курортів в Україні. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв Серія: Туризм*. 2018. № 2. С.57-66.
6. Оболенцева, Л.В., Галицька А.М. Оцінювання впливу туризму як економічного явища: Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків / колектив авторів; Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, 2020. – 232 с.
7. Шацька, З.Я., Акульшин, М.І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сфери туризму в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С.699-705.

Пічугова Т. М.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Донецького обласного центру туризму
та краєзнавства учнівської молоді*

**ХРОНІКА РОЗВИТКУ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ
ТА КРАЄЗНАВСТВА В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Донецький обласний центр туризму та краєзнавства учнівської молоді (далі – ОЦТК) [1] – це заклад позашкільної освіти, що здійснює освітню, організаційно-масову, інформаційно-видавничу та науково-методичну роботу, спрямовану на подальший розвиток спортивної, туристської, краєзнавчої, пошуково-дослідницької, екскурсійної та оздоровчої роботи, національного, військово-патріотичного виховання дітей та молоді. Діяльність закладу ведеться відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту», Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433 (із змінами) [2].

Активізація туристично-краєзнавчого руху на Донеччині почалася в 30-х роках минулого століття. Відомі усні свідчення, що з 1934 року в місті Сталіно (нині м. Донецьк) розпочався туристично-краєзнавчий рух на Донеччині.

Офіційно Станцію юних туристів було відкрито у 1954 році у будинку барачного типу в Кіровському районі м. Донецьк. Але тільки з 90-х років активізувалася туристично-краєзнавча робота: почали систематично проводитися туристські зльоти, семінари-практикуми та змагання для працівників освіти області, походи підвищення кваліфікації, розширилася мережа дитячих туристських баз в курортних зонах Донецької області. З 1991 року починається нова епоха в розвитку туризму та краєзнавства в Донецькій області. У 1999 році Станцію юних туристів перейменовують у Центр туризму та краєзнавства учнівської молоді. Його директором було призначено Ігоря

Вікторовича Яковлева.

У 2010 році директором Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді стає Людмила Вікторівна Позднишева, під керівництвом якої продовжилася робота зі створення координаційної системи туристично-раєзнавчої діяльності у закладах освіти області.

У грудні 2014 року, у зв'язку з окупацією російською федерацією м. Донецьк ОЦТК було переміщено до м. Краматорськ. На новому місці без документації, матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення розпочинається нова віха в історії ОЦТК. На чолі закладу стає Геннадій Валерійович Колісник. Великих зусиль було докладено для оформлення статутних документів, підбору нового колективу, організації гуртків, забезпечення їх спорядженням, відновленням матеріально-технічної бази для організації та проведення обласних заходів туристично-краєзнавчого спрямування.

Основним напрямом діяльності ОЦТК завжди були організація і проведення масових туристично-краєзнавчих заходів для учнівської та студентської молоді області. Так, 14 березня 2015 року, всього через 3 місяці після переміщення, новоутвореним колективом, уже була проведена Першість зі спортивного орієнтування серед учнівської молоді Донецької області «Сніжинка – 2015», в якій взяли участь 114 дітей. Колектив ОЦТК поставив собі метою реалізацію державної політики в галузі позашкільної освіти засобами туризму та краєзнавства, що спрямована на збереження багатовікових культурних традицій, відновлення історичної пам'яті народу; розвитку, формування гармонійно розвиненої, духовно багатой, фізично здорової, інтелектуальної, соціально активної особистості; виховання патріотизму.

ОЦТК належить до найбільших закладів позашкільної освіти державної та комунальної власності системи Міністерства освіти і науки України. Станом на 31.05.2022 у закладі функціонувало 18 гуртків (75 груп), в яких навчалось 1238 вихованців.

Ще одним переломним роком у діяльності ОЦТК став 2017 рік, що підсумував роботу потужного колективу з початку нової історії, та став початком нових заходів. Так, у 2017 році ОЦТК було започатковано Чемпіонат Донецької області зі спортивного орієнтування серед учнівської молоді «DonOrientChamp» [3], Кубок Донецької області зі скелелазіння серед учнівської молоді «RockCup», Фестиваль найкращих Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді «Вершина» [4].

У 2017 році ОЦТК було запущено пілотний проєкт археолого-етнографічних заходів «Дотик до минулого» (відтворення стародавніх технологій). Ідея цього оригінального заходу спирається на загальноєвропейський педагогічний досвід, бо в останні десятиліття в багатьох країнах зростає цікавість молоді до прадавнього побуту. Перший акцент заходів був зроблений на стародавніх технологіях обробки кременю. Вихованці гуртків мали змогу отримати як теоретичні знання, так і практичні навички роботи з матеріалом. Просто на очах у дітей, створювалися рубила неандертальця, сокира кроманьйонця, первісний серп. Доторкнулися вихованці гуртків ОЦТК і до гончарної справи первісних людей, до часів, коли ще не існувало гончарного круга та ліпили посуд з глини власними руками. Поступово до заходів додалися етнографічні студії. Діти вивчали традиційні способи прання та прасування: прали білизну прадідівським методом за допомогою зоління, прасували за допомогою дерев'яного рубеля і качалки, металевої «жарової» (вугільної) праски. «Дотик» упевнено крокував далі. Довелося шукати нових, нестандартних форм роботи. Були проведені конкурси презентаційних відеороликів народних свят і обрядів, ігор і забав українського народу. Молодь мала змогу не тільки показати свої знання з археології та етнографії України, а й поєднати їх з умінням використовувати сучасні STEM-технології для реалізації своїх творчих задумів.

Колектив ОЦТК став ініціатором проведення ще одного

заходу, що невдовзі став відомим за межами області і залучив до участі в ньому молодь не лише з різних куточків України, а й з інших держав. Мова йде про конференцію «Південно-Східна Україна: зі стародавності у XXI століття» [5].

З чого все почалося? У 2004 році виникла ідея вивчати рідний край не тільки у рамках Малої Академії наук, а створити захід дещо іншого формату, у вигляді конференції. Духовними наставниками цього нового форуму стали Голова Національної спілки Краєзнавців України, академік НАН Петро Тимофійович Тронько, доктор історичних наук Василь Олексійович Пірко та директор Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді Ігор Вікторович Яковлев. Колектив одностайно: і співробітники ОЦТК, і науковці – запропонували учням закладів загальної середньої освіти та студентам перших курсів закладів вищої освіти провести невеликі дослідження, які у майбутньому повинні були трансформуватися у наукові роботи. Так була поставлена і реалізована мета щодо поглиблення інтересу молоді до вивчення стародавньої та сучасної історії південно-східної України. Конференцію відразу оголосили відкритою для учасників з усіх куточків України.

Перша конференція одразу отримала статус Всеукраїнської, тим самим започаткувавши вперше в Україні проведення заходів подібного рангу серед усіх закладів позашкільної освіти. Місцем проведення перших семи конференцій традиційно було м. Донецьк. З 2015 року її дислокацію було замінено на відоме своїми старожитностями та заповідною природою м. Святогірськ. З роками змінювалися напрями роботи секцій, кількість учасників, географія їхнього представництва, але незмінними залишалися атмосфера творчого пошуку, діалогу, інтересу до історії та природи рідного краю. За період роботи конференції в ній взяли участь більше тисячі юних дослідників.

З того ж таки, переломного 2017, за ініціативи співробітників ОЦТК та за підтримки Українського державного

центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, зокрема заступника директора, члена Правління Національної спілки України, Дмитра Григоровича Омельченка, конференція отримала статус «з міжнародною участю», до участі в секціях долучилися представники інших держав. Новий статус надав можливості приєднатися до заходу представникам зі Швейцарії, Німеччини, Білорусі, Грузії.

Наразі актуальними залишаються такі напрями роботи: історичне краєзнавство, археологія, етнографія, географія, екологія та туризм. З'явилася нова секція «Україна туристично-краєзнавча засобами STEM-технологій», у якій поєднуються як традиційні методи дослідження, так і новітні комп'ютерні технології.

Значний внесок було зроблено закладом у розвиток дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») [6]. Завдяки сумлінній роботі ОЦТК з реалізації державної політики щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді та відданості справі, з 2015 року кількість учасників I та II етапів гри збільшилася в рази. Так, у 2015 році I етапи гри у Донецькій області взагалі не проводилися, у II взяли участь лише 48 дітей. У 2019 році I етап гри охопив майже п'ять тисяч дітей, а II – 280. Карантинні заходи змусили ОЦТК у 2021 році провести гру у дистанційному режимі, охопивши 418 роїв (3344 учасника).

За плідну та творчу працю колектив ОЦТК нагороджений грамотами та дипломами Міністерства освіти і науки, Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, Донецької обласної державної адміністрації.

Творчі здобутки педагогічного колективу ОЦТК, бачення перспектив подальшої роботи, результативність участі вихованців закладу в різноманітних обласних і всеукраїнських змаганнях та конкурсах є яскравим підтвердженням вірно обраного курсу.

Педагогічний колектив ОЦТК впевнено дивиться в майбутнє, адже за період його розвитку (з 1934 року) створено міцне підґрунтя для подальшого розвитку дитячого-юнацького туризму і краєзнавства в Донецькій області.

Список використаних джерел:

1. Презентаційний відеоролик Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді, 2017. URL : <https://youtu.be/b6gyBwlWRZo> вільний доступ (дата звернення : 25.08.2022)
2. Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433 (із змінами) / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF#Text> . вільний доступ (дата звернення : 24.08.2022)
3. Презентаційний відеоролик Чемпіонату Донецької області зі спортивного орієнтування серед учнівської молоді «DonOrientChamp», 2020. URL : https://youtu.be/_kOpy7cAPsk вільний доступ (дата звернення : 24.08.2022)
4. Презентаційний відеоролик Фестивалю найкращих Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді «Вершина», 2017. URL : <https://youtu.be/tFb1CHMZ24>
5. Презентаційний відеоролик конференції «Південно-Східна Україна: зі стародавності у XXI століття», 2019. URL : <https://youtu.be/Vwglm3TZQ2s>
6. Презентаційний відеоролик дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), 2019. URL : <https://youtu.be/JFNitSQSI24>

КУЛЬТУРНО-ДУХОВНІ
РЕТРОСПЕКТИВИ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ

УДК 811.161.2'37:821.161.2'82-6

Коткова Л. І.,

к.філ.н., доцент кафедри філологічних дисциплін
та методику їх викладання, Чернігівський облППО
імені К. Д. Ушинського

**ВИЯВИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ОСВІТА»
В ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

Феномен «концепт» не має єдиного тлумачення серед науковців. Інтерпретацію цього поняття знаходимо в працях О. Кубрякової, Й. Стерніна, А. Вежбицької, В. Звєгінцева, В. Ужченка, М. Скаб, В. Кононенко, В. Іващенко, Т. Космеди та інших. У мовознавстві є низка досліджень, присвячених вивченню окремого концепту: *воля, свобода, мрія, любов, добро, зрада* тощо (В. Кононенко), *шлях, совість, праця, гріх* тощо (Т. Радзієвська), *воля, дума, думка, Україна* (Т. Космеда), *душа* (М. Скаб), *Кобзар* (В. Іващенко), *правда, неправда* (М. Мамич), *чоловік* (Л. Ставицька), *життя, смерть* (О. Близнюк), *небо, земля* (С. Шуляк) тощо.

Концепти досліджують як на матеріалі певного періоду, напряму, жанру, так і на рівні мовотворчості окремих письменників. Метою нашого наукового дослідження є вивчення особливостей вербалізації концепту *освіта* в епістолярній спадщині Василя Стуса (на матеріалі видання «Листи до сина» Василя Стуса).

Оскільки питання освіти й освіченості є дуже важливими ось уже третє століття поспіль на всіх рівнях, то закономірно, що цей запит завжди на часі. Усебічне студювання мовотворчості Василя Стуса засвідчило, що концепт *освіта* є дуже актуальним в епістолярній спадщині митця.

Вербалізація концепту *освіта* репрезентована через такі лексеми-вербалізатори: *самоосвіта* (...час для *самоосвіти* буде теж. Одне зле – в мене мало книжок, то доведеться поки

крутитися з тим, що я маю [Stus, 2019, р. 90]), **наука** (Люди ведуть паразитарне існування – на *науці*, що є тільки quasi. Вони набралися фраз, як бліх, вигадують проблеми, категорії, тенденції (хоч ці автори – і на те нездатні), цитують чуже, обсмоктують чуже, а чи чують себе кастратами духовними? <...> Смерть спостигла їх ще до народження [Stus, 2019, р. 92]), **освіченість** (Але: освіченому треба бути. Освіта – це вид гігієни. Письмо з помилками – то як невмиті руки чи зуби [Stus, 2019, р. 195], Освіта потрібна людині не для іспиту і вступу до технікуму, а для неї самої. Ти повинен бути освіченою людиною [Stus, 2019, р. 195], Бо теперішня людина – тільки *освічена*. Людина – це обов’язок, а не титул (народився – і вже людина) [Stus, 2019, р. 195]), **шкільна наука** (Пишу я це все для того, щоб Ти зрозумів: шкільна наука – нудна, цікава наука – в кінці подорожі, а не спочатку. Тобто: хочеш домогтися цікавого, йди дорогою, долаючи початок нудний, знаючи, що нудного буде багато, аж поки доберешся до цікавого. Там, у кінці подорожі, на самому краї її, наука така ж цікава, як для Тебе, сину, спорт. І – значно цікавіша. І другий висновок: нудне – тільки охололе цікаве. Те, що вчора було цікаве, сьогодні стало нудне, бо повторювалось не раз, отже, і зануділо. Цікаве – гаряче, свіже, нове, щойно створене, зроблене, народжене. Ще: цікаве буває одне – для споживача, друге – для учасника, творця, автора. Скажімо: грати в футбол – цікавіше, ніж дивитися гру? [Stus, 2019, р. 188–189]), **зацікавленість** (Світ занадто великий і, щоб більше про нього знати, треба *цікавитися багатьма речами* [Stus, 2019, р. 150]), **розум, навчання** (Тобі треба буде *розум*, аби Ти швидше збагнув, де справжні люди, а де погані. Отже, добре вчись [Stus, 2019, р. 98]), **музика** (А щодо класичної *музики*, якої ти не любиш, то не біда. Я сам, пам’ятаю, став любити її з 8-9 класу, а потім – в інституті. І всі дальші роки відкриваю собі радість у ній. Бо це справжня *музика* (добрий джаз – теж справжня!). А *музику* творили дуже щирі, дуже гарні люди. Всі здібні музики (музиканти) – гарні люди. Бо негарні люди не можуть творити

красу. А навчитися розуміти красу – не так легко. Коли в дитинстві не було доброго слухання, тоді вчать спочатку всяких пісеньок паршивеньких, потім доходять своїм глуздом, що любив паршивенькі пісеньки, а вже по тому – долучаються краси Моцарта, Шопена чи Вівальді [Stus, 2019, р. 154]), **читання** (Дай Дмитрові почитати *Унгаретті, Квазімодо, Монтале* [Stus, 2019, р. 186], Не намагайся *читати* багато: намагайся старанно всотати в себе *прочитане* [Stus, 2019, р. 250]), **стилістика** (Пишучи, про стилістику не дбай, а намагайся висловлюватися точно – то є найкраща стилістика (втім, може, Ти не знаєш, що то є стилістика? Це від слова *stylos, stilo* (ручка грецькою) – подивися в латинському словнику прояснення *stylos* або в Словнику іншомовних слів... [Stus, 2019, р. 191–192]), **книга** (Коли це Твоя *книга* – підкреслюй найцікавіші місця, коли ні – роби виписки найцікавішого [Stus, 2019, р. 196]), **вивчення мов** (Знаєш, коли б Ти *вивчив бодай одну мову* – решта пішла б Тобі значно простіше. А скільки це дає для розуміння своєї мови – особливо всіляких тьмяних слів, зміст яких незбагненний часто [Stus, 2019, р. 204]), **вірші** (Добре, що Ти можеш сам обирати *вірші* – для себе. Це цінна річ, особливо для гігієни почуттів. За своєю душею треба стежити так само, як за тілом [Stus, 2019, р. 208]), **література** (*Література* втрачає вітальний дух. *Література* стає цариною анемічних душ, які не вміють (чи не хочуть) жити по-людськи, *література* стає схожою на продаж сиропної води, зельтерської. Тобто в міру т.зв. прогресування, література стає все більше й більше чинником не лише аморальним, а й деморалізаційним. Те, що вона сьогодні значною мірою стала явищем духовної немічі, в мене не викликає (на жаль!) сумніву [Stus, 2019, р. 261]) тощо.

Для Василя Стуса знаковою була постать Андрія Малишка (саме цей письменник став автором передмови до першої публікації віршів 21-річного поета-початківця), тож у листі до того, хто дав «путівку в життя» [Stus, 2019, р. 35], адресант додає до шкали цінностей освітньої парадигми філософію

національної освіти. Аналізований контекст, авторські ілюстрації свідчать про розширення ролі освіти до **національної сформованості, національної ідентичності, самосвідомості**: *Донецьк – місто чисто російське (чи майже чисто російське)... <...> Зараз я читаю рідну мову в Горлівці, в російській, звичайно, школі. В Горлівці є кілька (2-3) українських шкіл, яким животіти зовсім недовго. В Донецьку таких немає, здається. Отож, картина дуже сумна. <...> На Донбасі (та й чи тільки!) читати українську мову в російській школі – одне недоумство. Треба мати якісь моральні травми, щоб це робити. Одна усна заява батьків – і діти не будуть вивчати мови народу, який виростив цих батьків. Хіба це не гопашний театр – з горілкою і шароварами? Обов'язково – німецьку, французьку, англійську мови, крім рідної [Stus, 2019, р. 32], У факті такої денаціоналізації народу багато вини традиційної, давньої, багато тут завинили минулі покоління, але це лишень пояснення і пояснення часткове. <...> А ми нині маємо (та й не тільки нині), що українське стає часом синонімом відсталого, неглибокого, примітивного навіть. І тут, я гадаю, є деяка рація [Stus, 2019, р. 33]. Автор використовує експресивно-оцінні можливості предикатів (*животіти*), додає художні означення емоційності, щоб передати стан сучасної йому картини світу (картина дуже сумна). Засобом естетизації певних номінацій виступають метафоричні образи (*гопашний театр – з горілкою і шароварами*). Підкреслення факту провини за зросійщене українське суспільство відбувається через поєднання дієслова емоційного стану та сполучуваності слів із темпоральною семантикою (*завинили минулі покоління*). Словесне втілення мотиву **української освіти** на Донбасі передано рядом несподіваних асоціативних номінацій: *недоумство, денаціоналізація, моральні травми*. За рахунок поєднання синонімічних окреслень (*українське стає синонімом відсталого, неглибокого, примітивного*) посилюється занепокоєння авторського бачення стану освіти.*

У Василя Стуса на концепт **освіта** нашаровується відтінок патріотизму, йому болить стан функціонування української мови в країні. Тож серед лексичних засобів реалізації зазначеного концепту особливе місце посідає номінація **нація**, що формує такі лексико-семантичні групи: **коріння нації** (У нас немає майбутнього. Коріння нації – тільки в селі, а «хуторянським» народом ми довго не проживем, пам'ятаючи про вплив міста, про армію, про всі інші канали русифікації [Stus, 2019, р. 32]), **доля України** (Я вважаю, що доля Донбасу – це майбутня доля України, коли будуть одні солов'їні співи [Stus, 2019, р. 33]); **щастя рідного народу** (Я знаю, що заради щастя рідного народу я міг би всім пожертвувати, я знаю, що тут я вихований рідним духовним хлібом – «Жагою» Рильського, Вашим віршем «Батьківщино моя»... [Stus, 2019, р. 34]); **національна справедливість** (Зрозумійте мене в моєму горі, бо я чую прокляття віків, чую, бездіяльний, свій гріх перед землею, перед народом, перед історією. Перед людьми, що своєю кров'ю кропили нашу землю. Довгий мартиролог борців за національну справедливість лишає нам історія, а ми навіть на гнів праведний не можемо здобутись [Stus, 2019, р. 34–35]).

Серед засобів експресивності концепту **освіта** відзначаємо й високу частотність риторичних запитань, наприклад, *Як можна далі ждати? Як можна з усім цим миритись?* [Stus, 2019, р. 33].

Світогляд адресанта, знання фрагментів доквілля дозволяють зробити певні висновки про ментально-лінгвальний комплекс мовомислення Василя Стуса. Частотними лексичними одиницями, які забезпечують розкриття концепту **освіта** в епістолярній спадщині митця, є *самоосвіта, наука, освіченість, шкільна наука, зацікавленість, розум, навчання, музика, читання, книга, вивчення мов, вірші, література* тощо. Досить виразно допомагають реалізувати досліджуваний концепт лексико-семантичні групи, пов'язані з номінацією **нація**. Заклик активізувати пробудження нації репрезентовано

здебільшого через такі мовні засоби вираження, як метафоричність та епітетизація. Авторське світобачення дозволяє глибше зрозуміти ситуацію щодо рівня освіти в Україні 60-80 років ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Viljchynsjka, T. P. (2008). Conceptualization of the sacred in the Ukrainian poetic language of the 17th–17th centuries. Ternopilj: Dzhura [in Ukrainian].
2. Kravcova, O. V. (2018). Representative manifestations and means of realizing the intention of retelling in the epistolary discourse of Vasyl Stus. Southern archive (philological sciences). 73, 22–25 [in Ukrainian].
3. Stratulat, N. V., Jaslyk V. I. (2021). Expressive syntax of the epistolary of Vasyl Stus. Zakarpatski Philological Studies. 15, 34–38 [in Ukrainian].
4. Stus, V. (2019). Letters to my son (Stus, D., Eds.). Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» [in Ukrainian].

УДК 908.94(4/9)

Чубаха І. В.,

*магістр, педагог-організатор
Іллінівського опорного ЗЗСО з поглибленим вивченням
іноземних мов Іллінівської сільської ради
Краматорського району Донецької області*

***ПОГЛЯД НА КУЛЬТУРУ ТА ОСВІТУ ДОНЕЧЧИНИ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ
КРИЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ***

Сьогоднішні реалії змушують нас з цікавістю переглядати та переосмислювати історію Донбасу в цілому та у культурному, духовному, освітньому аспектах. Особливу увагу привертає період рубежу ХІХ-ХХ століть.

Праці іменитих авторів з вітчизняної історії та педагогіки цього періоду демонструють процеси суспільно-політичного життя, котрі безпосередньо впливали на становлення та

розвиток культурно-освітньої сфери. Питанням розвитку культури та освіти українського суспільства часів довоєнного періоду займалися такі вітчизняні дослідники: Г. В. Касьянов, Ю. Шаповал, І. М. Ващенко, Л. Винар, Я. С. Калакура, В. П. Коцур, В. В. Масненко, О. О. Рафальський, О. А. Удод, та інші. Враховуючи особливості регіонального характеру, ретроспектива історіографічної спадщини українських істориків та педагогів показують еволюцію розвитку суспільства, виокремлюють особливості доробок, дають оцінку впливу суспільно-політичних процесів на становлення культурно-освітньої сфери на Донеччині.

Донбас вирізняється історією заселення, поліетнічним складом населення, його самоідентифікацією, регіональним патріотизмом, ментальністю. В історико-політологічній науці Донбас розуміється як українсько-російське культурне порубіжжя, своєрідний історико-етнографічний район, що з давніх часів відзначався змішаним складом населення із домінуванням українців та порівняно великою його етнічною та соціальною рухливістю. Особливості культурного розвитку Донбасу вивчали представники всіх гуманітарних галузей. Під культурою ми розуміємо комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань [3, с. 3].

До питання мовне, двомовності дослідники теж ставилися з цікавістю. Адже саме за мовою можливо відрізнити один народ від іншого, у мові ми віднайдемо й етнічну автентичність, й відображення історії заселення краю, й відношення до своєї національності. Не могли не залишити свій відбиток на становленні культури і освіти Донбасу історичний факт заселення регіону вірменами, росіянами, греками та іншими діаспорами. Довгі роки нам нав'язувалась думка про те, що наш регіон ніколи не мав тяжіння до рідної мови, традицій, культури. Такі дослідники як І. І. Огієнко та

Ю. Шевельова вивчали становище та статус української та інших мов протягом зазначеного періоду [1, 47]. У своїх роботах особливе місце відводили питанню розвитку українськомовної освіти культурної та духовної, аналізу та синтезу антиукраїнсько мовно-освітній політиці, які були нав'язані імперським режимами впродовж цілих сторіч. Наслідки тривалого процесу русифікації в історичному, політичному й соціальному аспектах проаналізувала Л. Т. Масенко. Дослідниця наголошує, що за часів радянської влади активним був процес викорінення української мови з таких галузей, як освіта вища, наука, культура. Але історичні факти кажуть про протилежне бажання місцевих діячів культури та освіти. Наприклад, коли з 1920 р. у Костянтинівці почав діяти перший на Донбасі театр, у 1924 р. театр «Синя блуза» виник в Бахмуті, їх невід'ємною частиною репертуару були вистави українською, за що пізніше керівники та цілі трупи підтягалися репресіям.

Українсько-російське культурне середовище на Донбасі породжувало унікальні прояви і паралелі розвитку. Так, у 80-х рр. XIX ст. у селі Олексіївці Слов'яносербського повіту завідував земською школою Б. Грінченко – вітчизняний письменник, упорядник «Словаря української мови», а ще у 1801 р. у Луганську народився письменник, учений-діалектолог, етнограф, укладач «Толкового словаря живого великорусского языка» В. Даль. Донбас багатий і на видатні літературні прізвища, наприклад, – В. Гаршин і М. Чернявський. На внеску останнього у культурну спадщину, освіту та національну ідентифікацію зупинимося докладніше.

Видатний, самобутній та прогресивний як на той час письменник Микола Чернявський був уроженцем села Торська Олексіївка Бахмутського повіту. Запам'ятали його не тільки як літератора, а й культурного й громадського діяча, педагога, співзасновника й голову культурно-просвітницького товариства «Українська хата». Залишив він на своїй малій Батьківщині внесок як педагог, наставник. Закінчивши Катеринославську

Духовну Семінарію з 1889 учителював у Бахмутській духовній школі. У багатогранній за тематикою ліриці Чернявського особливим напрямком є створена натхнена творами з фольклору великого кобзаря Шевченка любовна поезія, історичні праці, присвячені Козаччині, здебільшого часам Богдана Хмельницького, національно-патріотичні вірші про Донецький край і Україну в цілому, пейзажна лірика. У своїх творах дореволюційного періоду він — один з найвизначніших майстрів сонета, зокрема в «Донецьких сонетах» він перший в українській поезії створив жанрові картини з життя донецького селянства і робітництва. Чи в малій кількості альманахів того часу ми можемо бачити його роботи. Найвідоміші з них «Дубове листя», «З потоку життя», «Перша ластівка». Важливою його працею вважається і переклад «Слово о полку Ігоревім» 1894 року. В 1987 на батьківщині поета-земляка в загальноосвітній школі села Святогорівка Добропільського району відкрито кімнату-музей письменника. Кімнату-музей у 90-х роках було обладнано і на території Артемівського краєзнавчого музею, в якому представлено «бахмутський» період творчості письменника. Ім'ям поета названо вулицю в районному центрі в місті Добропілля [2, 254].

Важливість його життєвого шляху також визначає створення «Української Хати» — суспільно-політичне товариство, що виникло у Херсоні з початком Перших Визвольних Змагань. Своєю метою новостворене товариство обрало «відродження українського народу і придбання йому відповідних часу прав у Державі Російській».

У 1917 році товариство було реорганізоване в «Просвіту» і з того часу мало орієнтир виключно на вирішення культурно-просвітницьких завдань.

Серед багатьох видань, було також випущено брошуру засновника, Миколи Чернявського, «Україна, автономія і федерація».

Важко переоцінити важливість таких постатей у той час, і як гордо називати їх земляками.

Тож визначимо основні висновки, а саме які тенденції в розвитку освіти, культури та культурної освіти виділяють дослідники періоду, що розглядається.

1. У загальних працях з історії Донецького регіону розкриті політичні, суспільні та ідеологічні чинники освітніх процесів, досить поверхово охарактеризована діяльність деяких навчальних закладів, а проблеми україномовної освіти фактично розглядаються в контексті українізації.
2. Історія національно культурних відносин і питання українізації та коренізації невід'ємні.
3. Визначене зростання значення російської мови у суспільно політичному і культурному житті. Але наголошується, домінуючою вона не стала, лише з другої половини 1937 р. розпочалося згорання політики коренізації, коли компартійне керівництво взяло курс на прискорення процесів русифікації в колишній республіці.
4. Зафіксовано позитивний вплив українізації на розвиток культурно-освітнього життя але негативний вплив мали умови обмеженої демократії 1920-х років.

Список використаних джерел:

1. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І.І. Огієнко. – К., 2004. – 436 с..
2. Немченко Г.В. Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) / Г.В. Немченко – Херсон, 2013. – Вип. 9. – С. 249-260.
3. Попович М.В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. – К., 1998. – 728 с.

Шингоф І. Л.,

*старша викладачка кафедри суспільно-гуманітарної
та медійної освіти ДонОблППО*

ЗДОБУТКИ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Проблема громадянського виховання особистості є актуальною сьогодні, коли український народ переживає жорстоку агресію з боку російських окупантів. Важлива роль належить національним цінностям, оскільки вони є «головними чинниками системи гарантування національної безпеки та важливими засадничими принципами національної безпеки» [4, 470]. У Законі України «Про національну безпеку» йдеться про покликання органів місцевого самоврядування, посадових осіб та громадськості здійснювати заходи щодо реалізації й захисту національних інтересів від впливу загроз. У документі підкреслено значення захисту життєво важливих для суспільства інтересів: національних, людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян [10].

Педагог, як ключова постать просвітницької, націєтворчої діяльності не лише в закладі освіти, у якому він працює, а й ОТГ, покликаний бути готовим здійснювати патріотичне виховання, формувати навколо себе цінності громадянського суспільства. Про це йдеться й у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», у якому наголошується на необхідності для педагога бути здатним «формувати ціннісні ставлення до суспільства, держави, родини, мистецтва, культури», застосовувати «індивідуальні підходи до формування ціннісних ставлень в учнів», власні підходи та методичні прийоми формування та розвитку ціннісних ставлень у вихованців [11, 30].

Безперечно, розвиток культури впливає на формування

ціннісних орієнтирів індивіда. І. Зязюн вважав важливою якістю особистості «її духовність на засадах національної культури...Адже в кожного народу є віками відшліфовані культурні цінності, здобутки, що формують неповторність, оригінальність і велич національного духу людини... Найвагомим виміром... неповторності людини є народна культура як основа її духовності» [6, 304].

На нашу думку, кращі культурні надбання сприяють консолідації громадянського суспільства, якщо вони зорієнтовані на людину і сприяють її самозростанню, допомагають об'єктивно сприймати здобутки демократичного суспільства. Тому в тривожні воєнні часи, коли вирішується майбутнє нашої держави, педагогові важливо використовувати величезний культурний потенціал Донеччини, який сприяє патріотичному вихованню, викликає повагу та гордість за наших співвітчизників, які своїм талантом, натхненною творчістю, самовіддачею прославили не лише землю, на якій вони народилися, а й Україну.

На жаль, на Донеччині творчість прославлених українських митців-земляків для більшості населення довгий час залишалася невідомою. Нищення української культури на Донеччині досліджувала О. Лаврут: «Процес русифікації у сфері гуманітарної політики відбувався на тлі вихолощування з наукових праць, творів літератури, мистецтва найбільш яскравих подій з історії України, імен видатних діячів, що зробили помітний внесок в українську культуру» [7, 114]. У 70-х рр. ХХ століття наш видатний земляк, правозахисник О. Тихий метою свого життя вважав: «...щоб жив мій народ, щоб підносились його культура.., щоб моя Донеччина давала не тільки уболівальників футболу, учених-безбатченків, російськомовних інженерів, агрономів, лікарів, учителів, а й українських спеціалістів-патріотів, українських письменників, українських композиторів та акторів» [12, 191]. Ці слова й сьогодні не втратили своєї актуальності. За роки існування незалежної держави змінилося не багато, ми маємо серйозні

проблеми щодо збереження, популяризації та примноження культурних надбань наших відомих земляків, що в 2014 році призвело до підтримки сепаратистських настроїв серед населення регіону та війни.

Має рацію В. Агеева, стверджуючи, що великим недоліком української влади було те, що 30 років тому не зробила В. Сосюру героєм Донбасу – тоді б не було і війни (можна преглянути з 1.08.00) [1]. Ми можемо так само додати, що до 2014 року за підтримки і сприяння органів державної влади області не було належним чином вшановано діяльність жодного національного діяча, навіть під час святкування ювілейних дат, лише в закладах освіти проводилися заходи, водночас, ми маємо неоціненну скарбницю нашої культури: усьому світові відомі імена визначних осіб, які залишили помітний слід в історії світового мистецтва: В. Стус, Е. Андіївська (до війни 2014 року всесвітньо відома поетеса, художниця приїздила до Донецька, виступала перед невеликим колом своїх шанувальників, але на державному рівні не було організовано жодного великого заходу). Іван та Надія Світличні, І. Дзюба, О. Тихий, М. Руденко та ін. Неоціненне значення мають і мозаїки, створені митцями-шістдесятниками в нині окупованих містах Донецьку (Музей просто неба: ЗОШ № 5, «Жінка-Птаха»: крамниця «Рубін») та Маріуполі («Птах Еллади», «Дерево життя»: ресторан «Україна». Навесні 2022 р. громадськість сколихнула новина про серйозне пошкодження цих шедеврів внаслідок руйнування будівлі). Подібних прикладів можна навести безліч.

Для розкриття нашої теми необхідно уточнити поняття *культура*. Як стверджує О. Пехота, культура «виражає якісну характеристику того, наскільки конкретні люди змогли піднятися над своєю біологічною природою, розвинувши свою другу – соціальну природу. Тому культурою є лише те зі створеного людиною, що спрямоване на її саморозвиток і самовдосконалення.., це свідомо, цілеспрямована творча

активність індивідів і співтовариство: прагнення підтримати традиції, покращити і впорядкувати життя, здійснити якісь перетворення, протистояти руйнівним антигуманним тенденціям» [9, 167-168].

Отже, рівень розвитку культури залежить від діяльності кожного індивіда, тому ми вважаємо доцільним навести приклади діяльності наших сучасників, які, проявляючи громадянську активність, постійно дбаючи про своє самозростання, намагаються позитивно впливати на державотворчі процеси в Україні. На підконтрольній Україні території Донецької області протягом останніх 8 років приділяється значна увага проблемам культурного розвитку, національно-патріотичному вихованню. З'явилися й вагомі успіхи: ініціатива патріотів, бажання мешканців нашої області дбати й примножувати культурні здобутки Донеччини. Пророцтво відомого нашого земляка В. Стуса («Народе мій! До тебе я ще верну») починає збуватися. Окрім того, що ДонНУ, який тимчасово працює в м. Вінниці, присвоєно ім'я геніального поета, з ініціативи групи громадян м. Краматорська 2021 року було встановлено пам'ятник нашому землякові [2] на вулиці, яка носить ім'я Василя Стуса. Традиційними стали в Краматорському ліцеї № 8 унікальні позакласні заходи, присвячені геніальному нашому землякові, ініціаторкою яких є вчителька української мови та літератури Н. Чачанідзе. Значного успіху досягали свята завдяки сприянню й співучасті адміністрації школи. Не випадково закладу освіти було присвоєно ім'я В. Стуса. На території ліцею так само встановлено пам'ятник великому поетові. Учителі української мови та літератури міста підхопили ініціативу і в день смерті поета, 4 вересня, біля пам'ятника В. Стусові вшанували його пам'ять імпровізованим Стусовим колом. Не випадково постать особистості, яку справедливо називають «совістю української нації», приваблює й надихає всіх, кому дорога українська Донеччина. Незвичайну виставу про В. Стуса «Коло нації», перебуваючи в евакуації в м. Ужгороді, поставили актори

Маріупольського драматичного театру. Захоплення викликає той факт, що текст вистави трупа театру написала колективно, самостійно [3].

Не лише носіями фізичної культури і спорту є наші всесвітньо відомі прославлені спортсмени, а й оборонцями національних здобутків, з яскраво вираженою проукраїнською позицією (олімпійські чемпіони О. Верняєв, Л. Подкопаєва). Приклад виняткового патріотизму демонструє протягом усіх років незалежності всесвітньо відома гімнастка Лілія Подкопаєва, яку зростив як громадянку України, абсолютну олімпійську чемпіонку 1996 року наш Донецьк. «Для мене Донецьк був, є та буде Україною...», – постійно стверджує видатна спортсменка. Переїхавши до Києва, Лілія вирішила, що школа, у якій будуть навчатися її діти, має бути українськомовна: «Школа тільки українською мовою. Я вважаю, що тільки одна-єдина державна мова має бути: українська». Викликають захоплення спогади видатної спортсменки: «Я, дівчинка з околиці Донецька, змогла підняти 45-тисячну залу, де був присутній Президент Америки зі своєю дружиною... Звучить Гімн України. Українська діаспора кричить: «Україна!». І ти чуєш це. Це мороз по шкірі. Це сльози», – згадує Л. Подкопаєва. Вірність своїй державі олімпійська чемпіонка свято зберігає протягом усього життя. У День українського прапора, 23.08.2021 року прославлена спортсменка емоційно звернулася зі словами вдячності й відданості до українського прапора (можна преглянути з 20 хвилини) [5]:

Якщо маєш хоробре серце – з тобою Бог.
Прапор! Ти бачив блиск моїх перемог.
Всюди зі мною, мій ангел, мій оберіг.
Якщо маєш друга такого – вже переміг.
Знаю, що скоро відступить навала зла.
Прапор повернеться в місто, де я росла...

Можна багато знайти в соціальних мережах прикладів громадянської активності, патріотизму наших земляків.

Переконливою, наприклад, може бути інформація про олімпійського чемпіона 2016 року зі спортивної гімнастики, нашого земляка О. Верняєва, який після рашистської навали 2022 року спочатку був волонтером, а пізніше вступив до лав ЗСУ, відтоді він вирішив спілкуватися лише українською мовою. Видатний спортсмен переконаний у перемозі нашого народу у війні з агресором і в те, що незабаром ми зможемо безперешкодно відвідувати український Донецьк.

Отже, від готовності вчителя здійснювати національно-патріотичне виховання, його здатності через самоосвітню діяльність обирати для освітнього процесу найбільш переконливий краєзнавчий матеріал, здобутки культури Донеччини, що формують національні цінності в дітей та молоді, залежить майбутнє нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Агеева В. Локальна історія. Закам'янілі образи українського мистецтва! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dafYQ4hbzQE> (дата звернення: 05.08.2022).
2. Василь Стус повернувся на Донеччину. URL: <https://vchasnoua.com/donbass/69961-vasyl-stus-povernvsia-na-donechchynu-u-kramatorsku-vidkryly-pamiatnyk-vydatnomu-dysydentu> (дата звернення: 05.08.2022).
3. Вистава про Стуса, евакуація, доля колективу – як працює Маріупольський театр в Ужгороді. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2wMXlukcnZU&t=1s> (дата звернення: 28.07.2022).
4. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки / Павло Гай-Нижник, Леонід Чупрій // Гілея: науковий вісник – 2014. – Вип. 84 (№5). – С.465–471.
5. День Державного Прапора України 23 серпня 2021 року URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xUML17yYOOM> (дата звернення: 05.08.2022).
6. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод, посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
7. Лаврут О. О. Українська школа Донбасу радянського періоду: сучасна історіографія проблеми // Чорноморський літопис. –

2011. – № 3. URL: <http://litopys.chdu.edu.ua/article/view/61748> (дата звернення: 05.08.2022).
8. Лілія Подкопаєва про рідний Донецьк. URL: https://showbiz.24tv.ua/liliya-podkopayeva-zgadala-ridniy-donetsk-spilkuyetsya-vona-blizkimi_n2057598 (дата звернення: 23.07.2022).
9. Пехота О. Формування технологічної культури сучасного викладача як складової його педагогічної майстерності / О. Пехота // Естетика і етика педагогічної дії. – 2012. – Вип. 3. – С. 165-180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepe_2012_3_16. (дата звернення: 06.08.2022).
10. Про національну безпеку України: Закон України від від 21.06.2018 № 2469-VIII. Дата оновлення: 15.06.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469?an=4> (дата звернення: 05.08.2022).
11. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 05.08.2022).
12. Тихий Олекса. Не можу більше мовчати / Олекса Тихий / Упор. Василь Овсієнко, Людмила Огнева, Євген Фіалко, Євген Шаповалов. – Донецьк: Товариство ім. Олекси Тихого, 2009. – 184 с. URL: (http://torba.etnoua.info/files/Oleksa-Tyhyi-Ne-mozhubilshe-movchaty_2009.pdf) (дата звернення: 05.08.2022).
13. У Краматорську на Донеччині відкрили пам'ятник Герою України, видатному українському поету Василю Стусу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3308185-u-kramatorsku-vidkrili-pamatnik-vasilu-stusu.html> (дата звернення: 06.08.2022).

Чумак О. В.,

вихователь ДНЗ № 36 «Пролісок»

ясла-садок загального розвитку

відділу освіти Добропільської міської ради

КУЛЬТУРНО-ДУХОВНІ РЕТРОСПЕКТИВИ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ

З давніх-давен наш край був відомий як шлях «із варягів у греки», по-різному іменували його і давні історики, і сучасні літописці: Скіфією, Сарматією, Хазарією, і нарешті, цей дивний край назвали Диким полем. Степова територія краю заселялася шляхом міграції кочових племен, територія краю тривалий час лишалася малозаселеною. Одним з перших населених пунктів вважається Святогірський монастир, письмова згадка про який датується 1642 роком. У північній частині краю, в районі теперішнього міста Слов'янська, ще в 1625 році почався видобуток солі. Ізюмські та донські козаки стали варити сіль і на річці Бахмутці - притоці Сіверського Дінця. Неподалік нових соляних промислів виросло містечко Бахмут (відоме з 1663 року), а згодом на соляних озерах виникає місто Тор (1676 р.) і ще ряд поселень, що свідчило про швидке збільшення населення краю. Царський уряд енергійно взявся за заселення донецького краю. Катерина II з щедрістю дарувала землі російським та українським поміщикам, чиновникам, офіцерам. На подаровані землі поміщики переселяли цілі села. Заселялися донецькі землі також іноземцями. Щоб послабити сили Кримського ханства, були переселені з Криму в донецькі степи кримські греки. Таким чином Росія позбавляла греків-християн від національного та релігійного гніту татар-мусульман. В гирлі Кальміусубуло засноване місто Маріуполь, яке стало центром Маріупольського грецького округу. Розвиток продуктивних сил супроводжувався піднесенням культурно-освітнього рівня місцевого населення. У першій половині XVIII ст. в північних містечках області в Кальміуській і Самарській паланках Війська Запорізького працювали загальноосвітні школи. Відомо, що в 1732 році в Торі була школа, де дітей навчали дяки. 1808 року в Бахмуті відкрилося перше народне

училище. Всього на час здійснення реформи на території Маріупольщини і Бахмутського повіту діяло 47 початкових шкіл (з них 15 - приватних), в яких навчалося 1365 дітей і викладало 60 учителів. Освіта простого народу проявлялась перш за все у створенні великої кількості освітніх закладів. Ці перші школи формували церковний соціум в якому учні формувались як християнська особистість. Народна освіта з давніх часів належала до пріоритетних напрямів діяльності духівництва. Програма занять у народних школах передбачала надання учням початків елементарних знань. Дітей навчали читанню книг Закону Божому, церковній історії, чистописанню, основам арифметики та церковного співу. Основними книгами в школах були богослужбні книги, найчастіше Псалтир. В окремих школах додавалися уроки з граматики, історії, географії. Єдиної обов'язкової для всіх шкіл програми не існувало, як не було вироблено й порядку їх викладання. Приходські училища призначались для дітей «нижчих сословий» и учили в них тільки Закону Божому, арифметиці та грамоті. Повітові училища призначались для дітей «купців, ремесленників та інших міських поміщиків». В гімназіях училися діти дворян, чиновників, багатих купців. По змісту нова система освіти була направлена на виховання «вірноподданих» в проімперському стилі. Саме тоді, в 1869 році в донецькому степу було побудовано робітниче селище Юзівка (Донецьк). Капіталістична економіка вимагала освічених і кваліфікованих кадрів і від кваліфікації робітників в першу чергу залежали прибутки підприємців. Тому у 1896 році Джон Юз відкрив школу для дітей місцевих робітників. Саме на території Новоросійського товариства пізніше стало діяти початкове народне училище, яке розташовувалося в житловому будинку. Вчилось у ньому 50 учнів, а викладала там всього одна вчителька. Але розвиток промисловості і збільшення кількості робітників вимагало розширення училища, таким чином воно розширилося до 100 учнів, яким викладало вже декілька викладачів. У такому вигляді училище функціонувало

до 1902 року, коли Новоросійське товариство відбудувало для училища спеціалізоване приміщення в окремому будинку, так звану «Велику школу». Крім «Великої школи» Новоросійське товариство відкрило ще 9 її відділень у різних районах Юзівки, а також на рудниках «Ветка», «Ново-Смолянському», у маєтку «Пески». У м. Маріуполь у 1899 році виходить перша в Донбасі газета – «Маріупольський довідковий листок». У 1926 році була заснована Донецька державна обласна наукова бібліотека імені Н. К. Крупської. Зароджується поліграфія, друкарство, з'являються перші загальнодоступні бібліотеки в м. Бахмут. Розпочата модернізація суспільства зумовила потребу в кваліфікованих робітниках та піднесення загального освітнього та культурного рівня народу, оскільки тільки за таких умов можна було здійснити поступальний розвиток капіталістичних відносин. Реалізація урядових рішень щодо покращення рівня освіти покладалася насамперед на духівництво, яке ближче всього стояло до народу, користувалося довірою і повагою парафіян.

У радянський період уряд Української РСР видав низку директив, які сприяли подальшому розвитку освіти українців, а саме: про утворення Наркомосу, губернських і повітових відділів освіти (1919 р.), про повну ліквідацію неписьменності (1921 р.), про обов'язкову чотирирічну, а потім семирічну освіту (1919, 1934 р.). Але разом з цим були видані укази про відокремлення церкви від держави та школи від церкви (1919 р.), про заборону в школах викладання Закону Божого й узагалі релігійного виховання (1919 р.). З відокремленням церкви від школи в безбожницькі часи був втрачений і спадок християнської педагогіки, оскільки християнська особистість може творитись виключно у євхаристичній громаді. Радянська школа мала багато позитивного в плані надання освіти всім громадянам, озброєння їх знаннями, уміннями та навичками, навчальні плани передбачали різносторонній розвиток особистості радянської людини – будівника комунізму, але була побудована виключно на атеїстичних засадах.

Відкривалися вищі учбові заклади Донецький гірничий технікум (1926) Донецький індустріальний інститут (1935), Донецький політехнічний інститут, Слов'янський педагогічний інститут (1939), та багато ПТУ, технікумів, училищ, шкіл. Роки атеїстичного періоду в системі радянської освіти показали: ніяка радянська громадська обрядовість не змогла замінити Богом дані таїнства та обряди, церковні традиції, християнські чесноти, тому і з відновленням державності України народ знову повернувся до первісного джерела своєї духовності – християнства. Сьогодні вчені змушені визнавати той факт, що з давніх-давен освіта та виховання підростаючого покоління були і є сферою суспільного буття, де інтереси держави та церкви пересікаються. Щоправда вони й надалі вимагають забезпечити неухильне виконання законодавчих актів України, котрі передбачають відокремлення школи від церкви і це в той час коли 62,2% українців довіряють Церкві.

Представники свідомої світської науки виступають за обов'язкове викладання християнського віровчення у всіх навчальних закладах, але з боку деяких науковців чути виключно звинувачення у клерикалізації освітнього процесу в системі державної освіти. Сьогодні держава створює умови для впровадження виховання дітей та молоді на християнських цінностях. В Законах України Про дошкільну освіту, Про освіту наголошено про збереження фізичного, розумового та духовного розвитку дитини; Міністерства освіти і науки України, рекомендує програми до роботи в дошкільних навчальних закладах “Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях” А.Богуш, І. Сіданіч, В.Сучок, 2017 (парціальна), “Зерно любові” О.Шиян, 2018; “Я пізнаю світ із Суперкнигою”, 2018; загальноосвітніх закладах «Християнська етика в українській культурі» «Основи християнської етики» В. Жуковський, Н.Лакман та ін., 2013; у ВНЗ «Університет менеджменту освіти» проводить навчання в магістратурі за спеціальністю «Християнська педагогіка», ВБФ “Східноєвропейська гуманітарна місія” – забезпечив всіх

бажаючих безкоштовними програмами, розмальовками, Дитячою Біблією, посібниками; маємо досвід роботи закладів освіти в різних регіонах: містах Южне, Мирноград, Покровськ, Краматорськ, Маріуполь, Львів, Чернівці, Івано-Франківськ, Рівне, Одеса; педагоги сьогодні мають можливість підвищувати свій професійний рівень на курсах підвищення кваліфікації за вибором в тому числі онлайн, а також батьківська громада підтримує впровадження християнських засад в закладах освіти в Донецькій області України.

За роки незалежності України Донецька область не тільки зберегла свої провідні позиції у промисловому розвитку країни, а й стала визначним центром культурного і освітнього життя країни. Донбас, земля невичерпних природних багатств і краси, завжди був місцем, де народжувалися герої звитяжної праці, щедрі серцем і всебічно обдаровані люди: металурги та шахтарі, спортсмени, композитори, співаки, науковці, педагоги, медики, художники та письменники, які своєю працею і у своїх творах уславили цю прекрасну землю, її людей. Повага до історичної пам'яті - не тільки данина минулому. Це розуміння того, що наша історія, наші традиції живуть століттями, вони стверджують нетлінність і зв'язок поколінь.

Список використаних джерел:

1. Івах С. М. Принципи та методи християнського виховання [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-186736.html>
2. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навч. посіб. / Л. А. Медвідь. — Київ : Вікар, 2003. — 335 с. — (Вища освіта XXI ст.)
3. Історія освіти в Україні / С. Сірополко ; ред. : Ю. Вільчинський,
4. Л. Масенко ; Укр. Віл. ун-т (м. Мюнхен, Німеччина). — Київ : Наук. думка, 2001. — 912 с.
5. Історія української педагогіки / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко ; ред. М. Г. Стельмахович. — Київ, 1999. — 356 с.
6. Юзовка. [електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://infodon.org.ua/>

УДК: 37.01

Василевська І. В.,

*Вихователь-методист ЗДО (ясла – садок) № 7 «Мир»
Торецької міської ВЦА Бахмутського району
Донецької області*

Єлець І. М.,

*директор ЗДО (ясла – садок) № 7 «Мир»
Торецької міської ВЦА Бахмутського району
Донецької області*

**ЖІНОЧІ ПОСТАТІ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)**

*Поезія – це завжди неповторність
Якийсь безсмертний дотик до душі.*

Ліна Костенко

Одним із найважливіших чинників загального розвитку дошкільників є морально-етичне виховання. Дитяча художня література є невичерпним джерелом у вихованні у дитини гуманного ставлення до навколишнього світу, любові до родини, рідної домівки, краю, міста, держави, а також сприйняття краси, добра, милосердя та чуйності.

Нас зацікавила тема поезії для дітей, а саме творчість талановитих, цікавих та доступних для дитячого сприйняття поетес: М. Познанської, Л. Костенко, В. Паронової.

Поетеса Марія Познанська добре знає своїх маленьких

читачів гарно розуміє їх вподобання, захоплення та хвилювання.

Вона пише для дітей доступною їм мовою, відверто й дохідливо, навчає добра та розуму, прищеплює любов до рідної мови.

Поетеса завжди дотримувалась свого принципу: «для малечі слід писати відверто, серйозно й дохідливо».

Кожна її книга - це зворушлива розповідь про найдорожче, найрідніше, про те, що оточує дітей, що відбувається поруч. М. Познанська вміла помічати нове, корисне, цікаве у житті й доносити це дітям. Просто, щиро, з повагою до маленького читача, розповідає поетеса «Любій малечі про цікаві речі».

Вірші Марії Познанської душевні, мелодійні, ніжні й пристрасні, пройняті щирим почуттям і чарівною безпосередністю. Вони дуже популярні серед дітвори, тому, що легко читаються і запам'ятовуються. Вже багато років поспіль вірші лишаються актуальними, бо написані зі справжньою любов'ю до дітей. Такі вірші навчають дітей уважніше придивлятися до навколишнього світу, бути щирішими, добрішими на вдачу, чутливішими до краси, любити поезію. Твори поетеси М. А. Познанської включено до читанок, хрестоматій дитячої літератури та перекладено багатьма мовами світу.

Мабуть, наша особиста любов до поезії викликала зацікавленість нею й у дітей. У малюків з'явилось бажання вчити вірші на пам'ять та ілюструвати їх, вони почали розуміти їх зміст і моральні настанови. Саме інтерес та зацікавленість дітей спонукали нас на розробку проєкту «Поетичні стежинки М. Познанської», результатом якого стала виготовлена власноруч дітьми книжечка «Вірші мого дитинства».

Під час цієї роботи у малюків виникало безліч позитивних емоцій: і радість, і почуття патріотизму, і любов до рідного краю, і гордість за свій народ тощо.

Після знайомства з черговим віршем, діти інсценували його, розв'язували проблемні ситуації, працювали над

Регіональна науково-практична конференція

творчими завданнями. Під час проєкту діти познайомилися з цікавими фактами біографії поетеси, малювали ілюстрації до її віршів, зробили книжечки, якими потім дуже пишалися. Було видно, що заняття, на яких діти вивчають художні твори, виховують любов до Батьківщини, природи, дитячого садочка.

Нашою метою стало: навчити дітей сприймати вірші серцем, а не лише розумом, пишатися своєю співучою українською мовою, своїм родом та рідним краєм, і в майбутньому продовжувати славетні традиції нашого краю, а можливо, стати письменниками чи художниками. Діти розучили кілька вподобаних віршиків, а саме: «Про рідну Україну», «Калина», «Жоржини», «Журавлі летять», «Що киця любить, а що ні?», «Півники побились, потім помирились», «У садку дитячому хороше нам жити».

Багато дитячих творів пише сучасна українська поетеса і письменниця Л. В. Костенко. Її, навіть, називають «живою легендою».

Поетичні образи Ліни Костенко прилучають дітей до художнього сприйняття світу та пробуджують у них почуття прекрасного. Стосунки поетеси з українською малечею справжні, чисті й особливі. Її вірші навчають дітей спостерігати та відкривати таємниці прекрасного, відчувати багатство мови та «духмяність» рідного слова.

Ліна Костенко знає дитячу психологію і розуміє що маленький читач сприймає інформацію емоціями й відчуттями. Всього чотири рядки в мініатюрі «Синички на снігу»:

«Синиці голодом намлились – така зима, така зима!

Оце б у вирій полетіти, – так батьківщини ж там нема». – вчать дитину бути вірним своїй Батьківщині, як віддані їй ці синички, які не спокусилися чужим теплом і ситою зимівлею, а залишилися зимувати вдома.

Дуже сподобались дітям такі вірші, як «Чародійне слово», «Польові дзвіночки», «Усе моє, все зветься Україна».

Коли ці вірші читаєш то розумієш їхній секрет: найефективніше виховання відбувається тоді, коли дитина не помічає, що її виховують. У 1987 році Ліна Костенко видала прекрасну збірку для дітей «Бузиновий цар».

Твори з «Бузинового царя» одразу ж доповнили зміст читанок та хрестоматій. Збірка висувалася на здобуття літературної премії імені Лесі Українки (1989). Вихід цієї збірки й нині залишається видатною подією в літературі для дітей.

З метою: звернути увагу на творчість Л. Костенко, багатогранній та витонченій поезії, більш глибокого вивчення її літературного спадку; викликати почуття любові до поезії, України, її людей була проведена Літературна вітальня «Творчість Л. Костенко» для колег закладу.

Ліна Костенко - душа українського народу. Дуже багато гіркоти в її творах, багато болю за Україну, особливо зараз, під час жорстокої ганебної війни.

Поезія Ліни Костенко має дві найцінніші людські чесноти – мужність і розум та водночас вражає витонченістю та аристократизмом

В. І. Паронова талановита поетеса, яка почала писати вірші у 13 років.

Вона є автором видавництва «Навчальна книга Богдан», укладачем збірників творів «Читанка для малят-дошкільнят», які відповідають вимогам «Базового компонента

дошкільної освіти» і широко використовуються вихователями в роботі

Вірші В. Паронової створені з урахуванням психології й вікових можливостей дітей дошкільного віку. Вони мелодійні, легко запам'ятовуються, сприяють формуванню любові до рідного краю і заохочують до вивчення української мови.

Усі поетичні твори Віри Іванівни викликають у дітей чималий інтерес та небайдужість.

З великим бажанням діти брали участь у музично-поетичній драматизації казки В. Паронової «Як кошеня шукало маму».

Три поетеси – три жіночі постаті в літературі, завдяки яким малята вчаться любити ближнього, любити свою країну і світ, любити безумовно і щиро.

Поезія – це хороший інструмент для впливу на духовний світ дитини, на її особистість яка формується.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)
2. Метод проектів у діяльності ДНЗ Швайка Л.А. Харків: Основа, 2010.
3. Проектні технології Буракова Ю.Д. Харків:Основа, 2009.
4. Казки та оповідання для дитячого виховання Паронова В.І., Тернопіль:
5. Навчальна книга – Богдан, 2005 р
6. Промінець. (5-6 років) Паронова В.І., Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010
7. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення / Дитячий садок. 2001. № 118-120.

Інтернет ресурси:

1. <https://mala.storinka.org/> – «Мала сторінка»
2. <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/657> – «Ключ»
3. <https://nuschool.com.ua/> – «Нова українська школа»
4. <https://ped.kpnu.edu.ua/> – «Педагогічний факультет»

Калмикова М. В.,

*учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури, завідувач кафедри
суспільно-гуманітарних наук
Слов'янського педагогічного ліцею
Слов'янської міської ради Донецької області*

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

Сучасний світ потребує діалогу культур, міжкультурної взаємодії, тож як ніколи актуальною для вчителів-філологів є побудова уроків літератури на засадах діалогічності, інтерсуб'єктного навчання, співробітництва; зацікавлення учнів емоційно-ціннісною взаємодією з автором-оповідачем та героями твору; сприяння конструктивному діалогу з ровесниками; спонукання до критичного мислення, оригінального розв'язання проблем у процесі спілкування, саморозкриття та самоутвердження.

Такі підходи знайшли свого відображення в Концепції «Нова українська школа» де зазначено, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися упродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями [1]. Метою «Нової української школи» є виховання інноватора та громадянина, який умітиме ухвалювати відповідальні рішення, розв'язуватиме проблеми, ґрунтуючись на морально-етичних принципах і набутих знаннях, уміннях, навичках, компетенціях; здатний глибоко розуміти прочитане, готовий висловлювати думку і критично мислити, логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу, творити, співпрацювати в команді тощо.

Сьогодення диктує свої умови, коли з'являється потреба опанувати великий об'єм інформації одразу, оперувати багатьма текстами, віднайти якусь частину тексту на

підтвердження своїх думок, використовуючи вибіркоче читання. Це формує навички перегляду тексту з метою пошуку відповіді на поставлене запитання, швидке читання заголовків, змісту, окремих фрагментів тексту; повільне читання потрібних частин з метою здобуття нової інформації; орієнтація в логічно-смісловій структурі тексту.

Працюючи з сучасними учнями, учителю-словеснику потрібно також ураховувати особливості читання в умовах цифрових технологій та широко, продумано застосовувати їх в освітньому процесі. Сьогодні, як відомо, у світі панує епоха масового використання мобільних гаджетів – смартфонів, ноутбуків, планшетів, електронних книжок, що процес пошуку, збереження і засвоєння інформації, зокрема художніх творів та різноманітних відомостей про них, повсюдним і миттєвим. Дуже популярними стали аудіокнижки – твори, озвучені й записані на цифрові носії.

Модель формування нового типу вчителя-словесника й учня-читача, а отже, модель сучасного уроку літератури ґрунтуються на діалогічній співпраці суб'єктів навчання, про що зауважують дослідники В. Шуляр [5], Г. Токмань [4], А. Сергієнко [3].

На думку В. Шуляр, ситуації, що спонукають учнів адресувати запитання, які виникли під час читання тексту твору, одне одному, ділитися враженнями від прочитаного з товаришем, обговорювати літературну проблему в парах (групах), є ключовими в методиці викладання української літератури [5].

Г. Токмань [4], доводить, що діалогічний підхід у вивченні літератури найефективніше реалізується через групові методи роботи, форми кооперації та співпраці. Дійсно, кластерна корпорація – це шлях до майбутнього за для спільних переваг. З педагогічної точки зору кластерна корпорація це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини - аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;

- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези, оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір;
- приймати рішення та обґрунтовувати його.

А. Сергієнко наголошує на необхідності реалізації на уроках літератури завдань формування учня-читача як суб'єкта читацької діяльності, особистісного й читацького саморозвитку; здатного до співпраці, діалогу, комунікації, а отже, побудови уроків на засадах діалогічності, інтерсуб'єктного навчання, співробітництва [3].

Методичний досвід учителів Слов'янського педагогічного ліцею дає змогу поповнити скарбницю прийомів і форм роботи під час реалізації діалогічного підходу в процесі навчання школярів української літератури.

Так, наприклад, у 9 класі під час вивчення твору І. Котляревського «Енеїда» ліцеїстами було створено творчий майданчик, що складався з географічної локації, музею, Енеївської школи, дискусійної панелі, філологічних розвідок, спортивного табору, музичного майданчику, шинка тощо, що дало змогу учням по-новому переглянути події поеми, персоналізувати й осучаснити їх.

Важливий на уроці діалог, який ведуть учень з учнем, бо він є основною засадою педагогіки співробітництва, яка базується на суб'єкт-суб'єктних відносинах. Обговорення проблемних, дискусійних питань може завершуватися «не переконанням усіх в одній істині, а глибоким усвідомленням правильності власного вибору». Але щоб дійти до такої переконаності, варто вислухати думки інших, підтвердити позицію відповідними аргументами, можливо, внести зміни у власні судження – тобто «будувати себе через діалог з іншими» [4, с. 33].

Необхідно пам'ятати проте, що кожен учень має право на власне бачення, свою точку зору на художній текст, образи твору, і, звісно, реагує на прочитане по-своєму, індивідуально: сприймає поетику тексту, авторський стиль.

В. Пахаренко зауважує, що в умовах інформаційного

середовища найбільш оптимальною і популярною стає така формула ефективного читання: читаю (критично сприймаю) → міркую → піддаю сумніву → перевіряю → зіставляю → аналізую → даю оцінку (пізнаю себе і світ) [2].

Так, в 11 класі під час вивчення багатьох тем активно створюємо постери, запроваджуємо постерні захисти, що залучає учнів і до основ науково-дослідної діяльності, розвиває їх образне й критичне мислення, суб'єкт-суб'єкту взаємодію.

Індивідуальне залучення учня до культури й літератури відбувається, за визначенням дослідниці Н. Щуркової, завдяки таким взаємопов'язаним процесам: 1) опанування матеріалом як накопичення знань про людину й навколишній світ; 2) засвоєння дитиною умінь і навичок, необхідних для життя в сучасному світі; 3) привласнення як інтеріоризація цінностей культури людства. Культурні цінності, накопичені людством, передають досвід, який стає надбанням особистості в процесі творчого їх засвоєння.

Так, учні 11 класу Патратій Назарій і Тараненко Данило реалізували в ліцеї проєкт «Люди свободи», успішно презентувавши на обласному конкурсі творче дослідження «Володимир Півень «Думи про Олексу Тихого».

Участь у проєкті стимулювала ліцеїстів до подальшого саморозвитку й дослідницької діяльності: ними було проведено два паралельних дослідження «Роздуми над проблемами Апокаліпсису як складова філософії Василя Стуса» (було презентоване на секції «філософія», посіло II місце обласного етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту наукових робіт учнів-членів Малої академії наук України); «Образ дисидента Олекси Тихого у творчості Володимира Півня» (було презентоване на секції «українська література», де посіло III місце цього етапу конкурсу).

Тож запровадження діалогічного підходу у вивченні української літератури – міцна запорука саморозвитку учнів і їх реалізації в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Концепція «Нова українська школа». (2016, 27 жовтня). Взято з <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.
2. Пахаренко В. Типологія читання як методична проблема сучасної шкільної літературної освіти. Doi: https://lib.iitta.gov.ua/725129/1/Типологія_читання.pdf.
3. Сергієнко А. Формування на уроках української літератури учня-читача, здатного до інтерсуб'єктної взаємодії. Doi: <https://dspu.edu.ua/sites/hsci/wp-content/uploads/2019/02/31-6.pdf>.
4. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... Уведення нових методів у викладання літератури. *Урок української*. 2005. №№ 1-2. С. 31-33.
5. Шуляр В. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи: практико-орієнтована монографія. Миколаїв: Іліон, 2006. 284 с.

УДК 37.01

Ониксимова Т. В.,

*вихователь-методист ЗДО (я-с) № 11 «Казка»
Торецької міської військово-цивільної адміністрації
Бахмутського району Донецької області*

***ДИТЯЧІ ІНЖЕНЕРНІ ПРОЄКТИ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА***

Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти, стартовою платформою особистісного розвитку дитини. Базовим компонентом дошкільної освіти визначено обов'язковий мінімальний ступінь компетенцій дитини, що необхідний для її нормального входження в суспільство й оволодіння знаннями, вміннями й навичками з метою успішної соціалізації. Перелік ключових освітніх компетенцій дитини дошкільного віку визначається на основі головних цілей, що постають перед дошкільною освітою, структурного представлення соціального та суб'єктивного

досвіду особистості, а також основних видів діяльності дитини, що дають їй змогу оволодіти соціальним досвідом, отримати життєво важливі навички в практичній діяльності. Під час здобуття дошкільної освіти ключові компетентності формуються за різними освітніми напрямками, які збагачують життєвий досвід дитини. Сучасна освіта має бути спрямована не на подачу дітям окремих знань з різних галузей, а на їх інтеграцію. Саме за цієї умови у малят формується цілісна картина світу й здатність застосовувати набуті знання та вміння не лише в типових, а й у незвичних життєвих ситуаціях.

Однією з ефективних технологій формування ключових компетентностей дошкільника, вважають метод проєктів. Звернення до цього методу має істотні переваги. Його застосування активізує, організовує, націлює дитину дошкільного віку на творчу діяльність, пізнання. Метод проєктів дає можливість залучати дітей до науково – дослідної діяльності, створювати додаткову мотивацію до навчання, розвивати інтелектуальні та творчі здібності, відбувається особистісне зростання дітей, формується життєва компетентність (дитина набуває дієспроможності в різних життєвих ситуаціях). Проєктна діяльність є однією з технологій, за допомогою яких можна досягти наступності у педагогічному процесі і таким чином забезпечити готовність дитини до навчання в Новій українській школі.

Робота над проєктом включає діяльність дітей, педагога і батьків вихованців, а також дозволяє орієнтувати дітей на використання накопичених спостережень, знань, вражень. Процес діяльності дошкільників у проєкті складний і динамічний, а його реалізація здійснюється шляхом залучення дітей до різних творчої та практично значущої діяльності.

Традиційними у нашому закладі вже стали проєкти інженерного та мистецького спрямування. Чому ми обираємо саме інженерні проєкти? Дитина за своєю природою - інженер, який постійно створює щось нове, вигадує незвичні конструкції. Починаючи з 2018 року у нашому закладі реалізуються

завдання програми з формування культури інженерного мислення «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт». Плануючи інженерні проекти з нашими вихованцями, ми спираємося і на парціальну програму за освітнім напрямом «Інжиніринг, або Маленькі винахідники», зміст якої зорієнтовано на цінності та інтереси дитини, на ампліфікацію дитячого розвитку, взаємозв'язок усіх сторін життя.

Протягом навчального року було реалізовано такі проекти, як «Інженерний адвент – календар», «Місто дитячих мрій», «Зупинка майбутнього», «Фантапарк», «Містечко в стилі Ф. Гундертвассера», «Мости», «Чарівний світ калейдоскопу», «Як нам допомагає вітерець». Робота над інженерним проектом може тривати як протягом одного заняття, так і впродовж тижня, місяця. Хвилин 20–25 кожного дня достатньо для опанування нескладних вимірювань, проведення простих спостережень чи дослідження потрібних матеріалів, легкого конструювання. При цьому самі дошкільнята не перевантажуються й нові знання отримують майже самостійно в ігровій формі.

Під час роботи над інженерно-мистецьким проектом «Чарівне містечко Гундертвассера» дошкільники старшої групи опанували стиль австрійського архітектора, художника Фреденсрайха Гундертвассера. Передувала цьому мультимедійна презентація з роботами митця та цікава розповідь виховательки. До речі, а ви знали, що Гундертвассер не любив пряму лінію? А улюбленим живим створінням його був равлик – символ єдності будинку і природи! Митець вважав, що будинок складається з вікон, а не зі стін. Вікна називав «очами», та ідеальним вважав дім з різними вікнами. Ця інформація була дітям водночас і цікавою, і доступною для розуміння. Разом з вихователькою діти дослідили, які елементи найчастіше зустрічаються в роботах майстра. Наступним етапом роботи за проектом стала спроба малювати в стилі митця за допомогою «робочого листа». Діти вправлялися в малюванні цибулинок, крапельок дощу,

спіральок, льодяників. А якщо картину не намалювати, а склеїти? В такій незвичній техніці вихованці виготовили колективний колаж та прикрасили його власноруч сконструйованими будиночками з паперових втулок.

Наші маленькі інженери проєктували і парк майбутнього «Фантапарк». Звичайна група перетворилася на справжню паперову майстерню та будівельний майданчик. Чого діти тільки не вигадували: незвичайні гойдалки, гамаки, космо - драбинки, гірки, чудо-каруселі! Працюючи з папером, діти отримали уявлення про його види: малювальний, глянцевиий, обгортковий, шпалерний, картон, гофрокартон. Дослідили певні властивості паперу: фізичні – колір, вага, характер поверхні (наприклад, шорсткість), гігроскопічність; механічні – пружність, міцність, злам та зношування; технологічні – здатність піддаватися різноманітній обробці. Вивчення властивостей паперу дошкільнятами відбувалося насамперед у практичному засвоєнні можливих дій з ним: папір можна розривати, жмакати, згинати, складати, розрізати. Малята тепер точно знають, з якого паперу краще будувати свої конструкції.

Допитливим малюкам завжди хочеться зрозуміти, що і як влаштовано, чому певні явища відбуваються саме так. Згадайте, хто з вас в дитинстві не мріяв дізнатися, що знаходиться всередині іграшки? І такі мрії малечі здійснюються у нашому дитсадку! Вихованці середньої групи разом з вихователькою мали чудову нагоду опинитися у загадковому світі задзеркалля – чарівному калейдоскопі. Чому візерунки в цій дитячій іграшці не повторюються? Як саме вони утворюються? Чому змінюються? Протягом кількох занять діти дізналися як влаштований калейдоскоп, дослідили та оздобили камінчиками трансформери – флексагони, попрацювали з грою – головоломкою «Танграм» та дзеркальним конструктором Кайє, утворювали візерунки калейдоскопу під час руханки. А найцікавішим, мабуть виявилось створювати власні калейдоскопи.

Яке ж дитинство без паперових човників? Скласти човник у техніці оригамі під силу старшому дошкільникові. А якщо для човника взяти інший матеріал? До інженерного проєкту «Човники - кораблики» були залучені батьки вихованців. Скільки незвичайних човників можна виготовити із залишкового матеріалу! Це і фольга, дерев'яні палички, пластикові пляшки, пінопласт, пласкі мушлі, коктейльні трубочки, шкарлупа волоського горіха, губки для миття посуду. У пізнавальних дослідженнях брали участь вихованці середньої групи. Під час випробувань вони з'ясували: Який човник швидше розмокає? Який човник найлегший? Який міцніший за всіх? Який легше перевернути? Який витримає найбільшу кількість "пасажирів"? В якому кораблику найбільше вітрил? Деякі запитання виникали у дітей навіть під час самих випробувань. І відповіді було знайдено!

А як залучити до роботи над проєктом дітей та вихователів всього садочка? Запропонувати побудувати Місто дитячих мрій. Саме під такою назвою у листопаді 2021 р. було реалізовано інженерний проєкт. Паперові втулки, тетрапаки – основа майбутньої будівлі. Та окрім житлових будиночків у місті мають бути і школа, і дитсадок, і магазини. А ще наші дітки нафантазували дельфінарій, музеї, театр з окремим озером. Змайстровані вироби були поєднані у велику композицію, яка не тільки довгий час прикрашала музичну залу, а й слугувала гарним наочним матеріалом для проведення занять.

У минулому навчальному році вихованці старшої групи та їх педагоги взяли участь у Всеукраїнському інженерному тижні - проєкті, метою якого є зацікавити дітей наукою та спонукати до власних інженерних спроб. Особливістю завдань було те, що витратні матеріали для них — це речі, які можна легко знайти вдома та принести в дитсадок. Протягом тижня кожен день діти отримували інженерні виклики: виготовити штучний сніг, міні – проєктор, найвищу споруду з паперових стаканчиків, змусити бактерії зникати у воді, а паперову ракету злетіти

вгору. Та це тільки тиждень! Нашим вихованцям посилі виконувати такі завдання цілий місяць. Створивши у листопаді Інженерний адвент – календар у вигляді ялинки з сірникових коробочок, діти увесь грудень наочно відчували наближення радісного свята. Новорічні прикраси, ялинки в стилі Піта Мондріана та Lego – ялинки, їстівні годівнички для пташок та багато іншого. Для педагога такий адвент календар – цікавий прийом організації освітнього процесу з вихованцями, адже завдання там були ще й з розвитку мовлення та математики.

Для реалізації багатьох інженерних проєктів педагогами нашого закладу створено практичні та методичні матеріали, які стануть у нагоді на заняттях з дошкільниками, допоможуть їх батькам закріпити отримані малечею навички. Це і відео пізнавальних інженерних занять, мультимедійні презентації, нотатки інженерів – дослідників, робочі листи, інженерні ігри, осередок інжинірингу.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України
2. Засекіна Т. Як готувати дошкільників до реального життя: компетентнісний підхід. // Вихователь-методист – 2019. – № 8 – С. 4-9.
3. Крутій К. Л. STREAM – освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення / К. Л. Крутій, Т. І. Грицишина // Дошкільне виховання. – 2016. – № 1. – С. 3-7.
4. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. Керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2018. – 146 с.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
В РЕГІОНІ: СУЧАСНЕ ОСМИСЛЕННЯ
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ**

УДК 172.15(477.62)

Білоконь О. О.,

*методист відділу національного виховання
та позашкільної освіти ДонОблППО*

**ПОЛІЕТНІЧНІСТЬ ДОНЕЧЧИНИ
ЯК АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ**

Одним із ключових чинників національної свідомості людини є знання історичного минулого, свого народу, держави. Історія впливає на людину, на її світогляд, отже, визначає її дії й орієнтації. Тому вивчення цієї науки допомагає проаналізувати всі події та зробити самостійні висновки. Вивчаючи історію людина дізнається про своє минуле та завдяки цьому буде своє майбутнє. Це створює підґрунтя для формування освічених і національно свідомих громадян нашої країни. Кожен регіон має свої особливості, у тому числі й Донецька область. Особливістю Донеччини є найбільша чисельність населення, яка репрезентує 10 % населення нашої країни. Це найбільш урбанізований регіон України. Область є прикордонною, проте ключовою особливістю Донеччини є її поліетнічність. Зазначені фактори окреслюють особливості здійснення національно-патріотичного виховання.

Історія Донеччини сягає сивої давнини, але сучасний поліетнічний облік почав формуватися з другої половини XVI століття. У цей час на берегах Сіверського Дінця поселяються українські козаки. Це сприяло закриттю кордону від татар. Ці території починають заселятись селянами. З'являються нові населені пункти, люди займаються скотарством і землеробством. Через цю територію пролягають торговельні шляхи. Етап заселення нашої області постійним

осілим населенням можна назвати стихійним, адже селяни фактично ховались від панського гніту на небезпечних і необжитих землях. Козаки використовували річкову систему Донеччини в якості резервного шляху для походів на Крим і Туреччину, тому в річкових долинах починають виникати пікети, а згодом зимівники та козацькі хутори. Наприкінці XVIII століття Катерина II вирішує заселити Приазов'я. Вона переселяє з Криму греків, які на її запрошення покинули насиджені землі в Кримському ханстві. Вони займались землеробством, скотарством і, звичайно, «привезли» із собою свою культуру, а проживання поруч з українцями сприяло розвитку культур.

Катерина II робить пропозицію німцям переїхати на порожні землі. Пропонуючи оселитись на родючих землях вона звільняє їх від податків на десять років, залишаючи та зберігаючи їхні права. Відтак, на південному сході Донецької області утворюється аграрне поселення Остгайм (Тельманове). Меноніти особливе значення надавали освіті та вихованню дітей. Німецькі колоністи займались землеробством, скотарством, майстернями, також будували невеликі заводи та стали найпродуктивнішими в Російській імперії.

Загалом у Донецьких степах переважало землеробство, але у другій половині XIX століття скасовується кріпацтво. Розпочинають свій розвиток капіталістичні відносини, відбувається модернізація промисловості у Донецькій області. У 1841 році відкривається перша шахта у місті Юзівка, а в 60-х роках починає будуватись залізнична колія, добувається сіль і вугілля у шахтах, виникають нові міста.

Природні багатства регіону, дешева робоча сила, пільгові умови уряду створюють підстави для залучення іноземних інвесторів, особливо франко-бельгійських і англійських. У 1869 році англійський підприємець Джон Юз (Хьюз) будує металургійний завод, з розширенням якого та відкриттям шахт Новоросійського товариства виникає селище Юзівка (Донецьк). Воно швидко зростає та перетворюється на великий

промисловий центр Півдня Росії. Через Маріупольський морський порт донецьке вугілля починає пробиватися на зовнішній ринок [3].

Безпосередньо історія Донецької області починається у 1932 році. УРСР було поділено на 5 областей: Вінницьку, Дніпропетровську, Київську, Одеську та Харківську. 2 липня 1932 року з Дніпропетровської та Харківської областей формують Донецьку область. До неї ввійшли 17 адміністративно-територіальних одиниць. З Дніпропетровської до складу Донецької області ввійшли 5 районів. Обласним центром спочатку було визначено місто Артемівськ, але вже з 16 липня 1932 року ним стало місто Сталіне. Географічна карта нашої області постійно змінювалась і вдосконалювалась [4].

Проте радянська влада не обмежувалась адміністративними реформами. На формування етнічного складу області значний вплив мала на перший погляд реформа суто економічного спрямування – колективізація. Наслідком радянської колективізації в Україні став Голодомор 1932-1933 рр., про який сталінське керівництво, а потім його послідовники, замовчували понад півстоліття. Смертність від голоду в Україні становила 3–3,5 млн осіб. Повні демографічні втрати сягали за 1932-1934 рр. понад 5 млн осіб [5, с.340].

Зібрані музеєм Голодомору документи, які стосуються другої половини 1933-го – 1934 років, тобто першого постголодоморного року та часу виконання секретної постанови Ради народних комісарів СРСР «Про переселення на Україну 21 тисячі сімей колгоспників» від 25 жовтня 1933 року, свідчать, що до Донецької (тоді поширювалася і на територію нинішньої Луганської області), Дніпропетровської (до якої частково належала і нинішня Запорізька область) і Харківської областей мали бути переселені колгоспники з Росії, а до Одеської (тоді поширювалася і на територію нинішніх Миколаївської та Херсонської областей) - із Білорусі та Росії [6]. Форсована індустріалізація перетворила Донеччину на «всесоюзну кочегарку», і багато репресованих мешканців

Західної України відправляли на Схід для робіт переважно на вугільних шахтах Донбасу.

Після закінчення Другої світової війни СРСР і Польща встановили державні кордони, і кілька українських сіл перейшли до поляків. А цілі сім'ї примусово переселили в СРСР. Частина з них депортували на Донбас. Майже 1300 людей переселили із західної України, з Лісковатого, до Званівки, Роздолівки та Верхньокам'янського [1].

Усі зазначені історичні події створили сучасний етнічний облік Донецької області, а також специфічну національну самосвідомість, бо доволі часто національні меншини ідентифікують себе саме зі своєю прабатьківщиною, а не з Україною. За даним останнього перепису населення на Донеччині проживають 4,6 млн осіб. Особливістю національного складу є його багатонаціональність – 133 національності зі 134, що зареєстровані в Україні [2].

З національними меншинами доволі часто працювали «країни-метрополії». У якості прикладу наведемо активну роботу з греками. У Маріупольській громаді проживає приблизно 15 тисяч греків зі своєю культурою, а на території України приблизно 80 тисяч. Грецький уряд підтримує регіон, у Маріуполі відкривають консульство. Державні, громадські організації реалізують спільні програми, організують проведення різноманітних заходів. Засновуються українсько-грецькі товариства, студії, клуби, школи української греко-католицької парафії. Заклади вищої освіти та науково-дослідницькі центри уклали угоду про співробітництво у різних напрямках галузевих знань. Запроваджено процес професійної підготовки вчителів новогрецької мови. Діти тривалий час вивчають мову як мову національної меншини.

Це призвело до того, що грецька меншина почала безумовно ідентифікувати себе саме в якості «греків», не дивлячись на те, що вони є громадянами України. У цьому аспекті актуальним є досвід національно-патріотичного виховання Німеччини, а саме конституційний патріотизм – не

зважаючи на етнічне походження всі громадяни Німеччини ідентифікують себе перш за все в якості німців.

Росія проштовхувала ідеї руського світу через етнічних росіян, які протягом тривалого часу переселялись на українські території внаслідок процесів, що були окреслені вище. Концепція полягала у слов'янському корінні, мові, православній вірі. Протягом років свого становлення «русский мир» значно змінився: зі звичайного концепту до ідеології та геополітичної доктрини, яку застосовує Російська Федерація. Насамперед, «русский мир» поширюється за допомогою мовних і культурних механізмів [7].

Як писав Тарас Шевченко: «Учітесь, читайте, І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь». Ці слова дуже актуальні сьогодні. Давня та багатогранна історія Донецької області збирала представників різних культур, традицій, звичаїв, цінностей. Ми маємо знати події, традиції, звичаї, культуру, мову, визначних людей, які прославляли або захищали наш регіон, переймати досвід поколінь. Це все варто враховувати, аби виховувати свідомих українців.

Національне різноманіття, яке формувалось протягом багатьох століть на Донеччині, дає безліч можливостей для розвитку регіону. У нас з'явилося багато спільних цінностей з іншими народами. А спільне минуле дає бачення майбутнього. Закласти міцний ґрунт допоможе національний діалог, який буде побудований на основі загальних сформованих цінностей. Тому національно-патріотичне виховання в області має враховувати ці особливості.

Донеччина об'єднує різні етноси та нації. Культура, освіта, мова нашого регіону завжди розвивались, але були пов'язані з соціальними, економічними, політичними обставинами. Поліетнічність суспільства вимагає поважати культуру представників інших етносів, звичаїв, традицій. Потрібно вміти спілкуватись і взаємодіяти, запобігати конфліктам, приймати зважені рішення, набувати досвід, встановлювати контакт з представниками інших етносів.

Поліетичність національно-патріотичного виховання нерозривно пов'язана з оволодінням учнівською молоддю мовою, культурою як рідною, так і державною; усвідомленням взаємозв'язку етнокультур української нації у минулому та майбутньому. Важливо формувати відчуття приналежності до України, виховувати повагу, шанобливе ставлення до традицій, культури, мови народів, що проживають у нашій країні. Ми маємо не роз'єднувати, а об'єднувати людей.

Першочергове завдання – дбати про відродження національної свідомості, відродження власної духовної спадщини. Необхідно підтримувати українську мову, культуру, звичаї, історію, національну ідею, ЗМІ; проводити заходи, які будуть спрямовані на формуванні свідомого українця. Важливий компонент громадянської компетентності особистості – це вміння не лише почерпнути знання з різноманітних джерел, але й дати їм критичну оцінку, зважено спираючись на історичний досвід, змінювати життя конкретними справами.

Сучасна війна є продовженням багатовікової боротьби за незалежність. І вона не залишає сумніву в тому, що ідея "русского мира" несе загрозу всьому світові.

Список використаних джерел:

1. Дорога в один кінець. Історія переселення бойків і лемків на Донбас // Вільне радіо. URL: <https://freeradio.com.ua/doroha-v-odyn-kinets-istoriia-pereseleennia-boikiv-i-lemkiv-na-donbas-na-prykladi-odniiei-rodyny-monoloh/> (дата перегляду 08.08.22).
2. Етнічний склад населення // Донецька обласна державна адміністрація. URL: <https://dn.gov.ua/oblast/etnichnij-sklad-naselennya> (дата перегляду 08.08.22).
3. Історія // Донецька обласна державна адміністрація. URL : <https://dn.gov.ua/oblast/istoriya> (дата перегляду 08.08.22).
4. Історія // Донецька обласна державна адміністрація. URL : <https://dn.gov.ua/oblast/istoriya> (дата перегляду 08.08.22).
5. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. М. І. Бушина, О. І. Гуржія. Черкаси: Український літопис – 2016.

340 с.

6. Розкриття архівів: як після Голодомору на Донбас переселяли росіян // BBC NEWS Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/06/150522_holodomor_donbass_russia_az (дата перегляду 08.08.22).
7. Шляхи боротьби з «руським миром» в Україні: аналітична записка / Школа політичної аналітики НаУКМА. URL: <https://spa.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/Countering-Russian-World.pdf> (дата перегляду 08.08.22).

УДК [373.5.015:51]+172.15

Волошина І. Г.,

*методист відділу STEM-освіти
та інформаційних технологій ДонОблППО*

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ**

Сьогодні Україна переживає найбільше випробування в своїй боротьбі за незалежність та територіальну цілісність. Тому зараз, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості [6]. Останнім часом стало більше уваги приділятися даній проблемі з боку держави і громадських об'єднань, про що свідчать нормативні документи, пов'язані з вихованням патріотизму: Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»; ПОСТАНОВА КМУ від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» [1;2]. Патріотизм на даний час є нагальною потребою держави, суспільства, особистості [4].

Система освіти покликана забезпечити виховання патріотів України, громадян правової демократичної, соціальної держави, які поважають права і свободи особистості, що володіють високою моральністю і виявляють національну і

релігійну терпимість [5]. Реалізація такої системи неможлива без знання традицій своєї Батьківщини, свого краю. У зв'язку з цим етнокультурний компонент освіти має сьогодні широке громадське, міжкультурне і освітнє значення. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України наголошує: «В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації» [6].

Ми розуміємо, що математика – це абстрактний предмет, і тому може скластися враження, що він дуже незручний для виховання взагалі, і тим більше для національно-патріотичного виховання. Однак, вважаю, що математичну освіту в школі не можна зводити тільки до передачі учням певної суми знань і навичок. Перед учителем математики стоїть й інше, не менш важливе завдання - реалізація можливостей свого предмета в розвитку особистості учнів. На уроці математики національно-патріотичне виховання здійснюється за допомогою чотирьох чинників: через зміст освіти; через доцільні методи і форми навчання; через використання випадкових або спеціально створених ситуацій; через особистість самого вчителя (перш за все і найбільшою мірою) [8]. Основними напрямками, які сприяють національно-патріотичному вихованню учнів, є: використання історико-математичного матеріалу; проведення нестандартних уроків; рішення математичних задач прикладного характеру і ідейної спрямованості; позакласна робота.

У навчанні математики з точки зору національно-патріотичного виховання величезну роль відіграє підбір математичних задач для уроків з урахуванням дидактичних та методичних вимог. Розв'язання задач, що включають історичні відомості про свою країну, про свій рідний край, сприяють розвитку кругозору учнів і пізнавального інтересу до предмета [3]. Тоді урок математики стає для них не просто уроком, на якому потрібно розв'язувати, обчислювати і заучувати

формули, а пробуджує почуття причетності до величі своєї країни, своїх предків. Розв'язання задач з практичним змістом дає можливість виховувати в учнів любов до рідного краю. Завдання патріотичного змісту служать ефективним засобом розвитку особистісних умінь та навичків учнів, сприяють вихованню почуття гордості за свою Батьківщину.

Великий інтерес в учнів викликають задачі історично-прикладного змісту.

Задача 1. Слово складається з чотирьох букв. Якщо кожному з них замінити числом, яке відповідає місцю букви в українському алфавіті, то матимемо: сума першого і другого числа дорівнює 22, різниця другого і першого дорівнює третьому, а різниця другого і третього числа дорівнює 3. Четверте число в 11 раз більше за перше. Яке це слово?

Після всіх обчислень отримуємо слово «Воля», що є причиною поговорити з учнями про Незалежність України, незалежність рідного краю і згадати всі дати, пов'язані з цим.

Задачі, що викликають почуття гордості за рідну країну і стосуються державності, столиці, прапора.

Задача 2. Площа столиці України дорівнює 84,3 га, а площа Андорри – 46,8 га. Який відсоток площі столиці України становить площа держави Андорра [8]?

Після розв'язання цієї задачі можна перейти до відомостей про столицю Київ, про пам'ятки архітектури славетного міста тощо.

Досвід показує, що багато учнів з великим інтересом вирішують завдання, в яких йдеться про їх рідний край. Елементи краєзнавства на уроках математики позитивно впливають на результативність знань учнів, на розвиток їх як особистості, носять виховний характер. Розв'язання таких завдань сприяє розширенню кругозору, пов'язує математику з навколишньою дійсністю. Зміст краєзнавчого матеріалу – це географічне положення, площа території, ґрунти; історичні дати та події; відомі люди регіону, їх досягнення на всеукраїнському рівні; пам'ятки культури; підприємства, їх потужність;

економічні дані краю; найбільш поширені сільськогосподарські культури нашого регіону; екологічні проблеми тощо.

Задача 3. Тваринний фонд НПП «Святі Гори» має визначну наукову цінність. За відомостями парк налічує багато видів тварин, серед них: птахів – 194, ссавців – 43, плазунів – 10, земноводних – 9, риб – 40 видів. Рослинність цього парку налічує на 647 видів більше, ніж видів тварин. Скільки відсотків складає тваринний фонд від рослинного? Відповідь округліть до десятків.

Задача 4. Гектар лісу поглинає і очищує за рік 18 млн м³ повітря, точно стільки, скільки видихають 200 людей. Скільки гектарів зелених насаджень необхідно м. Краматорську, в якому мешкає 161000 осіб?

Задачі, що містять історичні чи статистичні відомості (загальнодержавні чи регіональні) [8].

Задача 5. Пальма Мерцалова є найстарішим, але в той же час і наймолодшим символом міста Донецька. Зображується на гербі Донецької області і є елементом іміджевої політики всієї Донеччини. Філігранна скульптура пальми, викувана з рейки в самому кінці 19 століття, ковалем Олексієм Мерцаловим. Пальма Мерцалова розташована біля будівлі обласного краєзнавчого музею і є копією знаменитого зображення пальми, яке було нагороджено премією Гран-прі на Паризькій промисловій і міжнародній виставці 1900 року. Знайдіть висоту пальми, якщо в сонячну погоду її тінь дорівнює $3,5\sqrt{3}$ м, а промінь сонця, що проходить через вершину пальми, проходить під кутом в 30° до землі.

Задачі, які допомагають виховати любов до символів нашої держави, нашого краю.

Задача 6. Придумати координати точок, позначити їх в одній системі координат, з'єднайте їх в заданому порядку так, щоб отримати прапор України або прапор нашої Донецької області.

Рішення на уроках математики завдань, що містять інформацію про місто, село підвищує інтерес до предмету.

Коли вміння вирішувати завдання сплітається з історією, завдання стає більш значущим і може стати по-справжньому цікавим кожному учневі [8].

Задача 7. На території Соледарської ОТГ є село Васюківка, мешканці якої займаються вирощуванням овочів в теплицях. Потрібно виготовити вертикальні стержні для теплиці з дроту так, щоб найменший мав довжину 5м, а кожний наступний був на 2м довший (до 7 стержнів). Обчисліть довжину дроту, необхідну для виготовлення стержнів.

Як показує практика, на уроці створюється сприятлива емоційна обстановка, якщо перед викладом нового матеріалу провести 2-3-хвилинну захоплюючу бесіду (там, де це потрібно відповідно програмі) про значення математики в житті. [4] Можна, наприклад, прищепити в дітей гордість і любов до українського народу через вивчення життєвих і творчих шляхів видатних математиків України, Донеччини. Розкриття ролі вчених у розвитку науки, ознайомлення з їх світоглядом і громадською діяльністю, використання тексту умови математичних задач в процесі викладання математики сприяють вихованню моральності та патріотизму. Для підлітка дуже важливо мати гідний приклад для наслідування [3]. Таким прикладом можуть служити як наші сучасники, так і попередники, здатні своєю творчою біографією викликати відгук і переживання у школярів. Життя і творча біографія Г.Ф.Вороного, М.В.Остроградського, М.П.Кравчука, В.М.Глушко та інших вчених є яскравим прикладом істинно патріотичного служіння Батьківщині. Вони прославили українську науку, їх імена назавжди увійшли в історію математики.

Шкільна програма зобов'язує вчителя повідомляти учням в процесі викладання відомості з історії математики і знайомити їх з життям і діяльністю видатних математиків. Але, як відомо, шкільні підручники таких відомостей містять мало і, взагалі, в програмах немає конкретних вказівок на те, які відомості з історії математики слід повідомляти учням, в яких класах, в якому обсязі. Тому знайомство учнів з історією математики

означає продумане планомірне використання на уроках фактів з історії науки і їх тісне сплетіння з систематичним викладом всього матеріалу програми. Якщо почати таку роботу з 5 класу і проводити її систематично, то з часом історичний елемент для самих учнів стане необхідною частиною уроку. Таким чином, рішення сюжетних завдань, що включають історичні відомості, сприяє розвитку кругозору учнів і пізнавального інтересу до предмета.

Математична компетентність – це вміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень [7]. А краєзнавчий матеріал - це один із способів формування математичної компетентності. Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління завжди було однією з найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність - сама благодатна пора для прищеплення священного почуття любові до Батьківщини.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». Уряд. кур'єр. 2019. № 93, 21 травня. С. 9.
2. ПОСТАНОВА КМУ від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020—2025 роки». Уряд. кур'єр. 2020. № 200, 14 жовтня. С. 10.
3. Бевз В. Г. Практикум з історії математики. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 312 с.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
5. Качур М. М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6 (32) С. 54 – 61.
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ МОН України від 06.06.2022р. № 527 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

7. Раков, С.А. Формування математичних компетентностей учителя математики на основі дослідницького підходу у навчанні з використанням інформаційних технологій : дис. доктора пед. наук : 13.00.02. К., 2005. 503 с
8. Васильєва Д. В. Патріотичне виховання учнів на уроках математики в основній школі. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/11282/1/Vas.npu.pdf> (дата звернення: 20.07.2022).

Гунько Н. В., Смирнова А.О., Ушакова Н.В.,

вихователь ДНЗ № 22 «Райдуга»

Білозерської міської ради

**ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ
(З ДОСВІДУ РОБОТИ ДНЗ)**

Проблема патріотичного виховання молодого покоління сьогодні є однією з найбільш актуальних, бо без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності — віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Свідомий патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Сучасні концепції національного виховання наголошують на важливості національної спрямованості освіти, її органічної єдності з національною історією й традиціями, на збереженні і збагаченні культури українського народу.

Виховання патріотичних почуттів у дитини починається з того часу, коли дитина починає бачити, пізнавати, оцінювати навколишній світ, природу рідного краю. Тому в нашому закладі робота в цьому напрямку починається ще в групі

раннього віку, де малят оточує барвистий, цікавий, різноманітний світ українських казок, забавлянок, віршиків, пісень. Яскраві, різнобарвні ляльки у національному вбранні приваблюють малюків, вони протягують до них свої маленькі рученята з цікавістю та вогником у оченятах. Лялька-персона у ролі Півника, Кізоньки, Котика-Муркотика радо зустрічають діточок зранку, спілкуються з ними, допомагають засинати, тим самим поліпшуючи адаптацію найменших. Із захопленням малеча малює квіточки на віночку та ягідки калини на гілочці своїми маленькими, тендітними пальчиками, радіючі своїй праці, особистим досягненням та долучаючись до великої української родини.

Чим старше становиться дитина, тим різноманітніше та насиченішими стають форми роботи з національно-патріотичного виховання. З метою формування інтересу до найближчого соціального, природного і культурного оточення, діти ознайомлюються з історією рідного міста з використанням бесід з розглядом ілюстрацій, фотографій, відео-матеріалів про сьогодення рідного краю та його історичне минуле, організовуються екскурсії рідними вулицями до видатних й пам'ятних місць. Особливу увагу приділяємо вихованню усвідомленню тісного взаємозв'язку між поколіннями, любові та поваги до найрідніших людей (мами, тата, бабусь, дідусів, братів, сестер), адже мало розуміти, що таке доброта, турбота, вдячність, взаємодопомога, – необхідно виявляти ці почуття в повсякденні, цінувати членів своєї сім'ї й теплоту рідної домівки. Для цього організовуємо Дні відкритих дверей, створення тематичних альбомів «Моя родина», «Моя Україна», «Сімейні подорожі країною», «Наслідування поколінь».

Для формування у дошкільників дієвих емпатії, толерантності, поваги до однолітків, старших та молодших, навчання дружити та товаришувати практикуються бесіди, розглядання картинок, фотографій, перегляд відеофільмів про людські стосунки, за допомогою сюжетно-рольових ігор розігруємо події та явища, що навчають аналізу причин й

наслідків дій та вчинків людей, моделі поведінки в життєвих ситуаціях, через казки, оповідання, життєві ситуації, ситуативних моментів.

Згідно з вимогами Базового компонента, ми орієнтуємо дітей на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України. На тематичних заняттях розкриваємо для дітей значення символів, їх важливість для кожного українця. Також розширюємо знання про народні символи (калина, верба, рушник, вишиванка та ін.). Закріплення цих знань сприяє проведенню конкурсів, вікторин, свят та розваг.

Ознайомлюємо дітей дошкільного віку з природою рідного краю, роблячи акцент на красі, розмаїтті, багатстві й особливостях природного довкілля нашої країни, виховуючи любов до нього. На заняттях з ознайомлення з природним довкіллям знайомимо малят із ландшафтами України (гори, луки, степи, ліси, водойми тощо), розширюємо уявлення про рослинний і тваринний світ, надаємо знання про визначні природні об'єкти (найбільші річки, озера, найвищі гори, природні заповідники). Також ознайомлюємо дітей з літературними та художніми творами, що відображають різноманітність і красу природи України. Для закріплення та поширення отриманих знань та уявлень в нашому садочку створені «Екологічна стежка», де діти наочно бачать рослини, що занесені до Червоної книги України, вчать доглядати за рослинами, усвідомлюючи себе частиною великого світу природи. «Грядки для малечі», саме тут закладаються основи працелюбності: малята навчаються на практиці доглядати овочі, бачити їх зростання, спостерігати за дозріванням і отримувати насолоду, задоволення від збору врожаю. Куточок «Природної аптеки», де зростають лікарняні рослини і кожен із дітей має можливість розглянути, понюхати, зробити лікарняний трав'яний сбір, а також застосувати знання на практиці (листя подорожника прикласти до рани, лист м'яти до

місця де вкусив комар).

Ще одним напрямом національно-патріотичного виховання дошкільнят – народознавство, до якого відноситься вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення з характерними ознаками побуту українців, народних ремесл, символів та ін. Цікавою формою роботи в цьому напрямку вважаємо створення осередку побуту «Українська світлиця», де діти мають змогу не тільки побачити, але й доторкнутися до історії, через предмети побуту, посуд, меблі. На базі однієї з груп відкрито міні-музей українського одягу. Саме тут діти можуть не тільки побачити стародавні та сучасні національні костюми, але й приміряти, а також добрати до них прикраси з великої кількості намиста, віночків, хусток, стрічок та поясів. Ще один міні-музей присвячено символу родючості, материнства, хатньо-побутовому оберегу – ляльці-мотанці. Із глибини віків прийшли до нас традиції ляльки-мотанки, шитої ляльки, яку виготовляли з різних клаптиків тканини. В них зберігалися традиційні принципи пластичного, декоративного і символічного мислення народу, його світосприймання, душа і психологія, його уявлення про життя. У міні-музею нараховується близько двадцяти ляльок. Також проводяться майстер-класи для дітей, батьків, педагогів з виготовлення з цих оберегів.

Взаємодія педагога та родини має велике значення у вихованні національно-патріотичної свідомості. В будь-якому віці прикладом для дітей є їхні батьки. Родина - природний осередок найглибших людських почуттів: тут народжуються і поглиблюються любов до матері і батька, бабусі і дідуся, роду і народу, пошана до рідної мови, історії, культури. Робота з батьками спрямована на те, щоб батьки, а згодом і їх діти зрозуміли і серцем засвоїли народну мораль, певні норми поведінки, етику й естетику побуту, культури, оволоділи вміннями та навичками трудової діяльності, фізичного вдосконалення. В нашому дошкільному закладі використовують різноманітні форми роботи з батьками, для того, щоб вони були

ефективними та приносили бажаний результат.

Звичайно, у національно-патріотичному вихованні велике значення має виховний потенціал дитячого садка та особистісний потенціал кожного вихователя. Тільки зацікавлений у цьому вихователь зможе зрозуміло все пояснити, донести загальну думку до дітей, своїм прикладом показати значущість тієї чи іншої діяльності. Вихователі нашого садочка постійно підвищують рівень педагогічної компетентності з національно-патріотичного виховання, самовдосконалюються, піднімаючи планку освіти, розповсюджують досвід своєї роботи серед колег, батьків, спільноти. На всіх місцевих, регіональних, всеукраїнських національних заходах (форуми, конференції, вебінари, семінари, свята та ін.) наш колектив приймає найактивнішу участь. В кожній групі створений осередок з патріотичного виховання – різноманітні за тематикою та спрямованістю українські куточки, які постійно доповнюються, змінюються, відновлюються та вдосконалюються. Тут діти знайомляться із державними та народними символами, видами прикладного мистецтва, рушниками, святами та ін. З великим натхненням підходимо до організації національних свят та розваг, вкладаючи в них всю свою душу, надихаючи дітей гордістю до належності до українського народу. Кожне свято чи розвага це занурювання в історичне минуле чи сьогодення, де малята можуть себе уявити вільними козаками, приймати участь у сценках вертепу, відправитися на пошуки різдвяної зірки, скласти з пазлів прапор України, урочисто співати гімн, читати вірші видатного поета нашої країни Т.Г. Шевченко, співати пісні, гаївки, водити хороводи, танцювати запальні таночки та відчувати єдність нашого народу, гідність та незалежність. Діти отримують естетичне задоволення, залюбки приймають участь на рівні з педагогами, а це і є найголовніший показник того, що вони становляться справжніми патріотами своєї держави.

Для підвищення якості дошкільної освіти, забезпечення її сталого розвитку наш педагогічний колектив крок за кроком

спрямовує свою діяльність на формування різнобічно розвиненої, духовно багатой, оптимістично та патріотично налаштованої особистості, починаючи з перших років життя дитини і завершуючи її вступом до школи.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція). – Київ, 2020.
2. Концепція національно-патріотичного виховання. – К., 2015.
3. В.О.Огнев`юк, Г.В.Беленька «Дитина». Освітня програма від 2 до 7 років. – Київ, 2016.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція). Київ., 2015.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» (нова редакція). – Мандрівець, 2022.

Дейнекіна О. О.,

*вчитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури ОЗЗСО І–ІІІ ступенів № 7
м. Новогродівки*

**ПРОВЕДЕННЯ ЧЕЛЕНДЖІВ ТА КВЕСТІВ
ЯК АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ**

*Школа – це маленький тест-драйв
дорослого життя. Формуючи в ній
сучасне суспільство, що базується на
цінностях, ми вчимо дітей механізмів,
що працюють у державі*

Дмитро Сиротюк

В умовах сьогодення, активної боротьби, яку веде український народ за своє існування та право бути незалежними і самостійними, патріотичне виховання молоді стає невід'ємною складовою освітнього процесу та

стратегічною складовою національної безпеки України. Ця боротьба викликала хвилю патріотизму, яка сколихнула цілу Україну. Можна сказати, що сьогодні відбулось народження «нового українця». А щоб забезпечити йому гідне дорослішання, держава має думати про покращення ситуації з патріотичним вихованням вже зараз, негайно.

На думку Михайла Роля, незалежного політичного експерта та громадського діяча, патріотичне виховання молоді, яка нині не випускає з рук гаджетів – надважливе. Потрібно змалечку виховувати у дітей повагу до української мови (однієї з найдавніших, якою говорили київські князі), до національно-державних символів: Герба, Прапора, Гімну, Конституції України. Варто при цьому використовувати нестандартні підходи [1].

Олександр Закриничний, правозахисник, голова ГО «Єдина надія!» вважає, що Україна має враховувати вже набутий досвід провідних країн світу для вибору необхідних інструментів у впровадженні концепції національно-патріотичного виховання і для подальшого адаптування їх до сучасних реалій та потреб. Адже на сьогоднішній день соціальні дослідження показують, що є високий показник готовності до еміграції серед української молоді [1].

За попередні роки в нашому закладі освіти вибудована і реалізується логічна, структурована і на наш погляд ефективна система національно-патріотичного виховання. Вона базується на Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженій наказом МОН від 29 липня 2019 р. № 1038, Указі Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 про затвердження Стратегії національно-патріотичного виховання, Постанові Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки».

У цих нормативних документах акцент ставиться на тому, що патріотичне виховання дітей і молоді повинно мати

випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини й особистісним характеристикам, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах. А що ж цікавить наших дітей? Які методи та форми виховної роботи можуть їх зацікавити, викличуть бажання долучитися, стати частиною виховного процесу школи не формально, а реально?

Відповідно до теорії поколінь Вільяма Штрауса і Ніла Хоува всі ті, хто народився після 2010 року відносяться до покоління «Альфа», їх ще ще називають «дітьми смартфонів», Google babies і поколінням дзен. Саме вони приходять на зміну так званому поколінню Z (народжені 1982-2004). Для покоління «Альфа» гаджети вже не є новинкою, а віртуальний світ не відрізняється від реального [2].

Саме тому форми та методи виховної роботи, зокрема з національно – патріотичного виховання, повинні змінюватись і відповідати інтересам і потребам тих, кого ми називаємо «дітьми смартфонів». Лише працюючи з дітьми так, щоб вони активно проявляли свою фантазію, постійно створювали щось нове, можна захопити їхню увагу. Так виникла ідея проведення активних форм, які сприяють максимальному залученню учнів, батьків, педагогів та не потребують затрати великих сил, ресурсів, часу.

Що це і для чого? Челендж (англ. Challenge) — жанр інтернет-роликів, в яких блогер виконує завдання на відеокамеру і розміщує його в мережі, а потім пропонує повторити завдання своєму знайомому або необмеженому колу користувачів. Саме слово челендж зазвичай перекладається як «виклик» у контексті словосполучення «кинути виклик». До особливостей челенджу можна віднести:

- ✓ Наявність візуалізації. Існує закономірність відходу від передачі змісту з допомогою слів до передачі за рахунок статичних картинок або дій, зрозумілих без слів.
- ✓ Цікава подача і зміст . В основі челенджу лежить дія, він має бути цікавим, динамічним, емоційним, а картинка — має інтригувати, змушувати задуматися над змістом [3].

Квест (від англ. quest — пошук, пошуки пригод) — аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Під час гри команди вирішують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення і підказки. Після завершення чергового завдання команди переходять до виконання наступного. Перемагає команда, що виконала всі завдання швидше за інших [4].

Квести та челенджі стали невід’ємною частиною виховного процесу нашого закладу, особливо у періоди дистанційного навчання. Усі відео та фотоматеріали розміщені на офіційному сайті закладу, що дає змогу вільного перегляду, а розміщення цих матеріалів на сторінці закладу у мережі «Facebook» дозволяє побачити зворотній зв’язок усіх учасників освітнього процесу, а також тих, хто підписаний на сторінку закладу.

Відеочелендж – привітання до Дня захисника України (<https://youtu.be/on6SSWWOayQ>) мав на меті особисту залученість учнів до промови вітального слова. Саме так ми формуємо шанобливе ставлення до держави, її захисників, до армії як до елемента безпеки та захисту кожного громадянина. Спрямований на формування позитивного іміджу армії. Змонтоване відео передано нашим захисникам.

Фоточелендж «Іншої землі у нас не буде, нам потрібно нашу зберегти!»

<https://youtu.be/qmvOFGhrrxY>) спрямований на виховання шанобливого ставлення до рідного міста, дає можливість пишатися Україною і своєю малою Батьківщиною.

Участь у фоточеленджі до Дня матері «Усе починається з мами» брали і учні, і вчителі (<https://youtu.be/ITt z6uK0Ns>). Мета: привернути увагу до одвічних народних українських цінностей і традицій – шани та любові до батьків, старших членів родини.

Фоточелендж до Дня єднання «Долоньки миру»

спрямований на популяризацію та формування шанобливого ставлення до державних дат

(<http://vlada.pp.ua/goto/aHR0cHM6Ly93d3cuZmFjZWJvb2suY29tLzEwMDA3NzA0NzUyNzQ5NS92aWRlbnMvNjc5OTQzNTEzMzYwNzA3Lw==/>). Ця дата нова у нашому календарі, відзначали ми цей день вперше.

Привернути увагу до споконвічних народних традицій, ремесел, душі та коду нації – вишиванці ми змогли за допомогою селфічеленджу до Всесвітнього дня вишиванки «Донеччина вишивана». Обов'язкова умова – родинне фото у вишиванці. (<https://youtu.be/dL91XR6UAg0>).

Цінність дитини, як громадянина, як частини державної та світової спільноти зазначена у багатьох документах різних рівнів. Фоточелендж до Дня захисту дітей «Усі ми родом із дитинства» підкреслює значення періоду дитинства у житті людини, формуванні родинних цінностей, повазі до дитини, як майбутньому громадянину. (<https://youtu.be/raZck-HuQ8>)

Фоточелендж «Разом до перемоги!» дозволив дітям продемонструвати власне ставлення до наших захисників, продемонструвати емоційну єдність з усіма громадянами-патріотами країни, проявити свої творчі здібності. (<http://novozzo7.school.org.ua/album/2732/>).

У формуванні національної свідомості не можна оминати проблеми мови та мовлення. Поетичний челендж «Барви українського слова» мав на меті формування ставлення учнів до української мови як до важливої сфери впливу на національну свідомість молоді, ідентифікаційного коду нації. (<https://youtu.be/b5PUdTEOfbA>).

Квест до Дня української писемності, фрагмент завдань якого ви бачите на малюнку 1, виконав одразу декілька функцій: розвиток медіаграмотності, популяризацію пісенної культурної спадщини українського народу, розвиток креативності та кмітливості. У фіналі – сюрприз-подарунок переможцю.

1

**Мова - то серце
народу:
гине мова - гине народ.**

1. Відскануй код.
2. Прослухай пісню.
3. Запиши відповідь на питання.
4. Прямуй до наступного завдання.

ПИТАННЯ!
**Де дівчина чекала милого
у довгождану хвилину?**

Національно-патріотичне виховання є однією з найбільш актуальних проблем виховного процесу. Для того, щоб збудувати процвітаючу європейську державу, дуже важливо з самого раннього віку прищеплювати молоді любов до Батьківщини. І любов ця має бути активна: адже сказати – «Я люблю Україну» – одного цього не досить, щоб бути справжнім патріотом своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Толуб Н. Патріотичне виховання українців проти російської агресії [Електронний ресурс] / Наталя Толуб // Promote Ukraine. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.promoteukraine.org/uk/patriotichne-vihovannya-ukraincziv-proti-rosijskoi-agresii/>.
2. Покоління Альфа. Як вчити дітей, які не можуть зосередитись [Електронний ресурс] // Intboard.ua. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://intboard.ua/pres-sluzhba/blog/pokolnna-alfa-iak-vchiti-dtei-iak-ne-mozhut-zosereditis>.
3. Челендж [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B6>.

4. Вікіпедія. Квест(змагання) [Електронний ресурс] / Вікіпедія // Вікіпедія. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82_\(%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82_(%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F))

УДК [373.5.015.31:172.15](477.62)

Дубяга А. П.,

*завідувач відділу національного виховання
та позашкільної освіти ДонОблППО*

СТВОРЕННЯ ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ДОНЕЧЧИНІ

Україна не має тривалих традицій національно-патріотичного виховання. Це зумовлено перш за все особливостями історичних процесів, які мали місце на теренах нашої держави, а саме: періоди бездержавності, поділ територій між сусідніми державами, приналежність до складу інших держав і державних утворень. Після здобуття незалежності процес мав рушити з мертвої точки, але цього не сталося. Не було сформовано чіткої та зрозумілої для всіх національної ідеї, не створено чіткої платформи, на якій би ґрунтувалося національно-патріотичне виховання, і, як логічний наслідок, не було створено стійкої системи національно-патріотичного виховання. Документи, що мали виконувати функцію регулятора цього ключового націєтворчого питання, здебільшого мали декларативний характер. Їхнє виконання відслідковувалось дуже слабко, і робота зводилась до дискретних заходів, які не могли виконати ті завдання, які перед ними ставились. Активно ситуація почала змінюватись з початком військової агресії проти нашої країни у 2014 році. Саме тоді з'явилась низка нормативно-правових актів, покликаних урегулювати це нагальне питання. Донецька область, яка одна з перших постраждала від агресора, не залишилась осторонь від цього процесу. Задля створення саме

системи національно-патріотичного виховання на Донеччині було розроблено першу в Україні Програму національно-патріотичного виховання (2016 рік, далі – Програма). Ця Програма враховувала вимоги як загальнонаціональної стратегії, так і галузевої Концепції національно-патріотичного виховання. Найголовніше, що Програмою були враховані місцеві особливості, і вона відповідала вимогам системності. Системність – це одна із головних вимог національно-патріотичного виховання, адже окремі акценти на тих чи інших аспектах не дозволяють сформувати національну самоідентичність і національно орієнтований світогляд молодого покоління. Програма базувалась на необхідності гармонійного впливу на молоде покоління через три основні вектори: духовно-моральний, громадянсько-патріотичний і військово-патріотичний. Вона об'єднувала в собі 6 проєктів різного спрямування (мовний, історичний, військовий, культурний та ін.). Обласна Програма стала першим кроком до створення всеохоплюючого виховного середовища в області. Важливим чинником її імплементації був постійний моніторинг ефективності. З цією метою відділом національного виховання ДОІППО було створено опитувальники для учнівської молоді щодо виявлення рівня сформованості національної самосвідомості та національних ціннісних орієнтацій. Не вдаючись до детального аналізу результатів щорічного моніторингу необхідно акцентувати увагу, що за всіма показниками відбувалась позитивна динаміка на рівні 2-3 % щорічно. Це є дуже показовим і доводить ефективність Програми, яка реалізувалась. З 2021 року в області почала діяти нова Програма, але про її ефективність чи недоліки говорити ще зарано.

Необхідно зазначити, що нормативно-правові акти та цільові програми мають координуючу функцію у створенні виховного середовища. Головними елементами цього середовища є виконавці. І звичайно, коли мова йде про

виховну роботу, головним виконавцем виступає освітня система. Проте система має працювати в цьому напрямку за принципом наступності, чого тривалий час не було. Кожен елемент освітньої системи виконував завдання національно-патріотичного виховання якщо не незалежно, то принаймні автономно. Ці кризові моменти лише почали долати та процес злагодження розпочався. На сьогоднішній день виховна система працює наступним чином: заклади загальної середньої освіти проводять окремі заходи виховного змісту (це як правило заходи до свят, ювілейних і пам'ятних дат), реалізують концепт наскрізного виховання, який увійшов до системи нещодавно із запровадженням Концепції НУШ. Наскрізне виховання – це постійний виховний вплив, який, як правило, реалізується під час урочної діяльності. Організація змістовного дозвілля та продовження національно-патріотичного виховання відбувається в закладах позашкільної освіти. Ці заклади не тільки проводять заходи та впроваджують наскрізний процес виховання, а й мають у своєму арсеналі гуртки національно-патріотичного і військово-патріотичного спрямування, що дозволяє їм більш цілеспрямовано здійснювати виховний вплив. Єдиною проблемою в роботі ЗПО є неповне залучення молоді відповідного віку до позашкільної освіти. Для збільшення охоплення, що є ключовим завданням сьогодення, необхідно з одного боку збільшувати спроможності закладу позашкільної освіти щодо охоплення вихованців (збільшення кількості педагогічного складу, належне матеріально-технічне забезпечення, розгляд можливостей, за потреби приміщень), а з іншого боку – проведення широкої інформаційної кампанії серед учнівської молоді та батьківської громади. Але для того, аби зацікавити молодь, треба враховувати її інтереси та вподобання. Не можна зацікавити сьогоднішню молодь гуртками вчорашнього дня. Позашкільна освіта має не тільки задовольняти потреби сьогодення, а й працювати на зону найближчого розвитку – на перспективу. За умов урахування окреслених позицій

позашкільна освіта стане одним із найпотужніших елементів усеохоплюючого виховного простору Донеччини.

Ще одним елементом усеохоплюючого виховного простору є родина. Проте вона, на жаль, далеко не завжди виконує місію національно-патріотичного виховання. По-перше, досі присутній елемент сепаратизму й антиукраїнських настроїв у родинах. Це призводить до тяжких наслідків для молодого покоління, адже у дитини виникає когнітивний дисонанс між тим, що виховує школа та тим, що пропагують батьки. Ураховуючи, що батьки все ж таки є більш референтними для дитини, вони стають у своєрідну опозицію щодо педагогічних працівників. У цій ситуації педагоги втрачають свій імідж та авторитет в очах учнів, також втрачається виховний вплив закладу освіти. По-друге, фактично неможливо здійснювати будь-який контроль виховного впливу родини, який зрештою може бути повністю відсутнім у цьому напрямку. Єдиним виходом із зазначеної проблеми є систематичне залучення батьківської громади до національно-патріотичного виховання. У цьому випадку можна принаймні сподіватись на те, що тріада ЗЗСО + ЗПО + батьки дійсно створить усеохоплюючий виховний простір. На цей момент ми можемо говорити про 100% роботу лише двох елементів.

Не можна оминати і такий елемент як «простір». Виховний вплив має нести абсолютно все – стіни, стеля, вікна, вулиця та будинки. Вихований простір не має бути нав'язливим і набувати форм пропаганди. Він має бути опосередкованим та стимулювати мислення, а не давати готовий продукт для зомбування. Звичайно, виховання не може здійснюватися окремо від досвіду, а отже окремо від власного прикладу. Приклад патріотизму мають нести як освітяни, так і батьки молоді. Лише в цьому випадку ми зможемо сказати, що наше майбутнє покоління знаходиться під постійним виховним впливом у всеохоплюючому виховному середовищі.

Донеччина – це регіон, який тривалий час перебував під інформаційним впливом держави агресора, а також найбільше

постраждав від військової агресії. Починаючи з 2014 року частина області знаходиться під окупацією, отже, під впливом ворожої пропаганди. Тому має місце певне розмиття національної самосвідомості населення. Це вкотре підкреслює актуальність національно-патріотичного виховання в регіоні. Уже зараз маємо методологічно готуватись до роботи на деокупованих територіях, що, звичайно, буде доволі складно, адже будемо стикатись із пасивною й активною протидією виховному впливу. За останнє неповне десятиліття зроблено потужний базис для створення системи всеохоплюючого національного-виховання. Утім не можемо сказати, що цей процес завершено. Своєю щоденною працею ми наближаємось до цього, але маємо розуміти, що процес не є завершеним, і ми маємо збільшувати інтенсивність та глибину роботи, бо успіх в цій, безперечно, нелегкій праці залежить від кожного з нас.

УДК [373.5.015.31:172.15](477.62)

Золотар О. В.,

*методист відділу національного виховання
та позашкільної освіти ДонОблІППО*

***ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І МЕТОДІВ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ***

Процес державотворення на українських землях налічує більш ніж тисячу років. Не дивлячись на періоди занепаду української державності та часи бездержавності, багатовічна боротьба українського народу за свою волю і країну призвели до відродження й становлення наприкінці ХХ століття незалежної української держави у сучасному вигляді. Слід зазначити, що цілеспрямованої та зваженої державної політики щодо національно-патріотичного виховання тривалий час не було. Це призвело до появи низки суто декларативних

нормативно-правових актів, які регулювали це питання. Лише з початком агресії проти нашої держави в цій системі відбулись системні зміни. Державне регулювання питання національно-патріотичного виховання знайшло своє відображення у стратегіях, концепціях і цільових програмах. Проте нормативно-правові акти не здатні змінити ситуацію в цілому, адже первинним осередком національно-патріотичного виховання все ж таки виступають освітяни. Якість усього процесу залежить від того, які форми та методи використовуються у безпосередній роботі.

Аналіз планів виховних заходів і звітів засвідчує, що протягом 2014-2016 років у переважній більшості використовувались застарілі форми та методи проведення виховних заходів. Головним чином проводились лінійки, класні години, години спілкування, виставки. Ці форми проведення заходів є пасивними, отже, їхній виховний вплив суттєво обмежений. Діти найчастіше виступають реципієнтами інформації, до того ж дуже важко відслідкувати ступінь їхньої зацікавленості у заході та, як наслідок, у більшості випадків ми отримували заходи, проведені з низьким рівнем ефективності.

Останнім часом ситуація почала докорінно змінюватись головним чином через набуття навичок упровадження активних та інтерактивних методів роботи з дітьми. Фактично, початок еволюції форм і методів національного виховання було покладено Національним еколого-натуралістичним центром, який Концепцією національно-патріотичного виховання 2015 року було визначено в якості провідного з питань національно-патріотичного виховання. На базі НЕНЦу з 2016 року почали проводити тренінги з національно-патріотичного виховання «З Україною в серці» [1]. Певна кількість педагогічних працівників Донецької області пройшли підготовку за цією тренінговою програмою (на жаль, відслідкувати точну кількість неможливо) та почали впроваджувати набуті знання і навички у своїй педагогічній практиці. Проте єдина тренінгова програма не могла докорінно

змінити ситуацію через низку обставин:

- доволі низький рівень охоплення тренінговою програмою педагогічних працівників області: як правило, мова йде про 1-2 педагогів з міста, а деякі міста не були охоплені тренінгом взагалі;
- неможливість урахувати місцеві особливості, адже тренінг розроблявся для педагогів всієї країни без прив'язки до окремих областей, що взагалі на цьому етапі є цілком логічним і правильним підходом;
- відсутність дієвого контролю за імплементацією тренінгу в практику. Посттренінговим супроводом у вигляді ефективного й інноваційного проекту «Школи тренерів», на жаль, охоплювалось доволі мало педагогів.

Ці обставини вимагали системних змін. Вихід з ситуації був можливий шляхом кількісних і кількісно-якісних змін. Перший шлях мав передбачати масове проходження педагогами області тренінгу в Києві, але такий підхід був ускладнений тим, що тренінг за програмою «З Україною в серці» проводився для освітян усієї країни. До групи потрапляли 3-4 педагоги з області і таким чином охопити більш-менш значну кількість працівників освіти тренінгом можна було лише протягом багатьох років. До того ж тренінг не враховував місцевих особливостей, а саме ситуації на Донеччині. Тому було прийнято рішення про розробку тренінгових програм, які б ураховували специфіку Донецької області, і про розгортання проведення тренінгів на Донеччині.

Протягом 2017-2021 років відділом національного виховання та позашкільної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було розроблено та затверджено наступні тренінгові програми: «Україна – це ми!», «Національно-патріотичне виховання в умовах прикордоння», «Практичні навички для педагогіки партнерства в національному вихованні». За цими програмами підготовку пройшли понад 200 освітян області, що в рази перевищує охоплення педагогів Донеччини тренінгом «З Україною в

серці». Головною перевагою цих тренінгових програм є не тільки набагато ширше охоплення педагогів, а конкретні якісні чинники:

- урахування місцевих особливостей, а саме специфіки Донецької області, яка є прикордонною, у значному ступені російськомовною і тривалий час знаходилась під інформаційним впливом країни-агресора;
- тренінги побудовано так, що окремі елементи та вправи можна впроваджувати під час уроків чи заходів, не втрачаючи потужності виховного впливу;
- освітяни набувають теоретичних знань і практичних навичок упровадження інтерактивних технік у педагогічну практику.

Відтак саме кількісно-якісний підхід до вирішення проблеми оновлення підходів у національно-патріотичному вихованні призвів до еволюційних змін. Наразі заплановано посттренінговий супровід учасників, проте його запровадження стане можливим лише після стабілізації ситуації в країні.

Доцільно також відмітити, що не тільки тренінгова робота здійснила еволюцію у формах і методах національно-патріотичного виховання. За ініціативою відділу було запроваджено щорічний національно-патріотичний квест «Люби і знай свій рідний край», фестиваль органів учнівського самоврядування «Учнівські республіки – майбутнє держави» та ще низку системних заходів і конкурсів.

Ця цілеспрямована робота змінила орієнтири у національно-патріотичному вихованні. Аналіз інформації щодо запланованих і проведених заходів чітко демонструє оновлення системи та планомірний перехід до суб'єкт-суб'єктних технологій, що значно збільшує їхню ефективність. Останні події засвідчують, що в нас є здобутки у площині національно-патріотичного виховання, але й маємо нові виклики, які спонукають до подальших активних дій і глибокого осмислення нашої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Бех І. Д., Кириченко В. І., Петрочко Ж. В. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. / І.Д. Бех, В.І. Кириченко, Ж.В. Петрочко. – Харків: Мадрид, 2016. – 140 с.

Кузнецова Л. В.,

*учитель англійської мови
Рубцівської ЗОШ І–ІІІ ступенів
Лиманської ОТГ Донецької області*

**НУШ: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
В АСПЕКТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Україна сьогодні – це держава, яка виборює свою свободу, свою незалежність, адже ми, українці, повинні розуміти, що «там, де немає свободи, там немає і вітчизни» (П. Гольбах). А Вітчизною для кожного з нас була, є і буде Україна. Зараз тисячі наших громадян стають безпосередніми учасниками подій, які мають надзвичайно важливе значення для подальшого визначення долі України, а також для подальшого світового порядку. Ті, хто боронять нашу державу, є справжніми патріотами. Вони роблять вагомий внесок у долю Батьківщини. Тому одним із головних завдань освітнього процесу є формування почуття національної гордості та патріотизму. Ми не повинні боятися говорити: «Я – українець», і це повинно звучати гордо.

В Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді зазначено основні напрямки діяльності, які мають в своїй основі національні та європейські цінності та передбачають:

- 1) повагу до національних символів;
- 2) участь у громадсько-політичному житті країни;
- 3) повагу до прав дитини;
- 4) верховенство права;
- 5) толерантне ставлення до цінностей і переконань

представників інших культур, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;

- 6) рівність усіх перед законом;
- 7) готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

На мою думку, готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України повинна тепер бути в пріоритеті, являтися першочерговим завданням в системі національно-патріотичного виховання, в основу якого покладені принципи гуманізму, демократії, єдності сім'ї та школи, наступності та спадкоємності поколінь.

Національно-патріотичне виховання не повинно бути відокремленим від навчального процесу, обмежуватися лише виховними заходами: класними годинами, бесідами, екскурсіями, віртуальними мандрівками чи презентаціями виховного спрямування. Воно повинно здійснюватися на будь-якому уроці: чи це урок історії чи географії, української літератури чи англійської мови. Тільки колективно ми можемо виховати справжніх громадян-патріотів з почуттям національної гордості та особистої відповідальності. Мій особистий підхід до цього питання – це виховувати навчаючи. Урок, без сумніву, є важливим середовищем, яке формує, розвиває, навчає та виховує особистість, для якої притаманні ключові компетентності сучасного здобувача освіти, а саме: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися іноземною мовою, громадянські та соціальні компетентності та ряд інших.

Я працюю учителем англійської мови понад тридцять років. Я вважаю, що предмет «англійська мова» є дуже специфічним серед усіх навчальних предметів. Можна задати питання: в чому полягає його специфічність? І я можу із впевненістю сказати, що в ході вивчення мовного та мовленнєвого матеріалу учні навчаються спілкуватися англійською мовою для того, щоб одержати нову корисну інформацію або виразити власну думку, даючи критичну оцінку почутого чи побаченого.

Викладання англійської мови дає мені можливість виховувати в учнів активну громадянську позицію, любов до Батьківщини, поглибити прагнення до міжкультурного спілкування, удосконалити такі моральні якості як гуманність, чесність, працьовитість, старанність та конкурентність.

Кожен урок має свою освітню мету, яка реалізується через навчальні, розвивальні та виховні цілі. Кажучи відверто, ми більш за все звертаємо увагу на досягнення навчальних та розвивальних цілей, а виховним не завжди надається вагомий акцент. Будь-який урок повинен бути пронизаний виховними цілями, які є непомітними для дітей, але вагомими для вчителя, бо саме він допомагає їм усвідомити ідеї справедливості, рівності, зрозуміти цінність культурного розмаїття різних народів та ідентифікувати себе як громадянина України. Отже, ключовим виховним елементом стає приклад учителя, який покликаний зацікавити дитину.

Освітні заклади України вже чотири роки поспіль працюють в умовах НУШ. Новий інноваційний підхід до навчання та виховання дітей, величезне матеріально-технічне та дидактичне забезпечення є великим підґрунтям в національно-патріотичному вихованні українських школярів. Всі чотири роки учні нашої школи навчаються англійській школі за підручником Г. Пухти «Quick Minds». І знову питання: чому? Комунікативний компонент даного підручника створений таким чином, що під час вивчення навчальних матеріалів для тематико-ситуативного спілкування відбувається паралельне вивчення інформації про Україну, Велику Британію та про інші країни світу. Виховну значимість мають такі теми як «Країни світу», «Мій дім», «Свята і традиції», «Харчування», «Місце, де я живу», «Світ навколо нас». В цьому підручнику дуже цікавим для дітей є «Куточок культури», де розміщуються додаткові матеріали за вище згаданими темами. Наведу декілька прикладів.

У підручнику для 3 класу є текст під назвою «День захисника України» (с. 89). Зміст цього тексту наступний:

Defender of Ukraine Day is a state holiday in October. My family celebrates it every year. My uncle is a soldier. He works in the army and wears a uniform. He often takes part in the parade on this day. My dad is a cook. He cooks for soldiers. My mum is an artist. She paints pictures of our defenders. My brother likes parades. He wants to be a pilot and fly a plane.

Переклад: День Захисника України – це державне свято, яке відзначають в жовтні. Моя сім'я святкує його кожного року. Мій дядько – солдат. Він служить в армії і носить форму. В цей день він часто приймає участь у параді. Мій тато – кухар. Він готує їжу для воїнів. Моя мама – митець. Вона малює портрети наших захисників. Мій брат любить паради. Він хоче бути пілотом і літати на літаку.

Виховна спрямованість роботи учнів над текстом полягає в тому, що вони дізнаються або поглиблюють свої знання про це державне свято. Вони навіть наводять приклади, що їхні знайомі або родичі перебувають в АТО чи служать в лавах ЗСУ. Потім учням пропонується виконати творче завдання: виготовити листівку подяки ("Thank you" card) і написати, чому або за що вони дякують українських воїнів. Згодом ці листівки розташовуються в осередку творчості в класі.

Учням 4 класу пропонується для вивчення текст «День Пам'яті» («Remembrance Day» с. 96). Це свято широко відзначається в європейських країнах. За цим текстом учні виконують прості пізнавально-творчі завдання: за чотирма поданими до тексту малюнками потрібно знайти квітку, яка є символом Дня Пам'яті; виготовити червону макову квітку за покроковою інструкцією 1-5 с. 96. Потім учні розташовують їх в осередку творчості в класі.

Працюючи над темою «Свята і традиції», учні 3 класу знайомляться з двома текстами (с. 90), до яких додаються яскраві фото двох дівчаток. Перший текст – це розповідь дівчинки на ім'я Катя про святкування Різдва в Англії, другий – це розповідь дівчинки Олени про Різдво в Україні. На уроці учні виконують величезну пошукову роботу з елементами

порівняння. Їм пропонується знайти в тексті і сказати, коли святкують Різдво в Україні та Англії, які різдвяні страви готують в цих країнах, чи одягають англійці традиційний одяг на це свято, в якій країні Різдво не обходиться без панчіх на комині та хлопавок, чому англійські діти люблять різдвяні хлопавки. Як домашнє завдання учням пропонується створити фото родини під час святкування Різдва та продемонструвати його своїм однокласникам на наступному уроці.

Можна наводити безліч прикладів про те, як я застосовую програмовий матеріал даного підручника не лише для того, щоб учні спілкувалися англійською мовою. Головна виховна ціль таких уроків полягає в тому, щоб діти могли самоідентифікувати себе як маленьких українців, які шанують свої традиції, знають про свої свята, поважають культуру інших країн, в майбутньому будуть готові до міжнаціонального спілкування.

Працюючи в такому аспекті, ми, педагоги, маємо докладати чимало зусиль, щоб національно-патріотичне виховання все більше і більше ставало невід'ємною складовою всього освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року №87, 1-4 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Протокол МОН України №3/5-2 від 26.03.2016, 2 с.
3. Концепція НУШ. Рішення Колегії МОН України від 27.10.2016, 10, 19, 21 с.
4. Рекомендації Ради ЄС від 22.05.2018 року щодо ключових компетентностей для освіти впродовж життя, 2-5 с.
5. Г. Пухта, Г. Гернгрос, П. Льюїс-Джонс. Англійська мова. Підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. – Київ: Лінгвіст, 2020, 89-90 с.
6. Г. Пухта, Г. Гернгрос, П. Льюїс-Джонс. Англійська мова. Підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти . – Київ: Лінгвіст, 2021, 96 с.

Кучерук Л. О.,

заступник директора з виховної роботи

Вугледарського НВК «МРІЯ»

*(загальноосвітня школа I–III ступенів –
дошкільний навчальний заклад)*

ВИХОВНИЙ НАРАТИВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Національно-патріотичне виховання в Україні та в нашому регіоні спрямоване на формування ціннісних орієнтирів та утвердження національно-патріотичної свідомості дітей і молоді. Сьогодні, в умовах відкритої агресії росії проти України, важливо кожному з нас позбутися ілюзії «однієї історії на двох», найкращий для цього спосіб – вивчати історію своєї країни, історію свого регіону.

День ухвалення Декларації про державний суверенітет України, День Незалежності України – це події ХХ століття, які знайшли продовження в історичних явищах ХХІ століття: Помаранчевому майдану (2004) та Революції Гідності (2013-2014 роках).

Події, які почалися 30 листопада 2013 року, по-різному сприймалися педагогами та учнями нашої школи. Та з часом усе менше ставало тих, здебільшого учнів 7-11-х класів, які б залишалися байдужими до протестів громадян України, що відбувалися на Майдані в Києві, у Донецьку. Не всі були налаштовані на об'єктивне сприйняття боротьби українців за право бути українцями, за демократичну державу.

На щастя, у закладі є група педагогів, які розуміють слова Ліни Костенко: «А Україну таки докотили до прірви. І знову треба боротися, знову треба хапати голіруч те колесо історії, щоб не зірвалось» («Записки самашедшого»). І ми хапалися за будь-яку можливість об'єктивної відповіді на питання:

- Хто вони, учасники Революції Гідності?
- Чому вийшли люди на Майдан?
- Що об'єднує та в чому відмінність між учасниками Майдану й Антимайдану?

- Які принципи сповідують учасники Майдану?
- Що залишається за кадром телевізійних програм?

Уже в січні 2015 року наш випускник, який у той час захищав Україну зі зброєю в руках на одному з блокпостів Луганської області, передав нам світлини, малюнки дітей з Івано-Франківщини, що стало поштовхом для оформлення стенду «Від Донецька – до Івано-Франківська – Україна ЄДИНА», світлини якого відтворювали українські події у Києві, Донецьку, Івано-Франківську. Для багатьох стало відкриттям, що в Донецьку був свій Майдан, який об'єднав наших земляків під синьо-жовтими прапорами. Важливим моментом стали таблички з назвами міст Донеччини в Києві на Майдані. І знову питання... Їх не ставало менше.

Хто краще може дати відповіді на ці запитання? Звичайно, учасники подій. Такі зустрічі в нашій школі відбуваються постійно перед великими та малими аудиторіями.

Перша зустріч відбулася 20 лютого 2016 року за підтримки мера міста Сілича А. Ю. Учасниками цієї зустрічі, яку готували патріотично налаштовані учні 7-10-х класів під керівництвом педагогів, стали на той час офіцери ЗСУ: старший лейтенант Віталій Струтинський, офіцер прес-служби 1 окремої Гвардійської танкової бригади, та офіцер Самооборони Майдану, нині начальник Штабу 2-го Добровольчого батальйону НГУ Андрій Івченко, який після виходу на військову пенсію оселився у Волноваському районі. Результатом цієї зустрічі стали слова учениці 11-го класу: «А кому стало краще від цих подій?» та відповіді, фіналом яких стала фраза (для багатьох тоді якась абстрактна й далека!): «Рабів до раю не пускають!»

Велика подяка тим учням та їх батькам, які розуміли причинно-наслідкові зв'язки подій, підтримували учасників Революції Гідності та не боялися висловлювати свою позицію.

Звичайно, для нас, педагогів, важливо було не лише донести інформацію, але й зацікавити, викликати реакцію, бажання шукати відповіді на гострі злободенні питання

сучасної історії України, знаходити істину, дати розуміння, що Майдан 2013-2014 років – це продовження Всеукраїнського патріотичного руху «Гідність нації», учасниками якого були борці за Незалежність України XIX - XX століть.

До групи патріотів поступово долучалися й учні, і батьки, і педагоги – і нас ставало все більше. Ми записуємо ролики разом з учасниками Майдану, які приєдналися до лав ЗСУ, продовжуючи справу Революції Гідності [1].

Майданівці долучаються до заходів, ініціаторами та учасниками яких є джури курія Олекси Алмазова.

2-й рік поспіль Вугледарський НВК «МРІЯ» – учасник соціального проєкту «Всесвітній День Гідності», який також включає роботу щодо розуміння ключових понять «гідність», «право на свободу», «історії героїв» тощо [2].

Щодня ми шукаємо відповіді на питання, які хвилюють нас. Учні беруть участь у Всеукраїнських конкурсах: конкурс есе імені Сергія Кемського до Дня Гідності та Свободи (учениця 9-А класу – вивчення документів), обласному конкурсі есе до Дня Гідності та Свободи «Свобода, що веде народ». Учениця 11-А класу побудувала роботу на основі свідчень учасника Революції Гідності Легети В'ячеслава, якому у 2014 році було лише 18 років, нині військовослужбовця ЗСУ. Диплом III ступеня є свідченням глибокого розуміння шляху героя [3].

Уперше до Києва з Черкащини Легета В'ячеслав приїздить, щоб за гроші підтримати на той час чинного президента в Маріїнському парку. Намагаючись розібратися в ситуації, відвідав табір на Майдані. Через тиждень повернувся до Києва самостійно та цілеспрямовано – стати одним з тих, хто творить історію сучасної України.

Прочитую останні рядки есе:

«Легета В'ячеслав, солдат української армії, сидів переді мною, дівчиськом 11-А, і розповідав про свою Черкащину та Майдан. Про те золоте поле, червоні маки та події, які змінили хід розвитку моєї держави. Він сидів на учнівському стільці, розкинувши змужнілі плечі, і розповідав, розповідав, а я...

Йому вже 25, він за ці роки боротьби за мир на моїй землі ще жодного разу не поскаржився, не попросив допомоги, а лише дуже хотів, щоб золоте колосся пшеничного моря виграло й на моїй Донеччині.

Я не сказала йому спасибі. Змовчала... Оніміла від почутого. Мій мозок не встигав опрацьовувати почуте про реалії чотирнадцятого. Слова вдячності говорили вологі очі».

Ми говоримо про сучасність і не забуваємо, що осмислення новітньої історії вимагає глибокого обміркування подій минулого, адже там ховається коріння нашого сьогодення і кризового сприйняття української історії [4, 5].

Список використаних джерел:

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] : додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. – Режим доступу: mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczepczija.doc...

УДК 373.5.015.31:502/504(477.62)

Матюшина Л. В.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Слов'янського педагогічного ліцею
Слов'янської міської ради Донецької області*

Самохвалова Л. В.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Слов'янського педагогічного ліцею
Слов'янської міської ради Донецької області*

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ
В УМОВАХ ЛІЦЕЮ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Наслідки глобальних екологічних проблем зумовлюють активний пошук людством шляхів їх усунення. Екологічна криза сучасності має філософсько-культурологічний, світоглядний характер. Жорсткий прагматизм у ставленні до природи,

зумовлений домінуванням стійкої антропоцентричної свідомості суспільства, виявляє загрозу подальшому існуванню та розвитку біосфери й людини як її частини. Вирішення екологічних проблем неможливе без усвідомлення себе і природи як єдиного цілого, вироблення таких узагальнених моделей і принципів поведінки, які реалізують духовні й фізичні потреби людини та водночас спонукають до екологічно безпечної діяльності, узгодженої із функціонуванням біосфери.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Концепція екологічної освіти визначають одне із важливих соціально значущих завдань сучасної школи – виховання особистості в дусі дбайливого, відповідального ставлення до довкілля на основі усвідомлення єдності людини й природи та вироблення таких моделей поведінки, що мотивують і спонукають до екологічно безпечної діяльності [1]. Міністерство освіти і науки затвердило заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. На сьогодні серед основних складників національно-патріотичного виховання в концепції виокремлено екологічне виховання [2].

На сьогодні екологічна освіта і виховання стають новим пріоритетним напрямком педагогічної теорії і практики як невід’ємний елемент формування сучасної людини. Тому одним із найважливіших завдань сучасного навчального закладу є підвищення екологічної грамотності учнів, озброєння їх навичками економного, бережливого використання природних ресурсів, формування активної, гуманної позиції у ставленні до природи. Перед кожним педагогом стоїть завдання формування екологічної свідомості та екологічної культури під час освітнього процесу.

Актуальні питання формування екологічної культури учнів є предметом досліджень Р. Биджиєвої, В. Давидова, М. Заніної, О. Ільїної, В. Назареної, В. Скребець, та ін. Видатний педагог В.О.Сухомлинський створив систему виховання, в якій важливе місце надається спілкуванню підростаючого покоління з

природою, пізнання її законів, цінностей і краси. У еколого-педагогічних дослідженнях Г. Білявський О. Запорожець велику увагу приділено успішному формуванню в старшокласників узагальнення уявлень про навколишній світ, взаємозв'язку і взаємозалежності людини і природи, що дає сьогодні змогу усвідомити себе частиною природного середовища і бути готовим до екологічно-антропогенної активності [3].

На нашу думку, вихідними поняттями формування екологічної культури є екологічна грамотність, екологічна ерудиція, екологічна освіта. Серед форм і методів екологічного виховання учнів і процесу формування їх екологічної культури пріоритетна роль належить тим, що ґрунтуються на основних принципах: міждисциплінарного підходу, що вимагає точного визначення місця і ролі кожного предмета в загальній системі екологічної освіти; систематичності і безперервності вивчення екологічного матеріалу, що реалізується за умови урахування ступенів навчання, вікових та індивідуальних особливостей учнів; єдності інтелектуального і емоційно-вольового компонентів у вивченні і поліпшенні учнями навколишнього середовища; взаємозв'язку глобального, національного і регіонального розкриття екологічних проблем в освітньому процесі.

Процес формування екологічної культури в умовах Слов'янського педагогічного ліцею реалізується через діяльність ліцейського наукового товариства «Квант». Старшокласники ліцею самостійно обирають екологічного напряму проблеми і знаходять шляхи її розв'язання під час наукового дослідження. Як свідчить досвід, сучасне покоління обирає актуальні проблеми як для міста, так і для Донецького регіону в цілому. Таким є, наприклад, проблеми орнітологічного заказника «Приозерний», розташованого у межах Слов'янська; екологічні проблеми річок Донеччини; проблеми утилізації фосфоровмісних шлаків; проблеми охорони довкілля від синтетичних миючих засобів; дослідження стану забруднення атмосферного повітря

викидами автомобільного транспорту; дослідження показників відходів керамічного виробництва тощо. Пошуково-творча діяльність ліцеїстів допомагає не тільки формуванню екологічної свідомості та екологічної культури, але й синтезуванню отриманих навичок у подальшій освітній діяльності. Наукові дослідження учнів відзначені дипломами призерів II (обласного), III (всеукраїнського) етапів Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України.

У ліцеї створені оптимальні умови для формування екологічних здібностей ліцеїстів через роботу лицейського екологічного клубу «Едельвейс», широко відомого в місті і за його межами масштабними природоохоронними акціями з прибирання, розчищення від сміття територій Регіонального природного парку «Слов'янський курорт», орнітологічного заказника «Приозерний», берегів ріки Торець тощо. Членами клубу врятовано від повної вирубки окрасу міста – алею яблунь Недзвецького; ліцеїсти взяли участь в природоохоронних акціях НПП «Святі гори» по збереженню лісового господарства від хвоєгризучих шкідників. Ініціативною групою було розроблено екологічний проект «Лицейський сад», спрямований на відновлення однієї з рекреаційних зон міста, забезпечення повноцінного відпочинку жителів міста. Залучення учнів лицю до екологічної діяльності активізувало їх участь у різноманітних конкурсах екологічної спрямованості. Учні стали учасниками Всеукраїнського конкурсу «Юнацький водний приз», Всеукраїнського конкурсу «Intel-Еко Україна», національного етапу міжнародного конкурсу науково-технічної творчості школярів «Intel ISEF» (проект «Зелена аптека на сторожі здоров'я»), обласного конкурсу проектів школярів «ЮНИЙ PROJECT-MANAGER», обласного WEB-конкурсу інформаційних бюлетенів та веб-вітрин, присвячених подіям та заходам природоохоронного спрямування в межах реалізації міжвідомчої регіональної програми «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини» тощо.

Таким чином, інтегральні форми і методи розвитку екологічної освіти, екологічної культури старшокласників сприяють формуванню нового природоохоронного менталітету суспільства. В умовах Слов'янського педагогічного ліцею зміст і форми екологічної освіти і виховання, побудовані на принципах навчання і виховання, визначаються відповідно до педагогічних умов формування екоцентричної екологічної свідомості старшокласників.

Список використаних джерел:

1. Екологічна освіта і виховання в Україні (2022, 06 червня). URL: https://pidru4niki.com/15130616/ekologiya/ekologichna_osvi_ta_vihovannya_ukrayini. (дата звернення: 20.08.2022).
2. Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти в Україні (. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>). (дата звернення: 20.08.2022).
3. Сяська І.О. Моделювання процесу формування екологічної свідомості старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах // Наука і освіта: наук.-практ. ж-л Півд. наук. центру АПН України, Одеса, 2009. № 3. С. 126.

УДК 37.017.4

Погромська О. М.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель початкових класів ЗЗСО І–ІІІ ступенів
«Художньо-естетична гімназія»
Торецької міської військово-цивільної адміністрації
Бахмутського району Донецької області*

**ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

*Національно-патріотичне виховання –
це сфера духовного життя, яка проникає
в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина,
яка формується*

В.О. Сухомлинський

Наша Батьківщина – незалежна, квітуча держава з тисячолітньою історією. Ми – українці, і пишаємося цим! Для того, щоб діти зростали патріотами, творцями своєї долі, їм з дитинства необхідно міцно засвоїти духовну культуру рідного народу. Громадяни будь-якої національності, які проживають на території України, повинні знати її природу, історію, культуру, традиції.

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини, особистості.

У червні 2022 року Міністерство освіти і науки затвердило Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. Серед основних складових національно-патріотичного виховання в концепції виокремлені громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання.

«Метою національно-патріотичного вихованям визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» (1)

Основа національної свідомості учнів закладається у початкових класах. *Концепція Нової української школи ґрунтується на ідеї виховання особистості, патріота. Учні молодших класів НУШ знають про Україну набагато більше, ніж знали їхні батьки у тому ж віці. Вони можуть назвати державну символіку, заспівати гімн, знають імена видатних українців, орієнтуються у літературних творах українських класиків та сучасних авторів, знайомі із сумними датами країни (Голодомор, репресії, Крути, Небесна сотня тощо) – цю інформацію вони отримали у дошкільних закладах та вивчають протягом навчального року в курсі кожного шкільного предмета та у позакласному житті.*

Ефективність національно-патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку залежить від форм і методів його організації. Пріоритетну роль у національно-патріотичному вихованні відіграють активні форми, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення.

Сьогодні в закладі загальної середньої освіти I-III ступенів «Художньо-естетична гімназія» Торецької міської військово-цивільної адміністрації Бахмутського району Донецької області, ми, вчителі початкових класів, активно використовуємо проєктну діяльність як одну з інноваційних технологій освітнього процесу, сутність якої полягає у стимулюванні інтересу учнів молодших класів до історії, традицій, культури рідного краю, володінні певною сумою знань, умінь, навичок при вирішенні певних проблем, формуванні життєвих навичок

особистості – патріота своєї держави. Технологія проєктного навчання – альтернативна технологія, яка протиставляється класно-урочній системі, при якій не даються готові знання, а використовується технологія захисту проєктів.

Проєктна діяльність – це не просто алгоритм, який складається із певних етапів, це модель креативного, творчого мислення та прийняття рішень». Головна мета використання технології проєктної діяльності в освітньому процесі в початкових класах – це створення таких умов для малюків, коли вони матимуть змогу здобувати знання самостійно, досліджувати проблеми, розвивати в собі певні риси характеру, особливо риси патріота-громадянина, та творчо використовувати їх для реалізації власних життєвих планів.

Проєктна діяльність національно-патріотичного напрямку в молодших класах повинна стати початком ланцюжка у розвитку особистості учня середньої ланки, системи патріотичного виховання класного колективу і всього закладу освіти.

В освітньому процесі формування ціннісного ставлення дитини до своєї країни у НУШ намагаюь реалізовувати через різні види проєктів:

1. Інформаційні проєкти полягають у зборі, опрацюванні та представленні інформації. Патріотичне виховання відбувається шляхом критичного мислення: потрібно не просто знайти інформацію, а вибрати головне і зробити висновки.
2. Дослідницькі проєкти – це експериментальна та дослідницька робота учнів над певною проблемою. Такі проєкти допомагають дізнаватися нових фактів з історії країни, розвитку та походженню усної народної творчості або мови в цілому, звичаїв, традицій тощо.
3. Творчі проєкти направлені на набуття нових знань та виховання засобами групової роботи. Вивчаються певні факти, опрацьовується інформація. Результатом такої роботи є творчий продукт: патріотичний ролик, презентація, виступ на святі. При цьому учні здобувають

знання не лише для себе, але й аудиторії, перед якою виступають.

4. Ігрові проекти (виховання на основі ігрової технології). За допомогою ігор різної форми й тематики з урахуванням віку та інтересів відбувається формування творчого мислення, розвиток уяви та критичного мислення, уміння оцінити свою діяльність. Під час гри беруть на себе певні ролі літературних персонажів, представників українського козацтва, імітують соціальні та ділові відносини.

Планування видів проектної діяльності відбувається з урахуванням вікових особливостей учнів початкових класів.

Проект «Державні символи України» (1 клас) має на меті розширення знань дітей про Герб, Гімн, Прапор. Він полягає у створення журналу «Державні символи України». Учні шукали потрібну інформацію, ілюстрації, оформили матеріал як журнальну сторінку. Основна увага була приділена підготовці усного представлення своєї сторінки. Мета проекту: формування національної свідомості учнів, виховання поваги і любові до України, її державних символів.

Проект «Сім чудес України» (2 клас). Діти познайомились з історією найстаріших та найвідоміших споруд на території нашої країни, серед яких фортеці, монастирі, собори, парки. Учні у своєму дослідницькому проекті представили короткий опис кожного з семи чудес України, підготували розповіді про історію кожного місця, його роль в історії України та значення у сучасному світі, виявили, в чому ж насправді полягає особливість самих відомих споруд України, зробили відеоролик. Мета даного проекту: виховання патріотизму, розширення знань про рідну країну, збереження надбання минулих століть.

Проект «Первоцвіти» (3 клас). Учні розглянули характеристики кожної квітки, розповіли про життя рослин-первоцвітів у весняний час, визначили, чому ці рослини потребують охорони від браконьєрства і ризикують бути втраченими назавжди. У рамках проекту надруковані агітаційні

листівки та виготовлено букет первоцвітів із підручних матеріалів. Мета проєкту: екологічне виховання підростаючого покоління громадян України.

Проєкт «Духовна спадщина українського народу» (1-4 класи). Учні початкових класів ознайомились з духовними джерелами українського народу (українськими народними піснями, загадками, прислів'ями, приказками, народними символами та іграми), дослідили культурні традиції, пов'язані з усною народною творчістю, піснями, іграми, танцями, виготовили збірку «Духовна спадщина мого народу», підготували концерт для малюків дитячого садочку. Мета проєкту: виховання в учнів любові та поваги до української культури, рідної мови.

Проєкт «Батьківська криниця» (4 клас). До роботи були залучені родини учнів. Разом з батьками діти досліджували родинні традиції, свята, сімейні обряди, побутову культуру пращурів. Крім того вивчались народні ремесла, народна медицина. Була створена підбірка відеороликів із записами обрядових святкувань. Мета проєкту: виховання шанобливого ставлення до історичного минулого нашої Батьківщини, ознайомлення з надбаннями та традиціями українського народу.

У роботі з учнями початкових класів ефективно використовую навчання через дію (4 клас). Протягом усього навчального року влаштовую народні свята, де ми відтворюємо традиції, обряди. Діти не просто збирають інформацію для організації подібних заходів, а й стають безпосередніми їх учасниками. Коляда, веснянки, гаївки, Свято першої борозни, Купала, козацькі розваги, знайомство з творчістю народних майстрів... Кожен з дітей може «приміряти» на себе будь яку роль, відчути себе частинкою великої нації. Так формується зв'язок з країною, усвідомлення того, ким ти є. По можливості влаштовую учням мандрівки історичними місцями, відвідуємо інтерактивні екскурсії. Мета: максимально оживити українську культуру.

Слід зазначити, що національно-патріотичне виховання впроваджується швидше і якісніше, якщо до роботи залучені сім'ї учнів. При цьому важлива взаємодія виховних впливів школи і родини. Педагогіка партнерства, творча співпраця вчителя, дітей і батьків позитивно впливають на формування класного колективу, виховання в учнів моральних якостей та якостей громадянина-патріота.

Концепція Нової української школи передбачає, що її випускники будуть «патріотами з активною життєвою позицією, які діють згідно з морально-етичними принципами і здатні приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини» (2). І чи успішно реалізуються ці ідеї – це повністю залежить від нас – вчителів.

Список використаних джерел:

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 // Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 №527. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmini-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-06-cherhvnya-2022-roku-527>
2. Концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>

Романюк С. О.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель географії Опитненського ЗЗСО I–II ступенів
Бахмутської міської ради Донецької області*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Успішна держава – це її успішні громадяни, які сповнені національної свідомості, любові до рідного краю, свого народу. Вони зберігають свою ідентичність, культурні надбання,

шанують мову й традиції своєї батьківщини. Сучасні військові події РФ проти України багато у чому стали результатом недостатньої уваги до формування національної свідомості, національно-культурної ідентичності у громадян, зокрема молодого покоління [1].

Усвідомлення та осмислення власної ідентичності є одним з найважливіших мотиваційних чинників поведінки людини. Отже, учнів потрібно навчити розуміти, що національна ідентичність у розумінні цього слова – це відчуття, що в моєму класі, школі, селі, громаді – усе залежить особисто від мене. Школа для дітей є своєрідним стартовим майданчиком у доросле життя. Формуючи в ній сучасне суспільство, що базується на цінностях, наші вчителі намагаються вчити дітлахів механізмів, що працюють у державі. Ціннісні орієнтації психолого-педагогічного супроводу школярів не виникають самі по собі, вони формуються на підставі тих наукових ідей і організаційних умов, які визначаються у закладі та постійно підтримуються [2].

Педагогічний колектив цілеспрямовано працює над реалізацією виховної проблеми «Формування морально-духовної життєво компетентної особистості, патріота своєї держави, здатного виявляти національну гідність, правову обізнаність, успішно самореалізовуватися у соціумі». Головною метою вважаємо плекати в учнів українську ідентичність, розвивати ініціативність дітей, емоційний інтелект, вміння працювати в команді, творчість. Виховна робота планується на основі громадянських та загальнолюдських цінностей за напрямками: виховання ціннісного ставлення особистості до суспільства та держави, до себе, до сім'ї, до людей, до праці, до природи, до культури і мистецтва та реалізовується через функціонування клубів розвитку системи виховної роботи «Школа – наш дім» з урахуванням інтересів і потреб молоді.

З метою формування в учнів ціннісного ставлення до суспільства і держави вчителі активно залучають дітей до проведення виховних заходів з відзначення державних свят і

пам'ятних днів, національних традицій (Дня Незалежності України, Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, Дня Захисників і захисниць України, Дня українського козацтва, Дня Соборності України, Дня пам'яті Героїв Крут, Дня українського добровольця та інші), заходів з вшанування жертв трагедії Бабиного Яру, з відзначення 77-ї річниці визволення України від нацистських загарбників, Дня Збройних Сил України, Всеукраїнської акції «Запали свічку» до Дня пам'яті жертв Голодоморів тощо. З нагоди 30 річниці Незалежності України та 30-річчя відкриття Опитненського ЗЗСО I-II ступенів у 2021 році на пришкільному майданчику разом з учнями та їхніми батьками було створено тематичний мурал, який є окрасою подвір'я та села. Школярі є учасниками мітингу «Пам'ять про героїв не має кордонів» до 78-ї річниці визволення Бахмутчини від нацизму. Вони створили презентацію про історію становлення та розвитку с.Опитне за роки незалежності, відеоролик «Відповідальність – крок до успіху», написали есе з тем, які присвячені Дню Гідності та Свободи, оформили стенди «Знай і люби свій край», «Випускники школи – захисники України», перемогли у фестивалі малюнку на асфальті «Вітальна листівка рідному місту» з нагоди 450-річчя м. Бахмута тощо.

Останнім часом світ жорстоко підкреслив в переліку наших цінностей, цінність української мови, яка дарує нам не лише грамотне спілкування та розуміння культурних цінностей. Це також самовизначення. Саме у мові відображено і зафіксовано найглибші витоки свідомості народу та його ментальність, закодовано народну мудрість і споконвічні знання [3].

Для надання якісних освітніх послуг та виховання дітей на кращих здобутках українського народу, статус україномовного заклад має з 2000 року. За цей період все більше чуто українську мову у спілкуванні дітлахів і членів їхніх родин. Набула гарної загальношкільної традиції щорічна участь школярів у різних етапах Міжнародного мовно-літературного

конкурсу учнівської та студентської молоді ім. Т. Шевченка, конкурсу знавців української мови ім. П. Яцика, літературному конкурсі «Я – майбутнє України», конкурсу виразного читання "Майстер слова", фестивалі української творчості "Без мови немає народу, як сонця без сяйва й тепла!", фотоквесті «Як парость виноградної лози...», в яких діти перемагають, демонструючи гарні результати. Зростає кількість бажаючих написати традиційний диктант національної єдності до Дня української писемності та мови. У 2006 році вчителька географії нагороджена Грамотою Признання Канадського товариства приятелів України за укріплення міжнародних зв'язків та розвиток і поширення української мови в регіоні.

У зв'язку з навчанням у закладі з 2016 року учнів, що мешкають в небезпечній близькості від лінії фронту в районі проведення Операції об'єднаних сил смт. Зайцеве (Майорськ, Жованка, Піски, Бахмутка) здійснюється ефективна взаємодія з військово-цивільною адміністрацією «СІМІС». Військові ЗСУ щодня супроводжували малечу до школи та відвозили додому. Тож у адміністрації виникли взаємозв'язки з військовослужбовцями, які підтримуються по теперішній час. Школярі активно долучаються до проведення акцій з написання листів, віршів, виготовлення оберегів, малюнків, збирання посилок воїнам, які боронять суверенітет і територіальну цілісність України. Організовано результативну роботу з вихованцями куреня імені П. Конашевича-Сагайдачного у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокил» («Джура»). До проведення різних конкурсів гри запрошуються воїни ЗСУ. Внаслідок цього учні все більше починають називати українську армію одним із символів держави.

Для вивчення та популяризації історії рідного краю, визначних постатей, культури та традицій народів Донеччини з 1997 року працює зареєстрований при Донецькому ОЦТК (свідоцтво №138 від 13.09.2004 року) Музей сім'ї «Мій родовід». Матеріали експозицій музею присвячені

землякам-односельцям, членам громади – учасникам Другої Світової війни, малолітнім в'язням нацизму, учасникам АТО-ООС, добровольцям, волонтерам.

У рамках формування ціннісного ставлення до природи учні закладу взяли участь в екологічній акції “Споживай свідомо”, яку проводила ГО “ЕКО БАХМУТ” у партнерстві з Бахмутською міською радою за організаційної підтримки ГО “Взаємодія-Плюс” у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки урядів Данії, Швейцарії та Швеції. Під час проведення акції діти розширили свої знання про правильне поводження з відходами. За сприяння адміністрації закладу вони запустили у дію екологічний проєкт “Com.post”, метою якого є виготовлення компосту з опалого листя. Отже, школярі зробили крок у вирішенні актуальної проблеми довкілля села.

Під гаслом «Папероїд врятує світ» проведено екологічний Challenge. У самостійно виготовлені контейнери діти збирали паперові відходи. Як результат, Book hub закладу поповнився сучасною художньою літературою.

Реалізуючи шкільний проєкт «Відкрий для себе Україну» 24 вихованці 5-9 класів взяли участь у пізнавальній подорожі “Карпати: резиденція святого Миколая”. Екскурсія була організована в рамках програми “Екологічними стежками рідної України” за ініціативою Донецької обласної державної адміністрації восени 2021 року. Учні, мандруючи «Стежкою О.Довбуша», відкрили для себе нові та невідомі сторінки сучасного та минулого нашої країни, ознайомилися з унікальною флорою та фауною, традиціями і звичаями загадкового Карпатського краю у Національних природних парках «Карпатський» і «Гуцульщина».

Згідно з договором про співпрацю в межах проєкту “Психосоціальне благополуччя та інклюзивне середовище для дітей на сході України”, який реалізується Terre des hommes – Україна та дитячим фондом ООН (UNICEF) за підтримки уряду Німеччини, четверо учнів-лідерів проходили навчання з

креативного письма "Письменницький метод". Протягом 10 тижнів вони вчилися писати про свій досвід і почуття, створили власну збірку текстів. Зрозумівши своє покликання, підлітки визначили своє місце в суспільному житті класу та закладу, що стало запорукою їх подальшого успішного розвитку.

За сприяння Польської Гуманітарної Акції ініціативна група у складі членів шкільного самоврядування створила грантовий проект "Зона затишку". В результаті, обладнано приміщення для спілкування, навчання та розвитку, проведення дозвілля учнів і засідань Ради лідерів. Члени ради лідерів - активні учасники в організації виховної роботи, екологічних і природоохоронних акцій, просвітницьких акцій за здоровий спосіб життя, акцій милосердя, флешмобів і челенджів, надають волонтерську допомогу нужденним.

Однак, ще існують суперечності між значним виховним потенціалом у проведенні позакласної роботи та його неефективним використанням у формуванні національної ідентичності у підлітків. Не всі учні є активними членами шкільної громади та виявляють певну байдужість до шкільного життя, через те що не бажають змінюватися. Адже у них є певні страхи, які не дають їм рухатися та розвиватися: принизливе почуття власної непотрібності, непристосованість, відчуженість, меншовартість, залежність від інших. Над цим потрібно цілеспрямовано працювати всім членам педагогічного колективу.

Отже, педагогами закладу докладаються зусилля до виховання молодого покоління на основі цінностей україноцентризму та європоцентризму, історичної правди і національної гідності. Впевнено можна стверджувати, що формування української ідентичності школярів є кроком в успішне майбутнє України.

Список використаних джерел:

1. Журба К.О. Концептуальні засади формування національно-культурної ідентичності школярів у сучасних

умовах. ТОВ «Всеосвіта», Всеукраїнська онлайн-конференція «Плакаймо українську ідентичність», 07.07.2022 <https://vseosvita.ua/site/go?url=aHR0cHM6Ly95b3V0dS5iZS85OFhBaUozVVQ2ND90PTExMTA1&hash=2v2i2ca78047c5>

2. 2. Сиротюк Д., Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів, <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/>, режим запити 18.07.2022

3. Українська як код нації. <https://armyinform.com.ua/>, режим запити 27.07.2022

УДК 027.021:908(477.62)

Скібіна О. О.,

*завідувач бібліотеки, ст. викладач кафедри
спільно-гуманітарної освіти ДонОблІППО*

Ткаченко Г. М.,

бібліотекар, методист ДонОблІППО

**ВІД КРАЄЗНАВСТВА ДО КРАЄЛЮБСТВА.
ДОСВІД КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕКАРІВ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

«Любов до рідної землі починається з...»: розмірковують учні Нової української школи, пригадуючи улюблені стежки рідного селища, міський фонтан затишного парку, залиті сонцем струмки, сходи пам'ятників на майданах, де збиралися з друзями...

Наразі в умовах жорстокої російсько-української війни виховання любові до Батьківщини набуває особливого сенсу. Здобута Україною незалежність і побудова суверенної держави обумовлюють виховання гідності та патріотизму, що передбачають знання рідної історії, мови, культури. З огляду на це одним із пріоритетних напрямів патріотичного виховання дітей і молоді стає краєзнавство.

Шкільні бібліотеки займають гідне місце в системі краєзнавчої роботи, вони формують фонди краєзнавчих і місцевих документів, довідково-пошуковий апарат, здійснюють бібліотечно-інформаційне обслуговування, готують краєзнавчі бібліографічні посібники та створюють бази даних, вебсайти, вебпортали, проводять методичну і науково-дослідну роботу в галузі краєзнавства [1]. Бібліотека Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щорічно будує плани і організовує міжкурсові заходи суголосно зі «Стратегією національно-патріотичного виховання» [2, 3]. Розглянемо обласний комплекс заходів «Краєзнавство в шкільній бібліотеці: нові традиції та цінності» у межах Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек. 178 бібліотекарів із 173 шкіл 32 територіальних громад 5 районів Донецької області брали активну участь у масштабній акції протягом жовтня 2021 року. Аналіз представлених бібліотечних звітів демонструє якісно новий рівень організації краєзнавчої роботи в громадах. До проведених масових заходів були залучені (окрім шкільних бібліотекарів) представники органів управління освітою, вчителі та учні закладів освіти, фахівці-краєзнавці, працівники музеїв, громадські діячі, письменники, поети.

Будучи добре обізнаними з наявними у фондах бібліотек краєзнавчими ресурсами, бібліотекарі поряд із накопиченням краєзнавчих матеріалів наполегливо працюють над їхнім ефективним використанням. Для поширення та пропагування інформаційно-краєзнавчих знань широко використовуються книжкові та віртуальні виставки. У шкільних бібліотеках регулярно влаштовуються спеціальні виставки краєзнавчої літератури, як-от «З любов'ю до рідного краю. Донеччина», «Пам'ятні місця Покровська», «Кальчик. Чудовий край чудової краси», «Рідне місто Маріуполь», «Маріуполь – місто Марії», «Краєзнавчий портрет Бахмута», «Мій рідний край – Степанівка», «Новоселівка – село рідної України», «Донбас спортивний», «Неперевершена краса Лиманщини», «Історія

міста Селидове», «Моє село Кременівка – частина України». Використання предметної атрибутики (вишиванок, гончарних виробів, різьблених предметів побуту, рушників, дитячих саморобок, фотографій, малюнків, карт) дає можливість зацікавити школярів краєзнавчою діяльністю та урізноманітнити оформлення бібліотечних виставок. Так, в шкільних книгозбірнях проходять заняття з кардмейкінгу, зустрічі з майстринями народної вишивки та українських оберегів, бібліотечні майстер-класи з виготовлення шелфтокерів і книжкових закладок, уроки творчості, години малювання під читання, креативний маппінг «Особистості історії краю», фотовиставки «Краєвиди рідного села», «Костянтинівка в фотооб'єктиві», «12 школа – історія у фото», «Рушникове диво», «Новодонецьке очима дітей», «Дружківка в моєму серці», «Моє рідне село Зоря».

Створені бібліотекарями відеоподорожі презентують їх міста і села, область у цілому: «Слов'янськ – місто солоних озер», «Видатні люди Авдіївки», «Освітлена промінням сонця Ясногірка», «Подорож Маріуполем», «Видатні письменники і поети Донбасу», «Маріуполь сучасний: нові локації, традиції, фестивалі», «Донеччина моя – мій рідний дім і край», «Історія села Білокузьминівка», «Погляди Олекси Тихого», «Лиманщина – край творчого натхнення», «Новотроїцьке», «Моє село Старомлинівка», «Я люблю Часів Яр».

Одним із головних напрямів виховної роботи з краєзнавства є вивчення природно-географічних умов регіону. Популяризація накопиченого бібліотечного краєзнавчого матеріалу здійснювалась через такі форми: краєзнавча екологічна година «Я бережу твою природу, бо в мене, земле, ти одна», «Великоанадольський ліс – диво Донбасу», «Екологічні проблеми Лиманщини»; онлайн екопазли «Чи знаєш ти Лиманщину!»; газета «Природа рідного краю»; авторські відео «Рідне село через призму екології» і «Люблю над Дінцем своє місто зелене»; презентація книги «Національний природний парк Святі гори»; бібліотечні уроки

«Цілющі рослини Донецької області», «Вивчення рослинного світу краю», «Тваринний світ Покровського району», «Заповідник «Крейдяна флора»; онлайн екскурсії «Кам'яні могили», «Святі гори», «Регіональний ландшафтний парк «Клебан-Бик», Національний природний парк «Меотида»; тематичний диспут «Сіверський Донець – краса, здоров'я, чистота»; створення лепбуку «Знай, люби, бережи природу рідного краю»; еко-стежка «Лісове намисто Лиманського лісництва».

З метою активізації пізнавального інтересу школярів до історії і культури Донеччини широко використовуються такі масові форми роботи як конкурси та вікторини краєзнавчої тематики. Атмосфера змагання стимулює творчу активність, мобілізує здібності кожного учасника і залучає до активної роботи всю аудиторію, включаючи глядачів (болільників). Наприклад, брейнринг «Ми знаємо все про рідний край»; краєзнавчий батл «Донеччина моя», квести-руханки «Живи та квітни, рідне місто Краматорськ», «Ми живемо в Маріуполі» і вебквести «Чи знаєш ти Курахове?», «Про що розповідають пам'ятники Маріуполя»; вікторини «Фауна Приазов'я», «Цілющі скарби рідної землі», «Білозерське. Загадки природи рідного краю», «Козаки – славні сини Покровщини», «Костянтинівка. Вивчай і знай свій рідний край»; онлайн пазли «Чи знаєте ви своє місто?». Популярними формами роботи залишаються конкурси малюнків («Мій чарівний край»), віршів («Про природу тихим словом»), читців поетів рідного краю та фотоконкурси.

Беручи участь у підготовці краєзнавчих бібліотечних заходів, учні осмислюють своє коріння, унікальність малої батьківщини, усвідомлюють важливість збереження пам'яті про тих, чиє життя вписане в книгу історії. Створені для таких заходів електронні ресурси можна використовувати в подальшій педагогічній роботі : віртуальні виставки-експозиції «Краєзнавчий портрет Бахмута», «Азовське козацтво. Славетна історія», «Маріуполю – 243 роки», «Немає кращої землі, ніж та,

що зветься рідним краєм», «Архип Куїнджі – гордість Приазов'я», «Стежками Донеччини»; онлайн мандрівки «Рідні простори, чарівний мій край!», «Герої Лиманщини наших днів»; інтерактивні плакати «Краєзнавство (3D-тур)», «Видатні постаті Донеччини»; віртуальний хронограф «Пізнаю рідне місто», дослідницькі роботи «Мега Йорти – свято греків Надазов'я», «Міфи та легенди України. Річка Вовча», «Історія вулиць Часів Яру».

Під час бібліотечних екскурсій і походів – «Топоніми Мангушського району», «Туристично-екскурсійний маршрут Спасько-Михайлівкою», «Мій рідний Маріуполь – моя батьківщина», «Краєзнавча подорож до с. Прелесне», «Подорожі рідним Приазов'ям», «Регіональний ландшафтний парк «Краматорський», «Спадщина села Шахтарське», «Упізнай рідне місто Бахмут» – учні знайомляться з історичними місцями та пам'ятками, архітектурними, культурними та промисловими об'єктами, у тому числі і новими, діляться своїми враженнями один з одним, з друзями.

Кожен бібліотекар є свідомим популяризатором читання, роблячи наголос на вихованні дієвої любові до Батьківщини, почутті господаря, який турботливо зберігає природу краю, його ресурси, пам'ятки культури, традиції, примножує своєю працею його багатства, засвідчуючи у такий спосіб активну життєву позицію. Ознайомленню з літературою рідного краю та дієвій промоції читання сприятимуть літературні свята («Письменник країни дитинства. Життя і творчість Г. П. Бойка», «Шістдесятники. Василь Стус», «Про літераторів Приазов'я»), лонгріди («Мандруймо Україною разом. Сім Чудес Донеччини»), дні краєзнавчої літератури («Сонячне коло» краматорської поетеси Зінаїди Кузьмівни Дударчик», «Лиманський учитель Андрій Панів – письменник Розстріляного Відродження», «М. Петренко. Співець зачарованих степів», «О. Чернов та його книжки»), марафони читання («Читаємо Юрія Ряста», «Поетами оспівана земля», «Знай наших! Письменники Донеччини», «Літературне

мистецтво Мар'їнщини», «А. Хололович: «Все, що душа довірила словам»), голосні читання для молодших школярів «Знайомство з творами Івана Костири», «Дитячі поети Донеччини: Г. Бойко, Г. Мороз, К. Михеїв», парад читацьких думок «За що ти любиш рідне місто?», «Мій вклад у розвиток рідного краю», інтерактивний плакат «Сучасні письменники Донбасу», інформаційний дайджест «Літературний Маріуполь».

Всім, хто зацікавився представленими роботами, радимо скористатися матеріалами сайту Е-БІБЛІОТЕКА Донецького ОБЛІППО (див. QR код 1). Інтерактивний плакат і презентація «Краєзнавство в шкільній бібліотеці: нові традиції та цінності» закумулювали кращі нароби освітян, що надані до уваги з урахуванням принципу районування, кожний ресурс представлено комплексно: район – місто – назва школи, лінк або фотозвіт або сценарій [4].

Зарубіжні та вітчизняні педагоги активно використовують квест технологію для вирішення багатьох освітніх питань: активізації пізнавальної діяльності дітей, розвитку нестандартного мислення, виховання патріотизму, любові до рідної землі. Виходячи з того, що квест — це цілеспрямований пошук (від англ. quest — пошук, пошуки пригод), а також аматорське спортивне, інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, такі ігри можуть бути використані як інструмент підвищення навчальної мотивації школярів. У свою чергу вебквест як один з різновидів комп'ютерних ігор, пов'язаних з пригодами, може бути одним з методів проблемного навчання, методом, що вчить знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати і вирішувати поставлені задачі (шукати відповідь). Кращі розвиваючі квести вчать працювати як індивідуально, так і в групі; учні починають розуміти багатство тематичних зв'язків, критично мислити, легше включаються в процес навчання.

Під час підготовки відзначення 90-річчя Донецької області і відповідно до річного плану роботи інституту у 2021 р. відбувся обласний конкурс краєзнавчих квестів «Квесторія». 71 учасник із 24 територіальних громад Донеччини представили 48 робіт краєзнавчої тематики. Змістовна і цікаво подана інформація завжди вабить дітей. Тож запропоновані освітянські інтерактивні квести з різноманітним пізнавальним контентом про рідний край стануть у пригоді під час навчання, а також пробудять учнів до роздумів, творчості та взаємодії.

Переважна більшість робіт – 30 квестів – це тематичні змагання про рідний Донецький край, схарактеризований в різних аспектах. 5 квестів присвячено природничій тематиці – рослинному та тваринному світу Донеччини, охороні природи. Ще 9 робіт приурочені мистецтву, письменникам, поетам, музикантам краянам.

За результатами конкурсу було дібрано двадцять кращих сценаріїв розвиваючих ігор для методичного посібника «Квесторія Донецького краю» (див. QR код 2).

Рис. QR код 1

Рис. QR код 2

Бібліотекарі, вчителі української мови та літератури, вчителі інформатики, стали активними модераторами наповнення цифрової освітньої колекції. Відібрані квести різноманітні: вебквести та комбіновані квести; проблемно-тематичні та з міжпредметними зв'язками; за тривалістю виконання — короткострокові та довгострокові. Завдання були створені за допомогою сервісів Padlet, [Linoit](#), Learnis, LearningApps.org, Paint.NET, Prezi, Thinglink, JigsawPlanet, Vocaroo, You Tube, Calameo, Zoho Writer, генераторів QR кодів на таких

платформах: Wixsite.com, Google сайт, Blogger.com, onlinetestpad.com. Ігри доповнені квізами, коміксами, мемами, пантомімою, аудіокнигами, бібліотечними виставками, віртуальними виставками, аматорськими відео і презентаціями. У матеріалах простежується тісна співпраця з педагогами позашкільних навчальних закладів, із музеями, публічними бібліотеками, громадськістю, діячами культури, письменниками, поетами, краєзнавцями, волонтерськими організаціями.

Влучні назви робіт демонструють любов і шану до своїх громад: «У пошуках скарбів землі Лиманської», «Артоб'єкти мого міста», «Чарівний край лісів зелених», «Край, де Вовчі води, – неповторна моя Батьківщина», «Бахмутський клондайк», «Таємниці старого блокнота. Слов'янськ», «Наш Краматорськ – історія жива!», «Місто моє – гордість моя», «Увесь Маріуполь», «Водянське. Чи все ти знаєш про своє селище?», «Чудасійна чудасія у Бахмуті від Богданчика й Улянки», «Видатні поети Мар'їнщини» тощо.

На жаль, внаслідок бойових дій на території Донецької області зруйновано та пошкоджено багато об'єктів культурної спадщини – музеїв, пам'яток архітектури, театрів, бібліотек, храмів, монастирів, меморіалів на честь історичних особистостей і подій, заповідників, муралів. Знищені міста Маріуполь, Лиман, Волноваха, знищені села. Але не знищена наша пам'ять і любов до рідного краю!

Запропоновані бібліотекарями області краєзнавчі матеріали покликані показати нашу мирну, чудову, самобутню Донеччину у культурному та природному розмаїтті. Війна лише поглибила зацікавленість дітей рідною історією та оновила глибокі почуття любові до землі, де проживаємо, гордості за земляків та уважне вивчення вікових народних традицій.

Список використаних джерел:

1. Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи : практ. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2019. 359 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті

- працівників освітянських бібліотек»; вип. 21).
2. Про Стратегію національно-патріотичного виховання: указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 // Президент України. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> (дата перегляду 29.07.22).
 3. Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020—2025 роки: постанова КМУ від 09.10.2020 р. № 932 // Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text> (дата перегляду 29.07.22).
 4. Е-БІБЛІОТЕКА : [сайт бібліотеки Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти]. URL : <https://bibliotekaippo7.wixsite.com/libra> (дата звернення : 30.07.2022). Назва з екрана.

Соловйова М. А.,

*заступниця директора з навчально-виховної роботи
ліцею зі структурним підрозділом гімназії № 6
Покровської міської ради Донецької області*

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗАСОБАМИ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

З давніх-давен людству відома проста формула щастя: «Хочеш гідного життя для себе – обов’язково допомагай ближньому». Благодійність і добродійність притаманна особам великої і досконалої душі, адже, кожний ділиться тим, чим наповнений його внутрішній світ. Та милосердним повинен бути не тільки той, хто особисто зазнав скрути. Милосердя до ближнього, до старих, до дитини, до знайомих людей повинно бути активною позицією кожного свідомого українця.

Тяжкі соціальні випробування в Україні, пов’язані з подіями революції Гідності у 2013 році, агресією Росії в Криму та на сході України з початку 2014 року, а в подальшому – страшною війною на нашій рідній землі, зумовили сплеск добродійності

та волонтерства як вияв патріотизму практично всіх верств населення, зокрема дітей і молоді.

І відсьогодні вже неможливо уявити сучасне українське суспільство і волонтерство, відокремленими один від одного. Волонтерська діяльність є не лише важливою опорою для держави, але й чудовою нагодою отримати цінний досвід кожному, хто бере в ньому участь. Саме вона є основою побудови та розвитку громадянського суспільства, бо втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості.

Головна мета волонтерського руху в загальноосвітньому закладі – відродження кращих вітчизняних традицій добродійності; виховання у школярів таких соціально-значущих якостей особистості, як альтруїзм, милосердя, відповідальність, ініціативність; формування соціально-активної, громадянської, соціально-моральної позиції особистості. Волонтерська діяльність насамперед має приносити задоволення. А будь-який захід, здійснений у спів діяльності з іншими волонтерами, – виховує дисциплінованість, толерантне ставлення, відповідальність (за себе, за інших членів групи, за тих, на кого ця діяльність спрямована; за різні дії і висловлювання).

«Від серця до серця крокує добро» – саме ці слова стали головним девізом волонтерського загону «Берегиня», який був заснований у ліцеї зі структурним підрозділом гімназії № 6 м. Покровська у 2021 році. Основна задача юних волонтерів – допомога людям. І дуже важливо робити це з радістю, не очікуючи похвали та нагороди. На сьогодні конкретної допомоги потребують біженці та переселенці, люди похилого віку, діти, що залишилися без родинного піклування, хворі та самотні, пенсіонери, ветерани ВВВ, діти війни та свідки голодомору, люди, на долю яких випали фізичні та моральні випробування, діти з фізичними вадами, ветерани та учасники АТО тощо. Саме для них і було спрямовано й організовано роботу нашого волонтерського гуртка.

Традиційно кожного вересня в ліцеї урочисто вшановується пам'ять воїнів-визволителів Донбасу у Другій Світовій війні. Вересень 2021 року не став виключенням: волонтери гуртка «Берегиня» організували толоку біля пам'ятника Скорботній матері на братерській могилі, створили короткометражний фільм-реквієм «Присвячується героям...», в якому вшанували пам'ять земляків – ветеранів. Для учнів ліцею юні волонтери провели цикл годин пам'яті «Ніхто не забутий, ніщо не забуте!», «Уроки мужності», естафети пам'яті до Дня визволення рідного Покровська.

Осінь... Напрочуд багата святами та подіями пора року... Чотирнадцятого жовтня в Україні відзначається одне з найбільш шанованих свят – Покрови Пресвятої Богородиці. Щорічно в цей день також відзначається День Захисника України та День українського козацтва, адже Покрова здавна була покровителькою козаків. У ліцеї № 6 козацькі розваги й перегони завжди проходять на високому рівні. Не став винятком і 2021-2022 навчальний рік. З нагоди Дня козацтва учасниками волонтерського гуртка «Берегиня» був організований ліцейський фестиваль стройової пісні, спортивні змагання «Козацькі ігри» та круглий стіл «Козацькому роду нема переводу!». Упродовж тижня проходили спортивні змагання з футболу та волейболу, до яких було залучено вихованців дитячих міських притулків «Отчий дім» та «Дитяче містечко». Мета цих змагань – залучити дітей та підлітків до національних традицій, звичаїв та обрядів, виховання в них культу здорового способу життя як продовження козацьких традицій.

Наш волонтерський загін активно співпрацює з Покровською міськрайонною організацією Червоного хреста. Напередодні Дня людей з інвалідністю для вихованців Покровського центру реабілітації для осіб з інвалідністю, гурток «Берегиня» та співробітники організації провели костюмоване дитяче свято. Залучені спонсори підготували призи для переможців конкурсної програми та пишний солодкий стіл.

Впевненні, що подібні заходи сприяють розвитку особистості, адаптують дитину з обмеженими можливостями до соціального середовища, забезпечують її реабілітацію та прояв творчих здібностей.

Однією з традиційних форм роботи волонтерів є практична допомога всім, хто наразі її потребує. Це проведення операцій «Від серця до серця», «Радість у подарунок»: збір одягу, іграшок, книжок, предметів гігієни для вихованців дитячих притулків нашого міста, проведення концертів та театралізованих вистав до Дня Святого Миколая, Нового року, конкурсів, урочисті лінійки та зустрічі з воїнами АТО. Не зовсім звичною, але вже традиційною акцією став щорічний волонтерський марафон до Дня захисту тварин. Учні організовано збирають предмети догляду, побутову хімію та харчові продукти для підопічних Покровського суспільства захисту безпритульних тварин.

Наприкінці лютого на рідну землю прийшла страшна війна, наш навчальний заклад був змушений перейти на онлайн-навчання та різко скоротити кількість запланованих заходів та подій. Але російська агресія не злякала юних лицейських волонтерів, вони навпаки посилили свою роботу! Упродовж березня та квітня 2022 року, у співпраці з Покровською міськрайонною організацією Червоного Хреста члени гуртка «Берегиня» організували благодійний збір одягу, посуду, постільної білизни для біженців від війни - мешканців нашої області, які були змушені покинути рідні міста (Волноваху та Маріуполь) і переїхати в більш безпечний Покровськ.

Навіть у евакуації члени волонтерського загону залишалися діяльними та активними. Так, учень 5 класу волонтер Гайдученко Максим, перебуваючи з родиною в евакуації в Чернівцях, зібрав для армії 25 бронезилетів, придбав тепловізор та пристрій нічного бачення. Також він надіслав 50 тис. гривень на реабілітацію військового, який втратив ногу у бою з рашистами. Учень 10 класу, волонтер Целіщев Владислав декілька місяців працював у благодійному Русі «Донбас –

Україна», що забезпечує ресурсами українських військових на Донбасі.

Усі вихованці гуртка «Берегиня» продовжують активну діяльність у соціальних мережах, висвітлюючи виховну роботу ліцею та чітко висловлюючи свою політичну позицію. Саме сьогодні сучасній українській школі потрібна система заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей. І наші активісти-волонтери не стоять осторонь різноманітним освітньо-виховним проектам – результати їхньої роботи систематично висвітлюються у соціальних мережах: онлайн-перегляди фільмів українського виробництва, кіноматеріалів до Дня Єдності, інформаційні відеороботи до Дня пам'яті Небесної Сотні, відео-марафон «Пам'ятаємо Тарасів заповіт!», онлайн-екскурсія до Дня пам'яті та примирення, активна участь у всеукраїнських челенжах «Діти України хочуть миру», «Ми – європейці» тощо.

Ми пишаємося сміливістю та єднанням усіх, хто протистоїть злу, брехні, війні та насильству. Віримо, що наше добре діло дійсно об'єднує, згуртовує дітей і дорослих, відроджує духовність та відновлює наші українські традиції.

Список використаних джерел:

1. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Указ Президента України від 18.05.20219 №286/219 “Про Стратегію національно-патріотичного виховання”
4. Цільова соціальна програма національно-патріотичного

- виховання в Донецькій області на 2021-2025 роки
5. Сіренко С. М. Удосконалення системи підготовки класних керівників до здійснення виховної діяльності в умовах післядипломної освіти: [Електронний ресурс], режим доступу www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/elits/2011/29.
 6. Карпач Н. І., Олешак С. П. Особливості розвитку молодіжної участі у волонтерській діяльності / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб.наук.праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 351 – 360.
 7. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Київ, 2014. – 29 с.

УДК 379.851

Черкащенко І. І.,

*директор ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 20 Торецької МВЦА
Бахмутського району Донецької області*

Самойленко Т. М.,

*ЗДВР ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 20 Торецької МВЦА
Бахмутського району Донецької області*

***ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ, ФІЗИЧНО
ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ,
ПАТРІОТА ЧЕРЕЗ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧУ РОБОТУ***

Розбудова української державності, інтеграція України до Європейського Союзу зорієнтована на особистість, яка має високу громадянську відповідальність, наділена високими духовними якостями, є соціально активною.

Тому основною метою сучасного навчально-виховного процесу є не лише надання ґрунтовних знань із різних предметів та формування необхідних життєвих компетенцій, а й виховання інтелектуально, морально та духовно розвиненої особистості, громадянина, патріота своєї Батьківщини.

У ХХІ столітті перед школою стоїть масштабне завдання: виховати особистість, яка спроможна до самовизначення,

здатна творити своє власне життя. Саме школа допомагає дитині розвивати здібності до самовдосконалення й самореалізації, навчає і створює умови для підготовки дитини до цієї самостійної та складної роботи [2].

Головним завданням нашого навчального закладу, який увійшов у обласну мережу Шкіл сприяння здоров'ю та має відзнаку учасника проєкту «Безпечна і дружня до дитини школа», є формування та розвиток фізично, психічно, соціально і морально здорової, творчої особистості, створення умов для збереження та зміцнення здоров'я, самоствердження, самодостатності та самореалізації її у дорослому житті.

Кожна дитина – це індивід, у якого свої нахили і вподобання, до якого необхідно знайти особливий підхід. Іноді у дитини не розкритий творчий, інтелектуальний чи фізичний потенціал. І потрібно їй допомогти розкритися, самореалізуватися. Для цього на базі ЗЗСО I-III ступенів № 20 уже кілька років поспіль функціонують шкільний танцювальний гурток, гуртки ОЦТК («Спортивне орієнтування» та «Екологічне краєзнавство») та ДООЕНЦ («Юні екологи» та «Друге життя речей, або художня переробка сміття»), у яких діти мають змогу поліпшувати свої знання, навички, розвивати вміння щодо збереження і зміцнення здоров'я, екологічної культури тощо.

За час існування гуртка «Спортивне орієнтування» його вихованці отримали спортивні розряди: I юнацький – 8, II юнацький – 11, III юнацький – 23, I дорослий – 3, II дорослий – 5 та III дорослий – 7 осіб.

У період з лютого 2016 по лютий 2022 року учні взяли участь у 106 обласних змаганнях і в 27 змаганнях всеукраїнського рівня. В обласних змаганнях посіли призові місця: I м – 187, II м – 213, III м – 201учень. У всеукраїнських змаганнях посіли призові місця: I м – 7, II м – 19 учнів, III м – 22 учні.

Вихованці гуртків фактично не хворіють, а це доводить, що активний спосіб життя та систематичні заняття спортом ведуть до зміцнення здоров'я.

Сьогодення виокремило нагальну необхідність у відродженні духовності, історичної пам'яті та національної культурної спадщини українців. Краєзнавству належить виняткове місце у процесі вивчення і збереження багатовікових культурних традицій самобутніх куточків України. Формуючи громадянські, духовні, інтелектуальні риси сучасної громади, краєзнавство виступає могутнім чинником успішного розвитку українського суспільства XXI століття і сприяє прискоренню важливих процесів у різних сферах громадсько-політичного й духовного життя.

Сьогодні як ніколи є актуальними слова видатного українського філософа Григорія Савича Сковороди «Пізнай себе, свій рід, свій народ, свою землю – і ти побачиш свій шлях у майбутнє», бо саме через пізнання себе, рідного краю стає можливим розуміння свого місця у суспільстві.

Кожна людина тісно пов'язана зі своєю малою батьківщиною, де вона народилася й виросла, зробила свої перші кроки і отримала путівку в життя. Рідний край назавжди стає частиною її долі, через любов до якого селиться в людському серці й любов до всієї України.

Краєзнавча робота, відзначаючись багатоаспектністю форм і методів, дає можливість виховувати справжніх патріотів своєї Батьківщини [1].

Вивчення природи та історії свого краю відіграє важливу роль у формуванні національно-історичної свідомості учнів, вихованню в них любові до малої батьківщини, патріотизму, активної життєвої позиції.

Особливу роль у цьому відіграють шкільні музеї «Пам'ять» та «Світлиця», які є базою для дослідницьких робіт учнів. Займаючись дослідницькою роботою, учні поповнюють матеріалами музеї, «вписуючи» свої сторінки в історію рідного краю.

Так протягом 2021–2022 навчального року, незважаючи на пандемію і війну, розпочату рф, учні школи брали активну участь у всеукраїнських конференціях, представивши на них

роботи на матеріалах рідного краю:

- Всеукраїнська студентсько-учнівська науково-практична конференція «Актуальні питання історичного розвитку України і світу очима молоді». (Харків), робота «Історія освіти жителів селищ Щербинівка і Петрівка: від XIX століття до сьогодення»;
- Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Діти і війна: сучасний вимір» (Харків), робота «Дитячі долі через призму війни»;
- XII Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників» (Миколаїв), робота «Легенди з берегів річки Кривий Торець»;
- III Всеукраїнська краєзнавчо-етнологічна конференція учнівської молоді «Лиш те в народі буде жити, що серце серцю передасть...» (Івано-Франківськ), робота «Побут жителів селищ Петрівка й Щербинівка»;
- XIV Всеукраїнська історико-краєзнавча конференція учнівської та студентської молоді «Південно-Східна Україна: із стародавності у XXI століття» (Краматорськ), робота «Героїчні й трагічні сторінки життя жителів селища Щербинівка» (віртуальна екскурсія у шкільному зразковому військово-історичному музеї «Пам'ять»);
- I Всеукраїнська історико-краєзнавча конференція «Військово-історичні події на теренах України: минуле і сучасність» (Запоріжжя), робота «Говорять» експонати шкільного музею «Пам'ять».

Крім того, учнями закладу було створено ряд історичних реконструкцій на основі місцевого матеріалу. Це «Історія виникнення селища Щербинівка», «Історія виникнення селища Петрівка», «Вчителювання Степана Васильченка у Щербинівці», «Історія виникнення Петровської криниці», «Історія появи ЗЗСО І-II ступенів № 21».

Як показує досвід, основними найефективнішими формами

спортивної та туристично-краєзнавчої роботи з учнями є прогулянки, екскурсії, подорожі та походи, естафети, зльоти, експедиції, конференції, виставки, конкурси, пошукова діяльність, зустрічі з відомими людьми, допомога ветеранам, створення музейних експозицій тощо.

Учні нашого закладу – активні учасники Всеукраїнського учнівського руху «Моя Батьківщина – Україна», акції «Пам'ять», Всеукраїнської туристсько-краєзнавчої експедиції «Краса і біль України», туристсько-краєзнавчої експедиції «Історія міст і сіл України», «Донбас заповідний», «Донбас екскурсійний», «Стежками рідної України – очима молоді».

Кожен учасник подорожі, експедиції або екскурсії під керівництвом учителя проводить спостереження та елементарні наукові дослідження. Це підвищує увагу учнів до об'єктів дослідження, сприяє активізації розумової діяльності дітей, дає поштовх до творчості.

Часто свої враження від побаченого і почутого діти втілюють у своїх малюнках, поробках, творах.

Можна сказати, що гурткова робота дає широкі можливості займатися туристсько-краєзнавчою діяльністю. Вона разом із спортом займають важливе місце у житті учнів нашого закладу, стали для них щоденною потребою.

Список використаних джерел:

1. Драчук Р. В. Сучасні напрямки краєзнавчої роботи бібліотек України. *Наукова бібліотека Хмельницького національного університету*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/rCqJrqe>
2. Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді засобами краєзнавства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/bCqYFaJ>

Чебаник В.І.,

*к.політ.н., старший викладач кафедри
методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін,
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області*

Семанюк М.К.,

*директор Комунальної обласної школи-інтернату
II-III ступенів з поглибленим вивченням
окремих предметів «Багатопрофільний ліцей
для обдарованих дітей», м. Чернівці*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Суворі реалії сьогодення актуалізують пріоритет та стратегічне значення військово-патріотичного виховання – невід’ємної складової національно-патріотичного, що передбачає формування готовності до трудового та героїчного подвигу в ім’я захисту та розбудови Української держави. У контексті окресленої проблематики першочерговим завданням кожного закладу освіти є застосування компетентісного підходу в освітньому процесі, що визначений положеннями Нової української школи – здійснення динамічного поєднання знань, умінь та цінностей, формування практичних навичок, що допоможе розвивати у школярів стійкі патріотичні та військово-патріотичні якості [2].

Результати локального моніторингу щодо ефективності системи військово-патріотичного виховання в обласній школі-інтернаті II-III ст. з поглибленим вивченням окремих предметів «Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей» м.Чернівці, проведеного у 2018 році, попри досить позитивні досягнення системної роботи з даного напрямку, засвідчили про певні прогалини у формуванні таких компонентів як особиста відповідальність та громадянська мужність, а бажання виступати активним суб’єктом захисту своєї країни виявили не

усі респонденти. Зауважимо, що у даному закладі освіти навчаються діти не лише з Буковини, але й із Закарпаття, Київської, Житомирської, Вінницької, Хмельницької та інших областей України.

Безперечно, що створення дієвої системи підготовки школярів допомогли б ліквідувати існуючу перешкоду у системі військово-патріотичного виховання, зокрема існуючий розрив між теоретичними знаннями та необхідною практичною складовою. Це і зумовили вибір теми регіонального наукового експерименту «Формування компетентнісного підходу у військово-патріотичному вихованні старшокласників в умовах багатoproфільного ліцею», програму якого затверджено відповідним наказом Департаменту освіти і науки [5].

Відповідно до окресленої мети експерименту, тобто розробки і експериментальної перевірки імплементації компетентнісного підходу у військово-патріотичному вихованні старшокласників в умовах багатoproфільного ліцею, визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано гіпотезу дослідження, яка полягала в тому, що існує принципова можливість такої організації процесу військово-патріотичного виховання старшокласників, за якого поряд з набуттям теоретичних знань і вмінь відбуватиметься цілеспрямоване формування їх предметних і ключових компетентностей як результату навчання. Об'єкт, предмет, мета та гіпотеза спроектували необхідність розв'язання таких завдань експерименту:

- ✓ з'ясувати сутність та структуру поняття «військово-патріотичне виховання» та вивчити актуальний стан його формування в умовах закладу освіти (педагогічна теорія і практика);
- ✓ визначити критерії та відповідний діагностичний інструментарій сформованості військово-патріотичних якостей старшокласників і провести педагогічний експеримент з метою визначення рівня їх військово-патріотичного виховання;

- ✓ з урахуванням результатів констатувального експерименту розробити відповідну експериментальну модель педагогічних впливів із запровадження компетентнісного підходу у військово-патріотичне виховання учнів ліцею на основі ключових компетентностей;
- ✓ розробити методичні рекомендації з проблеми дослідження, впровадити їх у практику роботи закладу освіти.

Окреслені освітні виховні пріоритети були спрямовані на розвиток високодуховної особистості ліцеїста, яка перш за все готова до мирного творення і захисту Батьківщини. Акцентуємо, що гасло «з Україною в серці» стало не просто ідеологічною формулою у закладі освіти, а як зазначає І. Бех, свідомим та дієвим процесом, який ґрунтується на чітко спланованій програмі заходів патріотичного спрямування [1, 154-155].

Безперечно, серед методів формування ключових компетентностей ліцеїстів у рамках дослідно-експериментальної проблематики пріоритетна роль була відведена активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі та взаємодії, а також таким, які відповідають засадам педагогіки партнерства, коли виховання особистості здійснюється через тріаду «школа – сім'я – громадськість».

Практичне застосування діяльнісного підходу як ключового методологічного інструментарію щодо розуміння поняття військово-патріотичної вихованості старшокласників підтвердило теоретичну гіпотезу щодо п'яти видів їх готовності до захисту Вітчизни: освітньої, фізичної, психологічної, соціальної, морально-духовної. Водночас даний підхід допоміг організувати спортивно-масову діяльність, корегувати план її здійснення, аналізувати результати роботи у патріотичному виховному просторі тощо [3, 133; 4, с. 215].

Упродовж підготовчого етапу регіонального наукового експерименту (листопад 2018 – травень 2019 рр.) проаналізовано нормативно-правові документи та здійснено теоретичне осмислення психолого-педагогічної і методологічної літератури з проблеми дослідження, а також

сформовано динамічні творчі групи вчителів за темою дослідно-експериментальної роботи, проведено педагогічну та науково-методичну ради, інструктивно-методичні наради з проблеми експерименту.

На діагностично-констатувальному та формувальному етапах (червень 2019 – червень 2022 рр.) визначено критерії та відповідний діагностичний інструментарій рівня сформованості компетентностей у військово-патріотичному вихованні старшокласників ліцею; розроблено модель педагогічних впливів із запровадження компетентнісного підходу у військово-патріотичне виховання учнів ліцею на основі ключових компетентностей.

Варто підкреслити, що діяльність усього педагогічного колективу була спроектована на поетапну реалізацію регіонального наукового експерименту. Зокрема, адміністрацією закладу освіти спланована система заходів військово-патріотичного спрямування, забезпечено організацію їх проведення на досить високому рівні; підготовлено обговорення питань військово-патріотичного виховання на засіданнях педагогічної ради, батьківського комітету; організовано відповідну методичну роботу динамічної професійної спільноти щодо військово-патріотичного виховання тощо.

З метою вироблення механізму забезпечення використання сучасної навчальної зброї та спорядження під час вивчення предмета «Захист України» у рамках експерименту заплановано відкрити сучасний навчальний тир. Практично системно втілюється механізм залучення військовослужбовців, звільнених із військової служби, та осіб, які беруть участь у воєнних діях проти держави-агресора, до проведення чисельних заходів у ліцеї.

Однак повномасштабне вторгнення РФ унесло суттєві корективи до програми регіонального експерименту, додавши чисельні позапланові заходи, які реалізуються виконавцями доволі якісно, незважаючи на усі перепитії воєнного часу. До

прикладу, уже у квітні на території ліцею з'явилася патріотична клумба «Україна – єдина!», на якій флористи, в особі педагогів ліцею та вимушено переселених осіб, висадили чорнобривці у формі тризуба – державного герба України. Створений в ліцеї Центр активітетів «Дивосвіт Буковини», проводив для дітей переселенців цікаві пізнавально-розважальні заходи, знайомлячи з культурою та побутом Буковини. Тут проводились інтелектуальні патріотичні квести-змагання, учасники яких «шукали» Скарби нації, називаючи видатні постаті України, демонстрували знання з історії України, географії, літератури, вміння співати українських пісень тощо. Традиційними стали проведення у ліцеї конкурсів патріотичної поезії про воїнів, які боронять наш край «Сила нескорених», загально ліцейної пошуково-дослідницької конференції «Край, де народився і живу», різноманітних військово-спортивних заходів тощо, до яких долучаються батьки вихованців, представники обласних осередків громадських організацій [6]. В ліцеї започатковано Книгу Миру – проведення зустрічей з батьками-захисниками. Такі зустрічі допомагають дітям на прикладі своїх краян побачити, що «патріот» – це не просто слово, а реальні люди, які живуть поруч. Це ті люди, котрі можуть на власному прикладі навчити шанобливому ставленню до Батьківщини, відчуті гордість за захисників Вітчизни. Доцільно зазначити, що учнівський, батьківський та педагогічний колективи ліцею постійно проводять благодійні акції на допомогу захисникам.

«Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей» м. Чернівці підійшов до підсумкового етапу регіонального експерименту, у ході якого буде проаналізовано та узагальнено отримані результати, здійснено їх порівняння з поставленою метою та завданнями; розроблено методичні рекомендації, які, сподіваємося, стануть у нагоді для закладів освіти з проблеми «Формування компетентнісного підходу у військово-патріотичному вихованні старшокласників».

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 296 с.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/novaukrayinskashkola>
3. Пилипенко В.М., Тимчик М.В., Настояща У.В. Формування готовності студентської молоді до захисту Вітчизни у процесі спортивно-масової діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 3 (111), 2019. С.132-135.
5. Остапенко О. Формування готовності старшокласників до захисту Вітчизни / О. Остапенко, М. Зубалій, М. Тимчик. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, Вип. 22, 2018. С. 214–226.
6. Офіційний сайт Департаменту освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації. Нормативно-правова база: <http://doncv.gov.ua/>
7. Сайт «Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей» м.Чернівці : [http //www.bagatoproflyceum.pp.ua](http://www.bagatoproflyceum.pp.ua)

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД
І ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Кучерявий О. Г.,

*доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України, Київ*

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
БЕЗПЕРЕРВНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ
Й ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ЧАС**

На динамічність поступу як стрижневу цілісну властивість національної системи безперервної університетської й післядипломної педагогічної освіти впливають різнобічні та взаємопов'язані соціально валентні чинники – конструктивні й деструктивні. У колі конструктивних чільне місце займають фінансове й економічне зростання держави, активізація процесів націєтворчості, культуротворчості й ідейно-політичної консолідації суспільства, підвищення рівня адекватності нормативно-правового, наукового й інших складників ресурсного забезпечення відповідної системи її нагальним потребам у вимірі безпеки та випереджувального розвитку країни тощо. Серед деструктивних чинників – війна та її жахливі для народу наслідки.

У час, коли Україна героїчно протистоїть агресивному вторгненню російського солдата-терориста та постійно вбивають, психічно травмують і депортують українських дітей, особливо гостро стоїть питання про сутність змін у цілях, змісті й технологіях освітнього процесу в педагогічних університетах і закладах післядипломної педагогічної освіти. Пріоритетними цільовими напрямками його оновлення в надзвичайних умовах слід вважати: **культуранівний (духовно-активізуючий, етнокультурний і професійно-культурний виміри); здоров'язбережувальний (напрямок психогієни і**

психологічної профілактики вчителем дистресу в учнів і власному психічному житті); **креативно-психопедагогічний** (розроблення і творче використання психопедагогіки, гуманної психотерапевтичної взаємодії з учнями, що мають зранене війною серце); **освітньо-цифровізаційний; цілісно-розвивальний** (спрямований на особистісний, професійний і професійно-культурний розвиток педагога).

1. **Культурнопанівний цільовий напрям.** Оновлення змісту й технологій системи безперервної педагогічної освіти за україноцентристським принципом підпорядковується цільовій стратегії забезпечення панування в них цінностей національної культури, пріоритетного статусу української мови. Ідеться про зміст підготовки чи підвищення кваліфікації вчителів не тільки спеціальних національно валентних предметів (історії України, української мови та літератури та ін.), але й про модернізацію змісту всіх дисциплін навчального плану відповідних закладів освіти. Це важливо робити під кутом формування професійної готовності педагога розширювати й розкривати можливості навчальної програми навіть природничих дисциплін для панування в ній національного духу, розвитку національної свідомості й самосвідомості особистості кожного учня. Врахування уроків війни в аспекті поставленого завдання – це передусім українізація змісту педагогічної освіти, поява в навчальних планах вищої педагогічної школи відповідних курсів, зокрема, спецкурсу «Конструювання таксономії стратегічних (розвивальних і виховних) цілей уроку». В ієрархії таких цільових орієнтирів чільне місце займають цілі розвитку духовно-національної сфери особистості учня, пробудження й активізації в нього українського козацького духу, виховання духовно-патріотичних і духовно-моральних якостей. Навчити педагога (майбутнього вчителя) **будити український дух** в учнів і громадян – ось стратегічна лінія ціннісно-змістової перебудови системи педагогічної освіти.

Актуалізований напрям передбачає посилення потужності й результативності етнокультурної підготовки й післядипломної

освіти вчителя. Провідним завданням є формування в нього на спеціальних практичних заняттях досвіду використання технологій основних різновидів народної творчості – технік писанкарства, художнього розпису, вишивки тощо. Занурення майбутнього вчителя і педагога-практика у чарівний світ української пісні (відомі активні форми: хоровий спів, участь у пісенному ансамблі), створення умов для набуття ними досвіду національно-патріотичної громадської просвіти – усе це перевірені практикою ефективні способи підвищення навіть у несприятливих умовах їх спроможності здійснювати національно-патріотичне виховання.

Реалізація ідеї – учитель як носій духу українського народу й націєтворення є і майстром залучення до цього духовного поля своїх учнів – вимагає цілої системи змін у програмах насамперед таких дисциплін, як філософія, культурологія, психологія і загальна педагогіка.

У ситуації гальмування суспільного розвитку таким системним викликом, як війна, учитель може бути піднесений до рівня «головного вихователя української нації» тільки за умови опанування професійно-педагогічною культурою. Якість повоєнної відбудови національної середньої школи залежить від постановки й реалізації ще під час воєнного стану в країні таких стратегічних цілей: **1.** Спрямування процесу оновлення системи університетської й післядипломної педагогічної освіти на оволодіння майбутнім учителем і вчителем-практиком цілісною сукупністю цінностей аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога (її основні складники: світоглядно-аксіологічна культура, культура професіоналізму особистості, культура професійно-педагогічної діяльності, духовно-моральна культура як особистісна цінність, загальна культура як самоцінна, культура соціальної активності, громадянської відповідальності й дії, культура утвердження українськості та ін.). **2.** Цілісне забезпечення готовності вчителя виконувати функції носія цінностей професійно-педагогічної культури в національно-культуротворчому, природно-й

освітньо-середовищному, професійно-кар'єрному, особистісно зорієнтованому (навчально-виховному), стратегічно-цільовому і творчо-потенційному вимірах.

2. Здоров'язбережувальний цільовий напрям. Результати аналізу змісту національної педагогічної освіти в історичній ретроспективі свідчать про те, що практично в усіх регіонах країни цілеспрямовано не готували вчителя до роботи з учнями в умовах воєнного стану. У нього спеціально не формувалися компетентності зі спрямованістю на: **1)** себе: досягнення в екстремальних ситуаціях стану психологічного комфорту й емоційного балансу, рівня власної стресостійкості й роботоздатності, адекватного потребі якісного здійснення професійної діяльності; **2)** учня, який у стресових життєвих умовах (викликаних, зокрема, війною чи пандемією) потребує компетентного психолого-педагогічного супроводу процесу збереження психічного здоров'я.

Відповідні цільові орієнтації повинні стати стрижнем нової стратегії розвитку системи безперервної педагогічної освіти. В її змісті треба віддзеркалити не тільки знання про тривогу і стрес особистості в умовах глобальної дестабілізації суспільної реальності, що представлені передусім у роботах філософів, медиків, психологів і педагогів, але (і це найсуттєвіше!) – технології й методики професійної психогієни, профілактики дистресу та боротьби з ним, рекомендації фахівців щодо нормалізації психоемоційного стану, збереження людиною психічного здоров'я під час війни тощо.

3. Креативно-психопедагогічний цільовий напрям. Виявлення закономірностей, розроблення принципів, змісту й технологій нової педагогічної галузі – психопедагогіки особистості дитини зі зраненим серцем. Сучасних педагогів також не вчили працювати з дитиною, психіка якої травмована жахливими наслідками війни. Першочерговими є завдання озброїти вчителя психологічними способами діагностики ступеня здатності такого учня до переключення з нав'язливих – тривожних і негативних – думок про пережите (відповідний

тип мислення психологи називають румінацією) на здорові роздуми про навколишню дійсність і складні речі, сформувані в нього знання про гуманні способи й прийоми зупинення румінації, яка практично витісняє іншу психічну діяльність людини й енергетично виснажує її.

Для розв'язання завдань милосердної допомоги дітям зі зраненим серцем випускник педагогічного ЗВО має бути компетентним у питаннях раціональної саногенної перебудови власної свідомості, психологічного захисту свого «Я», забезпечення саногенного мислення вихованців на платформі мобілізації всіх їх особистісних ресурсів – духовних, мотиваційно-сміслових, інтелектуальних, рефлексивних, психогенетичних та ін. Іншими словами, потреби в гуманізації педагогічної взаємодії з постраждалими від війни учнями націлюють на синтез і нарощування схематично окреслених психологічних і педагогічних знань у змісті безперервної педагогічної освіти.

4. Освітньо-цифровізаційний цільовий напрям. Війна актуалізувала потребу в оптимальному виборі закладами освіти залежно від їх можливостей забезпечити життя тих, хто здобуває освіту, таких основних форм навчання, як очна, дистанційна, змішана, екстернат і домашня. Зрозуміло, що особливості їх організації й ресурсного забезпечення вчителем повинні бути у фокусі його підготовки й підвищення кваліфікації. Проте, в умовах державного замовлення на цифровізацію освіти і з урахуванням уроків війни розв'язання цієї проблеми виходить на науковий рівень. Як мінімум, науковцям ще треба розробити й апробувати як систему професійно-цифрових компетентностей викладача вищого педагогічного освітнього закладу, так і суголосну систему відповідних компетентностей педагога інституту післядипломної педагогічної освіти.

Є й багато пріоритетних завдань формування особистості педагога-майстра організації змішаного й дистанційного навчання учнів, зокрема, з використанням ним технології електронного портфоліо, технології мультимедіа,

аудіовізуального методу й методу проєктів своїх соціальних дій.

5. Цілісно-розвивальний цільовий напрям. Опертя системи університетської й післядипломної педагогічної освіти на теорію цілісного – особистісного, професійного і професійно-культурного акмеологічного розвитку вчителя – це шлях до сприяння виживанню та відродженню України. Ідеться про постановку цілей забезпечення в ситуації дії системних викликів саморуку педагога до вищих життєвих і професійних цінностей засобами самотворчості і професійної творчості. Їх реалізація, як мінімум, вимагає представлення у змісті системи безперервної педагогічної освіти спецкурсу: «Цілісний розвиток сучасного вчителя», перегляду змісту психолого-педагогічної підготовки за критерієм ступеня його суб'єктності.

Панасенко Е. А.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»*

**ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ
ВІД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ**

Ситуація, що її переживає Україна впродовж останніх місяців, є такою, що виходить за межі звичайного, нормального людського досвіду. Широкомасштабна війна спричинила значне порушення життєдіяльності людей, шкоду їх здоров'ю, великі людські жертви, значні матеріальні збитки тощо. Ми зіткнулися з неймовірним випробуванням війни і наше завдання вистояти, витримати, перемогти. Важливою умовою цього є збереження психічного здоров'я дітей та дорослих, які стикнулися з болем, втратами, тривогою за майбутнє.

Теоретичні доробки вчених різних наукових шкіл в галузі

консультування здійснили І. Булах, С. Васьківська, Р. Кочюнас, О. Лисенко, Т. Молодиченко, Е. Помиткін, О. Сапогова та ін.

Психологічне консультування – це **вид діяльності психолога, що** допомагає клієнтові в усвідомленні його проблеми та пошуку шляхів і способів її якнайскорішого розв'язання. Окрім допомоги під час психологічного консультування здійснюється вирішення локальної проблеми особи, її емоційна, інформаційна підтримка, структурування, конструктивне знаходження виходів з ситуації, знаходження способів досягнення цілей або позбавлення від непотрібного явища.

Готовність психолога до консультативної діяльності передбачає наявність сформованої технологічної сторони консультативної практики, саме: певних якостей мислення, необхідних для цього, широкого репертуару психотехнічних і евристичних засобів. До спеціальних якостей мислення психолога-консультанта варто віднести: розуміння, діалогізм, метафоричність, креативність та рефлексивність.

Одним із найістотніших компонентів інтелектуальної готовності до консультативної роботи є розуміння психологом-консультантом клієнта. Загалом під розумінням розуміється розумовий процес, спрямований не тільки на отримання нового знання, але й на способи перероблення смислової інформації. Відповідно, розуміння у процесі психологічного консультування – це процес проникнення у сутність предмета, процедура надання інформації професійного, психологічного контексту. У сучасні дослідженнях з питань психологічного консультування науковці виокремлюють три основні стратегії розуміння клієнта:

- а. стратегія пояснення – виявлення вже існуючого, властивого ситуації сенсу;
- б. інтерпретація – створення сенсу, не заданого спочатку. Консультант доповнює недостатню інформацію, переформулюючи ситуацію, змінюючи її структурний центр на основі професійних знань та психотерапевтичного міфу;
- в. діалогічне розуміння – виникнення сенсу у процесі діалогу,

побудова загального смислового простору з клієнтом. Головне завдання консультанта – саморозуміння клієнта. Критерієм розуміння виступає «щирість» переживань людини [1].

В умовах психологічного консультування, психолог повинен мати всі стратегії діалогічного вирішення розумових завдань – кооперацію, дискусію, індивідуалізацію та гнучко їх використовувати. Однак, насамперед, діалогічне мислення консультанта має бути спрямоване на «приростання» до Іншого за рахунок оволодіння «діалогічними обертонами». Такий діалог може бути здійснений за допомогою наступних прийомів: домінанта на співрозмовнику, замовчування нагвного «Я»; мовчання (у психотерапевтичному діалозі мовчанню передує увага, вислуховування співрозмовника, вслухання у його внутрішній діалог); «розуміння без слів» постає як вершина діалогу; інтуїтивний вибір тієї чи іншої мови, тональності, стилю спілкування; народження «ключового слова-висловлювання» на глибині духовного «Я» двох співрозмовників, слово, що належить не сфері «Я» психолога, а сфері «Ми»; непряме говоріння – прийом, спрямований досягнення семантичної толерантності [2].

Аналіз сучасних консультативних підходів показав, що рефлексивність є невід'ємною якістю консультативної роботи. Професійна рефлексія психолога – консультанта – це здатність до відстороненого спостереження, об'єктом якого суб'єкт професійної діяльності. До низки професійно значущих якостей, що обумовлюють ефективну професійну діяльність, ми віднесли рефлексивність, соціально-перцептивні здібності, високу емпатію, інтелектуальність (схильність до аналітичної діяльності, багатий активний словник і здатність до усних висловлювань, дивергентність мислення, широкий репертуар тощо), гнучкість у поведінці, нонконформізм, здатність до надситуативності, психічне здоров'я.

Особливе місце в структурі інтелектуальної готовності до консультативної діяльності займає креативність психолога.

Перший аспект – креативність як особистісна риса психолога, другий аспект – специфіка креативного процесу вирішення консультативних завдань, і, нарешті, третій аспект – здатність до саморозвитку професійної діяльності. Креативність розуміється достатньо широко. Це – швидкість, гнучкість, точність, оригінальність мислення, багата уява, почуття гумору, прихильність до високих естетичних цінностей, ступінь деталізації образу проблеми. Істотною умовою актуалізації цієї здатності є самовладання та впевненість у собі. Отже, креативність психолога проявляється у здатності до нестандартного мислення та поведінки, а також усвідомлення та розвитку свого професійного та життєвого досвіду.

Індивідуальна вираженість метафоричних здібностей (метафоричність мислення) проявляється на різних якісних рівнях; у вмінні самостійно створювати – конструювати – метафори; інтерпретувати складні байки, притчі та ін; застосовувати існуючі метафоричні вирази залежно від контексту. Призначення використання терапевтичних метафор у психологічній практиці різноманітне. Це підвищення мотивації клієнтів через розповідь історій про людей, які подолали схожі проблеми, донесення суті розмови шляхом ілюстрування чогось, опосередкована пропозиція розв'язання проблем, переформування та перевизначення проблем (рефреймінг ситуації), допомога людям пізнати себе та свої ресурси, зниження опору, моделювання нових комунікацій тощо.

Основні типи метафор, які можуть бути застосовні психологом-консультантом такі: розгорнуті історії, призначені для комплексної роботи з конкретними ситуаціями; анекдоти та більш короткі історії, призначені для досягнення обмежених терапевтичних цілей; аналогії, порівняння та короткі метафоричні твердження чи словосполучення, що використовуються для ілюстрування чи підкреслення конкретних думок; ритуали та завдання з метафоричним змістом; художні метафори (художні твори, малюнки, пластилінові моделі, конструкції, або будь-який інший твір, що представляють емоційні стани, переживання або

щось ще, що має психологічну цінність); метафори відносин, у яких відносини консультант-клієнт, або інші відносини, використовуються, щоб запропонувати щось, що стосується якихось інших відносин.

Отже, терапевтична метафора є досить простим, доступним і безболісним засобом психологічного впливу, не викликає опору і працює тривалий час після зустрічі з психологом, утворюючи позитивні структури підсвідомості, що самопідтримуються.

Вирішення психологом консультативних завдань забезпечується наявністю у професійному багажі консультанта спеціальних умінь та навичок –комплексу евристичних засобів. Серед евристичних засобів, що використовуються для вирішення консультативних завдань, особливу роль відіграють правдоподібно-логічні висновки (що виступають у формі відомостей чи розпоряджень). Вони несуть інформацію про засоби та способи міркування безвідносно до особливостей предметів, про які ці міркування ведуться. При цьому розрізняють доказово-логічні вказівки (наприклад, техніки когнітивного консультування) та правдоподібно-логічні вказівки, які «сприяють отриманню нових правдоподібних суджень, але не забезпечують докази їх істинності» (прикладом правдоподібно-логічних вказівок можуть бути техніки інтерпретації сновидінь).

Отже, сформованість у психолога-консультанта таких важливих якостей мислення як-от: розуміння, діалогізм, метафоричність, креативність та рефлексивність сприятиме досягненню універсальних цілей психологічного консультування, а саме: сприянню змін поведінки (щоб клієнт міг жити продуктивніше, відчувати задоволеність життям); розвиткові навичок подолання труднощів у разі появи нових життєвих обставин та вимог; забезпеченню ефективного прийняття життєво важливих рішень (здійснювати самостійні вчинки, правильно розподіляти час та енергію, досліджувати поле цінностей, в межах яких відбувається прийняття рішень, оцінювати властивості особистості, долати емоційні стреси тощо); розвиткові уміння підтримувати міжособистісні взаємини; підвищенню рівня

самоповаги і конструктивних соціальних навичок з метою кращої побудови міжособистісних взаємин; підвищенню тенденцій до самоорганізації та сприяння зростанню особистісного потенціалу людини; активізації розвитку до максимальної свободи та здатності контролювати власне оточення та свої реакції.

Список використаних джерел:

1. Кісарчук З.Г. Актуальні питання професійної підготовки психологів-консультантів та психотерапевтів. В кн.: Матер. Междунар.наук. конф., присвяченої 35-річчю наукової та пед. діяльності акад. С.Д.Максименка (17-18 грудня 2001 р. м.Київ). К.: Міленіум, 2002. С.184-188.
2. Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія власного досвіду як метаінструменту розуміння та інтерпретації у діяльності практичного психолога. Творча спадщина Г.С.Костюка та сучасна психологія. До 100-річчя від дня народження акад. Г.С.Костюка. Матер. III з'їзду т-ва психологів України. К., 2000. С.149-150.

УДК 159.9:37.015.3

Гульбс О. А.,

*доктор психологічних наук, професор
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Лантух І. В.,

*доктор психологічних наук, доцент
ПВНЗ «Харківський інститут медицини
та біомедичних наук», м. Харків, Україна*

Лантух В. В.,

*доктор історичних наук, професор
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків*

ПРОФЕСІЙНІ ДИСТРУКЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Відомо, що негативними наслідками професійно-педагогічної діяльності є професійні деструкції, а саме – негативні зміни, які

порушують психічне та соматичне здоров'я особистості фахівця, сутність яких полягає в розширенні панування «Я професійного» у сфері діяльності «Я особистісного». Дослідник А.К. Маркова у педагогічній [1, с. 217–220] виділяє такі професійні деструкції:

- відставання темпу професійного розвитку;
- дезінтеграція професійного розвитку: помилкові орієнтири професійної діяльності, нереалістичні цілі, професійні конфлікти;
- низька професійна мобільність, невміння пристосуватися до нових умов праці;
- неузгодженість окремих ланок професійної діяльності: застосування тільки легкого, найбільш популярного матеріалу, що не формує цілісної професійної свідомості й цілісної системи професійних знань студентів;
- зменшення якості викладання, зниження показників мислення, нерозвиненість професійних здібностей;
- поява раніше відсутніх негативних якостей: авторитарність, демонстративність, домінантність, педагогічна індиферентність, педагогічний консерватизм, агресія, педагогічна експансія, педагогічне соціальне лицемірство, егоцентризм;
- припинення професійного розвитку через професійні захворювання чи втрату працездатності;
- поява професійних деформацій особистості – негативних змін у структурі психіки, що виникають внаслідок постійної реалізації особистістю професійної ролі викладача.

Однією зі специфічних складових професійних деформацій особистості педагога є професійний егоцентризм. Взагалі, егоцентризм розуміється як нездатність індивіда, зосереджуючись на власних інтересах, змінити вихідну пізнавальну позицію стосовно деякого об'єкта, думки чи уявлення щодо нього при наявності інформації, яка суперечить його досвіду. В.А. Петровський розглядає цей феномен як універсальне психічне явище, яке несе в собі й негативні, і

позитивні функції: з одного боку, виступає чинником ригідності мислення, непорозуміння партнерів по взаємодії, соціальної та особистісної дезадаптації особистості в цілому; з іншого - є одним із основних захисних механізмів психіки, завдяки чому особистість досягає внутрішньої ідентичності, усталеності, зрілості власного «Я» [2, с. 197].

Залежно від сфери прояву егоцентризму як складне явище може бути розглянутий у декількох формах – індивідуально та соціально зумовлених. До індивідуально зумовлених форм егоцентризму особистості належать такі форми, які залежать здебільшого від індивідуальних психофізіологічних та психологічних якостей особистості: когнітивний, емоційний, комунікативний та моральний егоцентризму. Соціально зумовленими, груповими формами егоцентризму є ті, що переважно залежать від особливостей соціалізації особистості, соціальної, професійної групи та місця, яке посідає особистість у системі суспільних, професійних стосунків. Серед таких форм егоцентризму особистості можна виділити: гендерний, віковий, етнічний, ідеологічний та професійний егоцентризму [3].

Т.Є. Гура розуміє професійний егоцентризму як певну професійну налаштованість педагога, що проявляється в його зосередженості на власних когнітивних, емоційних та поведінкових позиціях у взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу. Він виділив наступні ознаки цього психологічного феномена.

Мовні ознаки: еготизму як прагнення людини розповідати про себе, згадувати про свої здібності, підвищуючи тим самим власну значимість, звернення до власного досвіду як прикладів при подачі дидактичного матеріалу;

- домінування говоріння над слуханням, часте перебивання партнера по взаємодії, прагнення особисто закінчити його думку; домінування монологів у міжособистісному спілкуванні;
- надання порад без прохання самого співрозмовника; значна кількість зауважень на адресу співрозмовника;

- прагнення до оціночних суджень; часте спонтанне устрявання в розмову інших людей; узагальнення та побудова висновків у кінці дискусії без врахування думок інших учасників обговорення.

Когнітивні ознаки: ригідність мислення; небажання зрозуміти інший спосіб міркувань; упевненість у власній методиці вирішення завдань; переконаність у правильності власної інтерпретації причин невдачі школярів у навчанні; пізнавальна закритість, відсутність прагнення до пізнання нового, отримання нового досвіду, особливо щодо досягнень психологічної науки.

Емоційні ознаки: низький рівень сенситивності до переживань інших; фіксованість на власних емоціях; неадекватність емпатичного реагування, знижений рівень спостережливості; емоційна ригідність; наявність виразних захисних реакцій, коли школяр звертає увагу на помилку, допущену викладачем.

Поведінкові ознаки: прагнення до авторитаризму, ролі «судді» у вирішенні конфліктних ситуацій, «говорити на публіку»; сприйняття інших людей як таких, що спрямовані особисто проти нього, проти його авторитету; відсутність «емпатійного слухання»; схильність бачити причини педагогічних невдач, насамперед, у колегах та інших [4, с. 76-81].

Таким чином, як показують дослідження у професійній роботі викладачів бракує власних енергетичних ресурсів, коли дії професійних чинників, як стресових, стають надто тривалими, стійкими, перманентними.

Список використаних джерел:

1. Маркова А.К. Психология профессионализма Москва: Наука, 1996. 487 с.
2. Петровский В.А., Ярошевский М.Г. История и теория психологии. Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. 416 с.
3. Кот Г.М. Психологічна культура керівника: конфігурація рис особистості // Психологія: зб. наук. пр. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 23. 2004. С. 234 – 246.
4. Гура Т.Є. Концепти професійного егоцентризму вчителя //

Социальные технологии: актуальные проблемы теории и практики: Международный межвузовский сборник научных работ. Киев – Москва – Одесса – Запорожье: ГУ «ЗИГМУ», 2004. Выпуск 22. С. 74-82.

Богучарова О. І.,

<http://orcid.org/0000-0001-5617-9175>

*доктор психологічних наук, професор, професорка кафедри
юридичної лінгвістики та практичної психології
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ

Війна являє собою складне явище, пов'язане з усіма сторонами суспільного життя: політикою, ідеологією, правом, мораллю та економікою. Тому очевидно, що російсько-українська війна – це не тільки військовий конфлікт. Ця війна вже призвела до загибелі тисяч людей, руйнації не лише великих і маленьких міст, а й базових цивілізаційних цінностей, соціальної, політичної, економічної організації Європейського ландшафту і українського суспільства, появи пропагандистських технологій викорінення історичної пам'яті нації та ідентичності українців, а головне, знищення майбутнього – системи виховання та освіти дітей та молоді, зокрема шкіл, університетів, закладів вищої освіти. Зараз про те, щоб сіяти «добре, розумне, вічне» серед молоді у загальноосвітній чи вищій школі вже не йдеться, нагальним залишається дотримання принципу екзистенційного виживання, допомога у доланні наслідків травмування осіб, які складають колективи освітян, фахівців та тих, хто навчається. На додачу ситуація постійно ускладнюється, бо російсько-українська війна триває, і неможливо передбачити час і спосіб її завершення.

Попри все, буремні події останніх місяців довели значення і

велику цінність окремої особистості, крихкість її життя й незахищеність внутрішнього світу. Звідти стає очевидною необхідність соціально-психологічного захисту та психологічного супроводу окремої особистості й водночас профільних соціальних груп як підтримувального оточення у вищій школі. Зокрема, йдеться про курсантів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) зі специфічними умовами навчання – майбутніх поліцейських, які незабаром мають відстоювати публічний порядок й демократичні цінності в країні. Насправді в умовах воєнного стану в Україні, вони, майбутні поліцейські, все більше переконуються в тому, що рівень небезпеки ситуацій з непередбачуваними наслідками, комунікацій з асоціальним елементом, психічних та фізичних перевантажень, ризиків для життя зростає. Відтак комплексний вплив стрес-чинників, пов'язаний з війною, інтенсивністю та тривалістю цих чинників провокують у курсантів як вразливої категорії учнівської та студентської молоді стани дезадаптації, тривожності, розгубленості, невпевненості, гострих стресових реакцій, а іноді посттравматичного стресового розладу в подальшому. Як наслідок, звісно, усе це негативно впливає на мотивацію молоді до освітньої діяльності, загальну, соціально-психологічну, службову та професійну адаптацію, особливо зважуючи на те, що більшість курсантів і освітян ЗВО безпосередньо перебували в місцях збройних зіткнень на сході й півдні України

Отже, перелічені обставини актуалізують проблему складного професійного становлення курсантської молоді в негативному контексті травмивної події «війна» та вимагають забезпечити ефективну психологічну допомогу профільній групі курсантської молоді ЗВО.

Варто відмітити, що травмивні події, стреси, кризи, ясна річ, провокують переважно страждання в молодій людині, пригнічують її. Проте, існує погляд на страждання як на щось, що має позитивні наслідки. Так, це доводять наукові дослідження, які вже багато років проводяться по всьому

світові (Tedeschi, Calhoun, 2004; Tedeschi, McNally, 2011). Щоправда, позитивний бік страждань саме під час долання травмивної події у ході психологічного супроводу не є розповсюдженим акцентом в роботі психологів в українських реаліях. Відтак, зважаючи на те, що завдяки посттравматичного зростання (надалі – ПТЗ) поліпшуються стосунки, відновлюється віра в життя тощо, тож освітянам і фахівцям необхідно брати до уваги не лише негативну сторону пережиття травми й травмивної події «війна», а й іншу «світлу» сторону – успішність, здатність до зростання людини, навіть, за таких важких умов, як війна.

Тим більше, що сучасне розуміння посттравматичного зростання містить позитивний погляд на людину, яка пережила травму. Позитивний характер страждань мається на увазі у площині акцентування сили духу, ресурсності психіки, здатності адаптуватися, долання негараздів та їх перетворення у потенціал змін, особистісного змужніння. Тобто, на війні людина має шанс не тільки вижити, але й значуще змінитися відносно свого попереднього стану в контексті долання травмивної події «війна». Притому ці зміни не є поверненням до якоїсь базової лінії екзистенції, а вдосконалення у певних дуже важливих для людини напрямках життя і діяльності.

Зауважимо, якщо фахівець намагається вивільнити потенціал зростання курсанта, загалом молоді, то він (вона) має виокремити три області ПТЗ. Це «сила через страждання» (зростання життєвої сили та можливості управляти цим ресурсом сили); екзистенційна переоцінка (перебудова системи цінностей, зміна системи ставлень), психологічна готовність до нових випробувань (досвід протидії руйнівному впливу травми). Три області ПТЗ мають своїм результатом не взаємовиключні альтернативи – вони вказують можливі напрямки позитивних змін.

У психологічній допомозі курсантам варто використовувати одну з основних методик сприяння ПТЗ (Tedeschi, Calhoun, 2004). Це методика «експертного спілкування». Вона

припускає, що в ході психологічного супроводу здійснюється декілька кроків та використовуються арсенал прийомів: 1) техніка розуміння травми як події; 2) метафоричний прийом – застосування метафор, зокрема «землетрусу» – коли старий внутрішній світ зруйновано і є можливість відбудувати новий, значно кращий світ; 3) психолінгвістичні психотехніки наративізації досвіду – складання оповіді про травму в аспекті можливостей позитивних змін та її динаміки; 4) рефлексивні технології – рефлексія травмивної події як драйверу позитивного розвитку. Поряд з важливістю використання арсеналу психотехнік авторами методики сформульовано принципи експертного спілкування: «повага до тих, хто вижив»; «позиція експерта як сором'язливого учня»; «підкреслення ознак ПТЗ у досвіді».

Важливим при наданні психологічної допомоги є також врахування незаперечного факту – для того, щоб травмована молода особа, яка навчається, могла «впустити» у свідомість інформацію про травмивну подію, їй необхідно перебувати в психологічно сприятливому освітньому гуманізованому середовищі. Таке середовище підтримує та захищає травмовану особу, сприяє поєднанню травмованих потерпілих з їх оточенням та фахівцями у здоровому психотерапевтичному альянсі, забезпечує захист від вторинної травматизації.

Відтак систематичне психологічне «пропрацювання» травми неминуче залежить від психологічно сприятливої освітньої підтримки та соціально сприятливого гуманізованого освітнього середовища у ВЗО. У цьому середовищі ознаками його гуманізації, окрім всього іншого, є: підкреслення справедливого характеру війни, героїзація воїнів ЗСУ і ветеранів, а у більш віддаленому соціальному оточенні гордість за військовослужбовця у членів сім'ї та родини, ветеранів за свою армію та бойовий підрозділ.

У підсумку критеріями успішності долання травмивної події «війна» у курсантів будуть три виміри посттравматичного зростання: стосунки (їх більше поціновування,); змінений

погляд на себе (набуте відчуття власної сили і стійкості, впевненість у собі); відновлений погляд на світ – життєва філософія (почуття вдячності за кожен новий прожитий день).

Таким чином, оптимальна організації психологічного супроводу долання травмівної події «війна» як у окремих курсантів так і водночас у профільної групи курсантів в межах ЗВО зі специфічними умовами навчання – має вибудовуватися за моделлю посттравматичного зростання та гуманізованого освітнього середовища. Тобто, як краще допомогти пережити майбутнім поліцейським, яким незабаром доведеться захищати правопорядок в країні, травмівну подію «війна», означає для психологів і освітян заохочувати посттравматичне зростання з системною підтримкою цієї діяльності у ЗВО з боку державних інституцій.

Стислі поради для фахівців, які працюють із молодими людьми, що постраждали від травмівної події «війна»:

1. Зростання після травми краще розглядати не як похідною від травми, а як похідною від глибинної екзистенції (сутності) молоді людини.
2. Слід бути свідомим потенціалу до зростання, але не вартує вважати, що зростання має обов'язково статися.
3. Не має сенсу «призначати» своїм підопічним «зростання».
4. Є надзавданням уважно слухати і пильно спостерігати за зростанням, і щойно воно з'являється – плекати його.
5. Навіть натяк на позитивні зміни варто емпатійно віддзеркалювати, що допомагає у пошуках інших позитивних змінзокрема в навчальній діяльності.

Отже, плекайте віру у здатність психіки зцілюватися, а якщо Ви постійне робитимемо так, то з часом Ваш підопічний курсант збагне, що Ви вітаєте розмови про позитивні зміни так само, як й про негативні.

Список використаних джерел:

1. Tedeschi R.G., Calhoun L.G. (2004) Posttraumatic Growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15, 1, 1–18.

2. Tedeschi, R. G., & McNally, R. J. (2011). Can we facilitate posttraumatic growth in combat veterans? *American Psychologist*, 66, 19–24.

Поуль В. С.,

к. психол. н., доцент, завідувач кафедри педагогіки і психології ДонОблІППО

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА І ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТИ:
ВИКЛИКИ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЬОГО**

Освіта є суспільним благом, фундаментальним правом особистості, гарантією та основою реалізації інших прав людини. За індексом людського розвитку ООН Україна вважається державою з високим рівнем розвитку завдяки масовості та доступності освіти. Водночас складна ситуація, спричинена війною, порушує право на освіту, що закладає підґрунтя для довготривалої кризи.

Враховуючи умови воєнного стану, безпосередні воєнні дії на території області, що призвели до пошкодження освітньої інфраструктури, вимушеної евакуації педагогів та дітей, їх перебування в небезпечних для життя і навчання місцях або на окупованій території, де є постійні порушення мобільного та онлайн зв'язку, на перший план виходить питання психологічної підтримки та відновлення освіти в цілому, подальше запровадження Концепції нової української школи [1]. Пошук відповідей на це важливе питання відбувається через розв'язання різних ключових аспектів психолого-педагогічного супроводу особистості педагогів, дітей та їх батьків в освітньому середовищі: як навчати педагогів і дітей, як їх мотивувати до змін в освіті, коли вони перебувають у фізичній небезпеці, постійному стресі; коли та як попередити посттравматичні стани дорослих і дітей; як зробити процес навчання відносно безпечним і цікавим; як створити психологічно стабільне й комфортне освітнє середовище?

Безумовно, аспекти означеного супроводу потребують насамперед зміни ставлення педагога до себе, до дитини, самого процесу освіти й до ситуації, у якій перебувають тривалий час, та покликані відповідати його сьогоденним і майбутнім потребам.

У першу чергу, це ситуації, коли діти й учителі пережили або переживають загрозу власному життю, були свідками смерті чи поранення інших у ситуаціях кризи. У цих складних життєвих умовах доводиться не тільки жити, а й працювати. Отже, розвиток освіти, чутливої та стійкої до різного роду складних ситуацій, є важливим завданням для країни і громад області, оскільки вона здатна не лише забезпечити фізичну та психологічну безпеку, а й посилити стійкість і соціальну згуртованість у спільнотах під час воєнної кризи та нестабільності, відіграючи важливе значення для стійкого відновлення.

В умовах кризи й нестабільності необхідно виробляти стратегії розвитку освіти, які б були спрямовані на мінімізацію негативних впливів і збільшення позитивних наслідків [2]: і організація освітнього процесу, і освітні програми для дітей, майбутніх учителів, програми підвищення кваліфікації мають враховувати важливість питання психологічної підтримки і відновлення освіти (табл. 1)

Таблиця 1

Аспекти психологічної підтримки та відновлення освіти сьогодення в умовах воєнного стану та майбутнього

Першопричини обмеження доступу до якісної освіти	Ризики	Виклики	Психологічна підтримка та відновлення
1. Призупинення або припинення освітнього	Неможливість відновити діяльність закладів освіти.	Формування психологічної готовності учасників	Спрямування психологічного супроводу професійного

<p>процесу в закладах освіти на невизначений час</p>	<p>Скорочення кількості освітніх закладів, і, як наслідок, робочих місць педагогів. Значне відставання від освітньої програми здобувачів освіти.</p>	<p>освітнього процесу до роботи в змінених умовах. Оволодіння навичкам адаптації до нових умов. Пошук роботи/місця навчання за спеціальністю на новому місці після переміщення, вимушеної евакуації. Мотивація спільноти громади відновлення діяльності закладу освіти.</p>	<p>розвитку педагогів, що працюють в умовах воєнного стану, на формування розвинених життєвих компетентностей, що сприятиме швидкій адаптації до постійних змін фізичного середовища (зокрема евакуація, вимушене переселення, перехід роботи всього закладу освіти в дистанційний формат), збереження цілісності педагогічного колективу, відновлення діяльності закладу освіти в цілому.</p>
<p>2. Небезпечні шляхи до закладу освіти</p>	<p>Підвищений ризик обстрілів і наявності боєприпасів, що не розірвалися.</p>	<p>Залучення до навчання здобувачів освіти. Інформованість щодо навичок</p>	<p>Психоедукація щодо ризиків фізичної та психологічної безпеки. Навчання та</p>

Регіональна науково-практична конференція

		виживання, медичної допомоги, безпечної поведінки, харчування тощо, захисту від насилля, експлуатації.	опрацювання навичок поведіння в НС та з вибухонебезпечними предметами.
3. Неприятні умови для проведення занять	Пошкодження через обстріли. Відсутність обладнаного бомбосховища та укриття; опалення та водопостачання тощо. Перевантаженість класів за рахунок дітей, переведених із пошкоджених освітніх установ та дітей, сім'ї яких повертаються, як тільки бойові дії стають менш інтенсивними або навпаки, різке скорочення кількості дітей у зв'язку з збільшенням їх інтенсивності.	Відновлення та відбудова відповідних умов. Залучення ресурсів місцевої громади та негромадських організацій та фондів. Відкриття нових класів. Збереження контингенту здобувачів освіти.	Мотивація спільноти громади, де розташований заклад освіти. Формування психологічної готовності до дій у ситуаціях, які постійно змінюються. Стабілізація стану педагогів, батьків та дітей. Постійна психологічна підтримка батьківської спільноти.
4. Перехід на дистанційне навчання і	Важко організувати через відсутність	Створенню ефективних механізмів	Важливе завдання педагогів –

<p>змішане</p>	<p>комп'ютерної техніки, інтернету й електропостачання. Особлива група ризику: першокласники, учні 9-11-х класів. Недосконалий рівень педагогів щодо якісного дистанційного навчання.</p>	<p>адаптації та відновлення освітнього процесу в умовах воєнного стану через запровадження дистанційної освіти. Складність самостійного опанування учнями матеріалу без пояснень учителя. Корегування програм та структури онлайн уроку. Підвищення кваліфікації педагогів щодо оволодіння ІТ навичками.</p>	<p>стабілізація психофізичного стану дітей, інтерактивної взаємодії, формування відчуття спільноти класу. Представлення теми матеріалу конкретно, доступно, цікаво, коротко, практично значуще для життя, з урахуванням вікових особливостей пізнавальної діяльності дітей.</p>
<p>5. Відчутний брак кваліфікованих учителів</p>	<p>Зміна сфери діяльності педагогів. Неповернення до своїх закладів після відновлення їх роботи. Недостатній рівень кваліфікації через тривалий простій в роботі.</p>	<p>Своєчасне швидке реагування, впровадження нових підходів до форм професійного зростання фахівців, які впливають на зміну їх ставлення, опанування</p>	<p>Психологічний супровід педагогів в умовах воєнного стану та після нього. Розробка освітніх програм у закладах вищої освіти щодо формування психологічної</p>

Регіональна науково-практична конференція

		ними ключових компетентностей і наскрізних умінь, які стимулюють потребу у визначенні нових життєвих цілей та можливостей і ресурсів для їх досягнення, формування позитивного бачення життя.	готовності педагогів до роботи в умовах воєнного стану та під час відбудови освіти після нього. Розробка програм підвищення кваліфікації відповідно до індивідуальних потреб педагогів різного фаху.
6. Постійний нестабільний психоемоційний стан педагогів, дітей та батьків	Збільшений ризик професійного вигорання. Збільшення педагогів і дітей з ПТСР. Збільшення ризику небезпечної поведінки дітей. Вилучення із життя класу, школи, суспільства. Збільшення негативізму щодо навчання з боку дітей. Відсутність необхідної кількості фахівців	Забезпечення якісного психолого-соціального супроводу особистості дитини, яка опинилася в складних життєвих умовах, профілактики психосоматичних проблем у навчанні, запобігання посттравматичному синдрому. Підготовка вчителів із застосуванням	Упровадження нових технологій, що сприяють створенню та підтримці безпечних умов дружнього простору. Спрямування психологічного супроводу на формування у педагогів життєвої компетентності, що допоможе їм адаптуватися до постійних змін сучасного середовища, адекватно

	<p>для первинного консультування та для роботи з дітьми та дорослими з порушеннями психоемоційного стану в закладах освіти. Підвищення ризику прояву домашнього насильства, агресії, конфліктів, торгвалі людьми.</p>	<p>підходів, що базуються на їх власних потребах, потребах учнів та необхідних їм навичках, у сфері управління навчальним процесом та психології групової динаміки у складних життєвих ситуаціях – це основа компонентів розвитку життєвих навичок та надання психосоціальної допомоги. Створення шкільних команд змін, позивного перетворення шкільних спільнот протидії насильству та цькуванню діяльність шкільних служб порозуміння та вироблення</p>	<p>реагувати у кризових ситуаціях, постійно розвиватися та будувати партнерську взаємодію з батьками для забезпечення підтримки особистості дитини. Постійна супервізійна та інтервізійна підтримка психологів та педагогів в умовах військових дій та після них. Запровадження програм та курсів із конфліктології, шкільної медіації та ін. Навчання моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками та дорослими у різних сферах суспільного</p>
--	---	---	--

Регіональна науково-практична конференція

		алгоритму реагування на випадки насильства та булінгу. Необхідність навчання великої кількості педагогів за короткий термін.	життя.
7. Вплив освіти на знання, ставлення та цінності	Упередженість з боку педагогів, учнів та батьків. Загострення різних конфліктних ситуацій.	Забезпечення усім здобувачам освіти фізичний, психосоціальний та когнітивний захист, безпеку, зберігаючи особисту гідність. Формування і передача цінностей, національної ідентичності, що сприяє становленню світогляду.	Запровадження інтерактивних технологій навчання та встановлення партнерських відносин між учителями, учнями, батьківською громадістю та представниками різних спільнот нашої країни.

Отже, психологічна підтримка та відновлення освіти сьогодення в умовах воєнного стану й майбутнього є суттєво важливою, оскільки забезпечує функціонування освіти в ситуації невизначеності та нестабільності, спрямована на мінімізацію негативних впливів і максимізацію позитивних наслідків для учасників освітнього процесу конкретного

закладу та реалізації освітньої політики нової української школи в цілому з огляду на визначені пріоритети.

Список використаних джерел:

1. Концепція нової української школи : Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 – Режим доступу: <https://cutt.ly/ofPzKoJ>
2. Настанови INEE про освіту з урахуванням конфліктів. URL: <https://inee.org/resources/inee-guidance-note-conflict-sensitive-education>
3. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>

Кошелева Н. Г.,

к. пед. н., доцент, доцент кафедри психології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Бахмут

**ПРОФІЛАКТИКА ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ
МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ,
ОБУМОВЛЕНИХ СКЛАДНИМИ ГУМАНІТАРНИМИ СИТУАЦІЯМИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах російської військової агресії наша країна переживає вкрай складну гуманітарну ситуацію. Мешканці східної частини України опинилися в найважчих обставинах, більшість з них були вимушені залишити постійне місце проживання, роботи, навчання, пережити тяжкі стреси, подекуди – втрату житла, майна, загибель близьких та знайомих та влаштуватися в нових і незнайомих умовах. У цих стресових ситуаціях виникає безліч міжособистісних конфліктів, пов'язаних з високим рівнем негативних емоцій, що відчувають люди, які пройшли через надвисокі життєві

випробування, зі складнощами в комунікації, з підвищеною вразливістю, відсутністю чи недостатністю особистісного ресурсу, з щоденними побутовими проблемами та невлаштованістю життя величезної кількості родин. Не є виключенням у цьому сенсі і студенти вишів Донеччини та Луганщини, які так само, як і інші мешканці Сходу, опинилися розпороченими по всій території країни та зарубіжжя. І так же само багато хто з них потребує на психологічну допомогу, а дехто сам намагається надавати її іншим людям, працюючи волонтерами. І ця психологічна допомога вимагає вмінь встановлювати контакт та підтримувати комунікацію з переселенцями з врахуванням їхніх потреб та вразливості, вирішувати конфлікти, які виникають між переміщеними особами та стороною, що приймає, або всередині волонтерських команд, члени яких працюють в умовах постійного стресу та емоційного виснаження.

Тому ми вирішили додати в розроблений нами раніше авторський вибірковий спецкурс «Психологія конфлікту» для бакалаврів спеціальності 053 Психологія новий модуль «Управління конфліктами в громадах, які приймають внутрішньо переміщених осіб». Модуль передбачає семінарські та практичні заняття, на яких обговорюються теоретичні аспекти профілактики й розв'язання міжособистісних конфліктів, пов'язаних із прийняттям внутрішньо переміщених осіб, та відпрацьовуються практичні навички комунікації і медіації.

Одна із тем цього модулю пов'язана з вирішенням можливих проблем переселенців у сфері комунікації з незнайомими людьми в нових умовах. Ми виходимо з того, що в першу чергу треба залучити їх до продуктивної комунікації (розповісти про себе, звідки прибули, як дісталися, важливі факти пережитого, особисті фізичні, матеріальні, емоційні, раціональні потреби та власні можливості), для того щоб люди не почувалися покинутими, змогли подолати перший шок; треба навчити їх формулювати свої емоції та чіткі запити на допомогу, звертатися за підтримкою й дякувати за неї; повідомити, як у

приймаючій громаді прийнято звертатися, спілкуватися й дякувати (тобто обговорити мовні потреби). Майбутні психологи мають опанувати ці навички як особисто для себе, так і для надання психологічної допомоги іншим людям.

Інша тема модулю присвячена формуванню комунікативних навичок у тих, хто приймає у себе переселенців. Це стосується як місцевих мешканців, так і волонтерів та посадовців, що працюють у центрах тимчасового або постійного розміщення внутрішньо переміщених осіб, інших соціальних установах. Їм треба усвідомити, що дуже важливо говорити, вибудовувати контакт із людьми, які опинились в таких складних обставинах. Але на цьому шляху можуть виникати складнощі через те, що всі мають різний досвід, традиції, поріг психоемоційної витривалості тощо. Тому дуже важливо навчити представників приймаючої сторони починати спілкування, спираючись на факти (запитати в людей, хто вони, як кого з них звати, звідки вони приїхали, проте робити це в делікатній формі і не тиснути); представитись, розповісти про приймаючу сторону (хто ви, де ми всі знаходимось, які умови перебування можуть бути тут надані, як орієнтуватись на місцевості, які першочергові потреби в людей є зараз, які правила перебування та спілкування тут встановлені, що може приймаюча сторона запропонувати переселенцям, чи можуть бути вони чимось корисні тим, хто їх прийняв, чи є якийсь куратор або адміністратор, до якого можна звертатися з різних питань, і т.ін). Представникам приймаючої сторони варто пам'ятати, що за негативними емоціями виснажених людей лежать базові фізичні, емоційні та раціональні потреби і їх треба чітко визначити для зменшення стресу (пояснити, як і де вони можуть їх задовольнити, поводитись спокійно і впевнено, повторювати важливу інформацію кілька разів, розміщувати інструкції, залучати людей до простої, але необхідної побутової діяльності, не залишати їх наодинці з проблемами, пропонувати конкретну підтримку, використовувати похвалу,

що допоможе людям оговтатись, тощо). Важливо спілкуватися з людьми так, щоб вони почувались у безпеці, уважно вислуховувати їх, дати можливість виговоритись, якщо люди цього бажають, висловлювати щирі емоції та співчуття.

Ще одна тема модулю присвячена питанням безконфліктної комунікації між переселенцями та приймаючою стороною. Варто пам'ятати, що приводами для конфліктів можуть стати дії та точки зору інших людей. При цьому, в кожного з учасників конфлікту своє бачення ситуації, яке знаходить свій вираз у судженнях сторін. Ці судження формуються під впливом стереотипів, поглядів, переконань, життєвого досвіду, які в усіх є різними. Тому у спілкуванні варто спиратися на факти, а не на емоційні судження, та перевіряти ці факти в разі сумніву. Судження можна і варто вислухати для розуміння, чому людина думає саме так, але не обов'язково з ними погоджуватися. Необхідно зосереджуватися на пошуку спільних рішень, а не на судженнях, які можуть бути суто суб'єктивними і роз'єднувати людей. Що стосується емоцій у спілкуванні, то слід пам'ятати, що в стресовій ситуації, якою є всі події воєнного стану, вони загострюються, а здатність керувати ними зменшується. Ці емоції варто проговорювати з людьми, щоб зрозуміти, які потреби людини лежать за ними, та за можливості допомогти їй задовольнити їх. Якщо у спілкуванні з'являється напруга, слід з'ясувати її причину, справжні потреби людей, досліджувати факти та відокремлювати їх від емоцій і суджень, уникати категоричності, нейтралізувати власні упередження, визнавати право інших людей на власну точку зору, поважати та не знецінювати їхній досвід, домовлятися про правила безпечного спілкування, шукати спільні позиції.

Ще одна важлива тема цього модулю пов'язана з подоланням конфліктів між членами команд, що приймають внутрішньо переміщених осіб (посадовцями, волонтерами). Слід зауважити, що вони також перебувають в умовах постійного стресу та фізично й емоційно виснажливої щоденної

роботи. Тому певні конфлікти неминучі, але важливо не допускати їхньої ескалації. Тому керівникам цих команд дуже важливо постійно підтримувати конструктивний зворотний зв'язок із підлеглими, визнавати цінність роботи кожного з них, чітко формулювати завдання і правила роботи, підтримувати працівників, моніторити рівень напруги в команді, не використовувати авторитарні, силові методи управління, досліджувати причини непорозумінь та суперечок, неупереджено з'ясовувати передумови та обставини конфлікту, допомагати сторонам говорити одне з одним та шукати вихід. Керівник команди має бути готовим стати модератором конфлікту, який покращує комунікацію і розуміння між сторонами, і діяти при цьому нейтрально та доброзичливо, допомагаючи учасникам конфлікту краще зрозуміти один одного. Можна запропонувати рішення сторонам, але не нав'язувати його, варто наполягати на тому, що в ці важкі часи найголовніше – залишатися єдиною командою і допомагати знедоленим людям.

Таким чином, вважаємо, що подібний модуль, спрямований на формування навичок безпечної комунікації та психологічної допомоги і підтримки внутрішньо переміщених осіб, є дуже корисним для практики вирішення конфліктів, обумовлених складними гуманітарними ситуаціями в умовах воєнного стану. Майбутні психологи мають оволодіти цими навичками при вивченні спецкурсу «Психологія конфлікту», для чого ми пропонуємо велику кількість практичних завдань і ситуацій в межах окреслених вище тематичних напрямів.

Список використаних джерел:

1. Збірка практичних порад щодо запобігання та управління конфліктами в громадах, які приймають внутрішньо переміщених осіб. OSCE: веб-сайт. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/514309> (дата звернення: 27.07.2022).
2. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навч.-метод. посіб. / Андреевкова В.Л. та ін. К.: Агентство «Україна», 2015. 175 с.

Малєєва О. В.,

*к. психол. н., доцент кафедри
педагогіки і психології ДонОблІППО*

**ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ**

З початком повномасштабного вторгнення в Україну, понад п'ять мільйонів людей були змушені залишити країну в перші два місяці війни, шукаючи притулку в сусідніх країнах та всій Європі. За оцінками, 90 % з них - жінки та діти. Крім того, понад 7,7 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами. Зіткнувшись з однією з найбільш швидкозростаючих криз з напливу біженців за останні роки та однією з найбільших загроз європейській безпеці з часів Другої світової війни, країни по всій Європі та за її межами вжили рішучих дій для підтримки людей, які тікають від війни. Окрім зовнішньополітичних відповідних заходів реагування, таких як скоординовані міжнародні санкції проти Росії, військова підтримка та гуманітарна допомога Україні, як державні, так і недержавні суб'єкти все частіше звертають увагу на те, як запобігти переростанню цієї явної гуманітарної кризи на кризу торгівлі людьми.

Не можна залишити поза увагою і серйозне загострення конфлікту на Донбасі, населення якого було вимушено масово залишати свої домівки та перемістися як в середині країни, так і за її межі. Масове переміщення населення несе реальні та значні ризики експлуатації та торгівлі людьми, особливо для жінок та дітей-переселенців. Так, за словами Генерального Секретаря ООН Антоніу Гуттереша: «для злочинців і торгівців людьми, війна в Україні це не трагедія. Це - можливість, а жінки та діти є цілями наживи» [1].

Серйозною також залишається проблема для чоловіків і хлопчиків, які залишилися в Україні, особливо на окупованих та прифронтових територіях, що підвищує ризики «експлуатації в самому збройному конфлікті». Експертами було виявлено, що

нові ризики, характерні для цієї війни, виникають відносно особливо вразливих груп населення, включаючи неповнолітніх дітей без супроводу дорослих або розділених із батьками, групи меншин, людей похилого віку та мігрантів без належних документів. Станом на травень 2022 року вже були виявлені імовірні жертви торгівлі людьми серед біженців з України в кількох державах, і є повідомлення про проведення розслідувань [2].

Така ситуація поставляє широке коло питань, таких як реєстрація та безпечні маршрути, негайна допомога та інтеграція, інформування та підвищення обізнаності, виявлення потенційних жертв і торговців людьми, уразливих груп, а також співробітництво, координація та збір даних. З огляду на ситуацію, що склалася, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти активно долучився до проведення просвітницької та навчальної роботи серед педагогічних працівників області. Так, при методичній підтримці ГО «Ла Страда Україна», співробітниками кафедри педагогіки та психології з липня по вересень 2022 р. було проведено серію тренінгів, присвячених висвітленню питання протидії торгівлі людьми як в Україні так і за її межами. Під час проведення тренінгів педагоги мали можливість детально ознайомитися із визначенням поняття торгівлі людьми, познайомитися з нормативно-правовими актами та документами, що стосуються регулювання проблеми торгівлі людьми як в Україні, так і в світі.

На початку проведення тренінгів педагоги проходили анонімне опитування, щодо виявлення обізнаності з питань торгівлі людьми. За результатами якого були отримані наступні дані:

- 35 % опитаних вважали, що ситуація торгівлі людьми може трапитися з людиною лише якщо вона знаходиться на території іншої держави;
- 33% опитаних відзначали що жертвами торгівлі людьми стають виключно жінки;

- 50% опитаних педагогів виявили упевненість в тому, що в нашій державі відсутня грошова допомога постраждалим від торгівлі людьми.

З огляду на отримані результати опитування, можна зробити висновок, що педагоги недостатньо добре орієнтуються в питаннях протидії торгівлі людьми. На нашу думку, це можна пояснити певним інформаційним перевантаженням. Коли брошур та буклетів стає надто багато, величезний обсяг і різноманітність таких матеріалів можуть ненавмисно призвести до непотрібного інформаційного перевантаження, оскільки ресурси стають фрагментованими, децентралізованими та їх важко знайти.

Тому великої уваги нами було приділено саме висвітленню роботи Національної гарячої лінії з протидії торгівлі людьми ГО “Ла Страда Україна”, яка працює з 1997 року, а в 2003 році отримала статус Національної і є центром послуг телефонного консультування, як єдиного інформаційного простору, де можна отримати консультативну допомогу з питань попередження та протидії торгівлі людьми.

Педагоги також мали змогу ознайомитися з практичними рекомендаціями щодо попередження випадків торгівлі людьми в різних життєвих ситуаціях, зокрема:

- якщо Ви їдете навчатись за кордон;
- якщо Ви їдете працювати за кордон;
- якщо Ви перебуваючи за кордоном шукаєте роботу;
- якщо Ви плануєте вийти заміж за іноземця.

На тренінгах розглядалися покрокові інструкції за такими темами: «Універсальні правила особистої безпеки при виїзді за кордон», «Маркери які свідчать, що Ви можете потрапити в ситуацію торгівлі людьми», «Загальні правила безпеки для дітей та підлітків», «Загальні правила безпеки для ситуації внутрішньої торгівлі людьми» Кожен з учасників тренінгів отримав методичні матеріали для роботи щодо попередження торгівлі людьми як в Україні так і за її межами. В заходах взяли участь 265 педагогічних працівників Донецької області усіх

ланок освіти.

Після проходження тренінгів, 81,5 % опитаних педагогів відзначили користь та практичну значущість проведених заходів, та майже 98 % учасників тренінгів відзначили, що надана інформація допоможе їм захиститися від потрапляння у ситуації торгівлі людьми.

З огляду на дані опитування та враховуючи позитивні відгуки педагогів щодо практичної значущості проведеної тренінгової роботи і виявлення інтересу до подальшого вивчення питання протидії торгівлі людьми, працівниками кафедри педагогіки і психології Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було розроблено програму короткотривалих курсів підвищення кваліфікації для всіх категорій педагогічних працівників за темою: «Протидія торгівлі людьми під час війни» в обсязі 4 навчальних годин. Вважаємо за доцільне продовження подальшої просвітницької роботи серед педагогічних працівників Донецької області. Враховуючи той факт, що більшість педагогів продовжують підтримувати зв'язки з батьками та дітьми, що вимушені були переселитися як за кордон, так і перемістилися в середині нашої країни, реалістичною залишається можливість проведення просвітницької роботи через соціальні мережі та в особистому спілкуванні а також консультування щодо можливостей отримання фахової допомоги спеціалістів з питань торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою. веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22015> (дата звернення: 04.09.2022).
2. Протокол ООН(2000) Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children.

Зікас А.,

*технічний експерт з програми психічного здоров'я
Філії Асоціації «MedicosdelMundo» в Україні («Лікарі світу»)*

Легкова Г.,

*заступник координатора з програми психічного здоров'я Філії
Асоціації «MedicosdelMundo» в Україні («Лікарі світу»)*

**ПСИХОСОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА НАСЕЛЕННЮ,
ЯКЕ ПОСТРАЖДАЛО У РЕЗУЛЬТАТІ КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ
НА ПРИКЛАДІ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДХОДУ ІНТЕРВЕНЦІЇ
НИЗЬКОЇ ІНТЕНСИВНОСТІ
«УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМАМИ ПЛЮС»**

У зв'язку з військовим конфліктом на сході України, який триває вже понад 7 років, у населення, яке проживає на цій території спостерігаються труднощі або навіть розлади в сфері психічного здоров'я. До критеріїв психічного здоров'я, визначених ВООЗ, відносяться:

- усвідомлення та відчуття безперервності, та ідентичності свого фізичного та психічного «Я»;
- відчуття постійності та ідентичності переживань в однотипних ситуаціях;
- критичність до себе та власної психічної діяльності і її результатів;
- відповідність психічних реакцій (адекватність) силі та частоті впливу середовища, соціальних обставин та ситуацій;
- здатність керувати поведінкою відповідно до соціальних норм, правил, законів;
- здатність планувати власну життєдіяльність та реалізовувати заплановане;
- здатність змінювати поведінку залежно від змін життєвих ситуацій та обставин.

Організація «Лікарі світу» в своїй діяльності особливу увагу приділяє наданню послуг з підтримки психічного здоров'я населення; зниженню стигматизації та дискримінації осіб, які мають психічні, неврологічні розлади та розлади пов'язані з

зловживанням психоактивних речовин; підготовці фахівців в сфері психічного здоров'я, це як психологів, педагогів, соціальних працівників, так і сімейних лікарів, медичних сестер.

Вплив на психічне здоров'я переживання небезпечних для життя подій; переміщення; перервані сімейні та соціальні зв'язки; втрата будинків і засобів до існування; відсутність доступу до охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг; страх і невпевненість у майбутньому через триваючий стан активних військових дій є серйозними. Згідно з оцінками ВООЗ, протягом останніх 10 років кожна п'ята людина (22 %), яка проживає в районах, уражених конфліктом має певну форму психічного , починаючи від легкої депресії або тривоги до психозу, і майже кожен 10 (9 %) живе з помірним або важким психічним розладом. Застосування цих даних щодо населення України (43,7 мільйона) означатиме, що 9,6 мільйона людей можуть мати розлади психічного здоров'я, а 3,9 мільйона – середнього або тяжкого ступеня.

Крім зазначених прогнозів психічних станів, які досягають діагностичних критеріїв захворювання, більшість населення, ймовірно, відчуватиме дистрес із загальними проявами, такими як почуття тривоги та смутку, безнадії, проблемизі сном, втома, дратівливість або гнів і соматичні симптоми. Наразі 75–90 % людей із захворюваннями ПНПР-розладами не отримують лікування.

Однією із причин великої прогалини у лікуванні є брак інвестицій у людські ресурси у сфері охорони психічного здоров'я. Лише 1 % світового робочого ресурсу сфери охорони здоров'я працює в сфері психічного здоров'я. Також потрібно наголосити, що тільки 7 % з цього ресурсу складають фахівці-психологи і 3 % соціальні працівники. Тому є велика потреба упідготовці фахівців для реагування на потреби населення в психологічній галузі та потреба у появі нових зацікавлених сторін, посиленні координаційних зусиль для забезпечення доступу до послуг психічного здоров'я та психосоціальної підтримки всіх верств населення.

Пріоритетом постає надання послуг населенню на першому, другому та третьому рівнях Піраміди інтервенцій, проте є проблема, про що зазначається в Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні до 2030 року, з кадровим забезпеченням фахівцями.

В останні роки низка масштабованих втручань була визнана ефективною для людей, які страждають від стресу, депресії та тривоги, що призводить до інвалідізації. Незважаючи на те, що більша частина цієї роботи була виконана в країнах з високим рівнем доходу, наша робота в цій галузі стане доповненням до значних новаторських досліджень за останні 15 років видатними вченими в країнах з низьким і середнім доходом. З 2003 року було проведено більше 50 досліджень, які підтвердили ефективність використання когнітивно-поведінкової та інтерперсональної терапій в наданні психологічного консультування.

Існує два типи психологічних інтервенцій (Мал.1):

- традиційні. Їх особливістю є те, що вони надаються лише вузькими фахівцями, використовується методологічний окремий протокол для ведення кожного типу розладу;
- вимірювальні. Вважаються більше ефективними та масштабованими інтервенціями і їх проводять\використовують навчені фахівці. Такі інтервенції мають загальну методологію ведення.

Традиційні психологічні інтервенції	Вимірювальні психологічні інтервенції
<ul style="list-style-type: none">- проводяться спеціалістами;- один посібник з лікування на проблему;- часто багато сесій;- часто потребують діагностичного оцінювання	<ul style="list-style-type: none">- інновативний спосіб проведення: зменшення залежності від спеціалістів (натомість: пересічні люди, ІТтехнології, посібники з самодопомоги, тощо);- одне лікування для багатьох проблем (по можливості);- можуть не потребувати діагностичного оцінювання;- менше сесій\зустрічей з клієнтом;- акцент на навичках самоуправління

Мал 1. Вимірювальні психологічні інтервенції

Всесвітньою організація охорони здоров'я разом з партнерськими організаціями створено мінімальний пакет послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, який включає створення модулів, що є в громаді для підтримки надання послуг: медичний працівник навчений клінічними настановами з ведення пацієнтів з ПНПР-розлади, фахівець-консультант з програми «Управління проблемами плюс», фасилітатор з програм «Важливі навички в період стресу».

Задля наближення до існування такої моделі на території Донецької області між організацією «Лікарі світу» було укладено меморандум про взаємопорозуміння та співпрацю. З жовтня 2022 року по червень 2022 року реалізувався спільний проект з навчання 20 консультантів за програмою «Управління проблемами плюс».

Сама програма «Управління проблемами плюс» (УП+) в 2016 році була створена та апробована ВООЗ, яка спрямована на заповнення прогалин у сфері психічного здоров'я, а саме на підготовку фахівців-консультантів. Програма розроблена для роботи з дорослими у стані дистресу в громадах, що знаходяться під впливом несприятливих обставин. Інтервенція складена таким чином, щоб вона могла допомагати особам з депресією, тривожними та стресовими розладами, для покращення певних аспектів психічного здоров'я та психосоціального благополуччя особи, незалежно від рівня важкості її проблем. Базується програма УП+ на певних елементах когнітивно-поведінкової терапії, але вони були дещо змінені для того, щоб їх можна було застосовувати в громадах з обмеженою кількістю фахівців.

Надавачами послуг за програмою можуть бути навчені консультанти, з числа педагогічних та соціальних працівників, волонтерів, бо в межах своєї роботи постійно знаходяться в комунікації з членами населення, які опинились в тяжких життєвих обставинах, відчують тривожні та депресивні розлади. Навчання таких фахівців відбуваються наступним

чином: спочатку навчальний 6-денний тренінг, потім під індивідуальною та груповою супервізією ведення клієнтів за програмою.

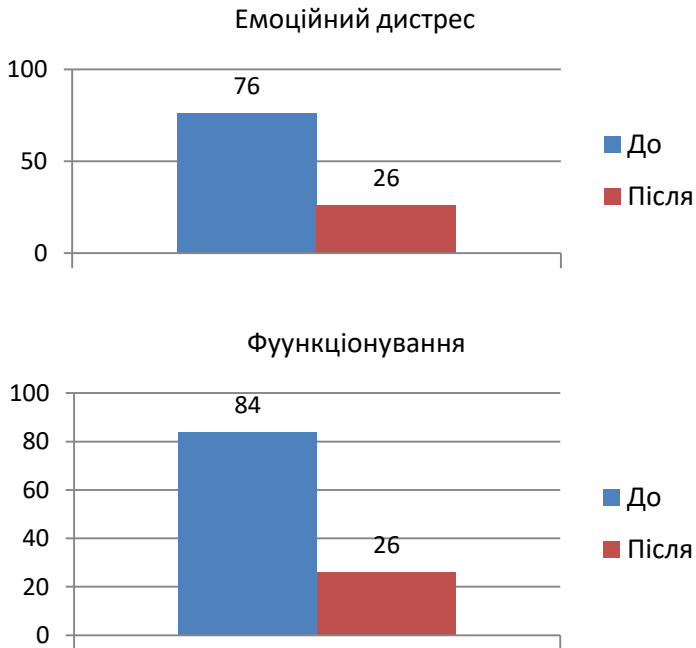
Метою програми УП+ є:

- сприяти послабленню симптомів емоційного дистресу у клієнтів, які зазнають вплив несприятливих обставин;
- навчити клієнтів бути своїми власними консультантами та зберігати те, що вони набули в процесі консультування.

Організація «Лікарі світу» розпочала впровадження програми УП+ в 2017 році з перекладу посібника з англійської мови на українську, та адаптації матеріалу до ментальних та культурних особливостей населення країни. Наступним етапом було проведено навчання першої групи консультантів за програмою з числа медичних працівників міста Сватове, Луганської області. Далі протягом останніх 5 років до навчання за програмою були залучені в галузі освіти та соціального захисту Донецької та Луганської областей.

В Донецькій області за 2019-2022рр. було підготовлено 59 консультантів УП+. За час реалізації програми з 2017 року до програми залучили 431 клієнта, з яких 366 отримали таку послугу в повному обсязі.

З метою визначення ефективності програми та моніторингу станів клієнтів, консультантами проводилось оцінювання за опитувальником PSYCHLOPS. Питання стосувалися симптомів емоційного стану (тривога, дистрес, психосоматичні реакції) учасників протягом останніх двох тижнів та показників їх функціонування (соціальної активності, комунікації з оточуючими, виконання повсякденних справ). Так показник «емоційний стан» покращився на 50% (до – 76%, після – 26%) та показник «функціонування» покращився на 58% (до – 84%, після – 26%) (Мал.2). Загальний відсоток впливу програму на покращення психоемоційного стану становить 72%.

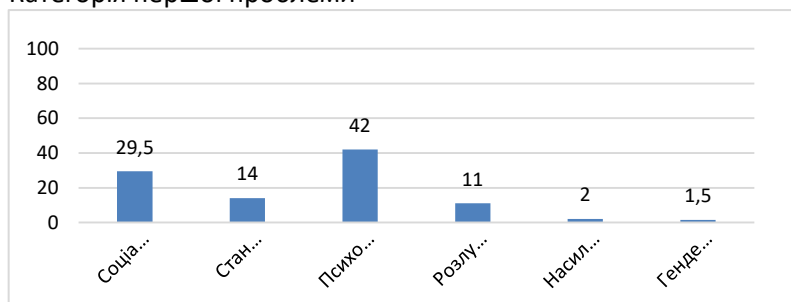

Мал.2. Показник зниження рівня емоційного дистресу та функціонування

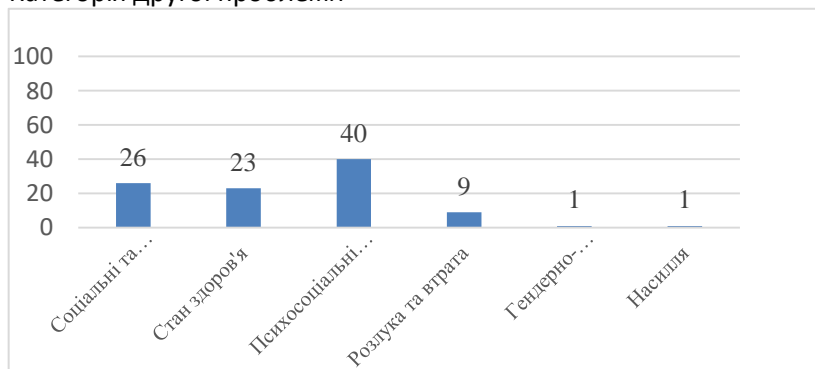
1 та 2 запитання опитувальника PSYCHLOPS стосувалося основних проблем клієнтів, які мали вплив на їх психічне здоров'я останнім часом, були отримані наступні дані (Мал. 3):

- найбільшу кількість відсотків за першою проблемою (42%) та другою (40%) отримала категорія психосоціальні труднощі, а саме: труднощі у вихованні дітей, непорозуміння між членами родини, соціальна ізоляція, вживання психоактивних речовин в сім'ї;
- наступні відсотки отримала категорія «соціально-економічні проблеми» (29,5% та 26%), це життєві труднощі, які можуть включати: неналежні умови проживання, низький рівень доходу, проблеми пов'язані з освітою та грамотністю, безробіття тощо.

Категорія першої проблеми

Категорія другої проблеми

Мал.3. % категорій проблем, які впливають на стан клієнтів програми УП+

Таким чином, наведені вище викладені статистичні дані, засвідчують та підтверджують висновки міжнародних досліджень, що масштабовані психологічної інтервенції низької інтенсивності доречні як ніколи, та підготовка консультантів за програмою УП+ зменшить прогалину в сфері послуг з психічного здоров'я.

Кадук О. М., Нікітюк К. В.,

*методисти відділу психолого-соціального супроводу,
здоров'я особистості та
фізичної реабілітації ДонОблППО*

**РОЗБУДОВА ТРАВМОЧУТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ:
ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ПІД ЧАС
ТА ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ**

В умовах воєнного стану і невизначеної тривалості воєнних дій на території області зростає необхідність обізнаності щодо впливу факторів війни на людську психіку. Проблема «виходу з війни» не менш складна, ніж проблема «входження» в неї. Вона охоплює різноманітний спектр психологічних явищ, які коливаються від яскраво виражених, патологічних форм до зовні малопомітних, прихованих, пролонгованих, як би «відставлених» в часі реакцій. Актуальність цілого комплексу проблем, пов'язаних з психологією учасників воєн, має не тільки академічний інтерес, а й нагальну практичну значимість [2].

З огляду на сучасну ситуацію і входження в мирне життя цілих поколінь, які переживають згубний вплив тривалості воєнних дій, постає питання компетентної підтримки населення. Важливим елементом психологічного супроводу громадян є активне залучення системи освіти до соціальних процесів. Потенціал фахівців психологічної служби закладів освіти дозволяє підтримувати психоемоційну стабільність учасників освітнього процесу шляхом розвитку психологічної культури.

З-поміж актуальних питань в період дії правового режиму воєнного стану важливішими особливої уваги потребують такі:

- турбота фахівців про власне здоров'я і благополуччя, як ознака відповідального надання допомоги;
- оволодіння техніками надання першої психологічної допомоги; просвітницька та превентивна робота з метою запобігання домашньому насильству, деструктивним проявам у поведінці, виникненню суїцидальних тенденцій;
- організація психологічної, методичної підтримки

педагогічних працівників, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, формуванню моделі бажаної поведінки, усвідомленню основних рис відповідальної поведінки, повноцінному розвитку особистості, створенню умов для формування мотивації до саморозвитку.

Відтак, для кожного фахівця психологічної служби закладу освіти, в умовах воєнного стану, вагоме значення мають професійні компетентності які дозволяють ефективно реагувати на потреби цільової аудиторії, враховувати вікові і особистісні особливості суб'єктів освіти і чинники, що впливають на їх стан; компетентності які підтримують оновлення і упорядкування професійно важливої інформації, сприяють ефективному плануванню роботи за провідними напрямками, дозволяють обирати і застосовувати оптимальні технології, методики, методи роботи.

Отже, пріоритетного значення набуває післядипломна педагогічна освіта, розвиток якої відкриває нові перспективи вирішення професійних викликів в даний період. Головною особливістю сучасної післядипломної педагогічної освіти як складноорганізованої, відкритої, нелінійної, синергетичної системи є те, що вона знаходиться в стані постійного оновлення й неперервного розвитку, виступаючи потужним генератором і поширювачем нових перспективних ідей, менеджером інноваційного клімату, транслятором майстерного професійно-педагогічного досвіду [4].

Розбудова інноваційної моделі науково-методичного супроводу професійного розвитку фахівців психологічної служби закладів освіти, навчально-реабілітаційних центрів, психологів ЦПРПП та педагогічних працівників в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ґрунтується на ідеях і положеннях міжнародних документів із проблем розвитку освіти в умовах глобалізації та європейської інтеграції, загальнодержавних документів, що становлять нормативно-правову базу післядипломної педагогічної освіти.

Освітній процес організовується на принципах науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, модульності, технологічності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, інноваційності, людиноцентризму, гуманізму, наступності та неперервності, відкритості, партнерства, моніторингу, кооперації, спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результату, ієрархічності професійно-особистісного зростання, принципах андрагогіки і акмеології, відповідно до чинного законодавства України з питань освіти, нормативних актів ІППО, Президії НАПН України, з урахуванням особливостей і індивідуальних потреб керівних і педагогічних кадрів у неперервному особистому та професійному зростанні.

Визначальними умовами технології науково-методичного супроводу в системі післядипломної педагогічної освіти (Т. Сорочан) є: *демократичність* (можливість урахування різних підходів, колегіальність у схваленні рішення), *ситуація вибору* (створення декількох варіантів програм моделей діяльності, методик, які забезпечують передумови для свідомого вибору), *самореалізація* (розкриття особистісного потенціалу кожного учасника процесу), *співтворчість* (спільну діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних та якісних результатів), *синергійність* (нелінійність, нестабільність науково-методичного супроводу) [6].

Досвід роботи у визначеній проблематиці надав змогу усвідомити багатогранність чинників, що впливають на професійний розвиток педагогічних працівників. Професійний розвиток фахівців психологічної служби, педагогічних працівників, фахівців ЦПРПП у системі післядипломної освіти охоплює варіативні форми підвищення кваліфікації представлені в щорічному Дайджесті Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

В період дії правового режиму воєнного стану і на етапі

відновлення у повоєнний час свою актуальність зберігають програми підвищення кваліфікації, презентовані у розділі «Професійне зростання освітян в умовах нової української школи» збірника методичних матеріалів «Методичний путівник психолога Нової української школи» (QR код)

Особливої уваги, заслуговує досвід імплементації концепції науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників на прикладі тематичного очно-дистанційного курсу за програмою підвищення кваліфікації «Організаційно-методичний супровід створення авторської програми практичного психолога та соціального педагога» для фахівців психологічної служби закладів освіти, навчально-реабілітаційних центрів, психологів ЦПРПП. Мета курсу – формування і вдосконалення професійних метакомпетентностей фахівців психологічної служби актуальних в умовах трансформації освіти.

Основними завданнями навчального курсу є: розвиток здатності планувати та реалізовувати індивідуальний професійний розвиток та самоосвіту відповідно до визначених актуальних потреб шляхом моделювання, створення і реалізації авторської програми; ознайомлення фахівців з основними нормативно-правовими документами, що регулюють процес складання і затвердження авторських програми; ознайомлення з шляхами досягнення технологічності і комплексності вирішення завдань авторської програми; формування умінь наукового та методичного обґрунтування добору інструментів (методів, методик, процедур) в контексті реалізації завдань авторської програми; формування умінь здійснення апробації програми в закладі освіти та оформлення її результатів; дотримання принципів академічної доброчесності та основних критеріїв при підготовці матеріалів/напрацювань; обмін досвідом та сучасними технологіями психологічного супроводу; оновлення та поповнення інформаційної бази професійного інструментарію фахівців психологічної служби.

Цикл методичного супроводу створення авторської програми обіймає наступні складові [6,7]: пошук-кристалізація: формулювання й осмислення потреб. На цьому етапі здійснюється збирання, узагальнення й уточнення інформації, яка стосується даної теми/потреби, а також аналізується теорія і можливі кроки досягнення бажаного результату; планування: професійний розвиток повинен ґрунтуватись на потребах фахівців та бути відповідним їхньому досвіду та інтересам; фасилітація: до професійного розвитку необхідно залучати лідерів із фаховими знаннями, забезпечувати високоякісні, доступні ресурси та відповідне середовище; реалізація: професійний розвиток має ґрунтуватися на чіткому зв'язку між теорією, дослідженнями та практикою, забезпечувати можливості для активного залучення, використовувати різноманітні стилі презентації матеріалу, охоплювати моделювання практики, поглиблення знань, формування і розвиток умінь та навичок на основі активних досліджень; застосування: професійний розвиток повинен передбачати заплановану перевірку виконання, використання на практиці освоєних знань, передбачати отримання винагороди за участь у програмах професійного розвитку у певній формі, як наприклад академічний кредит, участь у методичних заходах, створення авторської програми.

Отже, методичний супровід, дає змогу створити єдиний андрагогічний простір і диференційовані умови для опанування освітянами позиції суб'єкта професійного самовдосконалення і самореалізації, засвоєння інноваційних професійних ролей і функцій в умовах трансформації освіти.

Існуюча система підвищення кваліфікації фахівців психологічної служби побудована на засадах інтеграції знань, відповідає структурі професійної компетентності, спрямована на реалізацію актуальних соціальних запитів, узгоджується з цілями та стандартами системи освіти України і враховує потреби фахівців психологічної служби в умовах воєнного стану.

Окреслений досвід роботи не претендує на всебічне

розв'язання проблеми й не вичерпує всіх аспектів окресленої теми, а закладає основу для подальшого дослідження і практичного опрацювання особливостей науково-методичного супроводу становлення фахових компетентностей фахівців психологічної служби закладів освіти в умовах трансформації освіти.

Список використаних джерел:

1. Абрамович Т. Базові компоненти професійної компетентності соціального педагога. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 1. С. 35-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2016_1_11.
2. Демчук О.В. та ін. Вплив катастроф і війн на психічне здоров'я особистості та суспільства. *Психічне здоров'я: Глобальні виклики XXI століття*: зб. матеріалів доп. учасн. VI міжнародної конференції. Великобританія, 15-16 квітня 2022. Повідомлення п'яте.
3. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: [монографія] / авт. кол.: Аніщенко О.В., Баніт О.В., Василенко О.В., Волярська О.С., Дорошенко Н.І., Зінченко С.В., Сігаєва Л. Є.; за ред. Аніщенко О.В. – Київ: ІПООД НАПН України, 2016. – 354 с. URL: <https://cutt.ly/OCiUAr1>.
4. Сидоренко В.В. Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Науковий вісник УМО: електронне видання*. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. Вип. 1. Ч. 1. С. 240-254. URL: <http://umo.edu.ua>.
5. Сидоренко В.В. Розвиток професійно-педагогічної мобільності фахівців у стратегемах Концепції нової української школи. *Відкрита освіта та дистанційне навчання: від теорії до практики* зб. матеріалів доп. учасн II Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції. Київ, 2017: НАПН України, ДЗВО «УМО». URL: <http://lib.iitta.gov.ua/707301/>.
6. Технології професійного розвитку педагогів: методичний поради́ник. Упор.: СорочанТ.М., СкрипникМ.І.; навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2016. 231 с. URL: <http://surl.li/lvpe>.
7. Яремко Г.В. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів. *Молодий вчений*. № 39(12). С.554–558. URL: <https://cutt.ly/HCiUYzw>

Сидорова О.,

*консультант Комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Мирноградської міської ради Донецької області*

Талькова Є.,

*психолог Комунальної установи
«Центр професійного розвитку
педагогічних працівників» Мирноградської міської ради*

**ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Для нашої країни 2022 рік почався вторгненням російських військ, а події останніх місяців кардинально змінили життя українців. Украй важка воєнна, соціально-політична, гуманітарна ситуація в Донецькій області викликала стрес як реакцію на загрозу життю та здоров'ю людини, як засіб мобілізації внутрішніх ресурсів організму та адаптації до нового оточення. Попри захисну та регулятивну функції, стресовий стан також став індикатором екстремальності умов життя, що не убезпечують людину, а призводять до стану психологічного виснаження через відчуття постійної небезпеки. Негативні фактори об'єктивної реальності як психотравмуючі чинники актуалізували проблему психологічної та соціально-педагогічної підтримки особистості та супроводу освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Проблему стресу, психотравми та посттравматичного стресового розладу досліджували такі науковці, психологи та психіатри, як Ганс Сельє, Пол Мак Лін, Уолтер Кеннон і багато інших. Їх досвід покладено в основу сучасних психотерапевтичних методик та включено до освітніх програм підготовки психологів. Формуванню та удосконаленню саме практичних навичок роботи психологів з травмами та розладами сприяла конфліктна ситуація, що склалася на Донбасі в 2014 році, зокрема потреба надання адресної допомоги

вимушеним переселенцям. Але необхідність вирішення психологічних проблем дорослих та дітей, які виникли внаслідок масштабних воєнних дій і збройних конфліктів, стала справжнім викликом для фахівців психологічної служби міста.

Слід зазначити й зміну психологічних потреб населення, зумовлену воєнним станом. Психологічної допомоги потребували не лише учасники освітнього процесу, а й внутрішньо переміщені особи, яких приймав Мирноградський гуманітарний центр. Фахівці служби, які на той час були недостатньо готові до роботи в надзвичайних умовах, працювали над зниженням агресії та рівня тривожності, подоланням страхів та з панічними атаками у різних категорій населення. Обставини зумовлювали швидку реакцію на зміни та пошук нових форм і методів роботи, ґрунтовну модернізацію сфери навчання та психологічного супроводу всіх учасників навчального процесу.

З урахуванням ситуації, що склалася, робота Комунальної установи «ЦПРПП» проходила за кількома напрямками: навчання та психологічна підтримка фахівців психологічної служби, індивідуальна та групова підтримка педагогічних працівників, надання консультативних та просвітницьких послуг іншим категоріям населення. У пригоді став досвід, отриманий у 2014 році, методичні рекомендації та різноманітні заходи *Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Донецького обласного навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти, Лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, громадської організації Ла Страда – Україна та інше.*

Фахівці психологічної служби потребували нових знань щодо подолання психотравми, збереження психологічного здоров'я та надання першої психологічної допомоги під час та після екстремальних подій.

Послідовно формувався досвід психологічного онлайн-супроводу учасників освітнього процесу з проблемних питань профілактики насильства, попередження торгівлі

людьми, інтеграції в нові освітні та соціальні умови, подолання негативних переживань та профілактики конфліктних ситуацій.

Для фахівців психологічної служби було проведено навчальні практикуми «Екстрена психологічна допомога» та тренінги «Практичні аспекти психологічної самопомоги в екстрених ситуаціях». Учасники заходів поглибили свої знання щодо стресу, психологічної травми та їх впливу на людину. Визначилися з ознаками стресу у дітей і дорослих та потребами людини, яка пережила екстремальну ситуацію. Отримали чіткий протокол дій під час надання першої психологічної допомоги та алгоритм спілкування з людьми в різних гострих стресових станах. Відпрацювали вправи на стабілізацію, заземлення та пошук ресурсів.

Під час супервізійних зустрічей фахівці психологічної служби обговорювали актуальні питання щодо надання першої психологічної допомоги людям, які опинилися в екстремній ситуації, та проблемні аспекти практичної роботи, що потребували нестандартних підходів до вирішення. Було визначено особливості роботи з людьми та родинами, що зазнали втрат. Самі спеціалісти, які теж працювали у надзвичайних умовах, отримали психологічну підтримку колег та практичні рекомендації щодо стабілізації власного емоційного стану.

Було проведено низку семінарських занять «Виклики дистанційної роботи з дітьми та освітянами міста в умовах війни». Обговорено такі питання, як турбота про власну безпеку та безпеку клієнта, організація роботи з учасниками освітнього процесу в умовах війни, попередження та профілактика насильства, булінгу та торгівлі людьми, допомога випускникам у підготовці до проходження мультипредметного тесту та вступу до закладів системи вищої освіти.

Для підтримки наймолодших учасників освітнього процесу було організовано роботу творчої групи дошкільних психологів у напрямку розробки відеозанять для малечі «Квіткові казки». Підготовлений членами групи відеоматеріал щодо

різноманітних емоцій сприятиме навчання дошкільників розуміння власних почуттів, розвитку емпатії, уяви та дрібної моторики.

З метою подолання негативних наслідків стресових ситуацій у педагогічних працівників та збагачення власного досвіду методами та прийомами стабілізації психологічного стану було проведено практикуми щодо самопомоги в екстремальних ситуаціях, заняття з нейрографіки «Я і мої відчуття» та ресурсні зустрічі «Долаймо стрес разом» і «Мій перший крок на шляху до себе».

Освітяни, працівники Центру професійного розвитку педагогічних працівників та відділу освіти отримали практичні поради щодо саморегуляції емоційного стану, зняття нервово-психічної напруги й подолання панічної атаки та нормалізації життя в умовах стресу й паніки, викликаних воєнним станом. Засвоєні учасниками дихальні вправи, техніки ефективного м'язового розслаблення, простукування позитивних точок, способи візуалізації сприяли зниженню перенапруження, відновленню сил, встановленню контролю над емоціями та підсиленню мобілізаційних ресурсів організму.

З огляду на складність та напруженість ситуації в країні виникає потреба оцінки набутого досвіду й результатів проведеної роботи систематизації психологічного впливу в напрямку послідовного застосування найбільш ефективних та дієвих методик підтримки психічного стану людей в критичних умовах, подолання перевтоми та емоційного спустошення, панічних розладів та тривожності.

Практикою засвідчено ефективність ресурсних зустрічей як форми психологічної підтримки, під час яких учасники, спираючись на власний потенціал, успішно корегують негативні думки та емоційний стан, критично оцінюють та аналізують ситуацію, отримують підтримку колег та знаходять відповіді на актуальні питання. Добре зарекомендували себе практикуми та тренінги, залучення фахівців до роботи у творчих та динамічних групах з метою формування професійної компетентності

психологів щодо роботи психологічної служби з населенням в умовах воєнного стану.

Слід зазначити, що за умов, що склалися, доцільно говорити не лише про певні проблеми особистісної та професійної готовності до здійснення психотерапевтичних заходів саме працівниками служби, а й про необхідність підвищення компетентності педпрацівників у напрямку надання емоційної підтримки учням під час навчального процесу, що переважно протікає у дистанційному форматі.

Потребують детального розгляду та обговорення й відпрацювання в системі семінарських та тренінгових занять з освітянами навички заспокоєння та зняття напруги, вміння надавати допомогу дітям у стресових ситуаціях, правильно реагувати та відповідати на дитячі запитання, застосовувати під час навчального процесу дихальні та тілесні вправи.

Спираючись на отриманий досвід, психологічна служба міста продовжить пошук дієвих та результативних засобів долання негативних станів, спричинених кризовими ситуаціями, та підвищення психологічної стійкості усіх учасників освітнього процесу.

Сичевська-Дегтярьова М. В.,

*завідувач відділу організаційно-методичного супроводу
розвитку обдарованості ДонОблІППО*

Луганцова Є. А.,

*методист відділу організаційно-методичного супроводу
розвитку обдарованості ДонОблІППО*

РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті проголошено, що «українська освіта має гуманістичний характер». Існує стійкий інтерес до проблеми

гуманізації освіти, де важливе місце посідає теорія особистісно орієнтованого навчання та виховання (І. Д. Бех, І. С. Якіманська).

Гуманізація в сфері освіти – процес, який зорієнтований на повноцінний та всебічний розвиток людської особистості. А система роботи з обдарованими учнями – один з пріоритетних напрямів роботи будь-якого закладу освіти, що вимагає планування індивідуальної програми розвитку дитини, здійснення індивідуального підходу до кожного учасника освітнього процесу. Звичайно, суворі реалії сьогодення коригують вирішення багатьох питань, але питання освіти, розвитку, організаційно-методичного супроводу обдарованості залишаються актуальними.

Одним із основних завдань у роботі з обдарованими дітьми є формування сприятливих умов для розкриття їхніх здібностей, розгляд психологічних та методичних проблем щодо виявлення обдарованих дітей, визначення цілей та завдань щодо підготовки вчителів, психологів, педагогів дошкілля і позашкілля, які були б здатні працювати з обдарованою особистістю.

В області створено й активно використовується у закладах освіти модель системної роботи з обдарованими учнями [2].

Ведеться робота щодо вдосконалення системи дистанційного навчання обдарованих учнів. У 2017 році розроблено платформу Центру підтримки обдарованих дітей E-Olimp. На платформі зареєстровано близько тисячі користувачів, пропонується контент з 38 курсів. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій та спрямування педагогів на використання елементів дистанційного навчання сприяє активізації самоосвітньої діяльності обдарованих учнів.

Досвід дистанційного навчання, якого набули освітяни Донеччини під час пандемії, допоміг швидко організувати освітню діяльність в умовах воєнного стану. Освітній процес для здобувачів освіти Донецької області не зупинився, попри особливий правовий режим воєнного стану, складні умови, у яких сьогодні опинилася наша країна. Педагоги Донецької

області продовжують працювати в дистанційному режимі з обдарованими дітьми та молоддю [1].

Щорічний аналіз підготовки, участі школярів області у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з навчальних предметів, Всеукраїнському конкурсі-захисті учнів-членів Малої академії наук вказує на збільшення кількості учасників і переможців. За період з 2017 по 2020 роки на 9,8 % зростає кількість призових місць команди Донецької області на IV етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів. У 2017 році 57 учасників отримали 24 призові місця (42,1 %), у 2019 – 81 учасник отримав 42 призових місця (51,9%) (таблиця 1).

Таблиця 1

<i>Навчальні роки</i>	<i>Кількість переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад</i>	<i>Кількість переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН</i>
2014-2015	28	8
2015-2016	24	20
2016-2017	24	13
2017-2018	34	19
2018-2019	42	19
2019-2020	Не проводилися через пандемію	21
2020-2021	Не проводилися через пандемію	21

У 2018 році було відновлено проведення урочистого нагородження переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів та III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України «Талант. Інтелект. Творчість». Щорічно з метою матеріального стимулювання, фінансової підтримки талановитої та обдарованої молоді призначаються стипендії й одноразові грошові винагороди Голови Донецької облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної

адміністрації. Загальна кількість з 2017 до 2020 років зростає з 95 до 126 нагороджених.

До початку збройної агресії Росії проти нашої країни в області було підготовлено проєкт створення Центру підтримки обдарованої молоді. Адже існувала нагальна потреба щодо підготовки майбутнього вченого, особистості, здатної до інноваційної діяльності, прийняття системних рішень. До 2014 року Донецька область мала такий заклад – ліцей «Ерудит», де отримували освіту, розвивали здібності й таланти обдаровані діти з усієї Донеччини. Відповідно, були й результати такої роботи - на рівні України та на міжнародному рівні [1].

Передбачалося, що діяльність Центру забезпечить пошук і відбір для навчання обдарованих дітей, які виявляють здібності до навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, наукової, конструкторської, винахідницької, пошукової діяльності, сприятиме стимулюванню творчого самовдосконалення учнівської молоді, підвищенню рівня досягнень команд області у Всеукраїнських олімпіадах, турнірах та конкурсах. Налагодження співпраці із закладами вищої освіти та науковими установами, залучення діячів науки до освітнього процесу сприятиме розробленню та впровадженню нових освітніх технологій і форм організації освітнього процесу. Нажаль, ситуація, що склалася, поки унеможлиблює реалізацію проєкту.

Досягнення учнів – це й досягнення вчителів, результат їхньої копійної праці. Педагог – гуманіст, дослідник, новатор, – є ключовим елементом в інноваційному освітньому процесі. Він повинен володіти системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Обов'язковим стає не тільки використання у навчальному процесі нових наукових знань, але й включення творчого пошуку в освітню діяльність [3].

Важливим для педагога, який працює з обдарованими

дітьми, є власний саморозвиток, професійне зростання, участь у фахових конкурсах «Учитель року» та ін. Аналіз портфоліо учасників конкурсів доводить, що учні творчих, амбіційних вчителів-новаторів мають значні успіхи в інтелектуальних змаганнях, олімпіадах, турнірах.

Відділом організаційно-методичного супроводу розвитку обдарованості здійснюється супровід педагогів, які опікуються роботою з обдарованими дітьми. У 2017 р. Донецьким ОБЛІППО започатковано проведення огляду-конкурсу «Web-вітрина «Поруч із генієм», протягом усього часу спостерігається зростання кількості учасників.

У 2020, 2021 роках відділом проводився постійно діючий семінар «Плекаємо обдарованість разом», метою якого були підвищення вмотивованість освітян щодо здійснення якісного психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей та молоді, вироблення практичних навичок щодо здійснення освітянами якісного психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей та молоді.

Впроваджено два спецкурси для педагогів, які опікуються роботою з обдарованими дітьми, за темами «Індивідуальна освітня траєкторія як чинник розкриття і розвитку обдарованості в кожній дитині», «Організаційно-методичний та психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованої особистості», тематичні практикуми з підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми.

Слід зазначити, що в Донецькій області є власні традиції, напрацювання щодо роботи з обдарованими дітьми та молоддю. Серед напрямів, які потребують уваги – своєчасне виявлення обдарованої дитини, проблеми взаємодії педагогів з обдарованими дітьми, постійне самовдосконалення педагогів, які працюють з обдарованими дітьми. Допомогти у вирішенні цих питань може проведення щорічної науково-практичної конференції з актуальних питань психолого-педагогічної роботи з обдарованими дітьми та молоддю, з урахуванням регіональної специфіки. Такий форум може стати

своєрідним майданчиком для дискусій, обміну досвідом, а висловлені в ході проведення заходу пропозиції та рекомендації знайдуть відображення у виховних, освітніх та інших програмах, які представлятимуть інтерес як для освітньої, так і для батьківської спільноти.

Список використаних джерел:

1. Обдарованість: методи діагностики та специфіка моніторингу: матеріали Всеукраїнського науково-практичного онлайн-семінару (Київ, 30, 31 травня 2022 р.). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. – с. 437-443.
2. Освіта Донеччини: гнучка, інноваційна, якісна.– Науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2020-2021 навчальному році / за заг. ред. Т. В. Колган. – Краматорськ : Інформаційно-видавничий відділ, 2020. – с.193-203
3. Федан Я.І. Гуманізація освітніх процесів як основа розвитку сучасної освітньої системи // Інвестиції: практика та досвід, – 2015. - № 4. – с.132-137.

Самарська М. В.,

*практичний психолог, вчитель інформатики
Білозерської ЗОШ I-III ступенів №18,
Білозерської ТГ Донецької області*

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ІНФОРМАТИКИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ КАЗКОТЕРАПІЇ

Сьогодні світ динамічно розвивається. Трансформації, які відбуваються в розвитку суспільства, освіти ставлять нові вимоги до професійної і методичної підготовки педагогів. Адже стрімкий розвиток інформатики та інформаційних технологій загострив перед освітою завдання розширення практики розвиваючого навчання, використання новітніх освітніх технологій, вдосконалення методів і прийомів роботи з учнями. У зв'язку з цим особливого звучання набуває

проблема створення і використання нестандартних уроків у школі, зокрема під час вивчення інформатики.

Як відомо, головне завдання навчальних закладів полягає в тому, щоб не лише дати знання учням, а й створити стійку мотивацію до навчання, спонукати школярів до самоосвіти, пов'язаної з розвитком їхнього творчого та критичного мислення, креативності. [3]. У зв'язку з цим сьогодні у сучасних школах доцільно вводити нові пріоритети цілей навчання: треба більше уваги приділяти розвивальним функціям, нестандартним думкам учнів, підвищувати рівень їх самостійності.

Методологічні засади вивчення проблеми створено такими вченими як Д. Брунер, А. Вербицький, В. Вергасов, А. Дьомін, А. Єсаулов, М. Коротяєва, В. Кукушин, В. Лозова, І. Лернер, П. Лузан, В. Моляко, О. Савченко, Т. Семенченко, З. Слєпкань, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна та інші. Дослідники займалися пошуком засобів активізації навчально – пізнавальної діяльності, а також досліджували проблему використання різноманітних форм організації роботи вчителя, вивчення інноваційних методичних підходів до освітнього процесу. Вдосконаленням навчального процесу і впровадженням нетрадиційних уроків інформатики займалися А. Бородай, І. Данкович, Ю. Дорошенко, І. Завадський, Н. Загребельна, [С. Кульневич](#), [Т. Лакоценіна](#), К. Малишев, Ю. Мальований, С. Ніколаєва, С. Пальчевський, І. Подласий, Ж. Потапова, М. Самарська, О. Тернопольський, О. Чернишов, Т. Шевченко, В. Щеньов та інші. Їх наукові і методичні розробки сприяли створенню умов для активізації пізнавальної діяльності учнів, підвищення інтересу до навчального предмету, розширення самосвідомості та вдосконалення когнітивних функцій.

Нестандартний урок визначається як імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру. При цьому сама структура уроку повинна бути гнучкою, динамічною, відповідати меті, змісту уроку, віку і рівню розвитку учнів,

методам і прийомам роботи.

Не існує й загальноприйнятої типології нестандартних уроків. Усі існуючі класифікації значною мірою можна назвати умовними. Назви нестандартних уроків дають деяке уявлення про цілі, завдання, методику проведення таких занять. Це можуть бути уроки-діалоги, диспути, КВК, конференції, аукціони, концерти, віртуальні подорожі, екскурсії, ігри та інші.

Нестандартний урок – це, передусім, творчість, самобутність, мистецтво педагога, який застосовує власні нетрадиційні форми роботи з дітьми, використовує індивідуальні, почасти, авторські дидактичні матеріали. [4] Характерна риса таких уроків – це інформаційно-пізнавальна система навчання, яка передбачає оволодіння знаннями через пошук нових фактів, розкриття внутрішньої сутності явищ через гру, казку, диспут тощо. Нестандартний урок стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність, ініціативу школярів, сприяє їх особистісному розвитку, підвищенню якості знань, і разом з тим забезпечує швидкість запам'ятовування, розуміння і засвоєння навчального матеріалу з урахуванням віку і здібностей школярів. [2] Такі уроки розширюють можливості вчителя, зближують дітей, розвивають їх пізнавальний інтерес. Але нетрадиційні уроки лише доповнюють звичайний урок, оживляють його, залучають учнів до активної роботи і вдосконалюють навчальний процес. На нетрадиційному уроці вчитель пропонує учням щось нове, несподіване, цікаве.

Як відомо, казка чудово сприяє розвитку дитини. Через казку вона починає сприймати реальний світ й усвідомлювати власне особистісне ставлення до нього, краще навчається і запам'ятовує нове [2]. Сучасні вчені, психологи, педагоги (Т. Д. Зінкевич-Євстігнєєва, Т. М. Грабенко, А. В. Гнезділов, О. О. Тихонова, Д. О. Соколов, О. В. Защирінська, І. В. Вачков, Л. Б. Фесюкова, С. А. Ройз, О. А. Браусенко-Кузнецов та ін.) визнають казкотерапію як один із найефективніших видів роботи з дітьми та дорослими різних вікових груп.

В практиці роботи з учнями під час вивчення інформатики ми часто використовуємо елементи казкотерапії, а саме розвивальну казку з гумором. Так, кожен розділ курсу програмування (наприклад, лінійні, розгалужені, циклічні алгоритми тощо) починаємо саме з розгляду нетрадиційних задач казкового типу з елементами гумору. Такі задачі дуже подобаються учням, активізують їх пізнавальний інтерес та дозволяють у вигляді гри набувати перших навичок при розв'язуванні подібних завдань, наприклад:

Чебурашка вирішив купити килими, щоб застелити кімнату, в якій мешкав разом з Крокодилем Геною. Розмірами їхньої прямокутної кімнати виявилися цілі числа **a** і **b**. Коли Чебурашка запитав у крамниці, які розміри квадратних килимів, що були у продажі, то продавець назвав йому ціле число **c**. Яку кількість килимів необхідно закупити Чебурашці, щоб накрити максимальну площу кімнати? Килими не можна накладати та підгортати. Визначити, яка площа кімнати буде не накрита килимами. Передбачити ситуацію, коли розміри килима перевищують розміри кімнати.

```
Program kulumi;  
Var a,b,c,h,d,k,s: integer;  
begin  
  writeln('Вкажіть розміри прямокутної кімнати');  
  readln(a,b);  
  writeln('Вкажіть сторону квадратного килима'); readln(c);  
  if(a<c) or (b<c) then writeln ('Розміри килима завеликі для  
даної кімнати') else  
    begin  
      h:=a div c;  
      d:= b div c;  
      k:=d*h;  
      s:=a*b-sqr(c)*k;  
      writeln('Ненакрита площа – ',s:5, ', килимів – ',k:3);  
    end;  
  readln; end.
```

На уроках інформатики циклічні програми вивчаємо на прикладі завдань про Василину Премудру. Наприклад:

Коли Васи́ні Премудрій виповнилося 18 років, Чахлик Невмирущий вирішив взяти її заміж. Василина запитала Чахлика, скільки у нього скринь із золотом. Чахлик сказав, що в нього зараз **n** скринь і кожний рік додається ще по **m** скринь. Василина пообіцяла, що вийде заміж, коли у Чахлика буде **k** повних скринь із золотом. Скільки років буде у цей час нареченій?

```
Program Vasilina1;  
var n,m,k,i: integer;  
begin  
writeln('Скільки спочатку було скринь у Чахлика'); readln(n);  
writeln('По скільки скринь додається кожного року?');  
readln(m);  
writeln('Скільки скринь хоче мати Василина?'); readln(k);  
i:=0;  
while n<k do  
begin  
n:=n+m;  
i:=i+1;  
end;  
writeln('Василина вийде заміж у ', (i+18), ' років');  
readln; end.
```

При вирішенні таких казкових розвивальних завдань у школярів знімається своєрідний психологічний бар'єр щодо подібних із суто математичною моделлю. Адже в казці все і завжди легко вирішується, при цьому герої знайомих та улюблених з дитинства казок постають у вигляді нових даних з гумором та новим змістом.

Зауважимо, що до таких уроків треба ретельно готуватися: підбирати казки, готувати наочні посібники, карти, дидактичний матеріал. При цьому необхідно враховувати рівень розвитку та особливості як класу в цілому, так і окремих школярів, характер, здібності учнів, які отримали конкретне

завдання, послідовність операцій тощо.

Підготовка будь-якої нетрадиційної форми уроку вимагає від педагога великих витрат сил і часу, оскільки він зазвичай виступає в ролі організатора. Для успішної підготовки такого уроку та його проведення вчитель повинен володіти низкою особистісних якостей і відповідати деяким вимогам, основними з яких є: добре знання предмета і методики; творчий підхід до роботи, винахідливість; усвідомлене ставлення до застосування нетрадиційної форми уроку в навчальному процесі тощо.

Саме використання елементів казкотерапії допомагає урізноманітнити уроки інформатики, зробити їх нестандартними, напроцуд продуктивними, успішно поєднуючи давно відомі й інноваційні методики навчання (робота в групах або в парах) тощо. Занурюючись у казку, діти розкривають свій інтелектуальний потенціал й накопичують сили для його реалізації. Таким чином, організується творча діяльність учнів, яка сприяє їх самовдосконаленню [5]. В цій діяльності формуються інтереси, здібності, позитивні сторони Я-концепції, відбувається саморозкриття особистості. В результаті чого дитина переконується у своїх можливостях: Я можу! Я здатна! Я потрібна! Я вільна! Я обираю! Я оцінюю! Я створюю!

Список використаних джерел:

1. Боянжу М.Г. Одаренный ребенок в школе и во внешкольном учреждении: диагностика, обучение и воспитание // Актуальні проблеми практичної психології. Збірник наукових праць. Ч.1. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2008. – С. 62-70.
2. Костюченко О.В. Розвиток невербальної творчості учнів в умовах шкільного навчання // Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Вип. 2, Ч. – С.63-70.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // Освіта України. – 2001. – №29 (18 липня). – С.4-6
4. Психологія обдарованості // Основи психології: підручник. / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К.: Либідь. 1995. –

C.125-126

5. Т. П. Караванова, Н. В. Голубнича. Серйозні розважали для старшокласників і студентів. – Кам'янець-Подільський : «Абетка».2001. – с. 60
6. Юркевич В.С. Проблема діагноза и прогноза одаренности в работе практического психолога. // Школа здоровья. – 1997. – №1. – С.59

Унгурян Л.,

*практичний психолог ЗЗСО I-III ступенів № 9
Торецької міської ВЦА
Бахмутського району Донецької області*

КІНЕЗІОЛОГІЯ В ДІЇ

Понад 8 років в Україні триває війна. За попередніми прогнозами МОЗ, через вплив війни психологічної підтримки потребують майже 15 млн українців. У війні в Україні діти є невинними жертвами, заручниками ситуації. П'ять місяців війни в Україні призвели до руйнівних наслідків для дітей. Психіатричні та психологічні дослідження показали, що війна має довготривалі наслідки для дітей і підлітків.

Під час війни діти в різній мірі зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні події та довготривалі несприятливі події. У результаті діти значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголю та наркотичних засобів. Без сумніву, страждає пізнавальна сфера. Під впливом стресу стає неможливим адекватне сприйняття, страждає

увага, пам'ять, мислення. І як наслідок дітям все складніше дається опанування нових знань, навичок, умінь. Як зазначають Джоші та О'Доннелл, психічні розлади насправді є «нормальною реакцією на ненормальні події». Отже, довготривалий вплив насильства на дітей підвищує «ризик розвитку багатьох і нерідко тривалих форм фізичної, психологічної та соціальної дезадаптації» [2].

Останні психологічні дослідження показують, що, попри нелюдські умови, діти мають величезний потенціал життєстійкості, що дозволяє їм вирости та стати повноцінними індивідами всупереч отриманим психологічним травмам. Дослідники визначили кілька захисних механізмів, найважливішими серед яких є ефективні стратегії подолання труднощів, позитивна система переконань, здорові сімейні стосунки та дружба.

Переді мною, практичним психологом, постає питання пошуку універсального, цікавого та дієвого корекційно-розвивального інструменту, який можна застосовувати як в індивідуальній, так і в груповій роботі. Адже важливість впровадження сучасних інструментів продиктована не тільки часом, а й потребами дитини. Я розуміла, що інструмент повинен бути доступним і цікавим, по-перше, для дитини, тобто приносити задоволення та користь. Таким інструментом у моїй практиці стала кінезіологічна корекція. Також хочу зазначити, що кінезіологія доступна як педагогам, так і батькам. Вона не потребує особливої підготовки, використання додаткового інструментарію. Тільки бажання. А інструмент завжди з вами. Це ваші руки. Приступити до виконання вправ можна будь-якої миті. Вчителі можуть застосовувати кінезіологічні вправи на різних етапах уроку. Як онлайн так і офлайн.

Кінезіологія – це наука про розвиток головного мозку через рух. Батьком кінезіології вважають Асклепіда. Елементи кінезіології містила давньоіндійська йога, Конфуцій та Гіппократ також застосовували кінезіотерапію. Пізніше вплив маніпуляції рук на функції вищої нервової діяльності та

розвиток були представлені у фундаментальних роботах В.М. Бехтерева, А.Р. Лурії, Б.Н. Анохіна, І.М. Сеченова [3]. Зв'язок головного мозку і рухів узяли за основу засновники кінезіології. Доведено, що обидві півкулі головного мозку можуть ефективно розвиватися через виконання спеціальних рухів – кінезіологічних вправ.

Засновником освітньої кінезеології є американець Пол Деннісон, який у 1960-70 роках почав дослідження з поліпшення читання, яке надалі переросло в «Гімнастику для мозку» [1]. Деннісон розробив систему швидких простих рухів, специфічних рухів, які приносять користь кожному незалежно від його проблем.

У кінезіологічних вправах є великий потенціал для розвитку дитини. Вони дозволяють дітям зосередитися, скоординувати свою діяльність, позбутися стресу, долати мовленнєві вади і вчитися легше та природніше, оскільки мозок продуктивний лише тоді, коли гармонійно працюють і права, і ліва його півкулі.

До комплексу кінезіологічних вправ включають:

- вправи на розтягування, які нормалізують гіпертонус (м'язове напруження) та гіпотонус (неконтрольовану м'язову млявість);
- дихальні вправи, які покращують ритміку організму, розвивають самоконтроль;
- вправи для очей розвивають міжпівкульну взаємодію, підвищують енергію організму;
- під час виконання рухів для тіла розвивається міжпівкульна взаємодія, знімаються мимовільні, ненавмисні рухи й м'язові затиски;
- вправи для розвитку дрібної моторики;
- вправи на релаксацію;
- масаж.

Хочу звернути вашу увагу на те, що особисто я, працюючи з дітьми, одягаю гумові рукавички різних кольорів. Так дитині краще спостерігати за моїми рухами.

Пропоную вам алгоритм, за яким я працюю з дітьми, а також декілька вправ, які я застосовую найчастіше, серед них є також власні авторські вправи.

1. Починаємо з розігріву рук, розтираючи одна одну (масаж), далі розминаємо кожен палець, починаючи з великого пальця правої руки. Далі можна запропонувати дітям вправу на дихання. Ця цікава вправа «запускає» у дію обидві півкулі мозку.
2. Дихання тільки через ліву, праву ніздрю. Великий та вказівний пальці покласти на ніздрі. Закрити праву ніздрю вказівним пальцем робимо вдих лівою ніздрею. Далі закриваємо ліву ніздрю, видихуємо через праву. Робимо 7-8 актів дихання.

Це підготовчий етап, але не обов'язковий. Далі будь-які вправи. Хочу зазначити, що я люблю імпровізувати. Так, в моєму арсеналі з'явилася вправа «Піаніно» (авторська). Діти грають на «піаніно», використовуючи стіл.

Також учням подобається вправа «Ритмічний малюнок» (авторська). Вчитель відстукує будь-який ритмічний малюнок, діти повторюють. В цій вправі я підключаю ноги (заземлення). Наприклад: хлопок в долоні – раз, туп-туп (ліва-права нога) – два, три, долоні-чотири. Більш складний варіант, додаємо повороти голови в різні сторони синхронно з ногами або асинхронно.

Також серед дієвих вправ, які я використовую в роботі систематично, є такі:

- «Ліхтарики-зірочки»;
- «Долоня – кулак – ребро»;
- «Кільця»;
- «Слон».

Це лише невеличка добірка кінезіологічних вправ та ігор, які дуже слушно використовувати зараз, під час воєнного конфлікту, коли багатьом дітям вкрай необхідна особлива підтримка та допомога. Виконання цих вправ позбавляє втоми, підвищує концентрацію уваги, сприяє підвищенню фізичної та

розумової активності. Вправи можна проводити у будь-який час: як частину заняття, або як динамічну паузу. Час проведення 3-5 хвилини, у цілому це може становити до 25-30 хвилин на день. Дорослий повинен слідкувати за правильністю виконання вправ.

Для поступового ускладнення вправ можна використовувати:

- прискорення темпу виконання;
- виконання з заплющеними очима;
- долучення рухів очей і мовлення до рухів рук.
- Хотілося б звернути увагу ще на кілька важливих моментів щодо проведення кінезіологічних вправ:
- кінезіологічні вправи мають як негайний, так і кумулятивний, тобто накопичувальний ефект;
- під впливом кінезіологічних тренувань в організмі відбуваються позитивні структурні зміни, у разі інтенсивнішого навантаження – значні зміни.

Кінезіологія належить до здоров'язбережувальних технологій. Її вправи спрямовані на збереження здоров'я дітей, корекцію та профілактику відхилень у їхньому розвитку, зміцнення нервової системи та зняття напруги. Тож я впевнена, що кінезіологічні вправи займуть гідне місце в арсеналі практичних психологів та педагогів.

Список використаних джерел:

1. Розвиток психомоторних здібностей молодших школярів у навчальній діяльності: монографія / М. Л. Безбородова. 2-е изд., – М.: Наука, Флінта, 2014.
2. Конспект лекцій з кінезіології: метод. посіб. / О.Ю. Рибак. – Львів: ЛДІФК, 2012.
3. Нейропсихологічний підхід у розвитку дітей у початковій школі: рекомендації та вправи Коваленко В. [Електронний ресурс]: стаття. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/news/neiropsykhologichnyi-pidkhid-u-rozvytku-ditei-u-pochatkovii->

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
(в онлайн-форматі)**

***«Освіта Донеччини: історія,
сьогодення та майбутнє»***

***з нагоди 90-ї річниці заснування
Донецької області***

06 вересня 2022 року

Рекомендовано до видання 30.09.2022 р.

Відділ інформаційно-видавничої діяльності
м. Київ, Україна